

ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษา ตลาดน้ำท่าคา
อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม)

คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

2563

ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษา ตลาดน้ำท่าคา
อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
จรรยา คงเพชร
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ สามัคคีธรรม)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม)

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนพันธ์ ไล่ประกอบทรัพย์)

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ สามัคคีธรรม)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิชา เป้าอารีย์)

..... คณบดี
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาแว มะแส)

/ /

บทคัดย่อ

ชื่อวิทยานิพนธ์	ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษา ตลาดน้ำท่าคาอำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสมุทรสงคราม
ชื่อผู้เขียน	นางสาวจรรยา คงเพชร
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม)
ปีการศึกษา	2563

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อศึกษากระบวนการที่ส่งผลให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสมุทรสงครามประสบความสำเร็จ และเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรครวมถึงข้อเสนอแนะในการพัฒนาระบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตผู้ให้ข้อมูลหลัก วิเคราะห์ข้อมูลจากบทสัมภาษณ์ตรวจสอบข้อมูลโดยวิธีสามเส้า

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคาเกิดขึ้นได้ภายใต้ห้าเงื่อนไขประกอบไปด้วย หนึ่งทรัพยากรและวัฒนธรรม สองการจัดการชุมชน สามภาวะผู้นำ สี่ความไว้วางใจของสมาชิกในชุมชน ห้าการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ทั้งห้าเงื่อนไขจึงก่อให้เกิดเป็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา โดยผ่านห้าตัวชี้วัดประกอบไปด้วย หนึ่งจำนวนนักท่องเที่ยวตรงตามเป้าหมาย สองชาวบ้านมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น สามมีการอนุรักษ์ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สี่มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ห้าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชน สำหรับปัญหาที่พบคือในการบริหารงานแบบคณะกรรมการ มีความขัดแย้งในด้านบริหารจัดการ ขาดความสามัคคี ขาดการรับฟังความคิดเห็น สะท้อนได้จากการจัดกิจกรรมต่างๆ ของตลาดน้ำที่ไม่ต่อเนื่อง จนไม่สามารถสร้างเป็นปฏิทินกิจกรรมการท่องเที่ยวได้

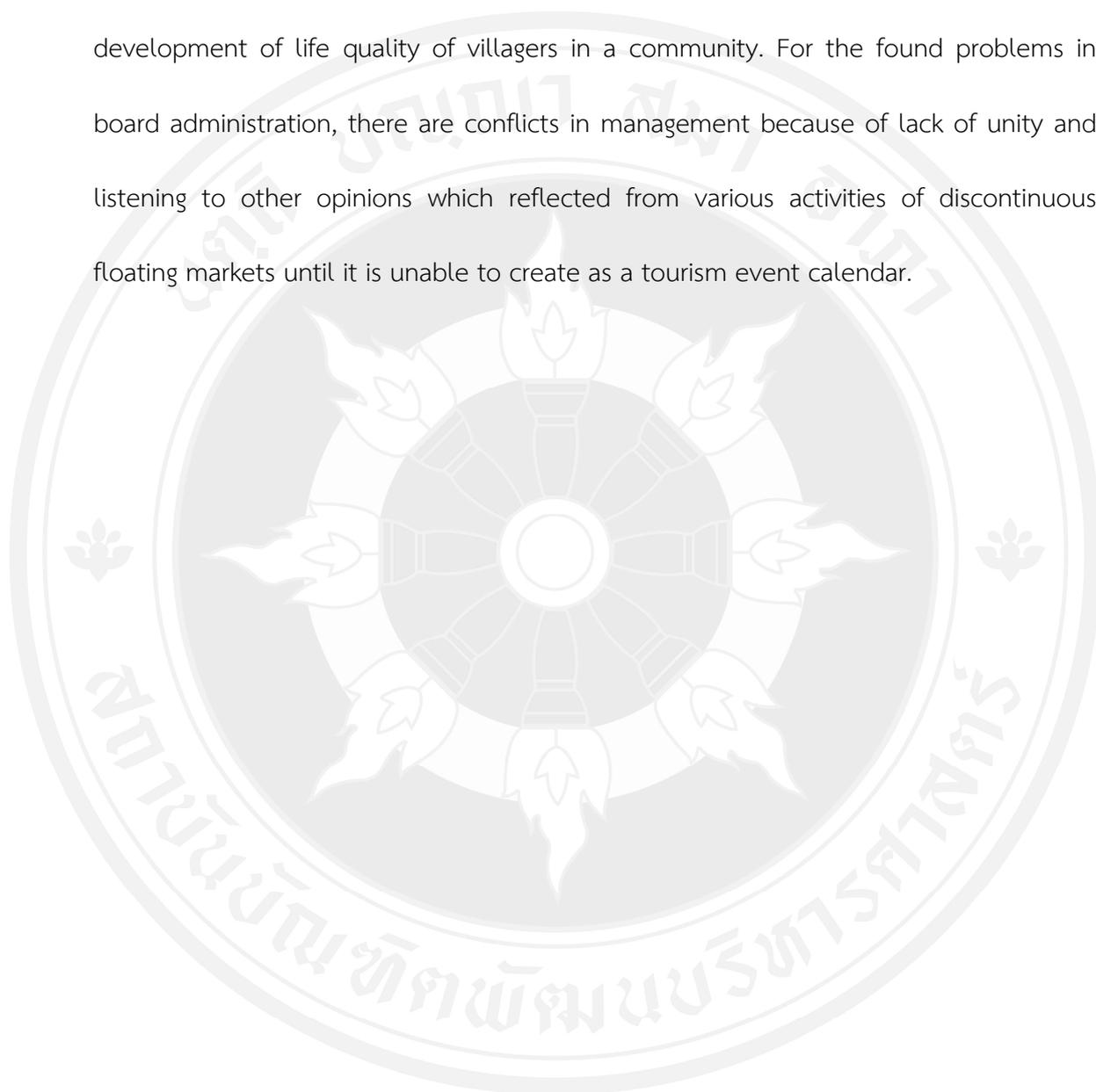
ABSTRACT

Title of Thesis	The Success of Community-based Tourism Management: A Case Study of Thaka Floating Market, Amphawa District, Samut Songkhram Province
Author	Jaranya Kongphet
Degree	Master of Arts (Social Development Administration)
Year	2020

The purpose of this research is to study tourism management by community of Tha Kha Floating Market, Amphawa District, Samut Songkhram Province in order to study the process that has led to the tourism by the community of Tha Kha Floating Market, Amphawa District, Samut Songkhram Province be successful. In addition, it is to study problems and obstacles including recommendations in the development of management by community system using qualitative research by collecting data with documents, insight interview, and observation from main data provider, and analyze data from interviews with examining Triangle Method.

The result is that tourism management by community of Tha Kha floating market can occur under five conditions. They contain that first is resource and culture. Second is community management. Third is leadership. Fourth is trust of community members, and fifth is support from external agencies. All five conditions, therefore, cause tourism management by the community of Tha Kha floating market. Through passing five indicators, there consists of as follows: Firstly, number of tourists meet a goal.

Secondly, villagers have their own jobs and have more incomes. Thirdly, there are conservation of tradition and local culture and arts. Fourthly, there is preservation and rehabilitation of natural resources and environment. In addition, fifthly, there is development of life quality of villagers in a community. For the found problems in board administration, there are conflicts in management because of lack of unity and listening to other opinions which reflected from various activities of discontinuous floating markets until it is unable to create as a tourism event calendar.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดีด้วยความช่วยเหลือ และความกรุณาอย่างสูงจากผู้มีพระคุณหลายท่าน ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและเป็นเกียรติอย่างยิ่งในความเมตตาจากท่านทั้งหลาย และเพื่อเป็นเกียรติให้แก่ผู้มีพระคุณทุกท่าน ผู้วิจัยขอกล่าวนามไว้ในกิตติกรรมประกาศดังนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รศ. ดร.สมศักดิ์ สามัคคีธรรม ผู้ซึ่งได้เมตตากรุณา อุทิศพลังกาย และพลังใจ ตลอดจนสละเวลาอันมีค่ารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ท่านคอยให้คำชี้แนะ และแนวทางในการเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้ขึ้นมาจนสำเร็จ ในการเขียนงานชิ้นนี้ท่านได้ให้การช่วยเหลือในการปรับแก้ให้เป็นอย่างดี ด้วยความเอาใจใส่ตลอดมา แม้ว่าในระหว่างการเขียนงานผู้วิจัยมีปัญหาในด้านสุขภาพท่านอาจารย์ยังเมตตาถามไถ่ถึงอาการอยู่ตลอดเรื่อยมา อีกทั้งยังกระตุ้นให้ผู้วิจัยมีแรงใจในการทำงานจนเสร็จไปได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลหลักทุกท่านที่ยินดีมอบข้อมูลที่สำคัญอย่างตรงไปตรงมาซึ่งมีประโยชน์ต่อผลการวิจัยเป็นอย่างมาก ตลอดจนการลงพื้นที่ด้วยตัวคนเดียวผู้วิจัยรับรู้ได้ถึงความจริงใจและได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณครอบครัวอันประกอบไปด้วยพ่อ แม่ และน้องชาย ที่มีพระคุณต่อผู้วิจัยเป็นที่สุด หลายครั้งที่ผู้วิจัยรู้สึกเหนื่อยครอบครัวจะคอยรับฟังอยู่เสมอ บางครั้งผู้วิจัยต้องดิ้นครอบครัวก็ยังคงสนับสนุน และยังให้ข้อคิดที่ดี ทำให้ผู้วิจัยได้ฉุกละหุกคิด ส่งผลให้ผู้วิจัยไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคต่างๆ จนผ่านสิ่งเหล่านั้นไปได้ด้วยดี

จรัญญา คงเพชร

เมษายน 2564

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	ก
ABSTRACT.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 คำถามในการวิจัย.....	7
1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	7
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	7
1.4.1 ขอบเขตของเนื้อหา.....	7
1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	8
1.4.3 ขอบเขตด้านเวลา.....	8
1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
2.1 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยว.....	9
2.1.1 ความหมายของการท่องเที่ยว.....	9
2.1.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว.....	11
2.1.3 ประเภทของการท่องเที่ยว.....	13
2.1.4 การจัดการท่องเที่ยว.....	18

2.2 แนวคิดการท่งเที่ยวโดยชุมชน	20
2.2.1 ต้นกำเนิดแนวคิดการท่งเที่ยวโดยชุมชน.....	20
2.2.2 ความหมายของการท่งเที่ยวโดยชุมชน	21
2.2.3 องค์ประกอบของการจัดการท่งเที่ยวโดยชุมชน	23
2.2.4 หลักการของการท่งเที่ยวโดยชุมชน.....	24
2.2.5 กระบวนการในการเตรียมความพร้อมชุมชน	26
2.2.6 การบริหารจัดการ	28
2.2.7 การบูรณาการของการท่งเที่ยวโดยชุมชน	31
2.2.8 ประสบการณ์การจัดการท่งเที่ยวโดยชุมชน.....	33
2.2.9 ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการท่งเที่ยวโดยชุมชน	36
2.3 แนวคิดที่เกี่ยวข้อง	37
2.3.1 แนวคิดภาวะผู้นำ (Leadership).....	37
2.3.2 องค์ประกอบของภาวะผู้นำ	44
2.4 แนวคิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง.....	51
2.4.1 ความหมายภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	52
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม	54
2.5.1 แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม.....	54
2.5.2 ความหมายของทุนทางสังคม.....	55
2.5.3 องค์ประกอบด้านความไว้นื้อเชื่อใจ	56
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต.....	58
2.6.1 ความหมายแนวคิดคุณภาพชีวิต	58
2.6.2 องค์ประกอบคุณภาพชีวิต	59
2.6.3 การพัฒนาตนสู่คุณภาพชีวิตที่ดี	60
2.6.4 ตัวชี้วัดในการวัดคุณภาพชีวิต	61

2.7 แนวคิดการสนับสนุนด้านนโยบายการท่องเที่ยว	62
2.7.1 นโยบายรัฐกับการจัดการท่องเที่ยว.....	62
2.7.2 แผนการพัฒนาท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) โดยคณะกรรมการ นโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ	63
2.7.3 แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2559 - 2563 กระทรวงการ ท่องเที่ยวและกีฬา ร่วมกับองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน.....	67
บทที่ 3 แนวคิดและวิธีการศึกษา	72
3.1 แนวคิดในการศึกษา.....	72
3.2 วิธีการวิจัย	74
3.2.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	74
3.3 การสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ	75
3.3.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก	75
3.3.2 แนวการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview).....	76
3.3.3 ผู้สัมภาษณ์.....	77
3.3.4 การจดบันทึกการสัมภาษณ์	78
3.4 การสังเกต.....	78
3.4.1 หลักการสังเกตแบบมีส่วนร่วม.....	78
3.4.2 ขั้นตอนในการสังเกตแบบมีส่วนร่วม	79
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	80
3.5.1 การจัดระเบียบข้อมูล	80
3.5.2 การใส่รหัสข้อมูล	81
3.5.3 การแสดงข้อมูล	81
3.6 ความน่าเชื่อถือของเครื่องมือ	82
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	84

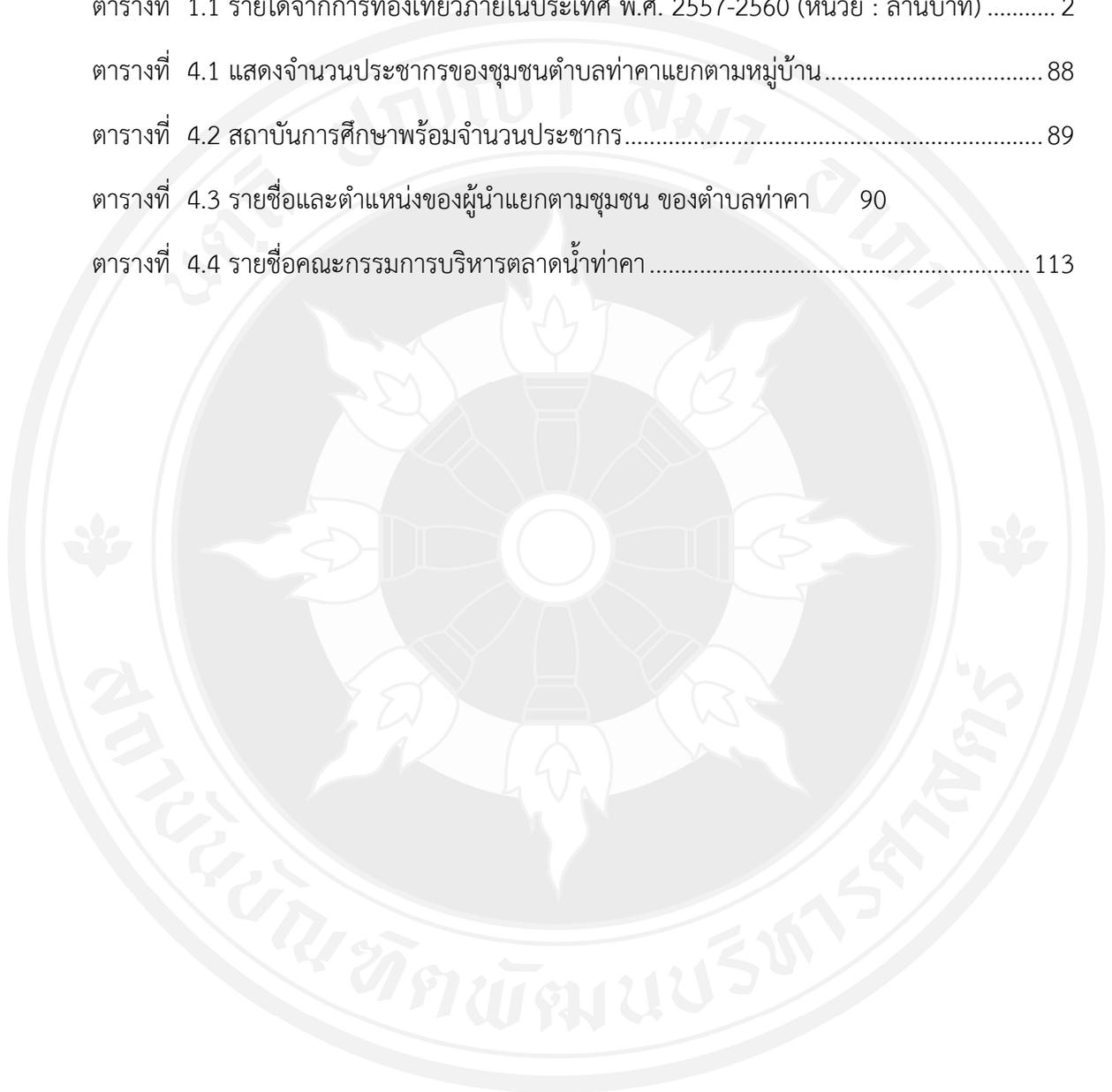
4.1	บริบทชุมชนท่าคา.....	84
4.1.1	สภาพทั่วไปและข้อมูลเกี่ยวกับที่ตั้ง.....	85
4.1.2	ลักษณะภูมิประเทศ.....	87
4.1.3	ลักษณะภูมิอากาศ.....	87
4.1.4	จำนวนหมู่บ้านในเขตการปกครอง.....	88
4.1.5	ประชากร.....	89
4.1.6	การศึกษา.....	89
4.1.7	สถาบันและองค์กรทางศาสนา.....	89
4.1.8	การเมืองการปกครอง.....	90
4.1.9	ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	92
4.1.10	อาชีพ และรายได้.....	92
4.1.11	ประวัติความเป็นมาของตลาดน้ำท่าคา.....	92
4.1.12	สถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ และที่พักในชุมชน.....	95
4.2	กระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตลาดน้ำท่าคา.....	98
4.3	การประเมินความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนตลาดน้ำท่าคา.....	102
4.3.1	จำนวนนักท่องเที่ยวตรงตามเป้าหมาย.....	102
4.3.2	ชาวบ้านมีงานและมีรายได้เพิ่มมากขึ้น.....	103
4.3.3	ชาวบ้านมีการอนุรักษ์ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น.....	105
4.3.4	มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.....	108
4.3.5	มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชน.....	109
4.4	เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตลาดน้ำท่าคาประสบความสำเร็จ.....	111
4.4.1	ด้านทรัพยากรและวัฒนธรรม.....	111
4.4.2	การจัดการโดยชุมชน.....	113
4.4.2.1	แนวโน้มในการพัฒนาตลาดน้ำ.....	117

4.4.3	ภาวะผู้นำ.....	118
4.4.4	ความไวเนื้อเชื่อใจ	123
4.4.5	การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก	126
บทที่ 5	สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	133
5.1	สรุปผลการศึกษา.....	133
5.1.1	การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม.....	133
5.1.2	กระบวนการที่ส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา จังหวัด สมุทรสงคราม ประสบความสำเร็จ.....	134
5.1.3	ปัญหาและอุปสรรค รวมถึงข้อเสนอแนะในการพัฒนาระบบการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชน.....	138
5.2	อภิปรายผลการศึกษา.....	140
5.2.1	การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	140
5.2.2	กระบวนการที่ส่งผลให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม ประสบความสำเร็จ	142
5.3	ข้อเสนอแนะ.....	145
5.3.1	ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย	145
5.3.2	ข้อเสนอแนะระดับพื้นที่	146
5.4	ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต.....	148
บรรณานุกรม	149
ประวัติผู้เขียน	153

สารบัญตาราง

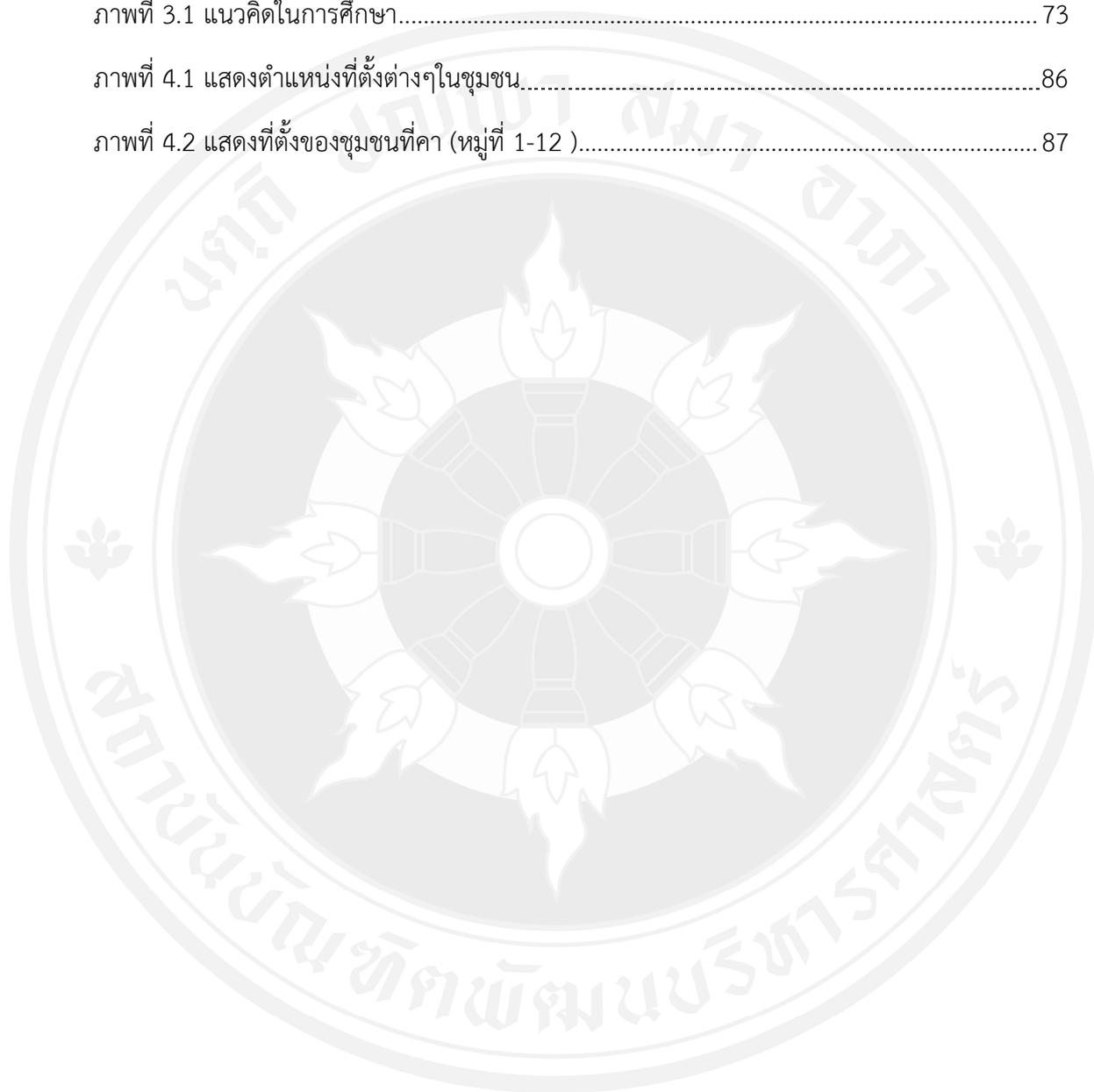
หน้า

ตารางที่ 1.1	รายได้จากการท่องเที่ยวภายในประเทศ พ.ศ. 2557-2560 (หน่วย : ล้านบาท)	2
ตารางที่ 4.1	แสดงจำนวนประชากรของชุมชนตำบลท่าคาแยกตามหมู่บ้าน.....	88
ตารางที่ 4.2	สถาบันการศึกษาพร้อมจำนวนประชากร.....	89
ตารางที่ 4.3	รายชื่อและตำแหน่งของผู้นำแยกตามชุมชน ของตำบลท่าคา	90
ตารางที่ 4.4	รายชื่อคณะกรรมการบริหารตลาดน้ำท่าคา	113

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 3.1 แนวคิดในการศึกษา.....	73
ภาพที่ 4.1 แสดงตำแหน่งที่ตั้งต่างๆในชุมชน.....	86
ภาพที่ 4.2 แสดงที่ตั้งของชุมชนที่คา (หมู่ที่ 1-12).....	87

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ โดยให้ความสำคัญกับสามประเด็นได้แก่ ประเด็นที่หนึ่ง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยการส่งเสริมการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในรูปแบบที่ส่งเสริมให้มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างเป็นขั้นตอน มีเครือข่ายการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพึ่งพาตนเอง เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชน ประเด็นที่สองการสร้าง ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน โดยสนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ สนับสนุนการนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้า ส่งเสริมการลงทุนระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สนับสนุนให้เกิดวิสาหกิจชุมชนควบคู่กับการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการ การตลาด และทักษะในการประกอบอาชีพ และประเด็นที่สามการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู รวมทั้งปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ได้กล่าวถึงเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจบริการที่ใช้เอกลักษณ์ของความเป็นไทย เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การสร้างความเข้มแข็งในระดับท้องถิ่นและชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมที่เป็นบริบทลักษณะเฉพาะถิ่นของชุมชน และชุมชนก็มีบทบาทเป็นเจ้าของทรัพยากรชุมชนหลายแห่งจึงได้นำเอาการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเพิ่มศักยภาพและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

ในปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้กลายเป็นกลไกสำคัญ ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ โดยพบว่าในปี 2555 World Economic Forum: WEF ได้จัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 35 จาก 343 ประเทศทั่วโลก (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560) จากจำนวนรายได้ที่เพิ่มขึ้นการท่องเที่ยวจึงมีบทบาทสำคัญในการ

พัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย เพราะการท่องเที่ยวจึงทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ และช่วยกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกส่วนที่อาศัยอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยว

ตารางที่ 1.1 รายได้จากการท่องเที่ยวภายในประเทศ พ.ศ. 2557-2560 (หน่วย : ล้านบาท)

ภูมิภาค	2557	2558	2559	2560
กรุงเทพฯ	250,931.26	297,331.03	309,430.49	75,314.25
ภาคกลาง	35,180.27	38,880.48	42,132.47	8,932.52
ภาคเหนือ	97,084.33	109,338.66	116,767.01	35,617.03
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	56,463.65	63,265.41	71,409.09	20,453.69
ภาคตะวันออก	68,972.35	77,698.27	93,666.38	22,554.07
ภาคตะวันตก	53,230.85	61,397.69	67,002.12	15,195.76
ภาคใต้	139,588.77	155,161.77	169,103.07	52,710.54
รวม	701,451.48	803,073.31	869,510.63	230,777.86

ที่มา : กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560

จากการเก็บสถิติขององค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization: UNWTO) ได้กล่าวว่าประเทศไทยมีรายได้จากนักท่องเที่ยวเป็นอันดับที่ 5 ของโลก (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560) และในปี 2560 การท่องเที่ยวของไทยมีแนวโน้มขยายตัวจากการปรับราคาลดลงของบัตรโดยสารเครื่องบิน หรือการเปลี่ยนแปลงเป้าหมายของนักท่องเที่ยวจีนที่ให้ความสนใจกับการเที่ยวในประเทศไทยมากขึ้น (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560)

จากการประชุมเรื่องสิ่งแวดล้อมโลก “Earth Summit” ตั้งแต่ในปี 2535 ที่เป็นจุดเริ่มต้นแนวคิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ที่มีอิทธิพลต่อเรื่อง “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน” จนเกิดเป็นกระแสหลักสำคัญสามประการ ประการแรกกระแสความต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประการที่สองกระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ และประการที่สามคือกระแสความต้องการในการพัฒนาคนและการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น ดังนั้นแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นอีกเครื่องมือในการพัฒนาในประเด็นที่ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว และเป็นบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางในการพัฒนา ทั้งนี้ในช่วงที่โลกได้ตื่นตัวเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและการหาทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวในช่วงปี 2535-2540 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ได้เป็นความนิยมและเป็นการท่องเที่ยวกระแสใหม่ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทย สำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism - CBT) ได้เริ่มก่อตัวควบคู่ไปกับกาท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST) โดยมีชื่อแรกว่าการท่องเที่ยวแนวใหม่ ที่มีหลาย

หลายชื่อเรื่อง อาทิเช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น ทั้งนี้ในช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 รัฐบาลได้ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยเริ่มประกาศในปี 2541-2542 เป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ในปี 2544 ได้เกิดโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product – OTOP) และในปี 2547 ได้มีการกำหนดมาตรฐานโฮมสเตย์ ส่งผลให้ในปัจจุบันได้นิยามการท่องเที่ยวที่ทำการด้วยชุมชนมีสี่ชื่อเรียกคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สำหรับความแตกต่างของการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการเที่ยวรูปแบบอื่นนั้นมีการแบ่งแยกอย่างชัดเจนโดยเริ่มจาก Ecotourism มีชื่อเรียกเป็นทางการว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” หรือ “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” ที่มีธรรมชาติเป็นศูนย์กลางและชุมชนเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่ง มีความแตกต่างจาก Community Based Tourism ที่เน้นชุมชนเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงาน และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการบริหารจัดการที่ชัดเจนในรูปแบบองค์กรชุมชน ในส่วนของโฮมสเตย์ (Homestay) มีชื่อเรียกเป็นทางการว่า “ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท” ที่เน้นบ้านเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเปรียบได้กับเครื่องมือที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว เหล่านี้จึงทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างความหมายของการท่องเที่ยวที่มีมากกว่าการพักผ่อน ความบันเทิง หรือมากกว่าความสนุกสนาน เพราะเป็นการท่องเที่ยวที่มีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว

ในระยะหลายปีที่ผ่านมาการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้พัฒนาแนวคิดและกระบวนการทำงานที่เป็นรูปเป็นร่างจนเริ่มเห็นพัฒนาการจากจุดเริ่มต้น การพัฒนา และการถดถอย การท่องเที่ยวโดยชุมชนเปรียบได้กับเครื่องมือในการสร้างพื้นที่ให้กับชุมชน ในระยะแรกการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร ในอดีตชุมชนในต่างจังหวัดหรือชุมชนชานา ชาวเขามักจะขาดการเหลียวแลหรือยอมรับสิทธิเป็นพลเมือง ส่งผลให้ชาวบ้านในกลุ่มมีจึงมี “สาร” ที่ต้องการสื่อสารกับคนภายนอกโดยไม่ต้องมีการอบรมการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เพราะชาวบ้านมีเรื่องเล่าที่เป็นของตัวเองหรืออยากให้บุคคลภายนอกได้เห็นคุณค่าของตนมากขึ้นและไม่อยากให้ชุมชนของตนได้ถูกกลืนหายไป ดังนั้นการใช้การท่องเที่ยวเป็นช่องทางในการสื่อสาร จึงเป็นอีกรูปแบบที่จะทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงและเข้าใจวัฒนธรรมเอกลักษณ์ท้องถิ่นของตนมากขึ้น สามารถยอมรับได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นกิจกรรมที่สามารถจัดเป็นกิจกรรมที่น่าเสนอในรูปแบบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การเตรียมความพร้อมเป็นเรื่องที่ชุมชนจำเป็นต้องทำความรู้ ความ

เข้าใจ และเป็นทักษะที่สำคัญที่จะทำให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน และชุมชนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวภายใต้บริบทที่ชุมชนเป็นเจ้าของ การท่องเที่ยวจะประกอบไปด้วยกลุ่มคนสองกลุ่มคือ เจ้าบ้าน (Host) กับผู้มาเยือน (Guest) จะเห็นได้ว่าในช่วงหลายปีที่ผ่านมาพบว่านักท่องเที่ยวที่สนใจในวิถีชีวิตชุมชนมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น และมีความต้องการที่ได้รับประสบการณ์การท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ รวมไปถึงการท่องเที่ยวกระแสสิ่งแวดล้อมที่ทำให้นักท่องเที่ยวตระหนักได้ว่าการท่องเที่ยวที่ดีไม่ควรกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างเศรษฐกิจของชุมชนหรือเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้การขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสอดคล้องกับนโยบายการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับรากหญ้า มีการสนับสนุนส่งเสริมในวิสาหกิจชุมชนที่เห็นได้จากโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product – OTOP) การที่จะทำให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้นั้น ตัวชุมชนเองจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์หาความสามารถที่เป็นจุดเด่น เอกลักษณ์ที่ตนเองมีความแตกต่างจากชุมชนอื่น หากชุมชนที่มีความต้องการและความชัดเจนในการทำงาน มีระบบเรื่องการกระจายรายได้ การจัดสรรรายได้สู่สมาชิก กลุ่ม และชุมชนสอดคล้องกับการทำงานอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้เหล่านี้จะเป็นหัวใจสำคัญในการบริหารงานการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การส่งเสริมเรื่องการจัดการธุรกิจชุมชน จะช่วยให้ชุมชนได้เรียนรู้ในการวางระบบ แต่ได้เรียนรู้ในการที่จะบูรณาการในหลายมิติอย่างเป็นองค์รวมตั้งแต่ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม การใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ชุมชนจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ว่าทำอย่างไรนักท่องเที่ยวที่สนใจแลกเปลี่ยนความรู้หรือประสบการณ์ในด้านการท่องเที่ยว ชุมชนจัดการอย่างไรหากมีนักท่องเที่ยวที่เป็นชาวต่างชาติ ชุมชนและนักท่องเที่ยวจะสามารถสื่อสารกันอย่างไรเพื่อให้เกิดความเข้าใจเรื่องเดียวกัน การมีพันธมิตรทางธุรกิจที่ช่วยกันทำให้เกิดความร่วมมือที่ต่างฝ่ายต่างได้ผลประโยชน์ ไม่ใช่มองในแง่ของการมุ่งแสวงหาผลกำไรแต่เพียงอย่างเดียว ผู้ที่เข้ามาเป็นพันธมิตรหรือผู้ประกอบการก็จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจรวมถึงต้องเรียนรู้ในภูมิหลังของซึ่งกันและกันโดยใช้ความร่วมมือเป็นหัวใจสำคัญ

ทั้งนี้ในยุคที่มีการเข้ามาของระบบทุนนิยมเข้าสู่สังคมไทย ผ่านการมองเรื่องมูลค่าราคามากกว่าคุณค่า การเปิดหมู่บ้านให้บุคคลภายนอกได้รู้จักก็อาจเป็นการสร้างความกังวลต่อการถูกครอบงำโดยกระแสทุนนิยม ทั้งในเรื่องของค่านิยมตามกระแสต่างๆ ของเยาวชน การทำงานที่ต้องพึ่งพาแต่เพียงนักท่องเที่ยว ตลอดจนเปิดชุมชนให้กลุ่มนายทุนได้เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้า ด้วยการเข้ามาซื้อที่ดินเพื่อประกอบกิจการการค้าที่จะส่งผลโดยตรงต่อการแข่งขันทางธุรกิจ การแย่งชิงทรัพยากร และสร้างความขัดแย้งทางสังคม เนื่องจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นการท่องเที่ยวที่มีความเฉพาะเป็นอย่างมาก ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะให้ความสำคัญในการแลกเปลี่ยนความรู้ ความผูกพันระหว่างชุมชนและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และข้อปฏิบัติของชุมชนอย่างเข้มงวด อาจส่งผลให้นักท่องเที่ยวรู้สึกเหมือนกับมาเข้าค่าย ไม่ใช่เป็นการพักผ่อนเพราะ

โดยทั่วไปนักท่องเที่ยวจะมีความคาดหวังที่จะได้รับความสนุกสนาน ได้รับการพักผ่อน ได้รับการบริการ ทั้งนี้การบริการในแบบของชุมชนอาจถูกมองว่าขาดคุณภาพและไม่มีความสะดวกสบายอย่างที่คาดหวังไว้ก่อนหน้านี้ ดังนั้นการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นการเรียนรู้ระหว่างเจ้าของชาวบ้านในชุมชนกับแขกผู้มาเยือนท่ามกลางการหาเป้าหมายที่เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดความชัดเจน ทั้งเป้าหมายและกระบวนการจัดการ การให้บริการและกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เหมาะสม กระแสเรื่องการส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นสิ่งที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน การประชาสัมพันธ์ที่ยังขาดความเข้าใจระหว่างชุมชนกับภาครัฐจึงสื่อมาในรูปแบบการต่างคนต่างทำ ขาดการบูรณาการ การวางแผนในระยะยาว รวมไปถึงบุคลากรยังขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนั้นการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงกลายเป็นความพยายามที่ชุมชนสร้างพื้นที่ทางสังคมให้ชุมชนได้จัดการด้วยตัวเอง ไม่ใช่แค่เป็นพื้นที่ที่หน่วยงานภายนอกเข้ามาแสวงหาผลงาน หรือสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพียงเพราะเป็นกระแสหรือนโยบายจากภาครัฐแต่เพียงอย่างเดียว

จากการสำรวจตัวเลขชุมชนที่ทำเรื่องการท่องเที่ยวโดยใช้แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและมีการจัดการโดยกลุ่มชุมชนทั่วประเทศเมื่อต้นปี 2560 พบว่า มีชุมชนจำนวน 264 ชุมชนทั่วประเทศ แยกออกเป็นภาคเหนือ 82 ชุมชน ภาคอีสาน 57 ชุมชน ภาคกลาง 62 ชุมชน และภาคใต้ 63 ชุมชน โดยจังหวัดที่มีชุมชนมากที่สุด คือ จังหวัดเชียงใหม่ที่พบว่ามีการท่องเที่ยวโดยชุมชน 32 แห่ง รองลงมาคือจังหวัดสตูลที่พบว่ามีการท่องเที่ยวโดยชุมชน 14 แห่ง และลำดับที่สามจังหวัดเชียงรายและจังหวัดชุมพรมีจำนวนเท่ากัน คือ 12 แห่ง ลักษณะการให้บริการที่พักและการท่องเที่ยวของชุมชนโดยส่วนใหญ่มีรูปแบบการให้บริการทั้งแบบไปกลับในวันเดียว และพักค้างคืนโดยคิดสัดส่วนเป็น 73% ของนักท่องเที่ยวในภาคอีสาน ในส่วนของภาคกลางและภาคใต้จะมีนักท่องเที่ยวชาวไทยมากกว่านักท่องเที่ยวต่างชาติ ส่วนภาคเหนือมีสัดส่วนของนักท่องเที่ยวต่างชาติมากกว่านักท่องเที่ยวชาวไทย (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา , 2560 : 58) สำหรับแนวโน้มการท่องเที่ยวโดยชุมชนสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติพบว่านักท่องเที่ยวมีความสนใจที่จะได้รับสัมผัสประสบการณ์ใหม่ๆอยู่ตลอดเวลา และประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวสนใจมักเป็นประสบการณ์บนพื้นฐานของอัตลักษณ์หรือเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ดังนั้นการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือการรวบรวมเอาของดีของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อยู่ในตัวของปราชญ์ชาวบ้านของในแต่ละชุมชนที่มีความแตกต่างกัน นำมาออกแบบเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยว โดยเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือนให้นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์ในการลงมือทำในสิ่งที่ตนเองมีความสนใจหรืออยากเรียนรู้สิ่งนั้นด้วยตนเอง

จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดขนาดเล็กโดยอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ 63 กิโลเมตรนี้ มีพื้นที่ 416 ตารางกิโลเมตร ประกอบไปด้วย 3 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภออัมพวา และอำเภอบางคนที (จุฬาธิปไตย จันทรเฑียร, 2559) ภายในจังหวัดมีสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน และมีสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รางวัลเป็นเครื่องหมายการันตีคุณภาพ อาทิเช่น ตลาดน้ำอัมพวาได้รับรางวัลชมเชย (Honorable Mention) จากการประกวดรางวัลเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก แห่งองค์การยูเนสโก (UNESCO Asia-Pacific Heritage Awards for Culture Heritage Conservation) ในเรื่องการอนุรักษ์อาคารเก่าแก่ และมีความงดงามทางด้านสถาปัตยกรรม (เสาวภา ไพทยวัฒน์ และอื่นๆ, 2555 : 2-3) อำเภอบางคนทีเป็นที่ ที่มีแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งที่มีความสวยงามทาง ดึงดูดใจ และนำไปเยี่ยมชม อาทิเช่น ตลาดน้ำบางน้อย ที่อยู่ติดกับน้ำแม่กลองกับคลองบางน้อย ใกล้กันจะเป็นชุมชน "ปากคลองบางน้อย" หรือ "บางน้อยนอก" ซึ่งเป็นชุมชนริมน้ำเก่าแก่ของสมุทรสงคราม ที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของมรดกทางวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำดั้งเดิมไว้ ตั้งแต่รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน สถาปัตยกรรม วิถีชีวิต ตลอดจนสภาพแวดล้อมคลองรวมไปถึงสวนผลไม้ที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ (ผู้จัดการออนไลน์ 2560, 12 กรกฎาคม) ส่งผลให้อำเภอบางคนทีเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวที่สนใจวิถีชีวิตของคนในชุมชนริมน้ำ อีกทั้งยังมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมชุมชนเป็นจำนวนเพิ่มมากขึ้น

อย่างไรก็ตามในอำเภออัมพวายังมีอีกสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ และยังคงรักษาเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตของคนที่ย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐานที่นั่นคือตลาดน้ำท่าคา ที่ตั้งอยู่ในหมู่ 2 ตำบลท่าคา โดยในอดีตตลาดน้ำท่าคาเป็นสถานที่ในการแลกเปลี่ยนสินค้าของชาวบ้านในชุมชน จะมีการนัดวันเวลาตามช่วงเวลาของน้ำขึ้นและน้ำลงซึ่งตรงกับวันข้างขึ้นและข้างแรมทุก 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ แรกเริ่มเป็นการแลกเปลี่ยนสินค้านี้ระหว่างแม่ค้าพ่อค้าด้วยกัน และเมื่อมีจำนวนเรือที่เป็นร้านค้าเพิ่มมากขึ้นทำให้ชาวบ้านในชุมชนใกล้เคียงเริ่มเข้ามาแลกเปลี่ยนสินค้านี้กันเองในชุมชน เรือมาจนถึงในปัจจุบันที่ยังคงมีตลาดน้ำเรือพายอย่างเช่นในอดีต และใช้เงินในการแลกเปลี่ยนซื้อสินค้า แม้ว่าในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงจากการซื้อขายสินค้าทางน้ำมาเป็นทางบกมากขึ้น จึงทำให้บรรยากาศการแลกเปลี่ยนซื้อสินค้าของตลาดน้ำท่าคาจึงไม่ได้คึกคักเหมือนในอดีต แต่ทว่าการดำรงอยู่ของตลาดน้ำก็ยังคงมีให้เห็นได้จนถึงในปัจจุบัน และยังคงรักษาเอกลักษณ์อย่างในอดีตไว้ให้คงอยู่ ตั้งแต่ช่วงวันเวลาที่มาซื้อขาย พื้นที่ สินค้า ทำให้ตลาดน้ำท่าคามีความแตกต่างจากตลาดน้ำทั่วไป เป็นตลาดน้ำเรือพายธรรมชาติที่หลงเหลือเพียงที่เดียวในจังหวัดสมุทรสงคราม

ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเป็นการน่าสนใจที่จะทำการศึกษาว่าการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคาเกิดจากปัจจัยใดบ้าง อาทิเช่นทรัพยากรในชุมชน การจัดการโดยชุมชน ภาวะผู้นำ ทุนทางสังคม ตลอดจนการมีหน่วยงานภายนอกเข้ามาสนับสนุนหรือไม่อย่างไร

1.2 คำถามในการวิจัย

- 1.2.1 การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงครามเป็นอย่างไร
- 1.2.2 การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงครามประสบความสำเร็จได้อย่างไร
- 1.2.3 ในการจัดการท่องเที่ยวมีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร รวมถึงข้อเสนอแนะที่อยากพัฒนาเพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จ

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1.3.1 เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนของตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม
- 1.3.2 เพื่อศึกษากระบวนการที่ส่งผลให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงครามประสบความสำเร็จ
- 1.3.3 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรค รวมถึงข้อเสนอแนะในการพัฒนาระบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

1.4.1 ขอบเขตของเนื้อหา

การศึกษาในครั้งนี้เน้นการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนตลาดน้ำท่าคาประสบความสำเร็จ โดยที่ตั้งอยู่ในหมู่ 2 ตำบลท่าคา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสงคราม โดยศึกษาประเด็นเกี่ยวข้องกับ

- 1) เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนของตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม
- 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนของตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม ประสบความสำเร็จ
- 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรครวมถึงข้อเสนอแนะในการพัฒนาระบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) โดยผู้วิจัยได้เลือกศึกษาในพื้นที่ตลาดน้ำท่าคา หมู่ที่ 2 คลองศาลา ตำบลท่าคา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นชุมชนที่มีการรักษาวิถีชีวิตของชาวบ้านที่อาศัยติดแม่น้ำที่ทั้งยังคงใช้การซื้อขายสินค้าในเส้นทางสัญจรทางน้ำ ให้เป็นจุดดึงดูดของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมทั้งยังมีกิจกรรมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบเพื่อยังคงรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชนให้คงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวจากกระแสหลัก

1.4.3 ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษาใช้ระยะเวลาระหว่าง สิงหาคม พ.ศ. 2561 ถึง กรกฎาคม 2562

1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ทำให้ทราบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนของตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม

1.5.2 ทราบถึงเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนของตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม

1.5.3 ผลการศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของการวางแผน พัฒนา ปรับปรุง และแก้ไขกระบวนการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงื่อนไขที่ทำให้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จ สามารถนำไปปรับใช้ในชุมชนอื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อจะสมารถนำไปประกอบการสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย และใช้ร่วมกับการอภิปรายผลการศึกษา โดยมีรายละเอียดแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยว
2. แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. องค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง
 - 3.1 แนวคิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง
 - 3.2 แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม
 - 3.3 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต
 - 3.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนด้านนโยบายการท่องเที่ยว

2.1 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยว

2.1.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยวจากที่องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมว่าด้วยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยขึ้น ณ กรุงโรมประเทศอิตาลี (นิคม จารุมณี, 2544) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่าหมายถึง การเดินทางที่มีเงื่อนไขในการท่องเที่ยวอันประกอบไปด้วย 3 ประการคือ

ประการที่หนึ่งการท่องเที่ยวจะต้องมีการเดินทาง (Travel) หมายถึง การเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่หนึ่งโดยใช้นานพาหนะเป็นระยะทางไกลหรือไกลก็ได้

ประการที่สองการท่องเที่ยวจะต้องมีจุดหมายปลายทาง (Destination) หมายถึง มีสถานที่ที่เลือก เดินทางไปเยือนและใช้ช่วงเวลาหนึ่งอยู่ ณ ที่นั้นมักจะเป็นสถานที่ที่มีความสวยงามทางทัศนียภาพมาก หรือเป็นสถานที่ที่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ หรือเป็นสถานที่ที่มีวัฒนธรรมประเพณี กิจกรรมที่น่าสนใจซึ่ง ในสถานที่นั้นจะมีสิ่งอำนวยความสะดวกคอยให้บริการการท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ ในการตอบสนองความต้องการและความพอใจแก่ผู้มาเยือน

ประการที่สามการท่องเที่ยวจะต้องมีจุดมุ่งหมาย (Purpose) หมายถึง มีจุดประสงค์ในการเดินทางไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือไปอยู่ประจำ แต่มีเป้าหมายในการเดินทาง อาทิเช่นการพักผ่อน เป็นต้นโดยผู้เดินทางอาจมีจุดมุ่งหมายในการเดินทางมากกว่าหนึ่งอย่างก็ได้

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (2546) อธิบายเพิ่มเติมว่าการท่องเที่ยว เป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับการเดินทางของนักท่องเที่ยว ที่มีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ทั้งเป็นการเดินทางเพื่อพักผ่อน เพื่อประกอบกิจกรรมตามความสนใจ หรือเพื่อประกอบธุรกิจ ที่เป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน แต่ไม่ได้เป็นการเดินทางเพื่อไปทำงานหรือประกอบอาชีพเป็นหลัก

วรรณ วรชวานิช (2546: 7) กล่าวว่า การท่องเที่ยวไม่ได้มีความหมายเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ หรือความสนุกสนานแต่เพียงเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการเคลื่อนย้ายของประชากรจากแห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่ง รวมไปถึงการเดินทางภายในประเทศและการเดินทางระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวเป็น กระบวนการที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน มีกิจกรรมร่วมกัน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ได้รับความรู้ ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ดังนั้นการท่องเที่ยวในปัจจุบันจึงเป็นธุรกิจที่กว้างขวาง ซึ่งสรุปได้ว่าความหมายของการท่องเที่ยว นั้นจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไข 3 ประการ คือ

ประการที่หนึ่งเดินทางจากที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว

ประการที่สองเดินทางด้วยความสมัครใจ

ประการที่สามเดินทางด้วยจุดหมายใดๆ ก็ได้ที่มีใช่เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้

วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ (2548: 47) กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง ผู้คนหรือประชาชนที่ได้ไปเยี่ยมเยือนยังสถานที่หนึ่ง เพื่อการเที่ยวชมเมือง เยี่ยมญาติหรือเพื่อน รวมถึงการพักผ่อนวันหยุด ทั้งระยะสั้นและระยะยาว อาจหมายรวมถึงบุคคลที่เดินทางไปเข้าร่วมการประชุมทางวิชาการทางการ เมือง การประชุมธุรกิจ หรือเข้าร่วมกิจกรรมอื่นๆ ทางธุรกิจ ตลอดจนการเดินทางไปศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญหรือไปทำการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ โดยสามารถใช้การคมนาคมขนส่งได้ทุกรูปแบบ นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังมีความหมายว่า การเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อการศึกษาการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม การประชุม การแสดง เพื่อธุรกิจและอื่นๆ ทั้งนี้ นักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ว่าการท่องเที่ยว หมายถึง ผลรวมของปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นมาจากปฏิสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจ รัฐบาลหรือชุมชนผู้เจ้าบ้าน ที่มีหน้าที่เตรียมพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยวตลอดจนผู้มาเยี่ยมเยือนให้เกิดความประทับใจ

อาจกล่าวสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทางจากอีกที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อผ่อนคลายความเครียด เป็นการเสาะแสวงหาประสบการณ์แปลกใหม่ จะไม่เป็นการเดินทางเพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้ อีกทั้งยังเป็นการเดินทางเพียงชั่วคราวไม่อยู่เป็นการถาวร โดยกิจกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดเป็นปรากฏการณ์ หรือความสัมพันธ์ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เดินทางและบุคคลที่เป็นเจ้าของสถานที่ ทั้งนี้การท่องเที่ยว

ยังเป็นธุรกิจในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในภาคการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยมีภาครัฐในการดูแลการท่องเที่ยว และชุมชนดูแลในเรื่องของพื้นที่ท่องเที่ยว

2.1.2 องค์ประกอบการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญในการขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศ จึงจำเป็นที่จะต้องการมีการแบ่งองค์ประกอบเป็นส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทั้งทางตรงหรือทางอ้อม อันประกอบไปด้วย การขนส่ง การพักผ่อน อาหารและเครื่องดื่ม หรือแม้แต่การผลิตสินค้าหรือบริการอื่นๆ ซึ่งได้มีผู้คิดแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไว้คือ Pike Steven (2008) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวว่า แหล่งท่องเที่ยวเป็นการผสมผสานระหว่างผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ประสบการณ์ และการนำเสนอทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้อื่นๆ มาบริการให้แก่ผู้บริโภค สิ่งสำคัญคือแหล่งท่องเที่ยวเป็นสถานที่ซึ่งนักท่องเที่ยวจะเดินทางมาเยี่ยมชมหรือพักอาศัย ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวควรประกอบด้วยองค์ประกอบ 6 ประการ (6A's) ดังต่อไปนี้

องค์ประกอบที่หนึ่งความสามารถในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว (Available Package) เป็นการจัดการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวรู้สึกถึงความสะดวกรวดเร็ว เข้าถึงเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวในสถานที่ที่จะเดินทางไป เพื่อให้ครอบคลุมกับวัตถุประสงค์ของการเดินทางท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่สองความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) เป็นวิธีการเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว โดยครอบคลุมถึงเส้นทางคมนาคม ระยะทาง ระยะเวลา ค่าใช้จ่าย ความสะดวกปลอดภัยในการเดินทาง ได้แก่ การมีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม เช่น สนามบิน ระบบคมนาคม ตลอดจนบริการด้านอุตสาหกรรมขนส่ง เช่น การขนส่งทางอากาศ ทางบก และทางน้ำ ที่คอยอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวให้สามารถเดินทางไปถึงจุดหมายปลายทางหรือแหล่งท่องเที่ยว (Attraction) ได้อย่างสะดวกรวดเร็วและปลอดภัย

องค์ประกอบที่สามสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (Attraction) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเป็นคุณลักษณะสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภท ซึ่งจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวมีความโดดเด่นแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ จึงเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญที่สุด เพราะเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว โดยแหล่งท่องเที่ยวสามารถพิจารณาได้ในหลายปัจจัย อาทิเช่น แหล่งธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีความโดดเด่นเรื่องความหลากหลายของระบบนิเวศ เป็นแหล่งพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ความสวยงามด้านศิลปกรรม ความสวยงามด้านสถาปัตยกรรม หรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิต กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณีที่มีลักษณะโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เป็นต้น

องค์ประกอบที่สี่สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการที่มาตรฐานให้แก่นักท่องเที่ยว เป็นอีกปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างความประทับใจอันดี และเป็นอีกสิ่งในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว อาทิเช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว โรงแรม รีสอร์ท สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุหรือคนพิการ ยานพาหนะที่ให้บริการในแหล่งท่องเที่ยว สัญญาณโทรศัพท์ ระบบการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตแบบไร้สาย เป็นต้น

องค์ประกอบที่ห้ากิจกรรม (Activities) เป็นอีกองค์ประกอบที่สำคัญอีกเช่นกันเนื่องจากในยุคปัจจุบันซึ่งการท่องเที่ยวไม่ได้หมายถึงแค่การเดินทางไปชมโบราณสถาน โบราณวัตถุ ความงดงามของป่าไม้ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้นแต่ยังรวมถึงให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสทำกิจกรรมต่างๆ อาทิ เช่น การเดินป่าเพื่อศึกษาระบบนิเวศ การล่องแก่งในแม่น้ำท้องถิ่น การปั่นจักรยาน การล่องเรือบริเวณป่าชายเลน ตลอดจนการร่วมทำกิจกรรมกับชุมชนท้องถิ่น อาทิเช่น การไถนา ดำนา เกี่ยวข้าว การร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดจะเป็นประสบการณ์ที่อยู่ในความทรงจำของนักท่องเที่ยวและกิจกรรมดังกล่าวมักก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น

องค์ประกอบที่หกการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Service) ได้แก่ การให้บริการต่างๆที่นอกเหนือจากที่ได้กล่าวมาในข้างต้น โดยการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวรู้สึกสะดวก สบายใจ หรือประทับใจในต่อสถานที่ท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น อาทิเช่น บริการด้านร้านอาหาร โรงพยาบาล ไปรษณีย์ สถานีบริการน้ำมัน ร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก ห้องสุขา เป็นต้น

จากการศึกษาองค์ประกอบการท่องเที่ยวได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรัชญากรณ์ ไชยคช, นิตาชล สกุลชาญณงค์ และ นิธิกิตติการต์ เหมสุวรรณ (2559) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษาหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 10 อำเภอเบตง จังหวัดยะลา ที่พบว่าชุมชนมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และสามารถแสดงศักยภาพของการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้จาก ประการแรกชุมชนมีสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ในการท่องเที่ยว คือ พิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์ของชุมชน ที่รวบรวมภาพถ่ายทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการสู้รบในอดีต มีอุปกรณ์การสื่อสารในการติดต่อเมื่ออยู่ในสถานการณ์สู้รบ เครื่องมือเครื่องใช้สมัยที่เหล่าผู้คนในกองทัพจำเป็นต้องดำรงชีพในป่า มีหนังสือจดบันทึกให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชม และสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชนสามารถเข้าถึง (Accessibility) ได้ง่ายเพราะอยู่กลางหมู่บ้าน ใกล้กันยังมีรีสอร์ทชุมชน มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่น มีร้านค้าจำหน่ายสินค้าที่ระลึก และลานจอดรถที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) นอกจากนี้ยังมีค่ายสู้รบ ที่อยู่ห่างจากลานจอดรถไปเพียง 200 เมตร อันประกอบไปด้วยหอสังเกตการณ์ ศาลาประชุม เต่าปรุงอาหาร เป็นต้น ถัดมาอีก 800 เมตรจะมีต้นสมพงษ์อายุนับร้อยปี

ขนาด 28 คนโอบ และในบริเวณรอบหมู่บ้านยังมีอนุสรณ์สถาน มีน้ำตก ทางชุมชนจึงได้จัดทำเป็นกิจกรรมเส้นทางเดินป่า อย่างไรก็ตามชุมชนยังมีความต้องการที่จะได้รับความช่วยเหลือในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่นป้ายชี้ทาง ถนนเส้นทางเข้าหมู่บ้าน ตลอดจนการส่งเสริมให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ เช่นเดียวกันกับงานวิจัยของ ปราณี ต้นประยูร (2557) พบว่าชุมชนตลาดลาดชะโด มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวที่พบว่า สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ของชุมชนคือตลาดโบราณที่มีบ้านเรือนแบบเก่าแก่ มีพิพิธภัณฑ์ประมง มีการจัดนิทรรศการภาพเก่าเล่าถึงอดีต และยังมีวัดลาดชะโดที่มีเสาสูงขนาดใหญ่อายุกว่า 270 ปีรวมถึงผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีความหลากหลาย ในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว (Available Package) และการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Service) พบว่านักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวชมและซื้อสินค้าในตลาดชะโด สินค้าจะเป็นสินค้าที่ได้จากกระบวนการผลิตภายในชุมชน นอกจากนี้นักท่องเที่ยวสามารถรับชมสิ่งที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่เทียนพรรษาทางน้ำได้จากกิจกรรมล่องเรือชมวิถีชีวิตชาวบ้าน ด้านที่พักมีการจัดโฮมสเตย์ไว้รองรับนักท่องเที่ยวใน ด้านการเดินทาง (Accessibility) พบว่าชุมชนอยู่ห่างจากตัวเมืองพระนครศรีอยุธยา 40 กิโลเมตร และมีสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) คือการมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก มีที่จอดรถให้เพียงพอ แต่อย่างไรก็ตามชุมชนยังมีความต้องการที่จะได้รับความช่วยเหลือในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่นป้ายชี้ทางที่ชำรุดอยู่ในระหว่างการแก้ไข

จึงกล่าวสรุปได้ว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่ช่วยกระตุ้นให้มีการนำเอาทรัพยากรของประเทศไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งประกอบไปด้วยธุรกิจ และการบริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยว ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดองค์ประกอบ การท่องเที่ยวของ Pike Steven (2008) ซึ่งได้อธิบายว่าแหล่งท่องเที่ยวควรมีองค์ประกอบหลัก 6 ประการ (6A's) ได้แก่ ความสามารถในการจัด โปรแกรมการท่องเที่ยว (Available Package) ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) กิจกรรม (Activities) การให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Service)

2.1.3 ประเภทของการท่องเที่ยว

UNWTO (1997) (อ้างถึงในกฤษฎ เตชะประเสริฐ, 2556: 13-17) ได้กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural Based Tourism) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural Based Tourism) และรูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) โดยสามารถจำแนกรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

รูปแบบที่หนึ่งการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural Based Tourism) ประกอบด้วย

1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังและมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine Ecotourism) หมายถึงการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางทะเล มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังและมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

3) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Geo-Tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับหินผา ลานหินทราย อุโมงค์ โพรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เป็นต้น เป็นการท่องเที่ยวในลักษณะชื่นชมความงามของภูมิทัศน์ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่โลก หรือเป็นการศึกษาธรรมชาติของดิน หิน แร่ อันจะทำให้ได้ความรู้ และได้รับประสบการณ์แปลกใหม่เพิ่มมากขึ้น อยู่บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อรักษาสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

4) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรมสวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์ ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ เพื่อชื่นชมความสวยงาม หรือความสำเร็จในการทำเกษตรพร้อมทั้งยังได้เพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้มีประสบการณ์แปลกใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

5) การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการไปชมปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวาระ เช่น สุริยุปราคา ฝนดาวตก จันทรุปราคา และการดูดาวจักราศีที่ปรากฏในท้องฟ้าแต่ละเดือน เพื่อเป็นการเรียนรู้ระบบสุริยะจักรวาล มีความรู้ ความประทับใจ ความทรงจำ ตลอดจนได้ความรู้และประสบการณ์เพิ่มมากขึ้น บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อรักษาสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการร่วมกันอย่างยั่งยืน

รูปแบบที่สองการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural Based Tourism) ประกอบด้วย

1) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางโบราณคดี หรือประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมโบราณสถาน โบราณวัตถุอย่างเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว ได้ความรู้และมีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดีของท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และให้คุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยที่ประชาคมในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

2) การท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นได้จัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน ตื่นตาตื่นใจในสุนทรียะศิลป์ เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือหรือการเคารพ พิธีกรรมต่างๆ ได้ความรู้และยังมีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย มีประสบการณ์ใหม่เพิ่มมากขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม และมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

3) การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural Tourism / Village Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษ มีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลินได้ความรู้ คุณผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

รูปแบบที่สามการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) ประกอบด้วย

1) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ หรือแหล่งวัฒนธรรม เพื่อเป็นการพักผ่อน เรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพกายและใจ ได้รับความเพลิดเพลิน และสุนทรียภาพ อีกทั้งยังได้รับความรู้ ในด้านการรักษาคุณค่าคุณภาพชีวิตที่ดี มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ทั้งนี้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบางแห่ง อาจจัดรูปแบบเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและความงาม (Health, Beauty and Spa)

2) การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-Meditation Tourism) หมายถึงการเดินทางเพื่อทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาคำรู้ที่เป็นสัจธรรมแห่งชีวิต มีการฝึกทำสมาธิ เพื่อเพิ่มประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น ทำให้รู้สึกมีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม

ต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นอกจากนั้น นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมุ่งการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เช่น การทำอาหารพื้นบ้าน การนวดแผนไทย และงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น

3) การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (Ethnic Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่วัฒนธรรมของชาวบ้าน เป็นวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่างๆ อาทิเช่น หมู่บ้านผู้ไทย หมู่บ้านไทยทรงดำ หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านชาวจีนฮ่อ เป็นต้น เพื่อให้มีประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจในความหลากหลายเพิ่มขึ้น ทำให้รู้สึกมีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

4) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเล่นกีฬาตามความถนัดความสนใจในประเภทกีฬา เช่น ปีนเขา ดำน้ำ ตกปลา เป็นต้น ทำให้ได้รับความเพลิดเพลินได้รับความสนุกสนานตื่นเต้น ได้รับประสบการณ์และความรู้ทักษะทางการกีฬาเพิ่มขึ้น ทำให้รู้สึกมีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

5) การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Travel) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวแล้วได้รับความสนุกสนานตื่นเต้น หวาดเสียว ผจญภัย มีความทรงจำและได้ประสบการณ์แปลกใหม่

6) การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และฟาร์มสเตย์ (Home Stay & Farm Stay) หมายถึงนักท่องเที่ยวมีความต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวของคนในท้องถิ่นที่ไปเยือน เพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้ได้รับประสบการณ์ในชีวิตเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น มีเป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

7) การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Long Stay) หมายถึงกลุ่มผู้ใช้ชีวิตในบ้านปลายหลังเกษียณอายุจากการทำงานที่ต้องการมาใช้ชีวิตต่างแดนเป็นหลัก เพื่อเพิ่มปัจจัยที่ห้าของชีวิตคือการท่องเที่ยวโดยเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศเฉลี่ย 3 - 4 ครั้งต่อปี ครั้งละนานๆ อย่างน้อย 1 เดือน อาทิเช่น ชุมชนคนญี่ปุ่นในทางภาคเหนือของไทย เป็นต้น

8) การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (Incentive Travel) หมายถึงการจัดนำเที่ยวให้แก่กลุ่มลูกค้าของบริษัทที่ประสบความสำเร็จในการขายสินค้าได้ตามเป้าหมายหรือเกินเป้าหมาย เช่น กลุ่มผู้แทนบริษัทจำหน่ายรถยนต์ ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องไฟฟ้า ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องสำอาง เป็นต้น เป็นการให้รางวัลและจัดนำเที่ยว มีการออกค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าพักรวมและค่าอาหารระหว่างการเดินทางให้กับผู้ร่วมเดินทาง เป็นการจัตรายการพักรวมตั้งแต่ 2 - 7 วัน เป็นรายการนำเที่ยวชม

สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ อาจเป็นรายการนำเที่ยวแบบผสมผสาน หรือรายการนำเที่ยวในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

9) การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม (MICE หมายถึง M-Meeting - Incentive C-Conference / E Exhibition) เป็นการจําหน่ายเที่ยวให้แก่กลุ่มลูกค้าของผู้ที่จัดประชุม มีรายการจําหน่ายเที่ยวก่อนการประชุม (Pre-Tour) และการจําหน่ายเที่ยวหลังการประชุม (Post-Tour) โดยการจําหน่ายเที่ยวท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ทั่วประเทศ เพื่อบริการให้กับผู้เข้าร่วมประชุมโดยตรง หรือสำหรับผู้เข้าร่วมเดินทางกับผู้ประชุม (สามีหรือภรรยา) อาจเป็นรายการท่องเที่ยววันเดียว หรือรายการเที่ยวพักค้างแรม 2 - 4 วัน โดยคิดราคาแบบเหมารวมค่าอาหาร และบริการท่องเที่ยว

10) การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้จัดการการท่องเที่ยวคัดสรรรูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นำมาจําหน่ายเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความแตกต่างระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวในระยะยาวนานตั้งแต่ 2-7 วันหรือ มากกว่านั้น เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเกษตร (Eco-Agro Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและประวัติศาสตร์ (Agro-Historical Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย (Eco-Adventure Travel) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาและประวัติศาสตร์ (Geo- Historical Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม (Agro-Cultural Tourism) เป็นต้น

ทั้งนี้อาภาวดี ทับศิริรักษ์ (2555 อ้างใน คำเกิง โภทอง และคณะ;2550) ได้กล่าวถึงประเภทของการท่องเที่ยวที่แตกต่างจาก UNWTO อีกหนึ่งรายการและผู้วิจัยมองว่ามีความสำคัญไม่ต่างกันคือ การท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Tourism) คล้ายคลึงกับ การท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ กล่าวคือดึงดูดนักท่องเที่ยวมาจากหลากหลายถิ่น แต่มีวัตถุประสงค์หลักในการท่องเที่ยวคือเพื่อสิ่งแวดล้อม มีสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ที่เป็นสิ่งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากกว่าที่จะเน้นชาติพันธุ์มนุษย์ การให้ความสำคัญกับการกลับคืนสู่ธรรมชาติและ การชื่นชมต่อความสัมพันธ์ของผู้คนกับธรรมชาติ

อาจกล่าวสรุปได้ว่า รูปแบบการท่องเที่ยวมีหลากหลายประเภทเนื่องจากประเทศไทยมีศักยภาพทางทรัพยากรทางธรรมชาติที่หลากหลาย และมีทรัพยากรการท่องเที่ยวของประเทศเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงได้ยึดรูปแบบการท่องเที่ยวของ UNWTO (1997) ที่มีเนื้อหาและรายละเอียดที่ชัดเจนและครอบคลุมในทุกมิติ โดยสามารถจําแนกเป็นสามประเภทหลักได้ดังต่อไปนี้ รูปแบบที่หนึ่งคือการท่องเที่ยวในแหล่ง ธรรมชาติได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศธรณีวิทยา การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ รูปแบบที่สองคือการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม ได้แก่ การท่องเที่ยว เชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท และรูปแบบที่สามคือการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์

หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย การท่องเที่ยวเชิงกีฬา การท่องเที่ยวแบบผจญภัย การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ การท่องเที่ยวเข้าพักในระยะยาว การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล การท่องเที่ยวแบบประชุม การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน

2.1.4 การจัดการท่องเที่ยว

อดิการ์รี (Adhikary, 1995 อ้างถึงใน อดิศร ศักดิ์สูง วรุตม์ นาที, 2559:7) ได้จัดทำรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว (7's Model) เพื่อใช้ในการท่องเที่ยว ดังนี้

รูปแบบที่หนึ่งกลยุทธ์ (Strategy) เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญ การควบคุมตลอดจนขอบเขตในการดำเนินงานของการจัดการท่องเที่ยว ในการใช้เลือกกลยุทธ์จะต้องคำนึงถึงกลยุทธ์ในการที่จะวางแผนและปฏิบัติงานบนพื้นฐานของความเป็นไปได้ มีเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อให้บรรลุไปตามวัตถุประสงค์ และต้องสอดคล้องกับนโยบายที่ภาครัฐ

รูปแบบที่สองโครงสร้าง (Structure) สำหรับองค์กรในการจัดการท่องเที่ยวสิ่งที่เป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวประสบความสำเร็จจะเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับชั้น และการแบ่งหน้าที่ตามให้เหมาะสมกับทักษะความสามารถ ในบางประเทศกระทรวงการท่องเที่ยวจะมีหน้าที่ในการเป็นผู้จัดการ รวมถึงดูแลในทุกประเด็นของการท่องเที่ยว และจะมีการทำงานเชื่อมโยงกันระหว่าง องค์กรการท่องเที่ยวระดับชาติ เจ้าของธุรกิจนำเที่ยว ตัวแทนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งของภาครัฐและภาคเอกชน อาทิเช่น กลุ่มที่พัก กลุ่มยานพาหนะ กลุ่มนำเที่ยว กลุ่มมัคคุเทศก์ เป็นต้น ดังนั้นการมีโครงสร้างที่ดีจะทำให้การจัดการท่องเที่ยวประสบความสำเร็จได้รวดเร็วขึ้น มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้โครงสร้างที่ดีควรอยู่บนพื้นฐานการทำงานในรูปแบบ RASI คือ ความรับผิดชอบ (Responsibility) อำนาจหน้าที่ (Authority) การสนับสนุน (Support) และข้อมูลข่าวสาร (Information) เพราะในการจัดการจำเป็นต้องมีผู้นำในการควบคุม ดูแล และแบ่งความรับผิดชอบไปตามลำดับชั้น นอกจากนี้ไม่ควรที่จะต้องลืมนโยบายหรือให้ข้อมูลให้นักท่องเที่ยว

รูปแบบที่สามระบบ (System) มีความเกี่ยวข้องกับระบบจัดการข้อมูล ระบบการปฏิบัติงาน ระบบการดำเนินการ การเงิน การจัดการ ทรัพยากรมนุษย์ การตลาดและอื่นๆ ทั้งนี้ในทุกๆระบบจำเป็นต้องทำงานเชื่อมโยงกัน มีการร่วมมือและความมั่นใจในทิศทางเดียวกัน

รูปแบบที่สี่บุคลากร (Staff) เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมาย ลักษณะที่บุคลากรควรมีความละเอียดรอบคอบ มีความรับผิดชอบ มีความรักและผูกพันในงาน มีความจริงใจ ซื่อสัตย์ มีความต้องการที่จะช่วยเหลือนักท่องเที่ยวออกมาจากในจริงเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ

รูปแบบที่ห้าทักษะ (Skill) ในการดำเนินงานจำเป็นที่จะต้องมีความชำนาญในเนื้องาน เพื่อให้งานที่ออกมามีประสิทธิภาพอยู่ภายใต้สามเงื่อนไขคือ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติต่องาน ความรู้เป็นสิ่งแรกที่จะทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ ผู้ที่ทำงานในด้านการท่องเที่ยวจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีทั้งความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้อง หรือมีความรู้ที่เป็นลักษณะเฉพาะที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวด้วย

รูปแบบที่หกรูปแบบ (Style) เกี่ยวข้องกับลักษณะในการดำเนินงาน ในแต่ละพื้นที่ก็จะมีรูปแบบในการทำงานที่แตกต่างกัน

รูปแบบที่เจ็ดการแบ่งปัน (Share) เกี่ยวข้องกับการแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในเรื่องของความคิดเห็น ความรู้ที่จะนำไปสู่การพบวนการจัดการท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จ การได้รับความรู้และประสบการณ์ที่มากขึ้นจะทำให้มีข้อมูลในการเลือกที่จะตัดสินใจวางแผนที่มีประสิทธิภาพ และแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างทันท่วงที

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 16) ได้อธิบายความหมายของการจัดการท่องเที่ยวไว้ว่า เกี่ยวข้องกับการวางแผน และการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผน ผ่านกระบวนการจัดการองค์การ การบริหารบุคคลภายใต้กฎระเบียบที่เหมาะสม ตลอดจนการประเมินผลแผนการดำเนินงาน

อาจกล่าวสรุปได้ว่าการจัดการท่องเที่ยว เป็นการบวนการดำเนินงานที่ต้องมีการวางแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านการดำเนินงานด้วยระบบโครงสร้างที่มีการแบ่งงานกันอย่างชัดเจน ทั้งนี้แผนงานจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไปได้ มีรูปแบบการทำงานที่เหมาะสมกับท้องที่และมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ เพื่อให้เกิดการบริการจัดการท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จ

สอดคล้องกับงานของในงานของเจนจิรา อักษรพิมพ์ (2560) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องกลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบยั่งยืนในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ชุมชนมีโครงสร้างการบริหารจัดการที่ชัดเจนในรูปแบบของคณะกรรมการในการดำเนินงาน และมีคณะกรรมการที่ปรึกษามีการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ มีการกำหนดข้อตกลง กฎระเบียบของกลุ่มอย่างชัดเจน มีการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มโดยผ่านกระบวนการประชุมกับสมาชิกทุกครั้งก่อนเมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามายังชุมชน ในการกำหนดแนวทางการดำเนินงานใช้วิธีการพูดคุยมากกว่าการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ในการประชุมได้เปิดโอกาสให้สมาชิกในกลุ่มแลกเปลี่ยน เรียนรู้ หรือเสนอแนะปัญหา ตลอดจนแนวทางการแก้ปัญหา ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ที่อยู่บนพื้นฐานของการอาศัยอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ ผู้นำที่เป็นแกนหลักในการดำเนินกิจกรรม และยังพบว่าผู้นำกลุ่มส่วนใหญ่ทำหน้าที่เป็นทั้งประธานกลุ่มและผู้ใหญ่บ้าน หรือเคยดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านมาก่อน เป็นผู้นำที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือเนื่องจากเป็นคนในพื้นที่ ในการเลือกตำแหน่งผู้นำจะใช้วิธีเลือกจากน้ำเสียงส่วนใหญ่ ผู้นำหลายท่านยังเป็นกลุ่มผู้บุกเบิกในการจัดทำกรท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงทำให้มีความรู้และความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างดีและได้ผ่านการเข้าร่วมประชุมหรือ

อบรมเครือข่ายการท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอทำให้กลุ่มผู้นำมีศักยภาพในการเป็นวิทยากร และผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการการบริหารจัดการ

2.2 แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.2.1 ต้นกำเนิดแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สำหรับประเทศไทยตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-9 ที่ได้จัดให้การท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้หลัก เนื่องมาจากจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติและรายได้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 - 2546 ได้เพิ่มสูงขึ้นในตลอดระยะ 40 ปีที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมของประเทศ โดยสาเหตุมาจากการปรับตัวของระบบการท่องเที่ยว ดังนั้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการบริหารจัดการ (Community-based Tourism หรือ Host Management) ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาได้เติบโตอย่างรวดเร็ว และมีแนวโน้มที่จะเติบโตเป็นเครือข่ายที่มีขนาดใหญ่เพิ่มมากขึ้น รูปแบบในการจัดการโดยชุมชนเชื่อว่าเป็นวิธีการจัดการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ สาเหตุมาจากการเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ และสนับสนุนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ส่งผลให้เกิดประโยชน์แก่เศรษฐกิจของชุมชน แต่หากมองในประเด็นขององค์ความรู้ทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนรวมทั้งกระบวนการบริหารจัดการ พบว่าหน่วยงานจากรัฐ เอกชน หรือผู้ประกอบการในต้นดังกล่าวยังไม่มี ความชัดเจนในด้านแนวคิด และกระบวนการ รวมไปถึงการบริหารจัดการฐานทรัพยากรการท่องเที่ยว และการกระจายผลประโยชน์ให้ชุมชน จากปัญหาดังกล่าวทำให้สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ทำการสนับสนุนให้เกิดการวิจัยและพัฒนา เพื่อเป็นการสร้างทางเลือกให้กับระบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่แตกต่างจากเดิม โดยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบของ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” ที่มุ่งพัฒนาให้ “คนในชุมชน” เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยว เน้นการสร้างศักยภาพของคนในท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ผู้ให้บริการ ใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อนำไปสู่การดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้สมดุลไปกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และในปี 2545 องค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้เป็นปีสากลแห่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้เรียกร้องให้องค์กรระหว่างประเทศ รัฐบาล และเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนปีสากลแห่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในส่วนของประเทศไทยได้กำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมให้มีความสมดุล

มากขึ้นอีกทั้งยังเป็นการให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยว จัดการรายได้ และการกระจายรายได้ไปสู่ชาวบ้านทุกคนในชุมชนอย่างเป็นธรรม ดังนั้นสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยจึงได้ทำการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อยกระดับ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” ในมิติของ “การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน” เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงด้านการท่องเที่ยว (สินธุ์ สโรบล, 2547 :15-21)

2.2.2 ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

คำว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนพัฒนามาจาก การท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน และการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยมีชุมชนเป็นฐาน (Community Based Sustainable Tourism-CBST) ในโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (Responsible Ecological Social Tour Project- REST) เป็นองค์กรที่ได้เริ่มทำงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย และได้เรียก การท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism- CBT)” (พจนา สวนศรี, 2546 : 13)

สินธุ์ สโรบล (2546 : 234-235) การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีลักษณะที่สำคัญคือ ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ และตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ชาวบ้านเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยนำเอาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นตั้งแต่ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิธีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนในการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม ควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในเรื่องของการจัดการการท่องเที่ยว เป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินการคิดวางแผนการตลาด การดำเนินงานการประเมินโครงการและการแบ่งปันผลประโยชน์ โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

พจนา สวนศรี (2546 : 189-190) การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางในการจัดการรวมถึงมีสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ และให้ประสบการณ์ที่เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ทั้งนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะต้องครอบคลุมใน 5 ด้าน คือ การเมือง สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและจัดการการท่องเที่ยว

โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (2540, อ้างถึงใน พจนา สวนศรี, 2546 : 14) การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึงการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และ

วัฒนธรรมมีการกำหนดทิศทางโดยชุมชน มีการจัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

พรเพ็ญ วิจักษ์ประเสริฐ (2549 : 1-2) การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยมุ่งเน้นให้ชาวบ้านมีบทบาทสำคัญในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยอยู่บนพื้นฐานของความต้องการแท้จริงของชุมชนนำไปสู่การร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมศิลปวัฒนธรรมจารีตประเพณีตลอดจนภูมิปัญญาดั้งเดิมให้เกิดความยั่งยืน

กมล รัตนวิระกุล (2549 : 64) การท่องเที่ยวโดยชุมชน Community-based Tourism เป็นทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีบทบาทกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยวโดยการนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีอยู่ไม่ว่าธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ประเพณี วิถีชีวิต และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ มีบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผนการดำเนินงาน การสรุปบทเรียน เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่รุ่นลูกหลาน และเกิด ประโยชน์ต่อท้องถิ่นโดยคำนึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

สายรุ้ง ดินโคกสูง (2549 อ้างถึงใน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2559 : 9) ได้อธิบายว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการเปิดหมู่บ้านให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเข้ามาเที่ยวชม เปิดประสบการณ์พักผ่อนไปกับธรรมชาติ โดยมีประชาชนในหมู่บ้านเป็นผู้ดำเนินการจัดรูปแบบของบริการให้แก่นักท่องเที่ยว และเพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จชาวบ้านจะต้องมีจุดประสงค์ร่วมกัน มีความรักในทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน มีผู้นำที่มีการบริหารงานอย่างโปร่งใส และให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการ และมีปัจจัยภายนอกเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุน เช่นการไปศึกษาดูงานในชุมชนที่ประสบความสำเร็จมีรัฐ หรือหน่วยงานต่างๆเข้ามาให้การสนับสนุน และการเป็นที่ยอมรับจากนักท่องเที่ยว และจำเป็นต้องสร้างจิตสำนึกให้แก่ชาวบ้านในชุมชนให้รักษาผลประโยชน์ร่วมกัน ทำให้คนชุมชนมีความผูกพันต่อกันและมีความห่วงหาต่อทรัพยากรของชุมชนจนนำไปสู่การมีชุมชนที่เข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้

เทิดชาย ช่วยบำรุง (2550, 76) การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของพื้นที่ให้คงอยู่ด้วยการนำการท่องเที่ยวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศในชุมชน โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอกสามารถเข้ามาเยี่ยมชม หรือศึกษาเรียนรู้ที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม โคนมีชุมชนเป็นเจ้าของ

สุดถนอม ตันเจริญ (2559, 1-8) การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะให้ความสำคัญกับชุมชน โดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการทำงาน และพัฒนาคนในชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการท่องเที่ยว

ให้คนในชุมชนสามารถใช้ศักยภาพนำความรู้ของคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เพื่อการดูแล รักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้สมดุลกับภูมิปัญญา และยังเกื้อกูลต่อระบบ เศรษฐกิจของชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนจัดเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมที่ชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของและทำหน้าที่กำหนดทิศทางในการ จัดการท่องเที่ยว การดูแลทรัพยากรเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวโดยมีองค์ประกอบสำคัญคือ ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม องค์กรชุมชน การจัดการ และการเรียนรู้ นอกจากนี้คนในชุมชนแล้ว ในปัจจุบันชุมชนยังต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างชุมชน การปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรภาครัฐ ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนในการท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบ ความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

อาจกล่าวสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่ชาวบ้านในชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยวได้มีโอกาสในการกำหนดทิศทางนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ตั้งแต่ ทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตของชุมชนมากำหนดเป็นกิจกรรม การท่องเที่ยวในลักษณะให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้แก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน การท่องเที่ยวโดย ชุมชนจะทำให้ชาวบ้านรู้สึกมีคุณค่าในเอกลักษณ์ของตนเอง และยังเป็น การกระจายรายได้ให้กับ ชาวบ้านในชุมชนได้อย่างทั่วถึง เป็นการพัฒนาชาวบ้านควบคู่ไปกับการบำรุง ฟื้นฟู รวมถึงรักษา สิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ให้มีใช้ได้อย่างยาวนาน จึงเห็นได้ชัดว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนด้วยการนำการท่องเที่ยวมาใช้บนพื้นฐานที่มีชุมชนเป็นเจ้าของ ทรัพยากร และมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง โดยคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมและ วัฒนธรรมท้องถิ่นในคงอยู่สืบต่อไป และเพื่อกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้แก่ผู้มาเยือน

2.2.3 องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็น 4 องค์ประกอบคือ 1) ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม 2) องค์กรชุมชน 3) การจัดการ และ 4) การเรียนรู้ โดยมี รายละเอียดดังต่อไปนี้ (พจนา สวนศรี, 2546: 15)

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

1. ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์
2. มีวิธีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
3. ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

ด้านองค์กรชุมชน

1. ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน

2. มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่างๆที่หลากหลาย
3. ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

ด้านการจัดการ

1. มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว
2. มีองค์กรหรือกลไกในการทำงาน เพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้
3. มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม
4. มีกองทุนของชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน

ด้านการเรียนรู้

1. ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง
2. มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน
3. สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

อาจกล่าวได้ว่า ทุกองค์ประกอบล้วนมีความสัมพันธ์กันและต่างส่งเสริมซึ่งกันและกันโดยเริ่มตั้งแต่ทรัพยากรธรรมชาติ หากชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ จะส่งผลให้ชาวบ้านสามารถทำการผลิตหรือมีรายได้โดยไม่ต้องพึ่งพาการท่องเที่ยวได้ สำหรับองค์กรชุมชนเป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้สามารถขับเคลื่อนไปได้ด้วยการมีส่วนร่วมระหว่างสมาชิกในชุมชน ที่เห็นประโยชน์ของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการมักจะแสดงออกในด้านของการปันผลหรือการจัดผลประโยชน์ที่เป็นธรรมกับชาวบ้านผู้มีส่วนได้เสีย และการเรียนรู้เป็นลักษณะที่สำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความแตกต่างจากการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น ลักษณะเด่นจะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้ผู้มาเยือนได้รับประสบการณ์ใหม่ด้วยการลงมือทำด้วยตนเอง อาทิเช่นการทอผ้าด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น การทานอาหารพื้นบ้าน หรือการแสดงประจำท้องถิ่นที่จัดเฉพาะในช่วงเวลาที่สำคัญ

2.2.4 หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชน โดยรัฐบาลเองก็มีความเชื่อว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ทั้งในแง่การกระจายรายได้และการถ่ายโอน ความรู้ต่างๆ อันเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชาวบ้านในชุมชน การท่องเที่ยว

โดยชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนจึงควรมีหลักการ (พจนานวนศรี, 2554 : 11) ดังนี้

1. ชุมชนเป็นเจ้าของ
2. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
3. ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
4. ยกระดับคุณภาพชีวิต
5. มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
6. คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
7. ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
8. เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
9. เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
10. มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

สอดคล้องกับองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (2559 : 13-14) ได้อธิบายว่าในบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว จึงควรมีหลักการร่วมกัน ดังนี้

1. การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการวิเคราะห์ถึงสภาพ ปัญหา ผลกระทบการท่องเที่ยวอย่างรอบด้าน และร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร
2. สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วมทำกิจกรรมร่วม ติดตามประเมินผลร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันและรับประโยชน์ร่วมกัน
3. ชุมชนต้องการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นองค์กร หรือจะเป็นองค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้ว เพื่อให้มีกลไกที่ทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมดในระดับหนึ่ง และดำเนินการด้านการกำหนดทิศทาง นโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชนที่เห็นร่วมกัน
4. รูปแบบ เนื้อหา กิจกรรมของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องคำนึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกัน มีความเป็นธรรม และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และลดผลกระทบในเชิงลบ
5. มีกฎ กติกาที่เห็นร่วมจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้

6. ชุมชนที่จัดการการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไปและนักท่องเที่ยว ควรมีกระบวนการเรียนรู้ ระหว่างกันและกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ถูกต้อง เหมาะสม และมีความชัดเจน

7. การท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องมีมาตรฐานที่มาจากข้อตกลงร่วมภายในชุมชนด้วย เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และพิจารณาร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับ

8. รายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว มีส่วนไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษาสิ่งแวดล้อม

9. การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อำชีพหลักของชุมชน และชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ได้ ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยว อาจเป็นการทำลายชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างได้

10. องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ

2.2.5 กระบวนการในการเตรียมความพร้อมชุมชน

ในการเตรียมความพร้อมของชุมชนชาวบ้านควรมีการเตรียมตัวตั้งรับในผลที่จะเกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยว โดยจะเกิดผลได้ในสองลักษณะคือด้านบวกและด้านลบ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้รับรู้ปัญหาร่วมกันและช่วยกันค้นหาแนวทางการป้องกันตั้งแต่ต้น ทั้งนี้เพื่อการปรับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสมที่จะดำเนินกิจกรรมเกิดผลกระทบได้สิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด และยังเป็นส่งเสริมให้ชาวบ้านในชุมชนได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พร้อมทั้งยังรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนไว้ การที่ชาวบ้านในชุมชนสามารถตอบสนองความต้องการโดยการให้ทรัพยากรในชุมชนได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทชุมชนจะทำให้เกิดเป็นการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนแล้ว ยังส่งเสริมให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ วางแผน และดำเนินการท่องเที่ยวโดยเริ่มจากการมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น การรักษาโบราณสถาน หรือรักษาความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีการส่งเสริมรักษาศิลปวัฒนธรรมประเพณีหรือการหรือฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านวัฒนธรรมระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยวผู้ที่ได้เข้ามาเยี่ยมชม ก่อนที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะแพร่หลายหรือเป็นที่รู้จัก งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างองค์ความรู้ที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน บนฐานความคิดในการตั้งคำถาม การทำงาน และการตัดสินใจจากฐานข้อมูลโดยมีชาวบ้านเป็นผู้ให้ความรู้ผ่านกระบวนการ ต้นน้ำที่ทำการวิเคราะห์พื้นที่หรือประเด็นในโจทย์วิจัย กลางน้ำที่ทำการวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องและบทบาทการออกแบบงานวิจัย การหาข้อมูลความรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพ และปฏิบัติการ และปลายน้ำเป็นการ

สรุปทเรียน เขียนรายงาน ประสานพันธมิตร ยกระดับและขยายผล โดยมีรายละเอียดดังนี้ (พจนานวนศรึ, 2554 : 20)

ขั้นตอนที่หนึ่ง ต้นน้ำ

1. ศึษาศึกยภาพและข้อจำกัดของชุมชน
 - 1.1 ทรัพยากรธรรมชาติ-วัฒนธรรม
 - 1.2 ความรู้ และความสามารถของคนในชุมชน
 - 1.3 ประสบการณ์ในการทำงานพัฒนา
 - 1.4 แหล่งทุนหรืองบประมาณ
2. กลุ่ม/องค์กรในการบริหารจัดการท่องเที่ยว
 - 2.1 สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
 - 2.2 กำหนดเป้าหมาย หรือรูปแบบการบริหารงาน
 - 2.3 แผนงาน
 - 2.4 กฎ-กตึกา

ขั้นตอนที่สอง กลางน้ำ

3. การพัฒนาความรู้/ทักษะคน/องค์กร
 - 3.1 การทำงานเป็นทีม หรือการทำงานแบบมีส่วนร่วม
 - 3.2 การรวบรวมข้อมูล
 - 3.3 การสื่อความหมาย หรือมคคุเทศก์
 - 3.4 โปรแกรม กิจกรรม เส้นทางกาท่องเที่ยว
 - 3.5 ที่พัก อาหาร ยานพาหนะ
4. การตลาด/ประสานงานภายนอก
 - 4.1 กลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมาย
 - 4.2 โปรแกรมการท่องเที่ยว ราคา ประชาสัมพันธ์ ช่องทางการขาย
 - 4.3 ระบบการจอง การประสานงาน
 - 4.4 พันธมิตรการตลาดที่ประกอบไปด้วยผู้ประกอบการ เครือข่าย และหน่วยงาน

ขั้นตอนที่สาม ปลายน้ำ

5. การติดตามและประเมินผล
 - 5.1 ประเมินความพึงพอใจทั้งเจ้าของบ้าน ผู้มาเยือนหรือพันธมิตรที่กลุ่มทำงาน

ด้วย

- 5.2 ประเมินผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบในเรื่องเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

สิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการ

2.2.6 การบริหารจัดการ

ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำเป็นจะต้องมีองค์กรที่เข้ามารับผิดชอบในการทำงาน เนื่องจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีลักษณะที่จะต้องติดต่อสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นบุคคลภายนอกหรือองค์กรอื่นๆ ที่มาจากภายนอก จำเป็นที่จะต้องมีการอาศัยความร่วมมือ ดังนั้นหากชุมชนไม่มีการจัดตั้งองค์กรให้เป็นรูปเป็นร่างอย่างชัดเจน ก็จะทำให้โครงสร้างการดำเนินงานขององค์กรในชุมชน เกิดความสับสนและยากที่จะร่วมมือประสานงาน นอกจากนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการนำเอาทรัพยากรส่วนร่วมของชุมชนมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้วยเหตุดังกล่าวจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างรูปแบบการบริหารงานองค์กรให้เกิดความชัดเจน เพื่อให้สามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีการรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึงเป็นการให้คนในชุมชนได้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมและตรวจสอบ และรับผลจากการท่องเที่ยวได้

ในการจัดตั้งองค์กร เพื่อเข้ามาดำเนินงานในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถจำแนกหน้าที่ได้อย่างน้อย 7 ประเด็น ได้แก่ (พจนานุกรม, 2546 : 68)

1. ชื่อขององค์กร ที่ตั้งสำนักงาน และที่อยู่
2. วัตถุประสงค์ขององค์กร
3. คุณสมบัติที่มาของสมาชิก
4. คณะกรรมการ
5. ที่ปรึกษา
6. โครงสร้างการทำงาน บทบาทหน้าที่ วาระการทำงาน
7. งบประมาณ

นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบสำคัญขององค์กรการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Important Elementals of a CBT Administrative Organization) การจะชี้วัดว่าองค์กรที่เข้ามาทำการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นตัวแทนเพื่อรับผลประโยชน์ที่แท้จริงของชุมชนหรือไม่ ควรให้ความสำคัญกับ หัวข้อประกอบต่างๆดังนี้ (พจนานุกรม, 2546 : 68-70)

องค์ประกอบด้านที่หนึ่งการมีส่วนร่วม (Participation) ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถสร้างการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนให้เข้ามามีบทบาทในการทำงานอาทิเช่น เป็นตัวแทนของความคิด หรือดูแลผลประโยชน์ของตนและชุมชน โดยการเป็นที่ปรึกษาหรือร่วมทุน นอกจากนี้ชาวบ้านโดยทั่วไปยังสามารถเป็นสมาชิกในลักษณะการร่วมทุนเพื่อให้องค์กรการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนได้มีเงินทุนในการดำเนินงานและเมื่อมีกำไรสามารถตอบแทนสมาชิกในรูปแบบของเงินปันผลทั้งนี้การมีส่วนร่วมอาจทำให้กิจกรรมต่างๆที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเป็นไปได้ซ้ำ

เพราะจะต้องอาศัยความเห็นร่วมที่ตรงกันกับทุกฝ่าย แต่ก็ในท้ายที่สุดสมาชิกในชุมชนจะได้ ประสพการณ์ และมีบทเรียนร่วมกัน

สิ่งสำคัญที่เป็นหัวใจของการทำงานชุมชน คือการที่ชาวบ้านในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ โครงการ และจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีกระบวนการทำงานที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ร่วมคิด ร่วมทำตั้งแต่ เริ่ม อีกทั้งยังมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการกำหนดทิศทาง ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นใน ชุมชน แต่ทั้งนี้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะแรกอาจมีผู้เข้าร่วมไม่มากนักและอาจเกิดความ ไม่เข้าใจหรือความไม่พร้อมอย่างไรก็ตามกลุ่มควรจะต้องเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมได้ ในภายหลัง ไม่ควรสร้างกฎกติกาอย่างซ้ำกัฏการเข้ามามีส่วนร่วม และอาจจะเป็นเรื่องยากที่จะทำให้ ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยกันทั้งหมดแต่อย่างไรก็ตามการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน สมาชิกทุกคนในชุมชนควรได้รับผลประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทั้งทางตรงและในทางอ้อมที่ เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยว

องค์ประกอบด้านที่สองการกระจายบทบาทการทำงาน (Division of Roles) ในการจัดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนจะมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ดังนั้นการแบ่งหน้าที่ในการทำงานให้ กระจายไปยังสมาชิก ที่มีความสามารถเฉพาะทางหรือมีความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จะทำให้การ บริหารงานคล่องตัว และยังเป็นเปิดโอกาสสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่สมาชิกโดย ชุมชน อาทิเช่นสมาชิกผู้หญิง ผู้อาวุโส หรือเยาวชนได้แสดงบทบาทและศักยภาพของตนในด้านที่ตนมี ความเชี่ยวชาญ ชำนาญที่แตกต่างการ

องค์ประกอบด้านที่สามการกระจายผลประโยชน์ (Division of Benefits) ในการจัดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เป็นกิจกรรมที่สามารถสร้างรายได้และผลตอบแทนให้แก่ชุมชน จำเป็นจะต้องมี การจัดการผลประโยชน์เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่ทุกคนในชุมชนหรือสมาชิกผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการดำเนินการท่องเที่ยว หลักในการจัดการผลประโยชน์สามารถแบ่งออกเป็นสองประเภท ได้แก่ ประเภทที่หนึ่งผลประโยชน์ทางตรงที่เป็นของสมาชิกของกลุ่มหรือองค์กรการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้รับจากการให้บริการการท่องเที่ยว ประเภทที่สองผลประโยชน์ทางอ้อม แม้ว่าสมาชิกหรือ ชาวบ้านในชุมชนจะไม่ได้รับประโยชน์ในทางตรงจากการท่องเที่ยวเพราะไม่ได้เป็นสมาชิกหรือเป็น ส่วนหนึ่งขององค์กร แต่ก็ควรได้รับการจัดสรรผลประโยชน์ในส่วนของงานสาธารณสุข ผลประโยชน์ ในด้านของคุณภาพชีวิต ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะต้องจัดสรรเงินที่ได้จาก การท่องเที่ยวให้ออกมาในรูปแบบของกองทุน เพื่อสนับสนุนกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของชุมชน รวมไปถึงกิจกรรมที่จะจัดขึ้นหรือให้เป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนอกจากนี้ยัง แล้วมีผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องจากการจัดการท่องเที่ยวอีกหลายชนิดอาทิเช่น การขายของที่ระลึก การขายผลิตภัณฑ์ของชุมชน เหล่านี้จะทำให้ชุมชนมีเงินหมุนเวียนภายในหมู่บ้าน ร้านค้าขายของใน

บริเวณสถานที่ท่องเที่ยวก็มีแนวโน้มที่จะขายสินค้าได้เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานภายในหมู่บ้าน และยังก่อให้เกิดความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวภายนอกได้เข้าถึงชุมชนได้สะดวกขึ้น รวมถึงโอกาสต่างๆที่จะได้รับความร่วมมือหรือได้รับความสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ ที่มาจากภายนอกชุมชน

องค์ประกอบด้านที่สี่มีระบบการทำงานที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ (Transparency/Accountability) ในด้านการงานการบริหารเงิน ระบบการใช้จ่าย ควรตรวจสอบได้ และมีความจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญ เพราะในการบริหารจัดการองค์กรที่มาจากนักท่องเที่ยว มีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องในหลายด้าน เพื่อให้ไม่เกิดความขัดแย้งในการแบ่งปันผลประโยชน์องค์กรจำเป็นที่จะต้องทำงานให้มีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. มีการจัดทำรายรับ รายจ่ายขึ้นพื้นฐาน เช่น มีใบเสร็จรับเงิน ใบเสร็จจ่ายเงิน การลงบัญชีรายรับ-รายจ่ายเป็นรายวัน และแยกประเภท
2. มีระบบการรายงานการเงินทุกเดือน
3. ออกระเบียบว่าด้วยการใช้เงินการหักเงินเข้าบัญชีกองทุนหมู่บ้าน หรือกองกลางกลุ่มจัดการท่องเที่ยว
4. มีการสรุปรายจ่ายทุก 3-6 เดือน
5. สมาชิกที่ทำการรับเงิน-จ่ายเงิน กับคนทำบัญชีจะต้องไม่ใช่คนเดียวกัน และควรมีกรรมการตรวจสอบอย่างน้อยสองคน

ควรมีระบบหมุนเวียนผู้รับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว อาทิเช่น เรื่องที่พักการนำเที่ยว ยานพาหนะร้านค้าอาหาร ควรให้มีการทำระบบรายชื่ออย่างชัดเจน เพื่อแสดงให้เห็นถึงการกระจายตัวของการทำงานหมุนเวียน เพื่อให้เห็นได้ชัดเจนว่าแต่ละฝ่ายได้รับผลตอบแทนอย่างไรหรือในกรณีการทำงานเพื่อให้เห็นได้ชัดเจนว่าแต่ละฝ่ายได้รับผลตอบแทนอย่างไร

องค์ประกอบด้านที่ห้ามีมาตรการในการควบคุมและป้องกันผลกระทบทางด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม (Measures to control and prevent natural and cultural impacts) องค์กรการท่องเที่ยวสามารถออกกฎระเบียบในการท่องเที่ยวหรือแนวทางการปฏิบัติตัวเมื่ออยู่ในชุมชน ให้แก่นักท่องเที่ยวให้เป็นแนวปฏิบัติ ยึดถือได้ นอกจากนี้ยังจะต้องมีกลไกที่ติดตามผลกระทบในด้านต่างๆ โดนสามารถแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมารับผิดชอบ หรือจัดทำให้เป็นวิธีปฏิบัติ ควรมีการรายงานการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม และพฤติกรรมต่างๆที่ไม่เหมาะสมของนักท่องเที่ยว เพื่อให้มีการเฝ้าระวังและแก้ไขผลกระทบได้อย่างทันท่วงที ทั้งนี้ตัวของกลุ่มและองค์กรเองก็ควรจะต้องปฏิบัติตามกฎ กติกาเพื่อให้เป็นแบบอย่าง

สอดคล้องกับงานวิจัยของทิพย์สุดา พุฒจร, ลุง วีระนาวิน, คณิต เขียววิชัย และ ชีร์ศักดิ์ อุ๋น อารมณฺ์เลิศ (2556) ที่ทำการศึกษาเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนสลักคอก จังหวัดตราด พบว่า ชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบสหกรณ์ที่มีคณะกรรมการบริหารชมรมเป็นกลุ่มผู้นำในชุมชน มีผู้จัดการชมรมทำหน้าที่ดูแลการท่องเที่ยวแทนสมาชิกชมรม และยังมีหน่วยงานภายนอกให้การสนับสนุนในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงสมาชิกที่เป็นคนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยว ทั้งนี้การจัดการทางชุมชนใช้วิธีการจัดการแบบสหกรณ์มีการซื้อขายหุ้นให้แก่สมาชิกในชมรมมีการแบ่งปันผลประโยชน์แบบรายปีจากสัดส่วนร้อยละ 35 จากรายได้ทั้งหมดของกิจกรรมพายเรือคายัค และนั่งเรือมาดพร้อมรับประทานอาหารค่ำ อีกร้อยละ 65 จัดสรรเพื่อการบริหารงานการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การสาธารณสุขประโยชน์ และการจัดสวัสดิการสังคม คณะกรรมการบริหารชมรมจะทำหน้าที่ควบคุมการบริหารจัดการ และตำแหน่งผู้จัดการชมรมจะทำหน้าที่ดูแลในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยว สำหรับสมาชิกชมรมจะมีหน้าที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ในการบริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการกลุ่มผู้นำจะประกอบด้วยตำแหน่งประธาน รองประธาน ผู้จัดการ เลขานุการ เภรุธฤฎิ ก ผู้ช่วย เภรุธฤฎิ จำนวน 6 คน ตัวแทนจากประชาคม งานปกครองส่วนท้องถิ่น (ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกกองการบริหารส่วนตำบล) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มแม่บ้าน และสมาชิกของชมรมจำนวน 10 คน และให้มีผู้ก่อตั้งชมรมที่มาจากนักวิชาการ และนายกองค์การบริหารส่วนตำบล เกาะช้างใต้จำนวน 3 คนเป็นที่ปรึกษาของชมรม

2.2.7 การบูรณาการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการบูรณาการที่ประกอบไปด้วยสามมิติ คือ มิติด้านสิ่งแวดล้อม มิติด้านเศรษฐกิจ และมิติด้านสังคมและวัฒนธรรมโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

มิติด้านสิ่งแวดล้อมที่มีความมุ่งมั่นให้ชาวบ้านได้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมถึงการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้นำไปสู่ร่วมมือกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้ชาวบ้านได้รับรู้ถึงปัญหาและผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว เพื่อจำกัดการพัฒนาและดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยหลีกเลี่ยงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้เกิดน้อยที่สุด เช่นเดียวกับงานวิจัยของเทพรัตน์ จันทพันธ์ และ วิวัฒน์ ฤทธิมา (2556) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ที่พบว่า พื้นที่ในชุมชนเป็นที่ราบลุ่มใกล้กับทะเลสาบและมีป่าพรุเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มีความหลากหลายทางชีวภาพเป็นเหตุผลให้หน่วยงานท้องถิ่นและแกนนำชุมชนผลักดันให้เกิดกิจกรรมการ

ท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยนำเอาฐานทรัพยากรที่มีมาเป็นทุนในการจัดการ เพื่อให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจนำไปสู่การสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยมีการดำเนินงานในรูปแบบจัดฐานการเรียนรู้ อาทิ กิจกรรมล่องเรือชมระบบนิเวศน์และวิถีชีวิตคนบ้านขาว การแสดงศิลปหัตถกรรม การบริการอาหารท้องถิ่น และการบริการโฮมสเตย์ เป็นต้น จากกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนส่งผลให้ประชาชนมีความรัก และหวงแหนในสภาพแวดล้อม นำไปสู่การให้ความร่วมมือที่จะทำการรักษาสภาพแวดล้อมของชายฝั่งทางทะเล ปลูกฝังให้ชาวบ้านลดการทำลายทรัพยากรทางธรรมชาติ สร้างความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ชุมชน รวมไปถึงการปลูกฝังให้เยาวชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรทางทะเล และจากกิจกรรมจากฐานการเรียนรู้จะทำให้คนภายนอกได้รู้จักชุมชนมากขึ้น เป็นอีกแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรได้อย่างยั่งยืน

มิติด้านเศรษฐกิจมีการมุ่งหวังให้ชาวบ้านได้มีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวโดยนำฐานธุรกิจทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นเข้ามาเป็นต้นทุนในการจัดการท่องเที่ยวที่มีการกระจายรายได้อย่างเสมอภาค และชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในฐานที่จะนำฐานทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน โดยผ่านกระบวนการประชุมปรึกษาหารือ การระดมความคิด สร้างข้อตกลงร่วมกัน เพื่อเป็นการพัฒนาพื้นที่ชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และเพื่อบอกว่าการท่องเที่ยวเป็นเพียงช่องทางหนึ่งในการเสริมสร้างรายได้ ทั้งนี้ควรมีระบบการดำเนินการที่เหมาะสมและเป็นธรรม ให้มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงและยุติธรรม มีผลกำไรที่กระจายสู่ชุมชนอย่างแท้จริง ประชาชนเป็นผู้ดำเนินการท่องเที่ยวและควบคุมการเติบโตของการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตน และเปิดโอกาสให้ชาวบ้านทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมและในงานของประณี ดันประยูร (2557) ชาวบ้านชุมชนลาดชะโด ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวตั้งแต่การคิด การตัดสินใจ ตลอดจนการทำแผนกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลสำคัญในการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน และเมื่อการท่องเที่ยวต่างสอดคล้องกันกับทุกฝ่ายจะทำให้ชาวบ้านเกิดความสามัคคี และใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนร่วมกัน

มิติด้านสังคมและวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นให้เกิดกิจการที่รองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์มีการส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรม ในมิติด้านสังคมและวัฒนธรรมได้มุ่งเน้นให้เกิดกิจกรรมที่รองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ มีการส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มความเข้าใจและให้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น อาจมีการจัดการในรูปแบบประชาสัมพันธ์ข้อมูล การตั้งพื้นที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน การรวบรวมภูมิปัญญา ตลอดจนการจัดทำเอกสารเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นเช่นเดียวกับงานวิจัยของวรรณวิมล ภู่นาค (2558) ที่ได้ทำการศึกษาศึกษากายภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนกรณีตลาดน้ำอัมพวาที่พบว่า การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวทำให้เกิดการฟื้นฟูประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิม เช่นการตักบาตรทางน้ำ มีการฟื้นฟูการทำขนมโบราณ และคนในชุมชนได้ทำการประยุกต์

บ้านพักของตนมาทำเป็นโฮมสเตย์ทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยตรง

จากทั้งสามมิติควรอยู่บนพื้นฐานของความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของทรัพยากรทางธรรมชาติ ความสามารถในการรองรับทางสังคมและวัฒนธรรม ที่เป็นทางเลือกใหม่ของการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงมีการประสานงานพัฒนาในการเศรษฐกิจเข้ากับด้านสังคม และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ

2.2.8 ประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากการประมวลองค์ความรู้ที่ได้จากโครงการงานวิจัยที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยสามารถสรุปประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ 5 ประการดังต่อไปนี้ (สินธุ์ สโรบล, 2546: 231-235)

ประการที่หนึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในบริบทของพื้นที่ที่เป็นแหล่งทรัพยากรอันหลากหลายของชุมชน ในประเด็นนี้มองจากแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีลักษณะเฉพาะถิ่นตลอดจนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหรือประวัติศาสตร์ที่มีเกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศในพื้นที่ ในบริบทที่มีความหลากหลายจึงมีพื้นฐานแนวคิดที่ให้ความสำคัญของการผสมผสานการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่พบว่ามีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ วิถีชีวิต จารีต ตลอดจนประเพณีที่มีความต่างกันไป การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงมีจุดหมายให้ชุมชนเกิดความสำนึกรัก และความภาคภูมิใจในตนเอง สามารถอธิบายให้คนนอกหรือนักท่องเที่ยวได้รับรู้และเข้าใจวัฒนธรรมของตน รวมไปถึงการพัฒนาวัฒนธรรม จารีตประเพณี เพื่อให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เช่นเดียวกับงานของอุดร วงษ์ทับทิม (2545) ที่ทำการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมของตำบลแม่ฮี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าชุมชนมีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ตั้งแต่ ปกาเกอญอ ม้ง ลาหู่และลีซอ ชุมชนเหล่านี้มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนในด้านภาษา วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และขนบธรรมเนียมประเพณี ชาวบ้านในชุมชนจึงมีการร่วมกันแสดงความคิดเห็นในการกำหนดแนวทางการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการรักษาวัฒนธรรมชุมชน รวมไปถึงการรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการสร้างพิพิธภัณฑ์ของชุมชน ให้เป็นสถานที่เผยแพร่วัฒนธรรม และภูมิปัญญาตน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนความรู้ และยังทำให้ชาวบ้านได้เข้าใจถึงวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในแต่ละชาติพันธุ์

ประการที่สองการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการจัดการ ในประเด็นนี้หมายถึงการจัดการที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการอย่างยั่งยืนครอบคลุม

ถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน มีการป้องกันและกำจัดมลพิษ เน้นให้การท่องเที่ยวมีการจัดการอย่างยั่งยืน ภายใต้เงื่อนไขของชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติในวิถีชีวิตที่เกื้อกูลกันภายใต้ความคิดที่ว่าคนดูแลรักษาทรัพยากรย่อมได้รับประโยชน์จากการดูแลรักษา นั้น การท่องเที่ยวโดยชุมชนเน้นที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นธรรมชาติ เกื้อหนุนกันระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรกับการพัฒนาของชุมชนให้เข้มแข็ง ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของปวีรพรต สมนึก (2555) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านภูกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม พบว่าปัจจัยที่สำคัญนำไปสู่ความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนคือ การที่ชุมชนมีแหล่งถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน และการถ่ายทอดนี้เองทำให้วัฒนธรรมธรรมของชาวบ้านภูไทถ่ายทอดเรื่อยมาอย่างยั่งยืน รวมไปถึงการมีจิตสำนึกรักและภูมิใจในบ้านเกิด ทำให้ชาวบ้านมีความตื่นตัวเห็นความสำคัญของประเพณีและวัฒนธรรม เช่นเดียวกับงานวิจัยของมธุรา สวนศรี (2559) ที่พบว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะเกิดขึ้นได้จากการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนที่กำหนดอัตลักษณ์ ด้วยการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว การให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้ชาวบ้านมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการรวบรวมภูมิปัญญาในชุมชนด้วยการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ และในงานของเทพรัตน์ จันทพันธ์และวิวัฒน์ ฤทธิมา (2556) ได้ทำการศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวโดนชุมชนตำบลบ้านขาว อำเภอรอนด จังหวัดสงขลาที่พบว่าวัตถุประสงค์หลักในการจัดทำการท่องเที่ยวคือชาวบ้านมีความสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน ตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวมที่จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และต้องการให้บุคคลภายนอกได้มีโอกาสเข้ามาเรียนรู้จะเป็นการทำให้บุคคลภายนอกได้รู้จักชุมชนมากขึ้น อีกทั้งยังจะทำให้ชาวบ้านในชุมชน เกิดความภาคภูมิใจในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรของท้องถิ่น ทำให้เกิดการรักษาควบคู่ไปกับการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

ประการที่สามการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของกระบวนการ และกิจกรรม โดยมองไปที่การสร้างระบบการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ตั้งแต่การศึกษาสภาพแวดล้อมศึกษาระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มความรู้อื่นๆ เพิ่มประสบการณ์ สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องให้แก่นักท่องเที่ยวและชาวบ้านในท้องถิ่น ทั้งนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่อาจอยู่ได้ด้วยตัวเองเท่านั้น อาจมีการรวมกันของหลายหลายชุมชนสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากร ตลอดจนการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการบริหารและจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน อาจมีเป้าหมายในการศึกษาสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ เป็นการเพิ่มพูนความรู้ สร้างประสบการณ์ ความประทับใจ ปลูกจิตสำนึกร่วมกันระหว่างชาวบ้านและนักท่องเที่ยว ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของพิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์ (2557) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน ชุมชนบ้านโคกไคร จังหวัดพังงาที่ได้ดำเนินงานในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน มีการเชื่อมโยงเครือข่ายกันใน 11

ชุมชนของจังหวัดพังงา เน้นการกระจายนักท่องเที่ยวให้กระจายอื่นๆ ตามความถนัดและศักยภาพของชุมชน ในการเชื่อมโยงเครือข่ายจาก 5 อำเภอในจังหวัดพังงาเป็น 11 เครือข่าย เป็นปัจจัยสำคัญให้มีการดำเนินงานแบบระบบ นำไปสู่ความยั่งยืนเนื่องจากแต่ละเครือข่ายจะเน้นและให้ความสำคัญกับการวางแผน การนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวตามศักยภาพของตน ทั้งในด้านการเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ในด้านของการรองรับนักท่องเที่ยว จะพิจารณาจากความพร้อมของสมาชิกในเครือข่าย และมีการประชุมให้สอดคล้องกับแนวทางการบริหารการท่องเที่ยวให้เป็นแนวเดียวกัน

ประการที่สี่การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชนและชาวบ้านในท้องถิ่น ตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนรวมถึงการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชน และผลตอบแทนที่ได้จากการท่องเที่ยวก็สามารถนำกลับมาบำรุงดูแล รักษาในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย ทั้งนี้กระบวนการมีส่วนร่วมอาจเริ่มตั้งแต่ชุมชนระดับรากหญ้าไปจนถึงองค์กรการปกครองท้องถิ่น และอาจรวมถึงผู้มีส่วนได้เสียทั้งนี้จึงเป็นการท่องเที่ยวที่เรียกได้ว่าการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง เห็นได้ในงานวิจัยของอุดร วงษ์ทับทิม (2545) ที่ทำการศึกษาเรื่องชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าประชาชนในตำบลแม่ฮี้ มีความแตกต่างกันในเรื่องของชาติพันธุ์แต่ต่างมีความสำนึกในการเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกัน และมีความต้องการที่จะนำเอาทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นผ่านการรับฟังความคิดเห็นของคนในท้องถิ่นและมีฉันทานุมัติของคนในท้องถิ่น พร้อมทั้งให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมการระดมความคิด การวางแผนการตัดสินใจ ในการกำหนดแนวทางการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เช่นเดียวกับงานวิจัยของดารานี บุญธรรม (2544) ที่ได้ศึกษาชุมชนชาวม้งบ้านน้ำเค-सानก้วย ตำบลช้างน่อง อำเภอปาง จังหวัดพะเยาที่พบว่าประเพณีวัฒนธรรมของตนกำลังเลือนหายไป จึงได้นำเอาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกาแก้ไขปัญหา โดยใช้จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชนในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อให้ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นเจ้าของกิจกรรม ทำให้เกิดความกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา และการพัฒนาชุมชนให้มีกระบวนการทำงานที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม ทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้มีความคิด มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาชุมชนรวมถึงมีความรู้สึกรัก และหวงแหนในวัฒนธรรมของตนมากขึ้น

ประการที่ห้าการท่องเที่ยวโดยชุมชนในมิติของการพัฒนาองค์กรชุมชน ในที่นี้จะแสดงให้เห็นบทบาทของการท่องเที่ยวในการพัฒนาองค์กรชุมชนควบคู่กับการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน การสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นเครื่องมือ เป็นกลไกของชุมชน ที่นำไปสู่กระบวนการที่แสวงหาทางเลือก เพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาชุมชนโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม ประเพณีที่หลากหลายของชุมชน ของในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ รวมไปถึงความพยายาม

ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่นเดียวกับงานของ ประโยชน์ สังกิ้น (2547) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวท้องถิ่นบ้านสระหอม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานีที่พบว่า ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวมาจากความต้องการของชาวบ้านที่จะทำการรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน และต้องการที่จะสร้างรายได้เสริมให้แก่ชาวบ้าน นอกเหนือจากอาชีพเกษตรกรรม ทั้งยังได้รับการส่งเสริมสนับสนุนและได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ตั้งแต่ระดับชุมชนอย่างกลุ่มอาชีพในชุมชน ระดับอำเภอที่มีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เข้ามาทำการสนับสนุน ตลอดจนนักวิชาการและสถาบันวิจัยต่างๆ ที่ได้เข้ามาศึกษาและเพิ่มองค์ความรู้ให้แก่ชุมชน จากการจัดการท่องเที่ยวที่เห็นได้ชัดเจน ได้แก่ มิติเศรษฐกิจเพราะเป็นเป้าหมายหลักในการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านชาวบ้านมีรายได้เสริม ในมิติด้านสังคมทำให้ชุมชนมีความก้าวหน้า เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวและชาวบ้านทำให้เกิดเป็นความสามัคคีของคนในชุมชน ในมิติด้านวัฒนธรรมเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน เป็นการฟื้นฟู และสืบต่อวัฒนธรรมของชุมชนในมิติทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทำให้ชาวบ้านได้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรที่ตนมี ทำให้เกิดการอยากรักษา และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และในงานของกฤติยา สมศิลา (2559) ยังพบว่าจุดกำเนิดในจุดการท่องเที่ยวโดยชุมชนผ่านการบริหารโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านโพนเกิดจากชาวบ้านมีความต้องการและสนใจในการนำเสนอ วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวภูไทเพื่อเป็นการสืบสานวัฒนธรรมและอนุรักษ์ทั้งยังส่งเสริมให้เกิดการสืบทอดสู่คนในรุ่นหลัง

2.2.9 ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนมีบทบาทสำคัญและมีส่วนร่วมในการวางแผนการท่องเที่ยว หลายชุมชนสามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่องและประสบความสำเร็จ โดนสามารถสรุปปัจจัยที่ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จได้มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. มีฐานชุมชน และวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองในด้านการผลิตจากการมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และยังมี การสืบทอดของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
2. มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ อาทิเช่น ความสมบูรณ์ของป่า ทรัพยากรชายฝั่งที่อุดมสมบูรณ์ มีแหล่งน้ำธรรมชาติตลอดจนมีที่ดินที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น
3. การมีผู้นำที่สร้างสรรค์มีความสามารถ ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ กล้าคิดสิ่งใหม่ๆ และลงมือทำอย่างต่อเนื่องเป็นรูปธรรม มีวุฒิภาวะเป็นผู้นำพร้อมกับจิตใจที่หนักแน่น สามารถตรวจสอบได้
4. การมีส่วนร่วมในทุกเพศทุกวัย เยาวชน หนุ่มสาว ผู้อาวุโส ผู้นำทางการและไม่เป็นทางการ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชน

5. ความต่อเนื่องในการทำงาน เป็นการที่ชุมชนสามารถรักษาฐานการท่องเที่ยวจากนักท่องเที่ยวได้แต่เนือง และมีการสรุปทเรียนอย่างสม่ำเสมอ

2.3 แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

2.3.1 แนวคิดภาวะผู้นำ (Leadership)

พิชาย รัตนดิกลง ภูเก็ด (2552 : 172-187) แนวคิดภาวะผู้นำสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ แนวคิดผู้นำเชิงคุณลักษณะ (Trait Approach) แนวคิดผู้นำเชิงพฤติกรรม (Behavioral Approach) และแนวคิดผู้นำเชิงสถานการณ์ (Situational Approach) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลุ่มที่หนึ่งแนวคิดผู้นำเชิงคุณลักษณะ (Trait Approach) ในระยะแรก นักวิชาการให้ความสำคัญกับคุณลักษณะส่วนตัวของผู้นำ (Personal Traits) โดยทำการเลือกว่าคุณลักษณะที่อยู่ในตัวผู้นำมีประเด็นสำคัญในการสังเกตคือ ความเฉลียวฉลาด (Intelligence) ความซื่อสัตย์ (Honesty) และความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-confidence) ส่งผลให้การศึกษารวมได้ทำการศึกษาจากบุคคลที่ประสบความสำเร็จ มีชื่อเสียงหรือมีผลงานอันเป็นที่รู้จักว่าคุณลักษณะพิเศษอย่างไรที่ต่างไปจากบุคคลอื่น ดังนั้นแนวทางนี้จึงมีอีกชื่อเรียกคือ บุรุษผู้ยิ่งใหญ่ (The Great Man Approach) เพราะการศึกษาในช่วงแรกมีความคิดว่าผู้นำส่วนมาก คือผู้ชายเป็นผู้ที่เกิดมาพร้อมด้วยพรสวรรค์ คุณสมบัติและความสามารถของผู้นำที่มีมาตั้งแต่กำเนิดโดยเชื่อว่าผู้นำเป็นผู้มีอิทธิพลอันเนื่องมาจากบุคลิกลักษณะในตัวและความสามารถทำให้ผู้อื่นทำตาม

Daft (2001 : 45-49) ได้พูดถึงคุณลักษณะร่วมที่เป็นหัวใจของผู้นำมีสามประการคือ ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-confidence) เกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีความสามารถในการตัดสินใจการแสดงความคิดเห็นรวมถึงการปฏิบัติงาน สามารถตระหนักได้ว่าตนเองมีความเฉลียวฉลาดมีความรู้ และมีความสามารถในการทำสิ่งที่ท้าทายสามารถรับรู้ได้ถึงภาพลักษณ์เชิงบวก ที่สามารถแสดงให้เห็นในที่สาธารณะ เหล่านี้จะทำให้ผู้ตาม สามารถตระหนักได้ว่าตนเองมีความเฉลียวฉลาด มีความรู้และมีความสามารถในการทำสิ่งที่ท้าทายสามารถรับรู้ได้ถึงภาพลักษณ์เชิงบวก ที่สามารถแสดงให้เห็นในที่สาธารณะ เหล่านี้จะทำให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ ให้ความเคารพนับถือ และทำให้ผู้ตามมีแรงจูงใจในการทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผลสำเร็จ ความซื่อสัตย์มั่นคงต่อหลักการ (Integrity) เป็นสิ่งที่ผู้นำได้ประกาศต่อในที่สาธารณะและคำพูดนั้นเขาสามารถนำไปปฏิบัติจริงมีความสอดคล้องกับคำพูดอย่างคงเส้นคงวา โดยลักษณะคำพูดจะมีความเปิดเผย ไม่หลอกลวง ตรงไปตรงมา สิ่งที่พูดกับสิ่งที่ปฏิบัติเป็นเรื่องเดียวกัน เชื่อในความถูกต้อง กล้าตัดสินใจและปฏิบัติตามพื้นฐานของหลักการ และรับผิดชอบต่อผลที่ตามมาจากการตัดสินใจ และพลังขับเคลื่อนตนเอง (Drive) เป็นคุณลักษณะที่

ผู้นำมีแรงจูงใจอยู่ในระดับสูงมีความมุ่งมั่นยืนหยัดที่จะทำภารกิจให้บรรลุตามเป้าหมายผู้นำที่มีพลังขับเคลื่อนตนเองจะแสวงหาความสำเร็จ ยึดมั่นในสิ่งที่ปฏิบัติ มีความทะเยอทะยานและริเริ่มสร้างสรรค์ ทำให้ผู้นำสามารถสร้างเป้าหมายใหม่ๆที่มีความท้าทายและมุ่งมั่นที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ

กลุ่มที่สองแนวคิดผู้นำเชิงพฤติกรรม (Behavioral Approach) สำหรับแนวทางในการศึกษาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม จะมีความเชื่อในพื้นฐานของแบบพฤติกรรมของภาวะผู้นำที่สามารถสอนให้บุคคลให้มีภาวะผู้นำได้ สามารถนำบุคคลไปฝึกอบรมให้เป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพได้ สำหรับทฤษฎีในการศึกษาที่ใช้แนวทางในการพฤติกรรมได้แก่ ภาวะผู้นำแบบคุมอำนาจกับภาวะผู้นำแบบกระจายอำนาจ, ภาวะผู้นำแบบมุ่งกฎเกณฑ์กับภาวะผู้นำแบบมุ่งความหวัง, ภาวะผู้นำแบบมุ่งคนกับภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน และตัวแบบตาข่ายของภาวะผู้นำ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ภาวะผู้นำแบบคุมอำนาจกับภาวะผู้นำแบบกระจายอำนาจ

ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1930 เคิร์ต เลวิน (Kurt Zadek Lewin : 1890-1947) และคณะ (Lewin, Lipptt & White, 1939) แห่งมหาวิทยาลัยไอโอวา (University of Iowa) ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ทำการศึกษาพฤติกรรมใน 2 รูปแบบคือ 1) รูปแบบการนำแบบคุมอำนาจ (Autocratic leadership style) โดยผู้นำจะมีลักษณะการทำงานที่กุมอำนาจไว้ที่ตนเองตามตำแหน่งที่ได้รับ และใช้อำนาจจากตำแหน่งในการควบคุมลูกน้องหรือสมาชิกคนอื่นในองค์กร มีการให้รางวัลหรือลงโทษ ให้ความสำคัญกับการตัดสินใจเพียงผู้เดียว ออกคำสั่งให้ผู้อื่นทำตามและควบคุมอย่างใกล้ชิด 2) รูปแบบการนำแบบกระจายอำนาจ (Democratic leadership style) การนำแบบนี้จะมีผู้นำที่มีคุณลักษณะกระจายอำนาจให้แก่ผู้อื่น สนับสนุนการทำงานแบบมีส่วนร่วม ตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม ความสำเร็จของงานจึงขึ้นกับความสาของลูกน้อง ใช้อำนาจและอิทธิพล

ที่มาจากการยอมรับของลูกน้องมากกว่าการใช้อำนาจในตำแหน่ง จากการศึกษาทั้งสองแบบแสดงให้เห็นว่าผู้นำสามารถใช้การนำแบบควบคุมอำนาจหรือกระจายอำนาจหรือผสมทั้งสองอย่าง แต่การนำแบบกระจายอำนาจจะทำให้ผู้ตามมีความพอใจที่จะทำงานมากกว่าการนำแบบควบคุมอำนาจ ในทางกลับกันการนำแบบกระจายอำนาจทำให้เกิดผลงานได้มีประสิทธิภาพน้อยกว่าการนำแบบที่มีผู้นำคอยควบคุม การนำแบบควบคุมอำนาจจะทำให้งานมีประสิทธิภาพ รวดเร็วตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ สำหรับการควบคุมหรือกระจายอำนาจอาจขึ้นกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ผู้นำอาจให้อำนาจตัดสินใจเองในบางกรณี และอาจให้ลูกน้องตัดสินใจทำงานด้วยตัวเองในบางสถานการณ์ขึ้นอยู่กับความสามารถของกลุ่ม ความสำคัญของปัญหา และการยอมรับการตัดสินใจจากหัวหน้าโดยคนเดียวหรือกลุ่มคนทั้งหมด

2) ภาวะผู้นำแบบมุ่งกฎเกณฑ์กับภาวะผู้นำแบบมุ่งความหวัง

เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1950 ของนักวิชาการมหาวิทยาลัยโอไฮโอ (The Ohio State University) ได้แบ่งพฤติกรรมของผู้นำเป็นสองประเภทคือกลุ่มที่มุ่งกฎเกณฑ์ (Initiating structure) เป็น กลุ่มที่มีหัวหน้าให้ความสำคัญกับการทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายผู้นำจะเป็นผู้กำหนดบทบาทของตนเองและกำหนดบทบาทของผู้ตามไว้อย่างชัดเจนในการดำเนินงานผู้นำจะมีการจัดระเบียบของงานและ มีการวางแผนการดำเนินงานเป็นระบบรัดกุม พฤติกรรมส่วนใหญ่ของหัวหน้าจะเกี่ยวข้องกับการทำงานให้สำเร็จ เช่น กำหนดเป้าหมาย กำหนดระยะเวลา สร้างกฎการทำงานให้ผู้อื่นทำตาม และใช้การสื่อสารเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าประสงค์และมีประสิทธิภาพ และกลุ่มมุ่งความห่วงใย (Consideration) ในกลุ่มนี้ผู้นำจะดำเนินการผ่านความสัมพันธ์ของการเชื่อถือซึ่งกันและกันระหว่างหัวหน้าและผู้ตาม รวมทั้งยังให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของผู้ตามมีความเอาใจใส่ต่อความรู้สึกทั้งยังห่วงใยในความสัมพันธ์ของตนเองและผู้ตาม สร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ ตามช่วยเหลือและมีเวลาให้การรับฟังและพร้อมแก้ปัญหาทั้งในเรื่องที่เกี่ยวกับงานและเรื่องส่วนตัว มีความเป็นมิตรปฏิบัติต่อผู้ตามได้อย่างเท่าเทียม เห็นได้ว่าผู้นำทั้งสองประเภทมีความยืดหยุ่นและสามารถเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์หัวหน้าที่มีพฤติกรรมการนำมุ่งความห่วงใยจะทำให้เกิดความพอใจในงานของผู้ตามมากกว่าหัวหน้าที่มีพฤติกรรมมุ่งกฎเกณฑ์ แต่ในขณะที่ หัวหน้าที่มีพฤติกรรมการนำแบบมุ่งกฎเกณฑ์จะสามารถทำให้อุปกรณ์ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าหัวหน้าที่มุ่งห่วงใย

3) ภาวะผู้นำแบบมุ่งคนกับภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน เป็นแนวคิดที่เกิดจากสำนักวิจัยของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐมิชิแกน (The University of Michigan's Survey Research Center) เกิดขึ้นในช่วงกลางทศวรรษ 1940 ถึงกลางทศวรรษ 1950 หัวหน้าที่วิจัยคือ เรนซิส คิลเวิร์ท (Rensis Likert : 1930-1981) ได้จำแนกพฤติกรรมผู้นำเป็นสองประเภทคือ พฤติกรรมแบบมุ่งงาน เป็นพฤติกรรมของผู้นำที่สนใจเรื่องผลสำเร็จของงาน (goal emphasis) และส่งเสริมการทำงาน (work facilitation) จึงทำให้ผู้นำมีพฤติกรรมที่ควบคุมการทำงานของผู้ตามอย่างใกล้ชิด มีการกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจนเกี่ยวกับวิธีการทำงาน ปริมาณงาน ชี้นำและสร้างระบบการทำงานให้ผู้ตามปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดเพื่อให้ได้ผลงานตามเป้าหมาย และประเภทที่สองพฤติกรรมแบบมุ่งคน เป็นพฤติกรรมของผู้นำที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ (interaction facilitation) และให้การสนับสนุนแก่ผู้ตาม (supportive leadership) โดยจะทำตามความต้องการของผู้ตามสร้างความพอใจในการทำงานดูแลผลประโยชน์และใช้วิธีการสื่อสารต่างๆเพื่อสร้างความไว้วางใจและความเคารพจากผู้ตาม ทั้งนี้พฤติกรรมของผู้นำสองประเภทไม่อาจจะต้องเกิดในลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งแต่ต่างเป็นอิสระต่อกันผู้นำอาจมีพฤติกรรมการแสดงที่มุ่งความสนใจทั้งในด้านการมุ่งงานและด้านการมุ่งคน ทั้งนี้พฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งคนจะมีความสัมพันธ์กับผลการทำงานที่สูง และความพอใจของลูกน้องในการทำงานสูงมากกว่า พฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งงาน

4) ตัวแบบตาข่ายของภาวะผู้นำ (The Leadership Grid) เป็นการพัฒนาตัวแบบขึ้นมาจาก การค้นคว้าของนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยในรัฐเท็กซัส (University of Texas) โดยโรเบิร์ต เบล็ค (Robert R. Blake: 1918-2004) และเจน มูตัน (Jane S. Mouton: 1903-1987) ได้ทำการวิเคราะห์ ผลการศึกษาของมหาวิทยาลัยโอไฮโอและมิชิแกนทำให้สามารถแยกพฤติกรรมหัวหน้าเป็นห้าประเภท ได้แก่

ประเภทที่หนึ่งแบบไม่มีผลงาน (Impoverished Management) มุ่งงานต่ำ มุ่งคนต่ำ ผู้นำ จะหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบและไม่มีการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ตาม ไม่มีความพยายามในการดำเนิน เนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทำเพียงแค่ส่งข่าวสารหรือคำสั่งไปยังผู้ตามทำให้ผู้ตามสามารถทำหน้าที่ ได้อย่างอิสระ พฤติกรรมการทำงานเป็นเพียงแค่การรักษาสถานภาพและตำแหน่งหรือสภาพเดิมที่เคย เป็นอยู่

ประเภทที่สองแบบสนุกสนาน (Country Club Management) มุ่งงานต่ำ มุ่งสูง ผู้นำจะให้ ความสำคัญกับการรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้ตามทำให้มีบรรยากาศการทำงานที่ไม่เคร่งเครียด เน้นกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ การสร้างความเชื่อมั่นในการทำงาน หากครูปาล์มทำงานผิดพลาด ผู้นำจะมองข้ามและเลยความผิดนั้นโดยเชื่อว่าผู้ตามได้ทำงานอย่างเต็มความสามารถการนำแบบนี้จะ ทำให้ การทำงานขาดการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างหลีกเลี่ยงการวิจารณ์ซึ่งกันและกันการ เปลี่ยนแปลงและการพัฒนาที่สร้างความขัดแย้งจะไม่ได้ได้รับความสนใจส่งผลให้งานขาดการพัฒนาและ ส่งผลกระทบยาวต่อประสิทธิภาพขององค์กร

ประเภทที่สามแบบมนุษยองค์การ (Organization Man Management) มุ่งงานปานกลาง มุ่งคนปานกลาง ผู้นำจะให้ความสำคัญกับการสร้างผลงานด้วยการประนีประนอมมีการให้กำลังใจกับ ผู้ตามและเชื่อว่าการมุ่งความสำเร็จของงาน กลับการมุ่งสร้างความสัมพันธ์ในการทำงานกับผู้ตาม สามารถดำเนินไปด้วยกันได้

ประเภทที่สี่แบบควบคุมอำนาจ (Authority-obedience) มุ่งงานสูง มุ่งคนต่ำ ผู้นำจะให้ ความสำคัญกับประสิทธิภาพของการทำงานมีการทำงานให้สอดคล้องกับเป้าหมายควบคุมการทำงาน ของผู้ตามอย่างใกล้ชิดเพื่อให้เกิดผลการดำเนินงานตามที่กำหนด ไม่ให้ผู้ตามแสดงความคิดเห็นใดๆ และให้ทำงานนอกเหนือคำสั่ง หากเกิดความผิดพลาดในงานผู้นำจะตำหนิหรือลงโทษผู้ที่ทำผิดทันที นั้นคือให้ความสำคัญกับความสำเร็จของงานที่สูงและไม่คำนึงถึงความรู้สึกความพึงพอใจหรือ ความสัมพันธ์กับผู้ตาม

ประเภทที่ห้าแบบผู้นำกลุ่ม (Team Management) มุ่งงานสูง มุ่งคนสูง เชื่อว่าเป็น พฤติกรรมการนำที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ผู้นำจะมีการจัดกานแบบทีมคำนึงถึงการบรรลุ ความสำเร็จของงานและความพึงพอใจของผู้ตาม มีการร่วมกันกำหนดเป้าหมายในการทำงานอย่าง ชัดเจนสามารถปฏิบัติได้จริง เมื่อเกิดความขัดแย้ง สมาชิกของกลุ่มจะร่วมกันแก้ปัญหาอย่างเปิดเผย

ตรงไปตรงมามีความไว้วางใจซึ่งกันและกันมีความผูกพันต่อกัน มีความพยายามในการมองหาแนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสมโดยมีเป้าหมายเพื่อทำงานให้บรรลุความสำเร็จด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในองค์กร

กลุ่มที่สามแนวคิดผู้นำเชิงสถานการณ์ (Situational Approach) เป็นทฤษฎีที่เชื่อว่าผู้นำในรูปแบบเดียวจะประสบผลสำเร็จในงานประเภทต่างๆ ในแต่ละสถานการณ์รูปแบบการนำจะมีผู้นำที่มีความแตกต่างกันออกไปด้วยในที่นี่จะกล่าวถึงตัวแบบต่างๆคือ Fiedler's Contingency Model, Hersey and Blanchard's Situational Theory และ Path-goal Theory

ตัวแบบที่หนึ่งตัวแบบสถานการณ์ของ Fiedler (Fiedler's Contingency Model) ตัวแบบนี้เสนอโดย Fred Fiedler (1967) เขาเชื่อว่าการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสอดคล้องของรูปแบบภาวะผู้นำในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ตาม ผู้นำจะมีอิทธิพลและความสามารถในการควบคุมสถานการณ์ได้ ดังต่อไปนี้

รูปแบบของภาวะการนำ มีสองประเภทคือ ผู้นำมุ่งสัมพันธ์ (Relationship-oriented leader) และ ผู้นำมุ่งงาน (Task-oriented leader) หากผู้นำที่ให้ความสำคัญกับการเน้นความสัมพันธ์แต่สถานการณ์ในการดำเนินงานมีความจำเป็นและต้องการผลงาน ผู้นำจำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงตัวเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์การทำงาน เพื่อให้ได้งานที่มีประสิทธิภาพสูงสุด Fiedler เชื่อว่ารูปแบบภาวะผู้นำที่คิดตัวตัวมาแต่กำเนิดไม่สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมให้เข้ากับสถานการณ์ได้

การนิยามสถานการณ์ ประกอบด้วยสามมิติคือ

มิติที่หนึ่งความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตาม (Leader-member Relationships) หากผู้ตามมีความนับถือมีความเชื่อมั่นในตัวผู้นำสูงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตามจะอยู่ในระดับที่ผู้ตามที่มีความสัมพันธ์ที่ดีก็จะมีอิทธิพลต่อผู้ตามสูง

มิติที่สองโครงสร้างของงาน (Task structure) หากโครงสร้างงานมีความชัดเจนสูง มีการกำหนดขอบเขตของงานอย่างชัดเจน มีมาตรฐานไม่ฟุ่มเฟือย ผู้นำก็จะมีอิทธิพลต่อผู้ตามได้สูง

มิติที่สามอำนาจที่องค์กรมอบให้ (Position Power) หากผู้นำมีอำนาจเกี่ยวกับการสั่งการ การมอบหมายงาน การให้รางวัล การลงโทษ การว่าจ้างหรือเลิกจ้าง การเลื่อนขั้นเงินเดือน การเลื่อนตำแหน่ง ผู้นำที่มีอำนาจเหล่านี้มากก็จะทำให้ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ตามสูง

การกำหนดผู้นำและสถานการณ์ให้สอดคล้อง ผู้นำที่มุ่งงานจะสามารถปฏิบัติงานได้ดีในสถานการณ์ที่พึงปรารถนา สมาชิกในองค์กรจะให้ความร่วมมือ และหากงานมีความชัดเจนสูงผู้นำก็จะมีอำนาจสูงขึ้นไปด้วย ผู้นำที่มีความเข้มแข็งจะสามารถกำหนดโครงสร้างแบบขอบเขตการทำงานได้ ก็จะส่งผลให้มีอำนาจเหนือผู้ตามได้ หากผู้นำที่มุ่งความสัมพันธ์จะปฏิบัติงานได้ดีในสถานการณ์ที่พึงปรารถนาในระดับกลางๆ การเป็นที่รักของผู้ตาม ให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิดจะสร้าง

บรรยากาศการทำงานที่เป็นบวกภายในกลุ่มส่งผลให้โครงสร้างของงานมีความชัดเจนมากขึ้น และจะสามารถพัฒนาไปสู่การมีอิทธิพลต่อผู้ตามได้มากขึ้น

ตัวแบบที่สองทฤษฎีสถานการณ์ของ Hersey และ Blanchard (Hersey and Blanchard's Situational Theory) ได้กำหนดให้ “ผู้ตาม” เป็นสถานการณ์ และเชื่อว่าผู้นำจะประสบผลสำเร็จได้ หากเลือกรูปแบบผู้นำได้ถูกต้องคล้องจองกับความพร้อมของผู้ตาม สำหรับความพร้อมของผู้ตาม หมายถึง การที่บุคคลมีระดับความตั้งใจ (Willingness) และความสามารถ (Ability) ในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ โดยใช้มิติของผู้นำสองด้านคือพฤติกรรมมุ่งงานและพฤติกรรมมุ่งสัมพันธ์ สามารถจำแนกได้ผู้นำได้สี่ประเภทคือ

ภาวะผู้นำแบบสั่งการ (Telling Leadership) ผู้นำจะกำหนดทิศทางในการทำงาน กำหนดบทบาท และสั่งต่อผู้ตามว่าควรทำอะไร ด้วยวิธีการอย่างไร เมื่อไหร่ และที่ไหน

ภาวะผู้นำแบบปรึกษา (Selling Leadership) ผู้นำจะกำหนดทิศทางในการทำงานแต่จะฟังข้อมูลข่าวสารจากผู้อื่นทั้งที่เป็นส่วนของความคิดเห็นและในเชิงข้อเท็จจริงเพื่อนนำมาประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจและกำหนดทิศทางในการทำงาน

ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participating Leadership) ผู้นำจะให้ความสำคัญกับการสนับสนุนความก้าวหน้าในทำงานของผู้ตามและปรับปรุงการทำงานของบุคคลอื่นโดยชี้แนวทางในการพัฒนาทักษะและยังแสดงบทบาทในการอำนวยความสะดวก สำหรับการตัดสินใจผู้นำและผู้ตามจะตัดสินใจร่วมกัน

ภาวะผู้นำแบบตัวแทน (Delegating Leadership) ผู้นำจะไม่กำหนดทิศทางในการทำงาน ผู้ตามจะได้รับความไว้วางใจให้รับผิดชอบต่องานและความสำเร็จขององค์กร

สำหรับความพร้อมของผู้ตามแบ่งได้สี่ระดับคือ

R1 สถานการณ์ที่ผู้ตามไม่มีความสามารถและความตั้งใจในการทำงาน

R2 สถานการณ์ที่ผู้ตามไม่มีความสามารถแต่ความตั้งใจในการทำงาน

R3 ผู้ตามมีความสามารถในการทำงานแต่ขาดความตั้งใจ

R4 ผู้ตามมีความสามารถในการทำงานและมีความตั้งใจ

ตัวแบบที่สามทฤษฎีวิถี-เป้าหมาย (Path-goal Theory) เป็นแนวคิดที่ได้คิดค้นโดย Robert House (1971) เป็นทฤษฎีที่มีรากฐานมาจากแนวคิดภาวะผู้นำของมหาวิทยาลัย Ohio แนวคิดหลักของทฤษฎีวิถี-เป้าหมาย จะเชื่อว่าผู้นำคือบุคคลสำคัญที่เข้ามาทำหน้าที่ให้ผู้ตามสามารถทำงานได้ บรรลุเป้าหมายที่เป็นส่วนบุคคลและองค์กร ผู้นำจะทำให้ผู้ตามเกิดความมั่นใจได้ว่าเป้าหมายของตนเองและเป้าหมายของงานเป็นเป้าหมายอันเดียวกัน ผู้นำสามารถเพิ่มแรงจูงใจได้จากการมอบรางวัล เสนอแนวทางการทำงานที่จะทำให้ประสบความสำเร็จได้ มีการอบรม และสนับสนุนให้ผู้ตามมีความสามารถในการทำงานที่เพิ่มขึ้นทำให้ผู้ตามรู้สึกมีความเชื่อมั่นในตัวเอง House มีความคิดที่ตรง

กับข้ามกับ Fiedler เพราะเขาเชื่อว่า ผู้นำจะมีพฤติกรรมที่สามารถปรับตัวและแสดงออกได้ต่างกัน ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ส่วน Fiedler เป็นผู้ที่เชื่อว่าผู้นำไม่สามารถเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของตนเองได้ House ได้จำแนกพฤติกรรมของผู้นำไว้ 4 ประเภทคือ

ประเภทที่หนึ่งผู้นำที่เน้นความสำเร็จ (Achievement-oriented Leader) ผู้นำที่มี เป้าหมายและท้าทายต่อผู้ตาม ผู้นำจะแสดงความมั่นใจที่มีต่อผู้ตามและช่วยส่งเสริมให้ผู้ตามสามารถ ทำงานได้อย่างเต็มความสามารถ รวมไปถึงการเน้นผลการปฏิบัติงานที่สูงมุ่งปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ประเภทที่สองผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participative Leader) ผู้นำจำแสดงพฤติกรรมใน ลักษณะของการสอบถามความเห็นใช้คำแนะนำจากผู้ตามเขามามีส่วนช่วยในการตัดสินใจ

ประเภทที่สามผู้นำแบบสนับสนุน (Supportive Leader) ผู้นำจะสร้างบรรยากาศการทำงาน เป็นทีมให้ความสำคัญกับความเสมอภาค และให้ความสำคัญกับตามต้องการของผู้ตาม หรือเป็นผู้นำ แบบมุ่งสัมพันธ์

ประเภทที่สี่ผู้นำแบบสั่งการ (Directive Leader) ผู้นำจะกำหนดแผนการทำงาน สื่อสารให้ผู้ ตามรับรู้ว่าคุณต้องการอะไร ให้รายละเอียดการทำงานที่เฉพาะเจาะจง กำหนดตัวชี้วัด และมาตรฐาน การปฏิบัติ หรือเป็นผู้นำแบบมุ่งงาน

ตัวอย่างการทํานายของทฤษฎีวิถี-เป้าหมาย

ภายใต้สถานการณ์ที่งานขาดความท้าทาย ควรใช้ภาวะผู้นำแบบมุ่งเน้นความสำเร็จ เพราะ จะช่วยให้เกิดการกำหนดเป้าหมายใหม่และมีความท้าทายเพิ่มขึ้น ทำให้ผู้ตามเกิดความมุ่งมั่นในการ ทำงาน มีความพึงพอใจในการทำงานและทำให้งานออกมามีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

สถานการณ์ที่หนึ่งภายใต้สถานการณ์ที่ผู้ตามมีความสามารถสูงความใช้ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม จะสามารถทำให้ผู้นำและผู้ตามสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

สถานการณ์ที่สองภายใต้สถานการณ์ที่ให้รางวัลผิดพลาด โดยอาจเกิดจากการให้รางวัลที่ไม่ ตรงตามความต้องการของผู้ตาม ควรใช้ลักษณะผู้นำแบบมีส่วนร่วม เพื่อที่จะรับรู้ความต้องการที่ แท้จริงของผู้ตาม ให้ผู้ตามเกิดความพึงพอใจและเพิ่มผลการปฏิบัติงานที่ดีขึ้น

สถานการณ์ที่สามภายใต้สถานการณ์ที่ผู้ตามไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ควรใช้ภาวะผู้นำแบบ สนับสนุน เพราะจะทำให้ผู้ตามรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองและเพิ่มความมั่นใจขึ้นได้ อาจมีการให้รางวัลเมื่อ มีการทำงานได้บรรลุเป้าหมาย จะยิ่งเพิ่มความพึงพอใจในการทำงานและทำให้ผู้ตามมีความพยายาม ในการทำงานเพิ่มมากขึ้น

สถานการณ์ที่สี่ภายใต้สถานการณ์ที่งานมีความคลุมเครือ ควรใช้ภาวะผู้นำแบบสั่งการเพราะ ผู้นำจะทำหน้าที่ในการกำหนดแผนการทำงานรายละเอียดการดำเนินงานสร้างความกระจ่างให้ผู้ตาม

สามารถปฏิบัติงานได้และนำไปสู่ผลการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพมีความพึงพอใจเพิ่มขึ้นในการปฏิบัติงาน

2.3.2 องค์ประกอบของภาวะผู้นำ

บุชยา วีรกุล (2558 : 59-85) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของภาวะผู้นำไว้ 5 องค์ประกอบได้แก่ จริยธรรม, อำนาจและอิทธิพล, แรงจูงใจ, ผู้ตาม และบุคลิกที่ดึงดูดใจ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

องค์ประกอบด้านที่หนึ่ง จริยธรรม (Ethics)

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของลอเรนซ์ โคห์ลเบิร์ก (Lawrence Kohlberg : 1927-1987) เป็นนักจิตวิทยาที่สนใจศึกษาเรื่องพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคล เขาได้คิดค้นทฤษฎีขึ้นมา โดยมีเนื้อหาสำคัญคือมนุษย์ที่มีการพัฒนาทางจริยธรรมอยู่ในสามระดับ โดยในแต่ละระดับนั้นก็แบ่งออกเป็นสองขั้น การพัฒนาการทั้งสามระดับได้แก่

ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Pre-convention Level) คือ การทำความดีเพื่อได้รับรางวัลหรือหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ ประกอบด้วย 2 ขั้นคือ

ขั้นที่ 1 เคารพเชื่อฟังและกลัวการถูกลงโทษ และบุคคลในระยนี้จะไม่นึกถึงประโยชน์ของผู้อื่นนอกจากประโยชน์ของตัวเอง

ขั้นที่ 2 แสวงหาและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกันเป็นการประสานผลประโยชน์ของตนเองและของผู้อื่นให้ใกล้เคียงกัน

ระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level) คือคนที่ทำความดี เพราะต้องการเป็นที่ยอมรับ ว่าตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ประกอบด้วย 2 ขั้นคือ

ขั้นที่ 3 ทำความดีตามความคาดหวังของผู้อื่นเพื่อรักษาสัมพันธภาพและความเป็นหนึ่งเดียวกัน รักษาความเชื่อมั่นและความไว้วางใจที่ผู้อื่นมีให้

ขั้นที่ 4 เป็นการทำความดีที่มีจิตสำนึกของการทำเพื่อสังคม การรักษากฎระเบียบและความสงบสุขของสังคม

ระดับสูงสุดคือระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Post - conventional and Principled Level) เป็นระดับที่คนมีความรู้และความเข้าใจในหลักจริยธรรมว่าเป็นสิ่งที่สมควรปฏิบัติเพื่อประโยชน์ของสังคม ประกอบด้วย 2 ขั้นคือ

ขั้นที่ 1 เคารพเชื่อฟังและกลัวการถูกลงโทษ และบุคคลในระยนี้จะไม่นึกถึงประโยชน์ของผู้อื่นนอกจากประโยชน์ของตัวเอง

ขั้นที่ 2 แสวงหาและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกันเป็นการประสานผลประโยชน์ของตนเองและของผู้อื่นให้ใกล้เคียงกัน

ระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level) คือคนที่ทำความดี เพราะต้องการเป็นที่ยอมรับ ว่าตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ประกอบด้วย 2 ชั้นคือ

ชั้นที่ 3 ทำความดีตามความคาดหวังของผู้อื่นเพื่อรักษาสัมพันธ์ภาพและความเป็นหนึ่งเดียวกัน รักษาความเชื่อมั่นและความไว้วางใจที่ผู้อื่นมีให้

ชั้นที่ 4 เป็นการทำความดีที่มีจิตสำนึกของการทำเพื่อสังคม การรักษากฎระเบียบและความสงบสุขของสังคม

ระดับสูงสุดคือระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Post - conventional and Principled Level) เป็นระดับที่คนมีความรู้และความเข้าใจในหลักจริยธรรมว่าเป็นสิ่งที่ดีควรปฏิบัติเพื่อประโยชน์ของสังคม ประกอบด้วย 2 ชั้นคือ

ชั้นที่ 5 ปฏิบัติตามสิทธิและกฎเกณฑ์ในสังคมเคารพและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์รวมถึงข้อตกลงของสังคมที่ทำให้เกิดประโยชน์โดยรวมทั้งหมด ถึงแม้ว่าการกระทำนั้นอาจทำให้เกิดความขัดแย้งหรือเสียหายกับผลประโยชน์ของตนเองรวมถึงพรรคพวกและสมาชิกโดยรอบ

ชั้นที่ 6 หลักจริยธรรมที่เป็นสากลมีความเคารพต่อสิทธิของผู้อื่นด้วยหลักการที่ไม่ใช้ด้วยผลประโยชน์อื่นใดแอบแฝง

ทฤษฎีนี้ได้รับความสนใจจากนักวิชาการและสามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้คือ การจัดฝึกอบรมความรู้และความเข้าใจด้านจริยธรรมเพื่อให้คนมีพัฒนาการจากชั้นหนึ่งไปอีกชั้นหนึ่งที่สูงขึ้นไป งานวิจัยในประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่าผู้บริหารองค์กรธุรกิจส่วนใหญ่มีระดับความจริยธรรมอยู่ในระดับตามกฎเกณฑ์ คือชั้นที่ 3 และ 4 ทั้งนี้การเลือกและการฝึกอบรมให้ได้ผู้นำที่มีความรู้ความสามารถทั้งในทางเทคนิคและในทางจริยธรรมอยู่ในระดับนำในขั้นนี้ระดับการพัฒนาทางจริยธรรมของผู้นำที่ดีควรจะชั้นที่ 5 หรือ 6 ซึ่งเป็นระดับเหนือกฎเกณฑ์

ความเป็นผู้นำเกิดขึ้นได้ในตัวของผู้ที่มิได้มีลักษณะที่ทำให้เกิดการยอมรับจากผู้ตาม การรวมตัวกันของกลุ่มคนจะ พบว่าจะมีคนหนึ่งคนใดที่มีความสามารถมากกว่าคนอื่น ๆ และทำให้บุคคลนั้นกลายเป็นผู้นำของกลุ่ม ผู้นำที่ดีกับผู้นำที่ไม่ดีต่างกันด้วยเรื่องของจริยธรรม จริยธรรมเป็นปัจจัยที่ทำให้การกระทำของผู้นำเกิดผลกระทบในทิศทางที่ต่างกันผู้นำที่ดีคือผู้นำที่มีจริยธรรมสูง งานวิจัยจำนวนมากแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ในทิศทางบวก ระหว่างพฤติกรรมที่มีจริยธรรมกับประสิทธิภาพของผู้นำ นั่นหมายถึงผู้นำที่ดีจะได้รับการยอมรับจากผู้ตามและมีประสิทธิภาพในการทำงานมักจะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมที่มีจริยธรรมด้วย ผู้นำที่ดีจะมีพฤติกรรมเป็นมาตรฐานให้ผู้อื่นทำตาม

องค์ประกอบด้านที่สองอำนาจและอิทธิพล (Power and influence)

ปัจจุบันอำนาจเปรียบเสมือนปัจจัยสำคัญของการปกครอง เพราะเป็นสิ่งที่ผู้นำใช้ในการทำให้ผู้อื่นทำตามคำสั่งหรือคำแนะนำนอกจากนี้อำนาจจะมีส่วนสำคัญในการสร้างสังคมใหม่หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆได้ในสังคม การที่บุคคลหนึ่งมีอำนาจต่อบุคคลอื่นจะส่งผลให้เขามีอิทธิพลตามไป

ด้วยนั้นคือสามารถทำให้บุคคลอื่นมีความคิดเห็นรวมถึง พฤติกรรมตามที่ผู้นำได้ทำการชี้แนะหรือนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลลัพธ์ตามที่ตั้งไว้

อำนาจและอิทธิพลเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับภาวะผู้นำโดยบุคคลที่เป็นผู้นำคือ ผู้ที่มีอำนาจอย่างใดอย่างหนึ่งที่สามารถใช้อำนาจหรืออิทธิพล ทำให้ผู้อื่นทำในสิ่งที่ตนเองต้องการได้โดยทั่วไปสามารถแบ่งลักษณะของอำนาจและอิทธิพลเป็น 2 ประเภทคืออำนาจที่มาจากตำแหน่ง (Position power) เป็นอำนาจที่ได้จากการดำรงตำแหน่งในองค์กรหรือสังคม ทำให้บุคคลนั้นมีอำนาจเหนือบุคคลอื่นและอำนาจที่มาจากตนเอง (Personal power) เป็นอำนาจที่เกิดจาก คุณสมบัติ, ลักษณะนิสัย หรือความรู้ความสามารถที่ทำให้ผู้อื่นเชื่อถือและยอมทำตาม วิธีการสร้างอิทธิพลซึ่งเป็นสาเหตุที่มาของอำนาจได้แก่ การใช้ข้อกฎหมาย (legitimization) การให้คำปรึกษา (consultation) การชักชวนด้วยเหตุผล (rational persuasion) การแลกเปลี่ยนประโยชน์ (exchange) การใช้ความกดดัน (pressure) การรวมกลุ่มสร้างความร่วมมือ (coalition) การสร้างแรงบันดาลใจ (inspirational appeal) และการใช้คุณสมบัติในตนเอง (personal appeal) ในรายงานวิจัยพบว่าผู้นำที่ดีจะใช้อำนาจที่เกิดจากตนเอง เช่น อำนาจจากบารมีและอำนาจจากความเชี่ยวชาญจะเป็นส่วนหนึ่งในการชักนำให้ผู้อื่นปฏิบัติตามอำนาจตามกฎหมาย, อำนาจให้รางวัล และอำนาจบังคับ เมื่อใช้ร่วมกันจะทำให้ผู้อื่นสามารถทำตามคำสั่งได้รวดเร็วกว่าอำนาจอื่นๆ การยอมทำตามคำสั่งของผู้นำจะอยู่ได้นานหากผู้นำเป็นผู้นำที่มีอำนาจจากบารมี หรืออำนาจจากความเชี่ยวชาญ ความเป็นผู้รู้ผู้นำที่ดีและมีประสิทธิภาพในการทำงานจะสามารถทำงานสำเร็จได้ดีจะเป็นผู้นำที่มีอำนาจทั้งจากตำแหน่งงานและจากความสามารถของตนเอง

องค์ประกอบด้านที่สามแรงจูงใจ (Motivation) จะประกอบด้วย 2 ทฤษฎีคือ ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อความสำเร็จ (Achievement Motivation Theory) และ ทฤษฎีรูปแบบแรงจูงใจของผู้นำ (Leader Motive Profile Theory) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อความสำเร็จ (Achievement Motivation Theory) เป็นทฤษฎีของแมคเคลแลนด์ที่สร้างขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 40 โดยเขาเชื่อว่าพื้นฐานความต้องการของคนนั้นแบ่งได้เป็น 3 ประการได้แก่ ความสำเร็จ (achievement) จะทำให้บุคคลสนใจกับการทำงานได้อย่างสัมฤทธิ์ผลและมีผลการทำงานที่ดีเลิศ ลักษณะของคนที่มีความต้องการด้านนี้จะมีความมั่นใจในตนเองควบคุมในตนเองได้และมีพลังในตนเองมาก, อำนาจ (power) ทำให้บุคคลมีความสำคัญกับการมีอำนาจและอิทธิพลต่อสมาชิกในกลุ่ม ลักษณะของคนที่มีความต้องการด้านนี้สูงจะมีความชอบที่จะเป็นหัวหน้าของกลุ่ม มีความมั่นใจในตนเองและมีพลังในตนเองมาก, และการมีสัมพันธภาพ (affiliation) ความสัมพันธ์ภาพ ที่ดีจะทำให้บุคคลมุ่งสนใจในการรักษาความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น มีความสนใจและใส่ใจในเรื่องของความรู้สึกของบุคคลอื่น หลีกเลี่ยงความขัดแย้งหรือข้อบาดหมาง และให้ความสำคัญกับการได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่น ความต้องการทั้งสามประการนี้จะผลักดันให้แต่ละ

คนมีพฤติกรรมต่างๆเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนเองต้องการ และถูกแทนที่ด้วยความพอใจ ความต้องการทั้งสามกลุ่มจะมีมากหรือน้อยขึ้นกับลักษณะของแต่ละบุคคล อาทิเช่น นักการเมืองจะมีบุคลิกลักษณะอยู่ในกลุ่มที่ต้องการอำนาจมากและมีพลังในการทำงานติดต่อสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นสูง มีความชำนาญในวิธีการสร้างอิทธิพลต่อผู้อื่น หรือในนักวิชาการมักจะมีลักษณะที่ต้องการความสำเร็จสูงมากกว่าความต้องการประเภทอื่น และนักธุรกิจมักเป็นผู้ที่ใส่ใจและให้ความสำคัญในด้านความสัมพันธ์ที่ดีเป็นที่รักของผู้อื่นน้อยกว่าการทำงานให้สำเร็จและสร้างผลกำไรสูงสุด เป็นต้น

ทฤษฎีรูปแบบจูงใจของผู้นำ (Leader Motive Profile Theory) เป็นทฤษฎีของเดวิด แมคเคลแลนด์ (McClelland, 1961) โดยมีใจความสำคัญคือ ผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะเป็นคนที่มีความต้องการอำนาจสูงมากกว่าความต้องการในด้านความสัมพันธ์ที่ดี และมีความต้องการความสำเร็จที่อยู่ในระดับปานกลางโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

อำนาจ ในที่นี้หมายถึง การมีอิทธิพลต่อผู้ตามการทำงานได้ตรงตามวัตถุประสงค์ ผู้นำจะต้องมีอำนาจและอิทธิพลต่อสมาชิกในกลุ่มที่สูงเพื่อที่จะสามารถทำให้สมาชิกของกลุ่มยอมทำตามได้ ทั้งนี้ อำนาจเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดีล้วนขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้นำ ผู้นำที่ดีและมีประสิทธิภาพจะใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ที่เป็นธรรมกับสมาชิก

ความสำเร็จ ผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะมีความต้องการผลสัมฤทธิ์ในงานที่อยู่ในระดับปานกลาง เพราะหากไม่มีความต้องการในด้านประสบความสำเร็จก็จะทำให้ไม่มีผลงานและขาดประสิทธิภาพในทางกลับกันหากมีความต้องการความสำเร็จสูงมากเกินไป ก็อาจมีปัญหากับผู้ตามที่มีผลงานปานกลางหรือผู้ตามที่ไม่สามารถทำงานให้ประสบความสำเร็จได้

การมีสัมพันธภาพที่ดี ผู้นำที่มีประสิทธิภาพมักมีความต้องการด้านความสัมพันธ์ที่ดีหรือเป็นที่ชื่นชอบอยู่ในระดับที่น้อยกว่าความต้องการมีอำนาจ และน้อยกว่าความต้องการด้านสัมฤทธิ์ผล เพราะจะต้องมีการตัดสินใจให้ผู้อื่นทำตามส่งผลให้มีทั้งผู้ที่ได้ผลประโยชน์และผู้ที่เสียผลประโยชน์ ผู้นำประเภทนี้จึงไม่ให้ความสำคัญกับผลการตัดสินใจว่าจะส่งผลอย่างไรกับผู้ตาม แต่ต้องการให้เกิดผลงานตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จึงทำให้ผู้นำใส่ใจกับการมีอิทธิพลให้ผู้อื่นทำตามมากกว่าการมีความสัมพันธ์ที่ดีมาทำให้มีอิทธิพลต่อผู้อื่นลดลง

องค์ประกอบด้านที่สี่ผู้ตาม (Follower)

ผู้ตาม คือ ผู้ที่ยอมรับในอิทธิพลของผู้นำ ผู้ที่เชื่อในคำสั่งหรือคำแนะนำ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตาม เรียกว่าภาวะนี้ว่าความสัมพันธ์แบบคู่ (Dyadic relationship) นั่นคือถ้ามีผู้นำก็จำเป็นต้องมีผู้ตามและ ผู้ตามก็จะขาดผู้นำไม่ได้ เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ของสองบุคคลหากไม่มีบุคคลใดบุคคลหนึ่งอีกบทบาทก็จะหมดไป ผู้ตามที่ดีจะไม่ทำให้ผู้ตามเสื่อมเสียหรือเสื่อมอำนาจ ผู้ตามที่ดีจะรับผิดชอบการทำงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ประสบความสำเร็จและมีผลสัมฤทธิ์อย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้ตามเป็นองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำ หากผู้นำเป็นผู้ที่มีความสามารถการมีผู้ตามที่ดีก็ จะทำให้ผู้ตามสามารถทำงานได้ตามที่คาดหวัง และหากผู้นำเป็นผู้ที่มีความสามารถและจริยธรรม บบบาทของผู้ตามที่ดีก็จะช่วยให้มีความสำเร็จมีประโยชน์ต่อส่วนรวมและในองค์กรระยะยาว ผู้ตามที่มี ประสิทธิภาพควรให้ความสนับสนุนแก่ผู้นำให้ความคิดเห็นและคำแนะนำแก่ผู้นำในแต่ละ สถานการณ์อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ข้อคิดเห็นอาจไม่จำเป็นจะต้องตรงกับความคิดเห็นของผู้นำเสมอไป มีการแสดงความเคารพนับถือในตัวผู้นำ ไม่ยอมรับอิทธิพลที่ไม่ดีของผู้นำ สนับสนุนให้ผู้นำแสดงความคิดเห็นเพื่อการปรับพัฒนาได้อย่างตรงไปตรงมา ทั้งนี้ผู้ตามไม่จำเป็นจะต้องรอคำสั่งจากผู้นำแต่เพียง ทางเดียวควรรีเริ่มการทำงานด้วยตัวเองเช่นกัน งานของโรเบิร์ต อี. เคลลี (Kelly, 1992, p. 97) ได้ แบ่งผู้ตามเป็น 5 ประเภทคือ

ผู้ตามที่มีประสิทธิภาพ (Effective follower) เป็นผู้เข้าร่วมการทำงานกับผู้นำอย่างแข็งขัน มีความคิดเป็นอิสระและไม่ถูกครอบงำ สามารถแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างเปิดเผย ตรงไปตรงมาไม่กลัวความขัดแย้งกับผู้นำ แต่เคารพและทำตามข้อแนะนำที่ดีของผู้นำ

ผู้ตามแบบเชื่อฟังคำสั่ง (Conformist follower) เป็นผู้เข้าร่วมการทำงานกับผู้ตามอย่างแข็ง ขันแต่ทำงานในลักษณะที่เชื่อฟังคำสั่งของผู้นำโดยไม่คิดด้วยตนเองหรือขาดการแสดงความคิดเห็นที่ จะขัดแย้งกับผู้นำจะทำงานทุกอย่างที่ได้รับมอบหมายจากผู้นำโดยปราศจากคำถาม

ผู้ตามแบบไม่มีบทบาท (Passive follower) คือผู้ตามที่ไม่แสดงบทบาทหรือความคิดเห็นใด ใดไม่ทราบความขัดแย้งและไม่มีผลในการดำเนินงาน

ผู้ตามแปลกแยก (Alienated follower) เป็นผู้ตามที่เคยมีประสิทธิภาพมาก่อน และเป็นผู้ ตามที่มีความคิดเห็นเป็นตัวของตัวเองสูงแต่เลือดไม่เข้าร่วมการทำงานกับผู้นำ มีความคิดขัดแย้งกับ ผู้นำทำให้มีพฤติกรรมที่ไม่เข้ากับผู้นำและสมาชิกคนอื่นในกลุ่ม

ผู้ตามที่ปรับตัวตามสถานการณ์ (Pragmatic follower) เป็นผู้มองสถานการณ์ตามความเป็น จริตที่เกิดขึ้นและปรับตัวเอให้อยู่ได้ตามลักษณะของผู้นำ คือมีการปรับตนเองให้เป็นผู้ตามได้ทุก รูปแบบตามอิทธิพลของสถานการณ์และภาวะผู้นำในขณะนั้น ข้อเสียของผู้ตามกลุ่มนี้คือจะไม่สร้าง การเปลี่ยนแปลงใดใดเพราะไม่ต้องการที่จะเผชิญหน้ากับความเสี

องค์ประกอบด้านที่ห้าบุคลิกที่ดึงดูดใจ (Charisma)

เป็นองค์ประกอบที่สำคัญและขาดไม่ได้ นั่นคือลักษณะของผู้นำที่มีบุคลิกพิเศษที่ดึงดูดความ สนใจ และสามารถสร้างแรงจูงใจให้กับผู้อื่น โดยมีคำจำกัดความของบุคลิกพิเศษนี้คือ Charisma หมายถึง ไฟที่จุดประกายให้แก่ผู้ตาม ผู้นำที่มีบุคลิกสร้างแรงจูงใจ (charismatic leader) เป็นผู้ที่มี ความสามารถในการมองเห็นวิสัยทัศน์และวิธีการดำเนินการเพื่อไปถึงเป้าหมายได้อย่างชัดเจน รวมไปถึง สามารถทำให้ผู้ตามเข้าใจและเห็นถึงเป้าหมายร่วมกัน ทั้งยังสามารถผลักดันให้ผู้ตามทำตาม คำแนะนำของตนเองได้ เพราะผู้ตามมีความเชื่อมั่นในบุคลิกพิเศษที่ผู้นำมีอยู่ในตัว ด้วยบุคลิกนี้ทำให้ผู้

ตามยอมรับและทำตามความต้องการของผู้มาได้เพราะเชื่อมั่นในตัวของผู้นำสูง บุคลิกที่สร้างแรงจูงใจ เชื่อว่าเป็นพรสวรรค์ที่ติดตัวและไม่สามารถสร้างขึ้นมาจากประสบการณ์ได้

เว็บบอร์ (Weber, 1987, p. 224) ได้อธิบายบุคลิกแบบดึงดูดใจที่สร้างแรงจูงใจไว้ว่าเป็น ลักษณะพิเศษผู้นำลักษณะนี้มีอิทธิพลทำให้ผู้ตามยอมทำตามโดยไม่ใช้เหตุผลไม่ใช้ความคิดส่วนใหญ่ หรือไม่ใช่ค่านิยมเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจแต่ทำตามเพราะความศรัทธาชื่นชมที่อยู่ภายในตัวของ ผู้นำโดยมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ผู้นำสามารถแก้วิกฤตและปัญหาได้อย่างรวดเร็ว
2. วิกฤตการณ์ที่สร้างความเสียหาย
3. บุคคลที่มีลักษณะและความสามารถสูงมากกว่าปกติ
4. ผู้ตามมีความเชื่อมั่นในผู้นำอย่างสูง
5. ความสำเร็จที่เกิดขึ้นได้ซ้ำๆ

แดฟท์ (Daft, 2011, p.322-433) ได้อธิบายว่า บุคคลจำนวนมากมีบุคลิกลักษณะของผู้นำที่มีประสิทธิภาพแต่อาจไม่มีลักษณะพิเศษอันเป็นบุคลิกที่ดึงดูดใจและสร้างแรงจูงใจ ผู้นำที่มีลักษณะดึงดูดใจจะต่างจากผู้นำที่มีประสิทธิภาพแต่ไม่มีรักสนะพิเศษในด้านต่างๆดังต่อไปนี้

1. การที่ผู้อื่นชมชอบมักเกิดจากความเคารพนับถือในบุคลิกของผู้นำมีหลักการและค่านิยม ทำให้ผู้ตามยึดเป็นแบบอย่างได้
 2. การใช้อิทธิพลจะใช้ความสามารถและบุคลิกของตนมากกว่าใช้อำนาจที่ได้จากตำแหน่ง และการให้รางวัล
 3. มีพฤติกรรมทำตามความเหมาะสมและเป้าหมาย
 4. มีการสื่อสารกับผู้อื่นด้วยการสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นด้วยการแสดงความคิดเห็นของตนเอง
 5. มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและสามารถสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจยังเป้าหมายนั้นได้
 6. สร้างบรรยากาศให้สมาชิกคุ้นเคยกับสภาพที่ไม่กลัวการเปลี่ยนแปลง
- ผู้นำที่มีบุคลิกสร้างแรงดึงดูดใจนักวิชาการปัจจุบันได้นิยามไว้มีลักษณะและความสามารถในเรื่องต่อไปนี้

1. มีวิสัยทัศน์
2. มีบุคลิกภาพทำให้ผู้อื่นสนใจ
3. ยึดมั่นในจริยธรรมมั่นใจในตนเอง
4. ส่งเสริมให้ผู้อื่นมีอำนาจในตนเอง
5. สร้างความไว้วางใจ
6. มีอำนาจและสัมพันธภาพที่ดีกับผู้ตาม

7. กล้าทำงานที่มีความเสี่ยงสูง

8. มีพลังในตัวเองและมีความกระตือรือร้นในงานสูง

ผู้นำที่สร้างแรงจูงใจสามารถจูงใจให้ผู้ตามได้จะแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ ผู้นำที่มีบุคลิกสร้างแรงจูงใจเพื่อตนเอง (Personalized charismatic leader - PLC) เป็นผู้ที่ต้องการมีอำนาจเหนือผู้อื่นใช้อำนาจสร้างแรงจูงใจให้ผู้อื่นเคารพและเชื่อฟังแต่เพียงความคิดเห็นของตน และ ผู้นำที่มีบุคลิกสร้างแรงจูงใจเพื่อสังคม (Socialized charismatic leader - SLC) เป็นผู้ที่มีจิตใจที่ดึงมาใช้อำนาจของตนเองเพื่อประโยชน์แก่องค์กรหรือส่วนรวม ทำให้ผู้ตามสามารถพัฒนาความมั่นใจและสร้างอำนาจให้แก่ตนเองได้

ภาวะผู้นำที่มีบุคลิกสร้างแรงจูงใจ (charismatic leader) ยังเกี่ยวข้องกับความรู้เรื่องภาวะผู้นำแบบ แลกเปลี่ยน (Transactional leadership) และภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนแปลง (Transformation leadership) ความหมายทั้งสองแบบได้แก่

ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional leadership)

เป็นความสามารถของผู้นำที่ทำให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้นำและผู้ตาม ส่งผลให้องค์กรมีสภาพคงที่ไม่เกิดความเสียหาย ผู้นำแบบนี้ไม่ใช่ผู้นำที่มีบุคลิกสร้างแรงจูงใจ ไม่สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ตามเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ พฤติกรรมของผู้นำจะให้ความสำคัญกับการให้รางวัลแก่ผลงานในขณะนั้น ทำให้ผู้ตามมีความพอใจกับวัฒนธรรมการทำงานที่กำหนดโดยระบบเดิมที่มีอยู่

ภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนแปลง (Transformation leadership)

ความสามารถในตัวผู้นำทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญกับผู้ตาม ผู้นำแบบเปลี่ยนแปลงมีบุคลิกและภาวะผู้นำแบบสร้างแรงจูงใจแต่แรงจูงใจไม่ใช่ผู้นำแบบเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของผู้นำแบบนี้คือ เน้นสร้างอิทธิพล, ให้ความสนใจในแต่ละบุคคล, สร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่น และกระตุ้นให้ผู้ตามเกิดความสามารถทางความคิด

ภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ต้องการในสมัยใหม่ให้คุณค่า เพราะในยุคปัจจุบันต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในหลายด้านเมื่อเกิดปัญหาหรือเผชิญหน้ากับวิกฤต เช่น มีปัจจัยภายนอกทำให้องค์กรเกิดปัญหา หรือองค์กรกำลังเจอปัญหาความขัดแย้งทางความคิด, ค่านิยม, หรือทิศทางในอนาคต เหล่านี้จะทำให้องค์กรมีโอกาสสำเร็จสูง แต่จำเป็นจะต้องมาจากการทำงานร่วมกันและมีผู้นำที่ให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมเพราะในปัจจุบันการมีผู้บริหารที่มีความสามารถในการสร้างแรงจูงใจแต่เพียงอย่างเดียวก็ไม่อาจมีพลังพอที่ผลักดันให้เกิดการเป็นแรงหรือสร้างผลงานที่ดีได้

2.4 แนวคิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ในปัจจุบันได้มีแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำไว้หลายหลายแนว โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดผู้นำการเปลี่ยนแปลงมาใช้ในการเขียนงานครั้งนี้ โดยมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายและอธิบายแนวคิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงไว้ดังนี้

รัตติกาล จงวิศาล (2544 : 32) ได้นิยามความหมายภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงไว้ว่า ความสามารถของผู้นำที่มีระดับพฤติกรรมที่สามารถแสดงออกในด้านการจัดการหรือกระบวนการ ที่ส่งผลต่อผู้ตามให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการเพิ่มพูนความรู้ให้เพิ่มสูงขึ้นมีศักยภาพที่เพิ่มขึ้น มีความคาดหวังที่จะพัฒนาให้ผู้ตามตระหนักรู้ในคุณค่าของวิสัยทัศน์ขององค์กร และสามารถจูงใจให้ผู้ตามร่วมกันทำงานเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร

สุขุมวิทย์ ไสยโสภณ (2546 : 112) ได้นิยามความหมายภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงไว้ว่า ผู้นำที่มีความสามารถในการมีอิทธิพลต่อผู้ตาม โดยมีกระบวนการที่สามารถเปลี่ยนแปลงความสามารถของผู้ตามให้เพิ่มสูงขึ้น พัฒนาความสามารถและประสิทธิภาพในการทำงานของผู้ตามให้เพิ่มมากขึ้น และยังได้พูดถึงความสำคัญของการมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงไว้ว่า ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะมีความสามารถในการสร้าง

อุดมการณ์ ค่านิยม โดยการปลุกจิตสำนึกให้ผู้ตามมีความรู้สึกว่าตนเองมีเสรีภาพ ได้รับความยุติธรรม ได้รับความเสมอภาค ทำให้ผู้ตามไม่รู้สึกถึงความหวาดระแวง หรืออารมณ์ที่เลวร้ายได้

เพ็ญพร ทองคำสุก (2553 : 17) ได้นิยามความหมายภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงไว้ว่า เป็นลักษณะของผู้บริหารที่มีความสามารถ และมีพลังในการผลักดันให้องค์กรเกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพเดิมที่เคยเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ทำให้ผู้ตามตระหนักรู้คุณค่าของวิสัยทัศน์ เป็นที่ชื่นชมและภาคภูมิใจ จึงทำให้ผู้ตามมีความเคารพนับถือ ในตัวผู้บริหารมีการกระตุ้นและสามารถจูงใจให้ผู้ตามงานสามารถปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายได้อย่างสำเร็จและมีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผลรวมทั้งยังมีเป้าหมายที่จะพัฒนาผู้ตามหรือสมาชิกในองค์กรให้มีความสามารถเพิ่มมากขึ้น เพื่อประโยชน์สูงสุดขององค์กร

อาจกล่าวได้ว่าผู้นำการเปลี่ยนแปลง หมายถึง สภาวะที่ผู้นำมีวิสัยทัศน์เป็นที่เคารพ และเป็นแบบอย่างที่ดี รวมถึงมีความสามารถในการสื่อสารให้ผู้ตามยอมรับในวิสัยทัศน์ของตน มีการกระตุ้นให้ผู้ตามสามารถแสดงออกถึงพลังทางความคิด ที่จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปด้วยกัน มีการดูแลและให้กำลังใจผู้ตามแบบรายคน

2.4.1 ความหมายภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

Bass (1985) (อ้างถึงในพิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2552 : 198-200) ได้นิยามความหมายของผู้นำการเปลี่ยนแปลงไว้ว่า เป็นผู้ที่ซึ่งมีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงความคิด จิตสำนึก ความต้องการ ตลอดจนความคาดหวังของผู้ตาม โดยการกระตุ้นให้ผู้ตามมองหาสิ่งต่างๆที่อยู่รอบด้าน แล้วเชื่อมโยงผลประโยชน์ โดยให้ความสำเร็จขององค์การที่อยู่เหนือผลประโยชน์ส่วนบุคคล ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจึงมีความสามารถที่จะสร้างอิทธิพลต่อผู้ตามได้อย่างเห็นได้ชัด การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ตั้งแต่ระดับวิสัยทัศน์ วัฒนธรรมองค์กร ยุทธศาสตร์ เสริมสร้างนวัตกรรม และเทคโนโลยีที่อยู่ในองค์กร โดยทั่วไปภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมี 4 องค์ประกอบได้แก่

องค์ประกอบที่หนึ่งการมีอิทธิพลต่อผู้ตาม (Idealized influences) ผู้นำจะได้รับการยอมรับนับถือจากผู้ตาม ได้รับความไว้วางใจอย่างสูง ผู้ตามจะเชื่อในอุดมคติ หลักการ และค่านิยมของผู้นำ ส่งผลให้ผู้ตามมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำจะมีความตรงไปตรงมา ซื่อสัตย์ ยึดมั่นในหลักการและความยุติธรรม รวมทั้งให้ความสำคัญกับเป้าหมายขององค์การ วิสัยทัศน์ พันธกิจ เน้นการสร้างความสำเร็จโดยแสดงให้เห็นมาตรฐานการทำงานที่สูงของตน โดยอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมที่สูง และทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้ตาม มีจุดยืนอย่างชัดเจน พร้อมเผชิญหน้าต่อปัญหาที่เกิดขึ้น มีการแสดงท่าทีพร้อมที่จะเสียสละตนเองเพื่อประโยชน์ของกลุ่ม ด้วยเหตุนี้ผู้นำจะได้รับการชื่นชมในฐานะที่เป็นแบบอย่างที่ดี ได้รับความภาคภูมิใจจากผู้ตาม และผู้ตามก็พร้อมที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามที่องค์การได้ตั้งไว้

องค์ประกอบที่สองการสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational motivation) เป็นพฤติกรรมที่ผู้นำ สร้างแรงบันดาลใจด้วยวิธีการถ่ายทอดถึงทัศนคติ และวิสัยทัศน์ แสดงออกให้ผู้ตามสามารถมองเห็นถึงภาพอนาคตมีการกำหนดวัตถุประสงค์ และมาตรฐานในการปฏิบัติงาน สร้างจิตสำนึกหรือให้ผู้ตามรู้สึกถึงเป้าประสงค์ร่วมกัน ในการสื่อสารอาจมีการใช้สัญลักษณ์และภาษาอย่างชาญฉลาด เพื่อถ่ายทอดความคิด ปลุกเร้าความรู้สึกนึกคิดของผู้ตาม มองโลกในแง่ดีมีความกระตือรือร้นที่จับมือและจัดการกับปัญหา มักจะเน้นให้ผู้ตามรับรู้ว่าจะถึงเป้าหมายได้อย่างไร มีภาพอนาคตที่ดีกว่าเดิม รวมไปถึงการถ่ายทอดวิธีการที่จะสามารถบรรลุเป้าหมาย

องค์ประกอบที่สามการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (Individual consideration) ผู้นำที่ใช้ภาวะแบบคำนึงถึงความต้องการส่วนบุคคล จะให้การสนับสนุนทางสังคม และอารมณ์ต่อผู้ตาม มีการแสดงออกถึงความห่วงใย คำนึงถึงความต้องการและพร้อมที่จะตอบสนองความต้องการเหล่านั้น เพื่อให้ผู้ตามสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มความสามารถ พร้อมรับฟังความคิดเห็นและปัญหาต่างๆที่จะทำให้ผู้ตามรู้สึกไม่พึงปรารถนา ให้ความสนับสนุนเพื่อให้ผู้ตามสามารถพัฒนาตนเองได้ดียิ่งขึ้น ให้ผู้

แก้วมณี (2558) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของชาวบ้านในชุมชนหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ยังพบว่าส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนหัวเขาจีนประสบความสำเร็จ จนได้รับรางวัลโล่เกียรติคุณเพื่อแสดงให้เห็นถึงการเป็นชุมชนเข้มแข็งและได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนประสบความสำเร็จ ได้เพราะมีผู้นำที่ให้ความสำคัญในการชี้แนะ สั่งการ รวมไปถึงการให้ความสนับสนุนให้กลุ่มชาวบ้าน ให้ปฏิบัติงานได้ตรงตามวัตถุประสงค์ ให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนร่วมมือร่วมใจในการพัฒนา ถือเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญจนให้ชุมชนประสบความสำเร็จ จากข้อค้นพบจากงานในข้างต้นจะเห็นได้ชัดว่าผู้นำมีบทบาทที่สำคัญ ในการสนับสนุนชาวบ้านให้สามารถบริหารงานกิจกรรมภายในชุมชนและพึ่งตนเองได้เป็นสิ่งสำคัญ การทำให้ผู้นำชุมชนมีความพร้อมในการปฏิบัติงาน มีความสามารถในการวางแผนด้วยตนเอง และปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างโปร่งใส ถือเป็นอีกสิ่งจำเป็นและเป็นอีกสิ่งสำคัญที่จำเป็นจะต้องมีอยู่ในตัวผู้นำ เช่นเดียวกับงานวิจัยของวิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ และคณะ (2550) ที่ทำการศึกษาเรื่อง ตลาดน้ำท่าคา การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนพบว่าผู้นำชุมชนเป็นที่ยอมรับอีกทั้งยังได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้านมีการทำงานในลักษณะเครือข่ายด้วยลักษณะที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีความเสียสละ มีความรักเมตตา และอีกจุดสำคัญคือมีวิสัยทัศน์ในการเป็นนักพัฒนา มีความรอบรู้และมีความใฝ่รู้เนื่องจากได้เข้ารับการอบรมต่างๆและยังสามารถถ่ายทอดให้ชาวบ้านได้เข้าใจร่วมกัน

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม

2.5.1 แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม

แนวคิดทุนทางสังคมเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย บรรทัดฐาน ความไว้วางใจความเข้าใจซึ่งกันและกัน ของผู้คนหรือชุมชนในสังคม ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม เพื่อให้มีการปฏิบัติที่เกิดประสิทธิภาพนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ (กมลวรรณ วรรณธนี, 2555 : 12) ทั้งนี้ความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในชุมชนสามารถแสดงต่อกันโดยมีความเชื่อในเรื่องเดียวกัน หรือความเห็นที่พ้องต้องกันเป็นสื่อกลางของ ความสัมพันธ์จึงได้ก่อรูปที่แสดงถึงความไว้วางใจ ความสามัคคี ความเกื้อกูลต่อกัน ตลอดจนความเอื้ออาทรในการดำเนินชีวิตในประจำวัน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่างๆของชุมชน เช่นเดียวกับทศพร มิตรวงค์ (2560: 42) ที่ได้กล่าวว่า ทุนทางสังคมจึงสามารถเปรียบได้กับสินทรัพย์ของกลุ่มหรือชุมชนโดยทุนทางสังคมในฐานะที่เป็นสินทรัพย์ของกลุ่มหมายถึงทรัพยากรที่อำนวยความสะดวกให้เกิดความร่วมมือระหว่างสมาชิกด้วยกันภายในกลุ่มหรือระหว่างสมาชิก

ภายในกลุ่มกับบุคคลภายนอก โดนทุนดังกล่าวสามารถเกิดได้จากหลากหลายความสัมพันธ์อาทิเช่น ครอบครัว เพื่อนฝูง กลุ่มอาชีพเดียวกันหรือเกี่ยวข้องกับสถาบันร่วมกัน เป็นต้น

2.5.2 ความหมายของทุนทางสังคม

Coleman (1990) ได้ให้ความหมายของทุนทางสังคมประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ ประการแรกเป็นโครงสร้างทางสังคม ประการที่สองคือองค์ประกอบที่ส่งผลให้คนในกลุ่มได้แสดงออกเป็นรูปแบบพฤติกรรมที่แน่นอน โดย Coleman ได้ให้ความสำคัญกับประเด็น โครงสร้างทางสังคมที่เอื้ออำนวยให้เกิดทุนทางสังคม เพราะโครงสร้างทางสังคมได้สร้างความใกล้ชิด ระหว่างเครือข่ายทางสังคมที่ทำให้บุคคลมีความเชื่อมโยง และมีพันธะต่อกัน เขาได้จำแนกทุนทางสังคมออกเป็น 3 รูปแบบ คือ รูปแบบที่หนึ่งพันธะผูกพันและความคาดหวังขึ้นอยู่กับความไว้นื้อเชื่อใจที่มีผลต่อสภาพแวดล้อมทางสังคม รูปแบบที่สองความสามารถในการกระจายข้อมูลไปตามโครงสร้างทางสังคมพื้นฐานเพื่อให้เกิดการกระทำในทิศทางเดียวกัน และรูปแบบที่สามบรรทัดฐานทางสังคมที่จะส่งผลให้เกิดแบบแผนประพฤติกปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Patnam (1993) ได้นิยามความหมายทุนทางสังคมว่าเป็นลักษณะของเครือข่ายทางสังคม ที่มีการจัดระเบียบให้อยู่ในรูปของความไว้นื้อเชื่อใจบนบรรทัดฐาน และเครือข่ายทางสังคม ที่อำนวยบุคคลแสดงพฤติกรรมร่วมกันนำไปสู่สังคมที่มีประสิทธิภาพ

Uphoff (2000) ได้อธิบายว่าทุนทางสังคมสามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะ ในลักษณะแรกจะความเป็นโครงสร้าง ที่มีการรวมตัวเข้าการเป็นสังคมมีบทบาทเฉพาะ (Particular Roles) มีกฎบังคับหรือกฎระเบียบ (Roles) มีลำดับชั้นในสังคม (Precedents) และมีระเบียบในการประพฤติปฏิบัติ (Procedures) เป็นการรวมกันเป็นเครือข่ายที่ก่อให้เกิดความร่วมมือและสร้างผลประโยชน์ต่อส่วนรวม ลักษณะที่สอง เป็นชุดความรู้ที่ผ่านขั้นตอนทางความคิด ได้รับผลมาจากบรรทัดฐานทัศนคติ ตลอดจนความเชื่อที่ก่อให้เกิดการมีพฤติกรรมและผลประโยชน์ร่วมกันในชุมชน

อมรา พงศาพิชญ์ (2543 : 28) ได้อธิบายว่าทุนทางสังคมคือรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งแนวราบและแนวตั้ง ระหว่างบุคคลหรือองค์กร พบได้ในรูปแบบปัจเจก กลุ่ม ตลอดจนเครือข่าย รวมทั้งค่านิยมบรรทัดฐานที่สังคมยึดถือซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิตของคนในสังคม

ประเวศ ะสี (2544: 26-30) ได้อธิบายว่าทุนทางสังคมมีความเกี่ยวข้องกับสังคมเข้มแข็ง เพราะลักษณะของสังคมที่เข้มแข็งประกอบด้วยการรวมกลุ่มทางสังคมโดยการรวมกลุ่มมีผลทำให้เกิดความมั่นคง มีความสุข ปลอดภัยเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงกัน

เสรี พงศ์พิศ (2547 อ้างถึงใน อาทิตย์ บุตดาตวง, 2554 :20) ได้อธิบายว่า ทุนทางสังคมหมายถึงสถาบันความสัมพันธ์ ตลอดจนกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่กำหนดการอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคม หรือ

หมายถึงกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ความไว้วางใจที่อยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคมที่ช่วยให้สมาชิกสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของตนเอง และชุมชนได้ โดยองค์กรทางสังคมจะมีลักษณะเป็นความไว้วางใจ กฎระเบียบ และเครือข่ายที่จะช่วยให้สังคมทำงานได้อย่างสอดประสานและทำให้สังคมมีประสิทธิภาพมากขึ้น

พรชัย ตระกูลวรานนท์ (2549 : 28) ได้กล่าวว่าทุนทางสังคม คือวิถีคิดและระบบในการจัดการวิถีของความเป็นชุมชน อาทิการจัดการทรัพยากร การจัดระบบความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน ต่างเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยการคิดเชิงซ้อน และยังเกี่ยวข้องกับระบบความรู้ภูมิปัญญาที่ใช้กฎเกณฑ์เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ ภายใต้แนวคิดไว้สองหลักการ โดยในหลักการแรกคือหลักการใช้ประโยชน์ร่วมกัน (Communality) คือการใช้พื้นที่ส่วนรวมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆในชุมชนร่วมกัน หลักการที่สองคือหลักการตอบแทนเป็นหลักการที่สร้างพันธะในการตอบแทนซึ่งกันและกัน เป็นกลไกสร้างความร่วมมือเพื่อทำกิจกรรมต่างๆเป็นหลักการที่ให้ความสำคัญกับความเท่าเทียม

อาจกล่าวได้ว่าทุนทางสังคมหมายถึงค่านิยมหรือความเชื่อ ที่อยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ของความไว้วางใจความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับกลุ่มเครือข่าย โดย อยู่บนบรรทัดฐานที่ประกอบด้วยกฎระเบียบหรือกฎกติกาในรูปแบบการทำข้อตกลงร่วมกันและการช่วยเหลือกันในสังคมจนนำไปสู่การสร้างเครือข่ายที่ก่อให้เกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ทุนทางสังคมจะก่อให้เกิดเป็นพลังขับเคลื่อนในชุมชนได้

2.5.3 องค์ประกอบด้านความไว้วางใจ

ความไว้วางใจหรือความไว้วางใจเป็นพื้นฐานของการพัฒนาของสังคม เนื่องจากบุคคลและสถาบันทางสังคมล้วนต่างพึ่งพาซึ่งกันและกัน มีผลกระทบต่อกันอย่างซับซ้อนและชัดเจน ระบบหรือโครงสร้างต่างๆในสังคมจะทำงานได้อย่างราบรื่น หากมีกลไกสำหรับยึดระบบต่างๆเข้าด้วยกันไม่เพียงแต่กลไกในการแลกเปลี่ยนเชิงตลาดหรือกลไกตามสายบังคับบัญชาแต่ยังรวมไปถึงกลไกของเครือข่ายที่วางอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ Robins (1996 : 356-357) ได้จำแนกความไว้วางใจเป็น 5 มิติ ดังต่อไปนี้

มิติที่หนึ่งการรักษาเกียรติที่วางอยู่บนความซื่อตรง (Integrity) ที่หมายถึงความซื่อสัตย์ (Honesty) ต่อตัวเองและผู้อื่น การรักษาความจริง (Truthfulness) หากบุคคลไม่มีความซื่อสัตย์หรือพูดจาที่เชื่อถือไม่ได้จะส่งผลให้เป็นบุคคลที่ไม่น่าเชื่อถือของบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมความสัมพันธ์ กล่าวได้ว่าความซื่อสัตย์และการรักษาคำพูดเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความไว้วางใจ

มิติที่สองการเป็นบุคคลที่มีความสามารถเหมาะสม (Competency) ในด้านความรู้ ที่เกี่ยวข้องกับเทคนิค (Technical Skills) และทักษะการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Interpersonal

Skill) บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆอย่างเหมาะสมจะทำให้การดำเนินงานมีความผิดพลาดน้อยลง ส่งผลให้เกิดความมั่นใจในตนเองและยังทำให้บุคคลอื่นมีความเชื่อมั่น มีความไว้วางใจ และทำให้เพื่อนร่วมงานมีความรู้สึกเชื่อมั่นอยากจะทำร่วมกันตามเป้าหมายที่ร่วมกันตั้งไว้

มิติที่สาม การเป็นคนเปิดเผย(Openness) หมายถึง บุคคลที่มีการวางเจตนาอย่างชัดเจนที่ จะร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลอื่น รวมทั้งยินดีที่จะทำการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา เมื่อบุคคลมีบุคลิกที่เปิดเผยจะทำให้บุคคลอื่นเข้าใจความคิด และความรู้สึกได้ง่าย ส่งผลให้แต่ละฝ่ายต่างสามารถปรับตัวเข้าหากันได้โดยง่าย จะทำให้บุคคลเหล่านั้นให้ได้รับความไว้วางใจจากบุคคลอื่นรอบตัว

มิติที่สี่ มีความภักดีต่อบุคคลอื่น (Loyalty) หมายถึง การไม่หักหลังและทำร้ายเพื่อนพ้องหรือสมาชิกภายในกลุ่มที่ตนเองดำรงอยู่ จะต้องมีความเจตนาอย่างชัดเจนที่จะปกป้องและป้องกันเพื่อนให้ผลจากอันตราย ผู้ได้รับความไว้วางใจและทำให้ผู้อื่นอยากอยู่ร่วมด้วย

มิติที่ห้า การมีทัศนคติ ความคิดเห็นและการมีพฤติกรรมที่เสมอต้นเสมอปลาย (Consistency) บุคคลดังกล่าวจะได้รับความน่าเชื่อถือ (Reliability) เนื่องจากการมีพฤติกรรมและความคิดของเค้าสามารถคาดการณ์ได้ทำให้ผู้อื่นเข้าใจทั้งความคิดและการกระทำหากมีการตัดสินใจเพื่อจัดการปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างดีบุคคลดังกล่าวจะยิ่งได้รับความไว้วางใจเพิ่มมากขึ้น

สอดคล้องกับงานตีพิมพ์ วรณัยพินิจ (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่องทุนทางสังคมกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไทยชงดำ : กรณีศึกษาบ้านหนองหมู ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐมพบว่าสมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีความเชื่อและวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกัน ทำให้มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันส่งผลให้เกิดความไว้วางใจระหว่งสมาชิกในชุมชน มีการทำกิจกรรมร่วมกันนำไปสู่กระบวนการสร้างเครือข่ายโดยผ่านความร่วมมือแบบพึ่งพาอาศัย แลกเปลี่ยนการเรียนรู้ หากสมาชิกในกลุ่มมีเรื่องเดือดร้อนก็พร้อมจะให้ความช่วยเหลือ เพราะสมาชิกในชุมชนเปรียบเสมือนครอบครัวเดียวกัน โดนจะช่วยอย่างเต็มความสามารถ ในทำนองเดียวกันกับงานวิจัยของเบญญาภา เศรษฐศาสตร์ (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่องทุนทางสังคมกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาคลาคองสวนร้อยปี อำเภอบางป่อง จังหวัดสมุทรปราการพบว่าชุมชนตลาดคลองสวนมีความไว้วางใจสูงเนื่องจากได้อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันมาเป็นระยะเวลายาวนานหลายรุ่นอายุคน ทำให้มีความผูกพันแบบเครือญาติและมีความเอื้ออาทรต่อกัน ความไว้วางใจสามารถมองเห็นได้จากคนในชุมชนสามารถฝากเพื่อนบ้านในการดูแลลูกหลาน การให้ยืมสิ่งของ และในชุมชนไม่เคยมีปัญหาการลักขโมย เนื่องจากคนในชุมชนมีความสนิทต่างช่วยกันเป็นหูเป็นตาซึ่งกันและกัน เช่นเดียวกับงานของ กมลวรรณ วรณธนัง (2553) ได้ทำการศึกษาเรื่องทุนทางสังคมกับการจัดการความรู้สู่ชุมชนพึ่งตนเอง ที่พบว่าความไว้วางใจเป็นทุนที่สำคัญของ

ชุมชน ชาวบ้านในชุมชนมีความไว้วางใจเชื่อใจต่อกันเพราะสังคมยังมีความเป็นชนบท คนในชุมชนจึงมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ทั้งยังมีความไว้วางใจต่อตัวผู้นำ และการที่ชุมชนยังรักษาป่าของชุมชนไว้ได้มาจากการริเริ่มของผู้นำที่มีการกำหนดกฎระเบียบการจัดการป่าที่ชัดเจน และยังสามารถถ่ายทอดอุดมการณ์ไปยังผู้นำคนต่อไป การทำแนวทางให้แก่ผู้นำคนต่อไปก็จะสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันของชุมชน อย่างเป็นรูปธรรมในการสืบทอดอุดมการณ์ จึงทำให้ชาวบ้านให้ความไว้วางใจต่อผู้นำเป็นอย่างมาก และในงานของอาทิตย์ บุคตาดวง (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่องความสามารถในการนำทุนทางสังคมออกมาใช้ ของชุมชนบ้านบางไพร อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ที่พบว่าชุมชนบ้านบางไพร มีการแสดงออกถึงความไว้วางใจเช่นการให้กู้ยืมเงินของกลุ่มออมทรัพย์ เมื่อมีผู้กู้เงินเป็นจำนวนมากกว่า 3 เท่าของบัญชี กรรมการกลุ่มจะมีความไว้วางใจให้กู้เนื่องจากผู้ที่มากู้เป็นคนในหมู่บ้าน ทำให้มีความไว้วางใจหรือการใช้ความเป็นเครือญาติในการยืมเงินเป็นต้น

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

2.6.1 ความหมายแนวคิดคุณภาพชีวิต

Albert B. Cherns, Louise E. Davis and Other (1975: 52) อ้างถึงใน วิฑูรย์ เตโช (2542 :11) ได้แบ่งความหมายของคุณภาพชีวิตเป็น 3 ประเด็นดังนี้ ประเด็นที่หนึ่งคุณภาพชีวิตในแง่ของวัตถุ ได้แก่ความสัมพันธ์กับบุคคลในสังคม หรือรายได้ในการดำรงชีพ ประเด็นที่สองคุณภาพชีวิตในแง่ของจิตใจได้แก่ความพึงพอใจในสถานภาพทางสังคม ระดับความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรมสาธารณะทางสังคม และประเด็นที่สามคุณภาพชีวิตในแง่ของความรู้สึคนึกคิด ได้แก่ความรู้สึกรู้สึกทั้งในแง่บวกและแง่ลบ

UNESCO (1981: 89) ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตว่าเป็นความรู้สึกของการอยู่อย่างพอใจการดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีความสุขความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ทั้งยังสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี ขณะเดียวกันสามารถเผชิญหน้า และแก้ปัญหาต่างๆได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้บุคคลมีความต้องการที่จะพัฒนาตนเอง และสังคมให้อยู่ได้อย่างสันติ โดยสังเกตได้จาก 5 ประเด็นดังนี้ ที่หนึ่งรายได้ของครอบครัวมีความเพียงพอต่อการดำรงชีพ ประเด็นที่สองการศึกษาและการเรียนรู้ของประชาชนเพิ่มมากขึ้น ประเด็นที่สามการมีงานทำที่เพียงพอต่อการยังชีพ ประเด็นที่สี่โอกาสในการมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ และ ประเด็นที่ห้าการมีเอกราชปราศจากการแทรกแซงจากรัฐบาลอื่น

สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2540 : 12) ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตว่า เป็นการดำรงชีวิตของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสมตามความจำเป็นพื้นฐาน โดยองค์ประกอบดังกล่าวอาจประกอบไปด้วยการมีอาหารเพียงพอ มีเครื่องนุ่งห่ม มีที่อยู่

อาศัยที่เหมาะสม การได้รับบริการพื้นฐานที่จำเป็น การมีรายได้เพื่อการยังชีพที่เหมาะสมและการดำรงชีพอย่างยุติธรรม

ทองพล วังแก้ว (2540 : 12) ได้อธิบายความหมายของคุณภาพชีวิตว่า สภาวะของการมีสภาพร่างกายจิตใจและอารมณ์ที่ดี ได้รับการศึกษาตามวัย รู้จักสิทธิหน้าที่ในความเป็นพลเมือง การมีสภาพแวดล้อมที่ปราศจากมลภาวะ มีที่อยู่อาศัยเพียงพอ มีความพึงพอใจในด้านมนุษยสัมพันธ์

ลิสคร ฟ่วงศรี (2546 : 24) ได้กล่าวว่าคุณภาพชีวิตมีความสำคัญต่อบุคคลและสังคม ทั้งนี้คุณภาพชีวิตมีลักษณะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือเป็นกฎเกณฑ์มาตรฐานที่จะทำให้มนุษย์พัฒนาไปสู่เป้าหมายในการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น เช่นการศึกษา การประกอบอาชีพ การหารายได้ สุขภาพ เป็นคนด้วยสาเหตุดังกล่าวทำให้บุคคลมีความต้องการที่จะปรับปรุงพัฒนาตนเองหรือใช้ชีวิตในสังคมให้เกิดประโยชน์คุณค่า หากประเทศที่ประชากรไม่มีคุณภาพชีวิตอาจจะประสบปัญหาความล่าช้าหรือความล้มเหลวในการพัฒนาประเทศจะส่งผลโดยตรงต่อเสถียรภาพความมั่นคงและความปลอดภัยของประเทศ

อาจจะสรุปได้ว่าแนวคิดคุณภาพชีวิตหมายถึงการดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีความเหมาะสมทางด้านร่างกายและจิตใจทั้งยังสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงขณะเดียวกันคนก็มีความพร้อมที่จะพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้นเพื่อความเจริญก้าวหน้า มีความสุขที่สมบูรณ์เกิดความมั่นคงและปลอดภัย คุณภาพชีวิตจึงเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญและมีช่วยส่วนในการพัฒนาสังคมตลอดจนความมีเสถียรภาพของประเทศ

2.6.2 องค์ประกอบคุณภาพชีวิต

UNESCO (1979 : 32) ได้กำหนดคุณภาพที่ดีเป็น 5 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบด้านที่หนึ่งมาตรฐานการครองชีพ (Standard of Living) โดยพิจารณาจากรายได้ต่อบุคคลระดับการศึกษาที่อยู่อาศัยตลอดจนสุขภาพเป็นต้น

องค์ประกอบด้านที่สองการเปลี่ยนแปลงของประชากร (Population Dynamics) โดยให้ความสำคัญกับโครงสร้างทางอายุ อัตราการเติบโตของประชากร อัตราการเกิด อัตราการตาย การย้ายถิ่น เป็นต้น

องค์ประกอบด้านที่สามทรัพยากร (Resources) ประกอบไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เงินทุนตลอดจนเทคโนโลยีต่างๆ เป็นต้น

องค์ประกอบเรื่องที่สี่กระบวนการพัฒนา (Process of Development) โดยพิจารณาจากลำดับความสำคัญของการพัฒนาประสิทธิภาพและความสามารถของบุคคล อัตราที่พัฒนาขึ้นของระบบเศรษฐกิจ เป็นต้น

องค์ประกอบด้านที่ห้าปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม (Social-Culture Factor) โดยมองจากระบบสังคมที่มีค่านิยม จารีต ประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ เป็นต้น

2.6.3 การพัฒนาต้นสู่คุณภาพชีวิตที่ดี

การใช้ชีวิตให้มีคุณภาพ หรือชีวิตที่เต็มไปด้วยความสุขต่างเป็นเป้าหมายของประชาชนทั่วไป เพื่อให้การดำรงชีพมีความสุขสงบ การพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงมีจุดเริ่มต้นมาจากการพัฒนาตนเอง เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิตให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพแวดล้อมในสังคมปัจจุบัน นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (2550 อ้างถึงใน ชลธิชา มะลิพรม 2561 : 218) ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาเป็น 7 แนวทางดังต่อไปนี้

แนวทางด้านที่หนึ่งพัฒนาร่างกาย โดยให้ความสำคัญกับสุขภาพ การทำให้มีสุขภาพที่แข็งแรงสมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ หรือความพิการ

แนวทางด้านที่สองพัฒนาทางอารมณ์ โดยการสร้างสุขภาพจิตตนเองให้มีความสุข ไม่มีความเครียดหรือวิตกกังวล

แนวทางด้านที่สามพัฒนาทางสังคม เป็นการสร้างความยอมรับและการเคารพนับถือจากสังคม รวมถึงการเคารพนับถือจากความรู้สึกเป็นเจ้าของ

แนวทางด้านที่สี่พัฒนาทางความคิด การเรียนรู้เพิ่มเติม เพื่อเพิ่มทักษะความรู้ให้กับตนเองจะทำให้บุคคลมีความเข้าใจสิ่งต่างๆได้มากขึ้น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และรับมือกับปัญหาต่างๆได้ สะดวกรวดเร็วเพิ่มมากขึ้นและจะส่งผลต่อการดำรงชีพอย่างมีความสุข

แนวทางด้านที่ห้าพัฒนาทางจิตใจ บุคคลควรเสียสละ หรืออุทิศตนให้เป็นคนที่มีคุณค่า มีประโยชน์ต่อชุมชน เป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวทางใจ มีความมั่นใจว่าชีวิตนี้มีคุณค่าและจะได้รับความหลุดพ้นจากปัญหาต่างๆ

แนวทางด้านที่หกพัฒนาทางปัญญา บุคคลมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาทักษะความรู้ และเพิ่มพูนประสบการณ์ต่างๆ เพื่อให้สามารถคิดพิจารณาเรื่องต่างๆได้อย่างมีเหตุผล จึงจำเป็นจะต้องมีการศึกษาอย่างตั้งใจ เอาใจใส่ต่อวิชาความรู้ เพื่อนำความรู้ความสามารถไปพัฒนาชีวิตที่มีคุณค่าต่อไป

แนวทางด้านที่เจ็ดพัฒนาทางวินัย โดยเริ่มจากการสร้างวินัยในตนเอง เคารพและปฏิบัติตามข้อบังคับตามกฎหมาย หรือตามกฎระเบียบของสังคม

2.6.4 ตัวชี้วัดในการวัดคุณภาพชีวิต

จากประเด็นในเรื่องนิยามและแนวความคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต เพื่อจะเชื่อมโยงคุณภาพชีวิตกับการวัดเข้าด้วยกัน พบว่าการวัดคุณภาพชีวิตควรมีองค์ประกอบของดัชนีคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นตัวชี้วัดทางสังคมที่สำคัญ สามารถจำแนกเป็นสองประเภทหลัก ได้แก่ ตัวชี้วัดทางสังคมเชิงภาวะวิสัย (Objective Well-being) และตัวชี้วัดทางสังคมเชิงอัตวิสัย (Subjective Well-being)

ตัวชี้วัดที่หนึ่งตัวชี้วัดทางสังคมเชิงภาวะวิสัย (Objective Well-being) เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ มุ่งไปที่วัตถุประสงค์ของชาติหรือครัวเรือน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ โดยรายได้ของชาติและข้อมูลทางเศรษฐกิจ เป็นสิ่งที่เข้าใจได้โดยทั่วไปและนำมาใช้อย่างกว้างขวาง (Baster, 1985) ตัวอย่างของตัวชี้วัดทางสังคมเชิงภาวะวิสัย ได้แก่ อัตราการอ่านออกเขียนได้ อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด ประเภทของที่อยู่อาศัย และค่าครองชีพ

ตัวชี้วัดที่สองตัวชี้วัดทางสังคมเชิงอัตวิสัย (Subjective Well-being) เกี่ยวข้องกับการวัดความพึงพอใจ ความรู้สึก ทศนคติ และความเข้าใจในระดับบุคคล ซึ่งดูเหมือนเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เนื่องจากมีความยากในการกำหนด และวัดตัวชี้วัดนี้ถูกออกแบบมาเพื่อวัดความสุขและความพึงพอใจจากแนวคิดของตัวชี้วัดทางสังคมเชิงอัตวิสัย สัมพันธ์กับความเข้าใจและทัศนคติในเรื่องของชีวิตที่เป็นสุขทั้งด้านครอบครัว เพื่อนฝูง และมาตรฐานความเป็นอยู่ ตัวอย่างตัวชี้วัดทางสังคมเชิงอัตวิสัย ได้แก่ ตัวชี้วัดในเรื่องของการประสบความสำเร็จ ความปลอดภัย และ ความสนุกสนาน รวมถึงชีวิตการทำงานและครอบครัว ทั้งนี้โดยทั่วไป ตัวชี้วัดทางสังคมเชิงอัตวิสัย ได้แก่ ความรู้สึกที่ดี คุณภาพชีวิตที่ดีและความรู้สึกมีความสุข

แนวคิดของ แฮส (Haas, 1999) ได้กล่าวไว้ว่า คุณภาพชีวิตควรเป็นการวัดในด้านอัตวิสัย (Subjective) ซึ่งครอบคลุมมิติด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต สังคม และปัญญา นอกจากนี้ เพื่อให้ครอบคลุมคุณภาพชีวิต ควรนำการวัดในด้านภาวะวิสัย (Objective) มาใช้ร่วมกันในการวัดคุณภาพชีวิต ในกรณีที่มีการวัดเชิงอัตวิสัยไม่สามารถดำเนินการวัดคุณภาพชีวิตได้อย่างครบถ้วน และในการศึกษาของไพจิตร ประดิษฐ์ผล และ ผศ.ดร.มนสิชา เพชรานนท์ (2553) ได้ทำการศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตในชุมชนท่องเที่ยวโฮมสเตย์ กรณีศึกษา โฮมสเตย์บ้านปราสาท อ.โนนสูง จ.นครราชสีมา พบว่าคุณภาพชีวิตของชาวบ้านปราสาทด้านครอบครัวอยู่ในระดับสูง มีการเคารพและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในด้านการศึกษาพบว่าประชากรส่วนเห็นความสำคัญของการศึกษา และมีการอบรมเพิ่มความรู้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และคุณภาพด้านเศรษฐกิจก็อยู่ในระดับสูงเนื่องจากประชาชนมีความพอใจในการทำงาน มีที่ดินเป็นของตนเอง และพอใจกับรายได้ของตนจึงส่งผลให้มีเงินออม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพรหมภัสสร ชุณหบุญญทิพย์ (2560) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พื้นที่ชุ่มน้ำหนองไขยวาน บ้านคลองแดง

อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ที่พบว่าชาวบ้านชุมชนดอนแดงมีความเห็นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนก่อให้เกิดประโยชน์ด้านเศรษฐกิจมากที่สุด เพราะชาวบ้านในชุมชนมีจำนวนรายได้เพิ่มมากขึ้น และมองว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นอีกตัวแปรที่สำคัญในการพัฒนาชุมชน เช่นเดียวกันกับงานของ ฉันทะเสนา และศักดิ์ชาย นาคนก (2561) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อคุณภาพชีวิตชาวเกาะ โดยมีพื้นที่ศึกษาคือเกาะช้าง เกาะเต่า เกาะพะงัน เกาะสมุย และเกาะภูเก็ตจากการศึกษาพบว่าจากการจัดการท่องเที่ยวทำให้ชุมชนมีโอกาสจ้างงานเพิ่มขึ้น และการที่ชาวบ้านในชุมชนได้เจอนักท่องเที่ยวเป็นการเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมที่ต่างกันอย่างก่อให้เกิดการเรียนรู้ อีกทั้งยังเป็นการเปิดโลกทัศน์ให้แก่ชาวบ้าน

2.7 แนวคิดการสนับสนุนด้านนโยบายการท่องเที่ยว

2.7.1 นโยบายรัฐกับการจัดการท่องเที่ยว

นโยบายการท่องเที่ยวของรัฐในหลายปีที่ผ่านมาอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดเศรษฐกิจศาสตร์ที่ยึดเศรษฐกิจเป็นศูนย์กลาง (Econ centric) ที่ให้ความสำคัญกับการกำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการและให้ผลเลิศในด้านเศรษฐกิจหารายได้จากการส่งเสริมการท่องเที่ยว และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศที่จะสามารถ ดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้เดินทางเข้ามาเที่ยวในประเทศและนำเงินเข้าประเทศให้มากที่สุดโดยมีจุดขายด้านวัฒนธรรม และธรรมชาติเป็นที่รองรับหากแหล่งท่องเที่ยวที่ได้มีการเสื่อมสภาพก็จะไปบุกเบิกแหล่งท่องเที่ยวใหม่ คล้ายกับการดำเนินการท่องเที่ยวแบบเลื่อนลอย (Shifting Tourism) เห็นได้ชัดว่าจะนโยบายดังกล่าวยังขาดการคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อสังคมสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมมีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงสถานที่ต่างๆ ทางประวัติศาสตร์มาเป็นต้นทุนหรือเป็นจุดขาย โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านสังคมการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม การรักษาระบบนิเวศรวมไปถึงการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชาวบ้านในท้องถิ่น ในปัจจุบันได้มีหน่วยงานรัฐและหน่วยงานเอกชนได้ดำเนินการด้านการท่องเที่ยวที่ผนวกกับกิจกรรมที่มุ่งเน้นดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ควรคำนึงถึงถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และควรมีการจัดทำรายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและ ผลกระทบด้านสังคมตามพระราชบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 โดยเฉพาะหน่วยงานรัฐที่นำเอาฐานทรัพยากรที่ถือเป็นทรัพยากรที่เป็นทรัพย์สินของสาธารณะมาใช้เป็นต้นทุนในการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวขนาดใหญ่ แต่ทว่าในทางปฏิบัติไม่มีการเปิดเผยข้อมูลให้ประชาชนได้ทราบว่าหน่วยงานมีการใช้ทรัพยากรอย่างไร และยังพบว่าการท่องเที่ยวที่เน้นเศรษฐกิจเป็นศูนย์กลางได้

ทำลายระบบนิเวศมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย ไม่คำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติและศักยภาพในการรองรับของชุมชน ด้วยเหตุดังกล่าวจึงได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบชุมชนมีส่วนร่วมหรือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรอย่างและมีการคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของทรัพยากรธรรมชาติมีการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเห็นได้จากนโยบายดังต่อไปนี้

2.7.2 แผนการพัฒนาท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) โดยคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ

ยุทธศาสตร์ที่หนึ่ง การพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุล และยั่งยืน

1) พัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการทุกรูปแบบอย่างมีมาตรฐาน โดยการส่งเสริมและพัฒนา คุณภาพสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวทั้งระบบ เสริมสร้างพัฒนาและปรับปรุงมาตรฐานด้านการท่องเที่ยวและบริการให้ครอบคลุมทุกรูปแบบ และส่งเสริมขีดความสามารถในการแข่งขันด้านธุรกิจ การถ่ายทำภาพยนตร์ต่างประเทศในประเทศไทย รวมถึงการเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยวเพื่อก้าวสู่การเป็นผู้นำคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว สินค้า และบริการระดับโลกสากล

2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการอย่างยั่งยืน โดยการส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมด้านการบริหารจัดการ ตั้งอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทั้งในเชิงอัตลักษณ์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และสิ่งแวดล้อมในระดับพื้นที่ ได้แก่ การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับ นักท่องเที่ยว การส่งเสริมการลงทุนในพื้นที่การส่งเสริมสร้างสรรค์นวัตกรรมด้านการท่องเที่ยว และสนับสนุนผู้ประกอบการ ให้ใช้นวัตกรรมในการผลิตสินค้าและบริการ การดูแลรักษาและปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นต้น

3) สร้างสมดุลในแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการทั้งในเชิงพื้นที่ เชิงเวลา ฤดูกาล และรูปแบบการท่องเที่ยว โดยการส่งเสริมความสมดุลเชิงพื้นที่ในการท่องเที่ยว ทั้งในแง่การกระจายรายได้และจำนวนนักท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดตั้ง เขตพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดและพื้นที่ที่มีศักยภาพ การพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองรอง การพัฒนาการท่องเที่ยวในชนบท การพัฒนาสินค้าและบริการที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น เป็นต้น และการส่งเสริมความสมดุลเชิงเวลาและฤดูกาลในการท่องเที่ยว ได้แก่ การสร้างสรรค์กิจกรรมหรือเทศกาลประจำปี ในพื้นที่ต่างๆ การสร้างสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ (Man - Made Attractions) เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่สอง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อรองรับการขยายตัวของ อุตสาหกรรมท่องเที่ยว

1) พัฒนาระบบโลจิสติกส์ด้านการท่องเที่ยว โดยการพัฒนากระบวนการคมนาคมขนส่งในการเดินทางเข้าสู่ประเทศ ทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ได้แก่ การพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกเพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ยกกระตือรือร้นขนส่งสาธารณะเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางระหว่างสถานที่ท่องเที่ยว พัฒนาเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สามารถเชื่อมโยงกับรูปแบบการเดินทางอื่นๆ พัฒนาศักยภาพของสนามบินในการรองรับนักท่องเที่ยว เพิ่มเส้นทางและจำนวนเที่ยวบินระหว่างประเทศและภายในประเทศที่เชื่อมโยงระหว่างเมืองท่องเที่ยวหลักและเมืองท่องเที่ยวรอง

2) พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว โดยการพัฒนาปรับปรุงระบบการตรวจคนเข้าเมือง ปรับปรุงและอำนวยความสะดวกในการเดินทางผ่านแดน ปรับปรุงป้ายบอกทางและป้ายสัญลักษณ์ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน จัดทำแผนที่ท่องเที่ยวให้ครอบคลุมทุกแหล่ง เพิ่มจุดบริการ Free - WiFi ในแหล่งท่องเที่ยว จัดทำระบบบัตรโดยสารเดียวกันที่ใช้ได้กับทุกช่องทางการเดินทาง พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่ปราศจากอุปสรรคสำหรับนักท่องเที่ยว (Tourism for AL) ได้แก่ ห้องน้ำคนพิการ ทางลาด ราวจับ เป็นต้น และพัฒนาแอปพลิเคชันที่อำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว

3) พัฒนาระบบความปลอดภัยและสุขอนามัยในแหล่งท่องเที่ยว โดยการพัฒนาสนับสนุนเครื่องมือและอุปกรณ์ เพื่อป้องกันและช่วยเหลือนักท่องเที่ยว ได้แก่ กล้องวงจรปิด เครื่องแปลภาษา การติดตั้งไฟในสถานที่ท่องเที่ยว อุปกรณ์ ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวเบื้องต้น จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ท่องเที่ยว ส่งเสริมสุขอนามัย ในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ปรับปรุงสุขาสาธารณะ การจัดการขยะและระบบบำบัดน้ำเสียในแหล่งท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่สาม การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ พัฒนาการท่องเที่ยว

1) พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวทั้งระบบให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันให้สอดคล้อง กับมาตรฐานสากล และเพียงพอต่อความต้องการของตลาด โดยการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวที่สอดคล้องความต้องการ ของตลาดแรงงาน สร้างแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมด้านการท่องเที่ยวสนับสนุนบุคลากรให้มีสมรรถนะ ขึ้นพื้นฐานตามตำแหน่งงาน และได้รับการฝึกอบรมที่ได้มาตรฐานสากล

2) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวและได้รับประโยชน์ จากการท่องเที่ยวโดยการส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสินค้าและบริการบนพื้นฐานของมรดกและวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมทักษะธุรกิจพื้นฐาน เพื่อส่งเสริมการประกอบธุรกิจใหม่ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพิ่มช่องทาง การลงทุนและพัฒนาธุรกิจด้านการท่องเที่ยวให้แก่ ภาคเอกชน ภายใต้หลักการสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม Thailand 4.0

ยุทธศาสตร์ที่สี่ การสร้างความสมดุลให้การท่องเที่ยวไทย ผ่านการตลาดเฉพาะกลุ่ม การส่งเสริมวิถีไทย และการสร้างความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว

1) เสริมสร้างภาพลักษณ์ คุณภาพและความปลอดภัยให้กับประเทศไทย โดยการพัฒนาภาพลักษณ์ และความเชื่อมั่นด้านคุณภาพ มุ่งเน้นการสื่อสารคุณค่าและภาพลักษณ์ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม (Preferred Destination) ที่มีคุณภาพสูงต่อนักท่องเที่ยว การทำการตลาดเป้าหมายและสร้างการรับรู้แก่นักท่องเที่ยว ผ่านช่องทางต่างๆ ด้านมาตรการรักษาความปลอดภัยและมาตรการป้องกันของประเทศไทย ข้อควรปฏิบัติ เพื่อความปลอดภัย และสิ่งควรกระทำในกรณีฉุกเฉิน เพื่อช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศไทย เป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่ปลอดภัย รวมถึงการส่งเสริมการบังคับใช้และให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องแก่นักท่องเที่ยวและสาธารณชน

2) ส่งเสริมการตลาดเฉพาะกลุ่มเพื่อดึงดูดการเดินทางท่องเที่ยว และกระตุ้นการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว กลุ่มต่างๆ โดยการส่งเสริมการตลาดแบบเฉพาะกลุ่มสำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไป กลุ่มตลาดระดับกลาง - บน (มีรายได้ ส่วนบุคคลสูงกว่า 20,000 เหรียญสหรัฐต่อปี) ในพื้นที่ตลาดที่มีศักยภาพ และการทำการตลาดแบบเฉพาะกลุ่มสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มความสนใจพิเศษ เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสิ่งแวดล้อมและนิเวศ

3) ส่งเสริมเอกลักษณ์ของประเทศไทยและของแต่ละท้องถิ่น ด้วยการสื่อสารเอกลักษณ์ความเป็นไทยให้เป็นที่เข้าใจในเวทีโลก อาทิ การสร้างคุณค่าความเป็นไทยในสินค้าและบริการต่างๆ ผ่านสัญลักษณ์ “Thainess” บนสินค้า และบริการที่คงอัตลักษณ์ความเป็นไทย การสื่อสารเอกลักษณ์ความเป็นไทยผ่านสื่อสร้างสรรค์และนวัตกรรมทางสื่อต่างๆ อาทิเช่น รายการโทรทัศน์ การจัดแสดง Roadshow เป็นต้น และการส่งเสริมเอกลักษณ์ของแต่ละภูมิภาคและจังหวัด โดยการพัฒนาแบรนด์และสื่อสารความแตกต่างของภาคและจังหวัดต่างๆ ในรูปแบบการเล่าเรื่อง (Storytelling) การสื่อสารเรื่องราวอย่างสร้างสรรค์ผ่านช่องทางการตลาดที่เป็นที่นิยมในกลุ่มเป้าหมาย

4) ส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศและการท่องเที่ยวที่สมดุลเชิงพื้นที่และเวลา โดยการสร้างการรับรู้ สินค้า บริการ และแหล่งท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวนอกฤดูกาล อาทิ การจัดกิจกรรมเทศกาล และงานประเพณี ประจำถิ่นในแต่ละเดือน การสร้างความนิยมของจังหวัดท่องเที่ยวรอง เช่น การโฆษณาประชาสัมพันธ์ และการส่งเสริม การขายแพ็คเกจการท่องเที่ยวร่วมกับภาคเอกชน เป็นต้น และการส่งเสริม “ไทยเที่ยวไทย” ได้แก่ การสร้างค่านิยม การเดินทางท่องเที่ยวในประเทศให้แก่คนไทยทุกคนในทุกเพศทุกวัย การส่งเสริมการตลาดแบบมีเป้าหมายเฉพาะ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มนักเรียนนักศึกษา กลุ่มสุขภาพสตรี รวมถึงการสนับสนุนมาตรการทางการเงินเพื่อส่งเสริมการใช้จ่าย ช่วงการท่องเที่ยว อาทิ มาตรการการลดหย่อนทางภาษี

5) ส่งเสริมความร่วมมือกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและการใช้เทคโนโลยีในการทำการตลาด ด้วยการส่งเสริม ความร่วมมือระหว่างภาคส่วนในการทำการตลาด ได้แก่ การร่วมมือกับชุมชนในการสร้างสรรค์สินค้าและบริการ ทางการท่องเที่ยว ให้สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนและสอดคล้องแบรนด์จังหวัด การส่งเสริมการตลาดร่วมกันระหว่าง ภาครัฐและภาคเอกชน และการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการตลาด เช่น การสนับสนุนการพัฒนาและต่อยอด แอปพลิเคชันที่ส่งเสริมการทำการตลาด เพิ่มประสิทธิภาพหน่วยงานที่รับผิดชอบการตลาดดิจิทัล ทั้งในด้านการดูแล บริหาร และวิเคราะห์สถิติ ข้อมูลออนไลน์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวไทย

ยุทธศาสตร์ที่ห้า การบูรณาการการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ

1) ส่งเสริมการกำกับดูแลการพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการเสริมสร้าง การทำงานอย่างบูรณาการระหว่างหน่วยงานระดับนโยบาย โดยมีคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติและ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเป็นหน่วยงานหลัก ในการกำหนดนโยบาย ประสานงาน กำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ส่งเสริมการกระจายอำนาจสู่หน่วยงานระดับภูมิภาคและท้องถิ่น ขับเคลื่อนแผนและการปฏิบัติงานที่ สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชาติ พัฒนากระบวนการการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ เอกชนและ ประชาชน ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลองค์ความรู้ จัดสรรงบประมาณและบุคลากรให้ สอดคล้องกับความต้องการ ของหน่วยงานในทุกกระดับ ผลักดันให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยว ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community - based Tourism: CBT) จัดให้มีแผนบริหารจัดการความเสี่ยงและแผนบริหารจัดการสภาวะวิกฤต ด้านการท่องเที่ยวในทุกมิติ

2) ปรับปรุงกฎหมายข้อบังคับและมาตรฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และการบังคับใช้กฎหมาย อย่างจริงจัง โดยการทบทวนแก้ไขกฎหมายและกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้อง กับสถานการณ์ในปัจจุบันส่งเสริมความร่วมมือระหว่าง

หน่วยงานภาครัฐในการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง กำหนดบทบาท และความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน ส่งเสริมการปฏิบัติตามกฎหมายและข้อระเบียบ ด้านการท่องเที่ยว ต่างๆ ประชาสัมพันธ์ เสริมสร้างความเข้าใจในระเบียบและกฎหมายด้านการท่องเที่ยว

3) สนับสนุนการลงทุนจากภาคเอกชนและการจัดทำศูนย์ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว อาทิ ส่งเสริม ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการลงทุนต่างๆ และการจัดตั้งหน่วยบริหารและวิเคราะห์ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การจัดทำ Tourism Intelligence Center และสนับสนุนการแบ่งปันข้อมูลกลาง แก่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้งาน

4) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการประสานความร่วมมือกับนานา ประเทศในการส่งเสริมการพัฒนาท่องเที่ยวและการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงภายใต้กรอบความร่วมมือระหว่างประเทศ ระดับต่างๆ เช่น APEC ASEAN GMS ACMECS IMT - GT สนับสนุนให้ตัวแทนประเทศไทยในองค์กรและหน่วยงานต่างๆ มีบทบาทในเวทีนานาชาติ เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศไทย และอำนวยความสะดวกในการเดินทางท่องเที่ยว ในระดับภูมิภาค เช่น การลดขั้นตอนการเดินทางเข้าประเทศ การตรวจลงตราและใบขับขี่ที่ครอบคลุมทั้งภูมิภาค เป็นต้น ส่งเสริมความสัมพันธ์ในรูปแบบเมืองพี่เมืองน้องด้านการท่องเที่ยวกับต่างประเทศ ส่งเสริมความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว บนเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion: GMS) เส้นทางระเบียงเศรษฐกิจ แนวตะวันออก - ตะวันตก (East-West Economic Corridor: EWEC) เส้นทางระเบียงเศรษฐกิจเหนือ - ใต้ (North South Economic Corridor: NSEC) และส่งเสริมการตลาดการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในภาพรวมของกลุ่มประเทศตามกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศต่างๆ

2.7.3 แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2559 - 2563 กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ร่วมกับองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่หนึ่ง เสริมสร้างคุณภาพ ทักษะและความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้มีศักยภาพในการจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบพึ่งพาตนเองบนฐานความพอเพียงและความรู้

เป้าประสงค์ยุทธศาสตร์

1. ประชาชนและสมาชิกในชุมชนท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนและการบริการ

2. นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจ (จากการพัฒนา)
3. หลักสูตรเพื่อเพิ่มการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. บุคลากรการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการพัฒนาสู่การเป็นวิทยากรและพี่เลี้ยงการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชน ของไทยและอาเซียน

5. ความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนของภาคีด้านการท่องเที่ยว คือ
ชุมชน ภาครัฐ ภาควิชาการ และภาคเอกชน

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่สอง ส่งเสริมการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของต้นทุนทรัพยากร
ชุมชนสู่การเป็นสินค้าและบริการบนฐานอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ และการมีส่วนร่วมของชุมชนสู่ต้นแบบ
เป็นแหล่งเรียนรู้การพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับต่าง ๆ

เป้าประสงค์ยุทธศาสตร์

1. เพิ่มคุณค่าและมูลค่าของสินค้าและบริการให้มีมาตรฐานสูงขึ้น
2. พัฒนาให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยมุ่งให้การท่องเที่ยวโดยชุมชน
เป็นการท่องเที่ยว ที่มีคุณภาพ เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม
3. ส่งเสริมให้เกิดจำนวนชุมชนท่องเที่ยวที่มีมาตรฐานและมีคุณภาพรองรับ
นักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม
4. เพิ่มจำนวนชุมชนต้นแบบแหล่งเรียนรู้การพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวโดย
ชุมชน

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่สาม พัฒนาการบริหารจัดการการตลาดการท่องเที่ยวโดย
ชุมชนที่มุ่งเน้นการสร้างสมดุลของความสุขทั้งของคน ในชุมชนและนักท่องเที่ยว

เป้าประสงค์ยุทธศาสตร์

1. สนับสนุนให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม
กระจายรายได้ของการท่องเที่ยว โดยชุมชนสู่ชุมชนโดยสมาชิกในชุมชนได้รับรายได้อย่างเป็นธรรม
2. สร้างการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับนักท่องเที่ยว
ประเด็นยุทธศาสตร์ที่สี่ พัฒนากลไกการขับเคลื่อน ระบบการบริหารจัดการ และ
การทำงานเชื่อมโยงเชิงเครือข่ายภาครัฐที่มีเอกภาพ มั่นคง และยั่งยืน

เป้าประสงค์ยุทธศาสตร์

1. ร้อยละของความพึงพอใจของชุมชนไม่น้อยกว่า 85
2. จำนวนเครือข่ายและความเข้มแข็งของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ
ประเทศไทย
3. ร้อยละของความพึงพอใจของภาคีต่าง ๆ ไม่น้อยกว่า 85

4. จำนวนระบบการขับเคลื่อนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีเอกภาพในระดับต่าง ๆ

3.4.3 แผนปฏิบัติการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน และ สร้างสรรค์ พ.ศ. 2561- 2565

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่หนึ่ง เสริมสร้างคุณภาพ ทักษะและความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้มีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง บนฐานความพอเพียงและ ความรู้โดยเน้นองค์ความรู้และการพัฒนาบุคลากร สำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. พัฒนาองค์ความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการบริการนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. กระตุ้นและเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้คนในชุมชนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมและการสร้างแรงจูงใจ
3. พัฒนาหลักสูตรระยะสั้นและระยะยาวด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลักดันการนำหลักสูตรไปใช้ในการพัฒนาบุคลากรในทุกๆ ด้าน โดยหลักสูตรแบ่งระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูงตามศักยภาพและขีดความสามารถ ทางการแข่งขัน
4. บริหารจัดการทุนมนุษย์ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อส่งเสริม และผลักดันการดำเนินงานของการท่องเที่ยวโดยชุมชน
5. พัฒนาบุคลากรในชุมชน อาจารย์ นักวิจัย และนักวิชาการ ที่เกี่ยวข้องให้มีความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับสมาชิกประเทศในอาเซียนได้โดยการจัดการเครือข่าย

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่สอง ส่งเสริมการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของต้นทุนทรัพยากรชุมชนสู่การเป็นสินค้าและบริการบนฐานอัตลักษณ์เอกลักษณ์ และการมีส่วนร่วมของชุมชนสู่ต้นแบบเป็นแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับต่างๆ

ในการพัฒนาในยุทธศาสตร์นี้ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว Local Experience 3 กลุ่มหลัก อันได้แก่ 1) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการมีประสบการณ์ (เยี่ยมชมวิถีชีวิต/เยี่ยมชมสถาปัตยกรรมในท้องถิ่น) 2) กลุ่มนักท่องเที่ยวต้องการการเรียนรู้ (ทดลองทำกิจกรรมในท้องถิ่น) 3) นักท่องเที่ยวตั้งใจเรียนรู้ (ตั้งใจทำกิจกรรม และศึกษาวิถีชีวิตในท้องถิ่น)

1. ส่งเสริมให้ชุมชนท่องเที่ยวได้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน บนฐานต้นทุนทรัพยากรชุมชนพัฒนาค้นหาผลิตภัณฑ์ พัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ที่ตอบสนองกลุ่มนักท่องเที่ยวในการสัมผัสประสบการณ์ Local Experience ในประเด็นของผลิตภัณฑ์ที่สามารถ

ตอบสนองความต้องการโดยผลิตภัณฑ์ต้องมี Authenticity, True Experience และ Life& comfort

2. ส่งเสริมให้ชุมชนเพิ่มคุณค่า และมูลค่าของสินค้าและบริการ ทางการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเหมาะสม (กิจกรรมสื่อความหมาย กิจกรรมทางวัฒนธรรม และ ธรรมชาติวิถี)

3. ผลักดันและส่งเสริมให้ชุมชนท่องเที่ยว ได้ดำเนินการตามมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อการยอมรับของนักท่องเที่ยวคุณภาพในระดับสากล ตามศักยภาพของชุมชน

4. ส่งเสริมการพัฒนาาระบบสาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม สำหรับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

5. พัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อรองรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยว

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่สาม พัฒนาการบริหารจัดการการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มุ่งเน้นการสร้างสมดุลของความสุขของทั้งคนในชุมชน และนักท่องเที่ยว

1. มุ่งส่งเสริมการศึกษา รวบรวม และพัฒนาฐานข้อมูลการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. พัฒนาและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในกลุ่มนักท่องเที่ยวคุณภาพ

3. ศึกษาและสร้างภาพลักษณ์ทางการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่สี่ พัฒนากลไกการขับเคลื่อน ระบบการบริหารจัดการ และการทำงานเชื่อมโยงเชิงเครือข่ายภาครัฐ ที่มีเอกภาพ มั่นคง และยั่งยืน

1. การวางระบบ และกลไกการเชื่อมโยงเครือข่ายการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. การพัฒนาฐานข้อมูลชุมชนท่องเที่ยว ที่มีจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3. พัฒนาระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้มีมาตรฐานบนฐาน ศักยภาพของชุมชน

4. จัดการมาตรการและกลไกการส่งเสริมและผลักดันการดำเนินงานของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ห้า พัฒนาดัชนีชี้วัดความสุขระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว ตลอดจนพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ในภูมิภาคอาเซียน

1. สร้างดัชนีชี้วัดความสุขทางการท่องเที่ยวของชุมชน และนักท่องเที่ยว

2. ประเมินผลความสุขที่เกิดขึ้นในชุมชนท่องเที่ยว

3. ส่งเสริมความร่วมมือการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศอาเซียน

จากแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวและนโยบายต่างๆ ได้พบงานวิจัยสอดคล้องกับงานของปราณี ต้นประยูร (2557) ได้ทำการศึกษาเรื่องการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวและรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนของตลาดโบราณราชชนโด อำเภอฟักไห้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาพบว่าในปี 2550 ได้รับความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ฟื้นฟูตลาดโบราณขึ้นเป็นผลสำเร็จ ในปี 2552 ได้มีการประชาสัมพันธ์และการจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ในท้องถิ่นทำให้ตลาดชะโดได้เป็นที่รู้จักและมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าพักเป็นจำนวนเพิ่มขึ้น เป็นผลสำเร็จในการบริหารด้านการท่องเที่ยวที่มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุน ในทำนองเดียวกัน ภูวดล บัวบางพลู (2560) ได้ทำการศึกษาเรื่องแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรีที่ประสบความสำเร็จ ก็พบว่าส่วนหนึ่งในการจัดการท่องเที่ยวได้รับนโยบายการจัดการจากภาครัฐด้วยการสนับสนุนตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติที่เน้นให้มีการพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้มีศักยภาพมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนสร้างความสมดุลในการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวควบคู่ไปการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคมและวิถีชีวิตของชุมชน

บทที่ 3

แนวคิดและวิธีการศึกษา

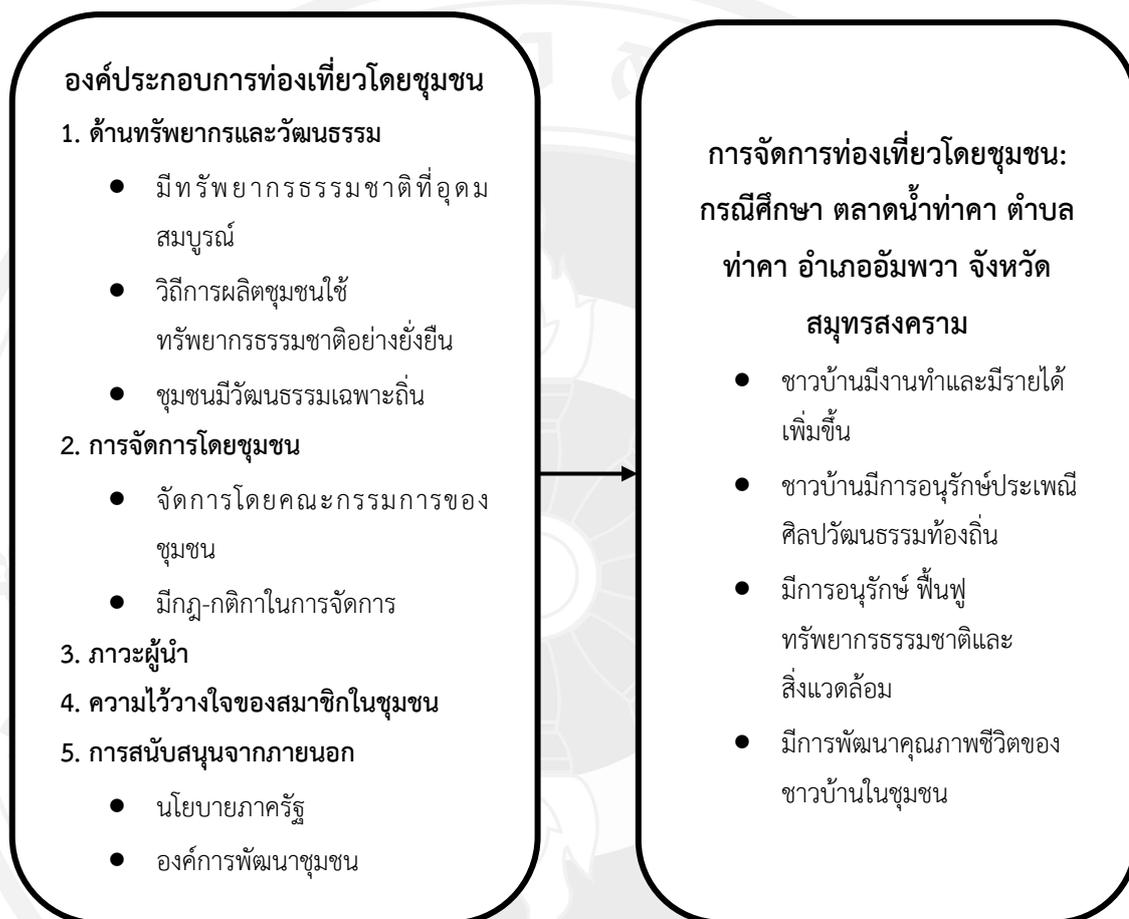
การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตลาดน้ำท่าคา เพื่อศึกษากระบวนการที่ส่งผลให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงครามประสบความสำเร็จ และเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรครวมถึงข้อเสนอแนะในการพัฒนาระบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การศึกษาครั้งนี้จึงมีคำถามหลักว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงครามเป็นอย่างไร เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงครามประสบความสำเร็จ ในการจัดการท่องเที่ยวมีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร มีข้อเสนอแนะที่อยากพัฒนาเพื่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จ

งานวิจัยชิ้นนี้จึงจะเลือกพื้นที่ศึกษาที่ตลาดน้ำท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เนื่องจากเห็นว่าเป็นตลาดน้ำที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทั้งยังได้รับให้เป็นตลาดประชารัฐตลาดต้องชม สาเหตุที่เลือกใช้วิธีการนี้เนื่องจากการศึกษาเชิงคุณภาพจะช่วยให้ทราบข้อมูลทั้งในด้านความรู้สึกนึกคิด ประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาพแวดล้อมของชุมชน หรือสาเหตุปัจจัยในด้านอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคาได้อย่างครบถ้วน

3.1 แนวคิดในการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นหลักเพราะการศึกษาเรื่อง “ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาตลาดน้ำท่าคา ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” จำเป็นจะต้องได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากกลุ่มชาวบ้านในชุมชน และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนผู้วิจัยจะเข้าไปอาศัยอยู่ในพื้นที่ โดยมีระยะเวลาหนึ่งเดือน ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะให้น้ำหนักไปที่เน้นการสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth -Interview) ซึ่งจะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นคุณภาพจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ครอบคลุมประเด็นที่สำคัญและมีรายละเอียดเป็นผลโดยตรงจากการสัมภาษณ์ ระหว่างทำการสัมภาษณ์จะเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็น หรือให้ข้อมูลอย่างเต็มที่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา ในระหว่างการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participative Observation) จดบันทึกคำสำคัญ รวมไปถึงเก็บรายละเอียดภาษา

กาย อาทิเช่นท่าทาง สีหน้า แววตา ตลอดจนน้ำเสียง และในการสัมภาษณ์ทุกครั้งผู้วิจัยจะทำการขอ อนุญาตในการใช้เครื่องบันทึกเสียงควบคู่เพื่อเป็นป้องกันการตกหล่นของเนื้อหา และทำการวิเคราะห์ ร่วมไปกับเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์คือเพื่อศึกษาความสำเร็จในการจัดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน ตลอดจนปัจจัยที่ทำให้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา ตำบล ท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามประสบความสำเร็จ

ภาพที่ 3.1 แนวคิดในการศึกษา

การวิเคราะห์ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา จะประเมินจาก เกณฑ์ชี้วัด 5 ตัวคือ ตัวชี้วัดที่หนึ่งจำนวนนักท่องเที่ยวตรงตามเป้าหมาย ตัวที่สองชาวบ้านมีงานทำ และมีรายได้เพิ่มขึ้น ตัวที่สามชาวบ้านมีการอนุรักษ์ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ตัวที่สี่มีการ อนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และตัวที่ห้ามีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน ในชุมชน ในส่วนของกระบวนการหรือเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยต่อความสำเร็จที่จะศึกษาจะแบ่งเป็น 5 เงื่อนไขคือ เงื่อนไขที่หนึ่งด้านทรัพยากรและวัฒนธรรม จะประกอบไปด้วยมีทรัพยากรธรรมชาติที่ อุดมสมบูรณ์ วิธีการผลิตชุมชนใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและชุมชนมีวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น

เงื่อนไขที่สองการจัดการชุมชนจะประกอบไปด้วยการจัดการโดยคณะกรรมการของชุมชนและมีกฎ - กติกาในการจัดการ เงื่อนไขที่สามภาวะผู้นำ เงื่อนไขที่สี่ความไว้วางใจของสมาชิกในชุมชน เงื่อนไขที่ห้าการสนับสนุนจากภายนอก ประกอบไปด้วยนโยบายภาครัฐและองค์การพัฒนาชุมชน

3.2 วิธีการวิจัย

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าการศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ต้องการทำการศึกษาความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังนั้นวิธีการศึกษาจึงใช้วิธีวิจัยโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งทำการทดสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ที่เป็นการหาข้อมูลจากหลายแหล่งที่มา หลายแหล่งวิธีวิจัย เพื่อให้ได้คำอธิบายในหลายช่วงเวลา หลายบริบท และจากผู้ให้ข้อมูลหลายท่านเพื่อจะทำได้สามารถลดความลำเอียงส่วนตัวลงได้สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ จะผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลจาก 3 แหล่งที่มาคือผู้นำ ชาวบ้านผู้มีส่วนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และผู้อาวุโสของชุมชน

3.2.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการเข้าถึงข้อมูลและเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่หนึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร (Review Data) ผู้วิจัยได้ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลด้านวิชาการจากแหล่งข้อมูล และสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ อาทิ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารทางวิชาการ นิตยสาร เอกสารประกอบการประชุม วารสาร หนังสือพิมพ์ บทความต่างๆ และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่สองการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Data) ผู้ทำการวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) แบบตัวต่อตัวเพื่อเปิดเผยสิ่งจูงใจ ความเชื่อทัศนคติของผู้ตอบโดยเตรียมคำถามกึ่งโครงสร้าง ลักษณะการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการโดยการกำหนดคำถามออกเป็นประเด็นที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับเรื่องที่ทำวิจัย ก่อนเริ่มทำการสัมภาษณ์ผู้ทำการวิจัยได้แสดงถึงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์โดยขออนุญาตในการจดบันทึกและบันทึกเสียง ระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้ทำการวิจัยได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ให้สัมภาษณ์โดยการโต้ตอบซึ่งกันและกัน เพื่อเกิดการแลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ในขณะที่สัมภาษณ์ ผู้ทำการวิจัยจะใช้การจดบันทึกสรุปสั้นๆแยกเป็นประเด็นที่สำคัญ และเมื่อจบการสัมภาษณ์จะทำการบันทึกข้อมูลอื่นๆทันที เช่น ลักษณะท่าทาง ลักษณะ น้ำเสียง ตามความเป็นจริงโดยไม่มีเจตนา นอกจากนั้นยังได้บันทึกเกี่ยวกับความคิด ความรู้สึก หรือปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้ทำการวิจัยขณะที่รวบรวมข้อมูล ซึ่งการเขียนบันทึกสรุปสั้นๆจะทำให้ผู้วิจัยสามารถมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่าง กลุ่มหัวข้อสรุป (องอาจ

นัยพัฒนา, 2548, หน้า 232; อรุณี ออนสวัสดิ์, 2551, หน้า 282) ข้อมูลจะถูกนำมาทำการบันทึก และถอดเทปรายวัน เพื่อทำการตรวจสอบข้อมูลว่ามีความชัดเจนหรือไม่ ครบถ้วนหรือไม่ หากข้อมูลยังไม่ชัดเจน และขาดความสมบูรณ์ของเนื้อหาจะได้นำไปสู่การศึกษาเพิ่มเติมในการสัมภาษณ์ครั้งต่อไป และข้อมูลที่ได้นั้น ผู้ทำการวิจัยจะนำมาถอดเทปคำต่อคำ ประโยคต่อประโยค และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลอีกครั้งด้วยการฟังเทปบันทึกเสียงซ้ำ

3.3 การสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ

การสัมภาษณ์เป็นการเริ่มต้นในการสร้างข้อมูลโดยกระบวนการนี้ผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลักต่างมีบทบาทในการเรียบเรียงข้อมูลโดยเริ่มจากผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้เล่าประสบการณ์ความคิดและความรู้ของตนเองผ่านการเล่าเรื่องตามหัวข้อที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นหัวข้อในการสนทนา ขณะเดียวกันผู้วิจัยจะฟังด้วยความตั้งใจ พร้อมทั้งคอยกระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูล เรียบเรียงความคิดออกผ่านการเล่าเรื่องระหว่างการสนทนาผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลักจะมีปฏิสัมพันธ์ ซึ่งกันและกันเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายได้มีโอกาสโดยการแลกเปลี่ยนคำถามซึ่งกันและกันเพื่อเป็นการสร้างข้อมูลและสร้างความหมายใหม่ขึ้นมา ดังนั้นการสัมภาษณ์จึงมีความจำเป็นที่ทั้งสองฝ่ายต่างมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันไม่ใช่เกิดจากความพยายามฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่เพียงข้างเดียว ในระหว่างการสนทนาผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ด้วยบทสนทนาเหมือนกับการสนทนาในชีวิตประจำวันแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันอย่างเช่นฝ่ายหนึ่งมีเรื่องราวมีประสบการณ์และอีกฝ่ายมีประเด็นหรือคำถามด้วยความอยากรู้จึงเห็นได้ว่าทั้งสองฝ่ายต่างมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะฟังอย่างตั้งใจเพื่อจับประเด็นของผู้ให้ข้อมูลและมุ่งเก็บรายละเอียดต่างๆ ไว้ตามประเด็นที่สนใจทำการศึกษา

3.3.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การศึกษาวิเคราะห์ประวัติความเป็นมา รวมถึงการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา และ เงื่อนไขที่เอื้อให้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จของตลาดน้ำท่าคา ตำบลท่าคา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีกลุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่งกลุ่มผู้รู้ (Key Informants) ได้แก่ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้สูงอายุในท้องถิ่น จำนวน 3 คน โดย ต้องเป็นผู้ที่อาศัยอยู่มาเป็นเวลานาน สามารถเล่าเรื่องราวลำดับประวัติความเป็นมาของตลาดตลาดน้ำท่าคา เพื่อศึกษาประเด็นความเป็นมาของตลาดน้ำท่าคา ปัจจัยและความสำเร็จจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา ด้วยคุณสมบัติดังกล่าวสามารถเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักได้ ดังนี้

- 1) นายกองค้การบริหารส่วนตำบล

- 2) คณะกรรมการบริหารตลาดน้ำท่าคา
- 3) ประธานการท่องเที่ยวชุมชนท่าคา
- 4) ผู้อาวุโสในชุมชน

กลุ่มที่สองกลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) ได้แก่ พ่อค้าแม่ค้าบริเวณตลาดน้ำ กลุ่มโฮมสเตย์ และชาวบ้านในชุมชน จำนวนกลุ่มละ 5 คน ซึ่งเป็นกลุ่มที่คาดว่าจะเป็นผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกเพื่อศึกษาประเด็นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ วิธีการจัดการ กิจกรรมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ทูทางสังคม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ด้วยคุณสมบัติดังกล่าวเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักได้ ดังต่อไปนี้

- 1) พ่อค้า-แม่ค้าในตลาดน้ำ
- 2) ชาวบ้านที่ทำโฮมสเตย์

กลุ่มที่สามกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั่วไป (General Informants) ได้แก่ ชาวบ้านในชุมชน กลุ่มหรือเครือข่ายต่างๆ ในชุมชนซึ่ง เป็นกลุ่มที่สามารถเป็นผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวนกลุ่มละ 5 คน เพื่อศึกษาประเด็นผลที่เกิดจากการจัดการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ ฟื้นฟูวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ได้จากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยคุณสมบัติดังกล่าวเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักได้ ดังต่อไปนี้

- 1) สมาชิกในกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนท่าคา
- 2) ชาวบ้านในชุมชน

3.3.2 แนวการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

จากแนวความคิดในการศึกษา ผู้วิจัยได้นำแนวคิดมาสร้างเป็นแนวคำถามในการสนทนาและสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้ต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล

- 1.1 เพศ อายุปัจจุบัน
- 1.2 ภูมิลำเนาเดิม
- 1.3 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
- 1.5 อาชีพ
- 1.7 จำนวนสมาชิกในครอบครัว
- 1.8 ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชนปัจจุบัน
- 1.9 การประกอบอาชีพ

1.10 รายได้ต่อเดือนครัว

ส่วนที่ 2 สภาพชุมชนในอดีตและปัจจุบัน

2.1 สภาพชุมชนด้านกายภาพ (สภาพทั่วไปทางกายภาพของชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ, สาธารณูปโภค และปัญหา)

2.2 สภาพชุมชนด้านการดำรงชีวิต

2.2.1 ด้านเศรษฐกิจ (สภาพทั่วไปด้านเศรษฐกิจของชุมชน ได้แก่ การประกอบอาชีพ, ฐานะ, รายได้,)

2.2.2 ด้านสังคม (สภาพทั่วไปด้านสังคม การเมืองของชุมชน ได้แก่ ความสัมพันธ์ในครอบครัว, ชุมชน ระหว่างกลุ่มต่างๆ, การศึกษา, ความเชื่อและศาสนา)

ส่วนที่ 3 การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.1 สถานะของการจัดการท่องเที่ยว (ชื่อสถานที่ท่องเที่ยว, ประเภทการท่องเที่ยว, ปีที่ก่อตั้ง, วัตถุประสงค์)

3.2 รูปแบบ/ความสัมพันธ์ของกลุ่มในการจัดการท่องเที่ยวโดนฝนชุมชน

3.3 แกนนำในการจัดตั้ง (ชาวบ้าน, ผู้นำ, รัฐ, เอกชน, อื่น ๆ) หรือปัจจัยผลักดันการก่อเกิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (บุคคล, สภาพแวดล้อม, ความไว้วางใจ, นโยบายรัฐ, เอกชน, อื่นๆ)

3.4 กระบวนการจัดการโดยชุมชน

ส่วนที่ 4 ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4.1 หลังมีการจัดการท่องเที่ยวโดนชุมชนมีรายได้เป็นอย่างไร

4.2 หลังจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างไร

4.3 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลังจากการจัดการท่องเที่ยวโดนชุมชน

4.4 ผู้นำมีการวางแผนการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอนาคตเป็นอย่างไร

3.3.3 ผู้สัมภาษณ์

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพเครื่องมือวิจัยที่ดีที่สุดคือตัวนักวิจัยเอง ดังนั้นผู้วิจัยจำเป็นต้องมีความรู้ที่ลึกและกว้างในเรื่องที่ทำการสัมภาษณ์ประเด็นของเรื่องที่จะสัมภาษณ์ในการสัมภาษณ์จะจำเป็นที่จะต้องถามคำถามอย่างชัดเจนโดยใช้คำถามที่เข้าใจง่าย และมีความจำเป็นที่จะต้องแสดงออกด้วยท่าทีสุภาพ ระหว่างบทสนทนาผู้วิจัยจะฟังคำตอบอย่างจดจ่อ และจับประเด็นของคำตอบหรือความหมายได้อย่างรวดเร็ว เปิดกว้างสำหรับทุกเรื่อง ทุกประเด็นที่อาจมีความสำคัญต่อเรื่องที่ทำการศึกษาทั้งนี้ในการฟังผู้วิจัยจะไม่ปกป้องใจเชื่อจากสิ่งที่ฟังเสมอไปแต่จะทำการทดสอบข้อมูล

จากผู้ให้ข้อมูลหลายท่าน หรือต่างเวลา ตลอดจนต่างสถานที่ที่ทำการสัมภาษณ์ หากเกิดความสงสัยหรือไม่เข้าใจคำตอบผู้วิจัยจะทำการซักถามเพื่อความกระจ่าง และเพื่อรายละเอียดเพิ่มเติมให้สามารถเชื่อมโยงข้อมูลของผู้ตอบในเวลาที่แตกต่างกัน และในท้ายสุดของการสนทนาผู้วิจัยจะทำการตีความและสรุปความเข้าใจเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลยืนยันว่าสิ่งที่เข้าใจหรือตีความตรงตามกับผู้ให้ข้อมูลหรือไม่ (ชาย โพรสิตา, 2556 : 279)

3.3.4 การจดบันทึกการสัมภาษณ์

ในระหว่างการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะทำการบันทึกข้อมูล โดยเลือกจดตามหัวข้อ คำสำคัญ วลีสำคัญ หรือหัวข้อที่สำคัญเพื่อให้เห็นเป็นภาพรวมของการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้งในการจับบันทึกจะทำควบคู่ไปกับการบันทึกเสียง และก่อนการบันทึกเสียงทุกครั้งจะทำการขออนุญาตจากผู้ให้ข้อมูล เพราะการบันทึกเสียงจะสามารถเก็บรายละเอียดได้ชนิดคำต่อคำ และทำให้ผู้วิจัยไม่ต้องกังวลเรื่องจับบันทึกมากเกินไป ทั้งนี้ในการบันทึกเสียงนำเสียงจากการสัมภาษณ์จะให้ความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูลได้ในระดับหนึ่ง ทั้งนี้ในเป้าหมายของการจดบันทึกจะต้องสะดวกที่จะค้นหาและนำออกมาใช้ พื้นฐานของการจดบันทึกควรมีในเรื่องของวัน เวลา สถานที่ วิธีที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ผู้ให้ข้อมูล และหัวข้อที่บอกให้ทราบบันทึกขึ้นนั้นเป็นเรื่องอะไรไว้ให้ชัดเจน (ชาย โพรสิตา, 2556 : 324)

3.4 การสังเกต

การสังเกตเป็นกระบวนการหนึ่งซึ่งผู้วิจัยจะได้จากการเฝ้าดูปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างทำการศึกษา และเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติโดยไม่มีการควบคุม ทั้งนี้การสังเกตผู้วิจัยจะมีส่วนร่วมระดับใดระดับหนึ่งในปรากฏการณ์ที่ศึกษา โดยปกตินักวิจัยจะให้หลายวิธีในการรวบรวมข้อมูล เพื่อความเข้าใจอย่างเป็นองค์รวมวิธีหลักหลัก ที่ใช้ในการวิจัยภาคสนามจะประกอบไปด้วยการสังเกต การสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ และการสัมภาษณ์เชิงลึก (ชาย โพรสิตา, 2556 : 228)

3.4.1 หลักการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ชาย โพรสิตา (2558: 292- 294) ได้เสนอหลักการของการสังเกตเป็น 7 ประการดังนี้

ประการที่หนึ่ง สังเกตจากมุมมองของผู้ถูกศึกษาโดยผู้สังเกตจะต้องพยายามมองปรากฏการณ์ที่ศึกษาจากสายตาของผู้ที่ศึกษาเท่านั้น

ประการที่สอง สังเกตรายละเอียดโดยให้ความสำคัญอย่างสูงสุดแก่รายละเอียดของสิ่งที่สังเกตผู้วิจัยจำเป็นจะต้องทำการบันทึกและพรรณนารายละเอียดของสิ่งที่เกิดขึ้นของสิ่งที่ตนศึกษาได้

อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ทั้งนี้ นักวิจัยควรบันทึกความรู้สึก ความคิดเห็น และการตีความของตนไว้ให้มากที่สุด แต่จำเป็นจะต้องแยกไว้เป็นส่วนที่ชัดเจนไม่ปนกับข้อมูลที่บันทึกระหว่างที่ทำการสัมภาษณ์

ประการที่สาม ให้ความสำคัญแก่บริบทของสิ่งที่สังเกตโดยผู้ที่สังเกตจะต้องตระหนักว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมีความหมายเฉพาะภายในบริบทที่ดำรงอยู่ ซึ่งหากในบริบทที่ต่างกันความหมายของการกระทำก็อาจต่างกัน นอกจากจะพรรณนารายละเอียดของสิ่งที่เกิดขึ้น นักวิจัยจะต้องไม่ละเลยที่จะให้คำบรรยายเชิงบริบทของปรากฏการณ์ด้วยเช่น สถานที่ เวลา สถานการณ์ เสมือนเป็นฉากเพื่อจะช่วยให้ทำความเข้าใจความหมายของปรากฏการณ์ที่สังเกตเด่นชัดมากขึ้น

ประการที่สี่ ให้ความสำคัญแก่กระบวนการของสิ่งที่สังเกตนักวิจัยจะต้องมองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นว่าปรากฏการณ์ต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

ประการที่ห้า เปิดกว้าง ผู้วิจัยจำเป็นจะต้องหลีกเลี่ยงการด่วนสรุปจากสิ่งที่สังเกตเห็นในทันที โดยที่ยังไม่มีหลักฐานสนับสนุนเพียงพอ

ประการที่หก นักวิจัยในฐานะเป็นเครื่องมือ ในการที่วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพถือว่านักวิจัยเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลที่สำคัญเพราะตัวนักวิจัยสามารถมีความยืดหยุ่นและมองตามหลักแห่งเหตุและผลตามความเหมาะสมกับแหล่งข้อมูลและตามสถานการณ์ทั้งนี้นักวิจัยอาจใส่ความคิดของตนเองมาจนเกินไปในงานวิจัยจึงจำเป็นต้องใช้วิธีอื่นๆ ควบคู่ไปกับการสังเกต

ประการที่เจ็ด ใช้วิธีอื่นควบคู่ไปด้วยได้อย่างไม่มีขีดจำกัดการสังเกตแบบมีส่วนร่วมจะเป็นวิธีเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีประสิทธิภาพหากใช้ควบคู่กับวิธีเช่นการสัมภาษณ์การสำรวจข้อมูลจากเอกสารทุกรูปแบบ

3.4.2 ขั้นตอนในการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการสังเกตแบบมีส่วนร่วมจะประกอบไปด้วยสามช่วง ช่วงที่หนึ่งเป็นช่วงแรกที่เข้าสู่ชุมชน ในการเข้าสู่ชุมชนผู้วิจัยจะทำหนังสือขออนุญาตโดยให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการวิจัย ว่าทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องอะไร เหตุผลในการเลือกใช้สถานที่ และประโยชน์การวิจัยที่เกิดแก่ชุมชนในท้องถิ่น เมื่อเข้าไปอยู่ในชุมชนผู้วิจัยจะทำการสำรวจสถานที่สำคัญในชุมชนว่ามีอะไรตรงไหน เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและทำความรู้จักกับบุคคลในชุมชนโดยการแนะนำตัวกับชาวบ้านในชุมชน ช่วงที่สองช่วงเก็บข้อมูล เป็นช่วงที่อาจเกิดความกังวลได้ในสองสาเหตุคือความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชน และความไม่มั่นใจของข้อมูลที่ได้อีก และช่วงที่สามช่วงท้ายก่อนปิดงานภาคสนาม เป็นช่วงการตรวจความถูกต้องความน่าเชื่อถือของข้อมูลผู้วิจัยมีความจำเป็นจะต้องตรวจสอบข้อมูลที่

รวบรวมมาว่ามีความถูกต้องตรงประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยหรือไม่เพียงใด โดยการตรวจสอบนั้นจะเริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลในเบื้องต้น และทำการแบ่งข้อมูลออกเป็นเรื่องๆ เพื่อให้เห็นภาพรวมของเนื้อหาว่าตรงกับประเด็นที่ทำการศึกษาหรือไม่ และแหล่งข้อมูลมีความน่าเชื่อถือเพียงใด สำหรับข้อมูลในบางเรื่องอาจมีความจำเป็นที่นักวิจัยจำเป็นต้องตรวจสอบโดยกลับไปหาแหล่งข้อมูลอีกครั้งเพื่อการสัมภาษณ์ซ้ำอีกหรืออาจเลือกผู้ให้ข้อมูลรายใหม่เพื่อเป็นการเก็บข้อมูลเรื่องเดียวกันมาตรวจสอบข้อมูลที่มีอยู่ก่อนหน้า (ชาย โปธิสิตา, 2556 : 295-302)

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจะเริ่มด้วยการจัดระเบียบข้อมูล เนื่องจากข้อมูลหลายประเภทนั้นมาจากหลายแหล่ง หลายวิธีการ ให้อยู่ในรูปแบบของเอกสารที่เป็นระบบและระเบียบ สามารถนำมาใช้ได้อย่างสะดวกและตรวจสอบความถูกต้องตลอดจนความน่าเชื่อถือได้ง่าย หลังจากนั้นจึงเริ่มแตกข้อมูลที่จัดระเบียบให้เป็นหน่วยย่อยตามความหมายเฉพาะหรือการให้รหัสเพื่อความสะดวกในการดำเนินการขั้นต่อไป เมื่อกำหนดรหัสเรียบร้อยแล้วจะนำข้อมูลกลับมารวมกันใหม่ (reassembling data) ให้เป็นกลุ่ม (clustering) ตามลักษณะความสัมพันธ์ที่มีต่อกันข้อมูลที่จัดกลุ่มแล้วจะเริ่มบอกความหมายและตอบคำถามในการวิจัยและสามารถนำไปสู่การสร้างข้อสรุปเรียกกระบวนการนี้ว่า data display นั่นคือการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบเชิงพรรณนา โดยทำการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของข้อสรุปและตีความ โดยจะเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการวิเคราะห์ข้อมูล (ชาย โปธิสิตา, 2556 : 336)

3.5.1 การจัดระเบียบข้อมูล

การจัดระเบียบข้อมูลมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลที่อยู่ในสภาพง่ายต่อการใช้งานหรือสะดวกเมื่อนำข้อมูลมาเรียกใช้ เพราะการวิจัยเชิงคุณภาพจะมีหลากหลายวิธี และขั้นในการเก็บข้อมูล เช่น การสัมภาษณ์ หรือการสังเกต

การจัดระเบียบทางกายภาพข้อมูล เริ่มตั้งแต่กระบวนการถอดข้อมูลจากเครื่องบันทึกเสียง โดยจะทำการถอดชนิดคำต่อคำรักษาลักษณะธรรมชาติอารมณ์ความรู้สึกและบรรยากาศของการสนทนาไว้ไม่ให้เสียไปและไม่ลืมห่างด้วยวิธีหรือข้อความที่สำคัญ เริ่มตั้งแต่กระบวนการถอดข้อมูลจากเครื่องบันทึกเสียงโดยจะทำการถอดชนิดคำต่อคำรักษาลักษณะธรรมชาติอารมณ์ความรู้สึกและบรรยากาศของการสนทนาไว้ไม่ให้เสียไปและไม่ลืมห่างด้วยวิธีหรือข้อความที่สำคัญ และอาจมีการจัดเกลาภาษาเพื่อให้ได้ข้อความที่สละสลวยขึ้น ประเด็นถัดมาคือการจัดเก็บข้อมูล เป็นส่วนหนึ่งของการจัดระเบียบทางกายภาพเพื่อให้สะดวกต่อการนำข้อมูลมาเรียกใช้ โดนจะทำการแบ่งข้อมูลตาม

วิธีการที่ได้ข้อมูลนั้นเช่น แยกเก็บข้อมูลตามการสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อมูลการสังเกต เก็บแยกออกจากกันเป็นประเภท และประเด็นสุดท้ายคือการเก็บรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล

การจัดระเบียบเนื้อหาข้อมูล การจัดระเบียบข้อมูลหรือการใส่รหัสข้อมูล (coding) เป็นการนำข้อมูล หรือเลือกข้อความต่างๆที่สำคัญมากำหนดให้เป็นข้อความสั้นๆ การใส่รหัสข้อมูลมีความสำคัญในการวิเคราะห์ที่ทำได้ตั้งแต่เนิ่นๆตั้งแต่ยังเก็บข้อมูลอยู่ในภาคสนาม การใส่รหัสข้อมูลตั้งแต่ขั้นตอนที่อยู่ในภาคสนามถือเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆกับการเก็บข้อมูล ข้อดีนอกจากจะเป็นการจัดระเบียบของเนื้อหาแล้วยังเป็นการตรวจสอบไปในตัวว่าข้อมูลที่รวบรวมมานั้นตรงกับประเด็นที่ทำการศึกษาหรือไม่ และสามารถวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ว่ามีความครบถ้วนสมบูรณ์หรือไม่ (ชาย โพธิสิตา, 2556 : 344-346)

3.5.2 การใส่รหัสข้อมูล

การใส่รหัสเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากได้จัดระเบียบข้อมูลเป็นที่เรียบร้อยแล้วจะพบข้อความที่มีความหมายตรงประเด็นตามที่ต้องการจึงจะสามารถนำไปกำหนดเป็นรหัสแทนความหมายของข้อความนั้นข้อความที่เลือกมาอาจเป็นวลีประโยค การใส่รหัสเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากได้จัดระเบียบข้อมูลเป็นที่เรียบร้อยแล้วจะพบข้อความที่มีความหมายตรงประเด็นตามที่ต้องการจึงจะสามารถนำไปกำหนดเป็นรหัสแทนความหมายของข้อความนั้น โดยจะเลือกใช้ข้อมูลเฉพาะส่วนที่มีความหมายที่สามารถเชื่อมโยงกันได้กับประเด็นหรือเรื่องสำคัญ (ชาย โพธิสิตา, 2556 : 346)

3.5.3 การแสดงข้อมูล

เป็นการนำเอาข้อมูลที่แตกออกและใส่รหัสไว้ นำกลับมารวมกันใหม่ (reassembling) ให้เป็นกลุ่มตามหัวข้อที่จะวิเคราะห์ การรวมในลักษณะนี้จะช่วยให้เกิดความหมายใหม่ ที่อาจจะช่วยให้เข้าใจและสามารถตอบคำถามการวิจัยได้ทำการนำเสนอข้อมูลด้วยการบรรยาย นั่นคือกระบวนการเขียนงานวิจัย เป็นการนำเอารหัสข้อมูลมาเขียนเชื่อมโยงกับประเด็นต่างๆ เข้าด้วยกันตามความสัมพันธ์ และเขียนอธิบายให้ชัดเจนว่าได้พบอะไรบ้างที่นำไปสู่การตอบโจทย์การวิจัย (ชาย โพธิสิตา, 2556: 335-336)

3.6 ความน่าเชื่อถือของเครื่องมือ

ในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์ ชาย โพลีลีตา (2558, 369-372) สามารถจำแนกเป็นสองประเด็นคือประเด็นการตรวจสอบภายใน และประเด็นการตรวจสอบภายนอก โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประเด็นที่หนึ่งการตรวจสอบภายใน เป็นการตรวจสอบโดยพิตรถึงคุณภาพของงานวิจัยว่าอยู่ในระดับใดตั้งแต่ในเรื่องของข้อมูล ผู้วิจัยจะพยายามตอบคำถามว่าข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์มีคุณภาพที่สมควรหรือไม่โดยจะนำไปสู่การตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูลนั้นคือประชากรและสถานที่ที่ใช้ในการศึกษา ว่าประชากรและสถานที่ที่เลือกมามีความเหมาะสมในการวิจัยเพียงมากแค่ไหน ผู้วิจัยจะพยายามตอบคำถามว่าข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์มีคุณภาพที่สมควรหรือไม่ โดยจะนำไปสู่การตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูลนั้นคือประชากรและสถานที่ที่ใช้ในการศึกษาว่าประชากรและสถานที่ที่เลือกมามีความเหมาะสมในการวิจัยเพียงใด และตัวผู้วิจัยเองมีความเคร่งครัดและพิถีพิถันในวิธีการใช้เก็บข้อมูลมากน้อยเพียงใดใช้เวลาอยู่ในชุมชนนานพอที่จะแน่ใจว่าได้ข้อมูลที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือหรือไม่ตลอดจนสำรวจว่ามีร่องรอยที่บอกว่ามีอคติเกิดขึ้นในกระบวนการเก็บข้อมูลอย่างไร ข้อมูลที่ได้มีความลึกและกว้างเพียงพอหรือไม่ และข้อมูลเชิงบริบทนี้มากน้อยเพียงใด ในด้านของการวิเคราะห์ นอกจากดูความเหมาะสมของวิธีการวิเคราะห์และการดำเนินการวิเคราะห์ที่เคร่งครัดตามหลักการแล้วผู้วิจัยจะพยายาม ตอบคำถามว่าข้อค้นพบข้อสรุปที่ได้มีหลักฐานมาสนับสนุนหนักแน่นไม่ ในกระบวนการวิเคราะห์ได้ละเลยหลักฐานบางอย่างในข้อมูลหรือไม่ มีการนำเสนอคำอธิบายหรือข้อสรุปจากมุมมองที่แตกต่างไปจากมุมมองของนักวิจัยหรือไม่ และสุดท้ายตรวจสอบดูว่ามีการนำเสนอวิธีการและขั้นตอนของการดำเนินงานในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลไว้อย่างชัดเจน โปร่งใส และสามารถตรวจสอบข้อมูลได้หรือไม่

ประเด็นที่สองการตรวจสอบภายนอก การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของการวิเคราะห์จากภายนอกที่ผู้วิจัยจะทำในขั้นแรกคือนำงานเขียนที่ได้ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาอ่านและให้ความเห็น และผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อมูลโดยวิธีสามเส้า (triangulation)) ที่สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภทหลัก คือ ประเภทที่หนึ่งการตรวจสอบแหล่งเวลาหมาย ถึงการตรวจสอบข้อมูลในช่วงเวลาที่ต่างกันว่าข้อมูลที่ได้มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ประเภทที่สองการตรวจสอบสถานที่หมายถึงข้อมูลในต่างสถานที่กันจะเหมือนกันหรือไม่อย่างไร ประเภทที่สามการตรวจสอบบุคคลหมายถึงการตรวจสอบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลายคนว่าเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร และประเภทที่สี่การเก็บข้อมูลด้วยวิธีที่ต่างกัน หลังจากที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลแล้วได้นำมาตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ดังนี้

1. ผู้สัมภาษณ์สร้างความสัมพันธ์อันดีต่อผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจในตัวผู้วิจัย ซึ่งจะมีผลต่อความถูกต้องและเป็นจริงของข้อมูล ผู้วิจัยจะระลึกเสมอว่าเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการทำการวิจัยก็คือตัวนักวิจัยเอง
2. การยืนยันความถูกต้องของข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ที่ได้จดบันทึกอย่างละเอียดและอธิบายอย่างชัดเจน นำกลับไปให้ผู้ให้สัมภาษณ์ยืนยันความถูกต้องของข้อมูลว่าข้อมูลเป็นจริงตรงกับความรู้สึกของผู้ให้สัมภาษณ์หรือไม่
3. ตรวจสอบความไว้วางใจได้ของข้อมูลโดยการนำข้อมูลไปตรวจสอบกับอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อยืนยันความถูกต้องตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา
4. ความสามารถในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้โดยการเขียนระเบียบวิธีการวิจัย การวิเคราะห์ ข้อมูล และบริบทที่ต้องการศึกษาอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการเพิ่มความน่าเชื่อถือของการวิจัยในการที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ในบริบทที่ใกล้เคียงกัน
5. การยืนยันผลการวิจัย โดยการที่ผู้วิจัยจะเก็บเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยไว้เป็นอย่างดี พร้อมสำหรับการตรวจสอบ เพื่อยืนยันว่าข้อมูลที่ได้ไม่มีความลำเอียงหรือเกิดจากการคิดขึ้นของผู้วิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่องความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษา ตลาดน้ำท่าคา อำเภอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนตลาดน้ำท่าคาประสบความสำเร็จได้อย่างไร การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคาประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดโดยจะจำแนกหัวข้อตั้งในกรอบแนวคิดในการศึกษาได้ดังนี้

- 4.1 บริบทชุมชนท่าคา
- 4.2 กระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตลาดน้ำท่าคา
- 4.3 การประเมินความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนตลาดน้ำท่าคา
- 4.4 เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จ

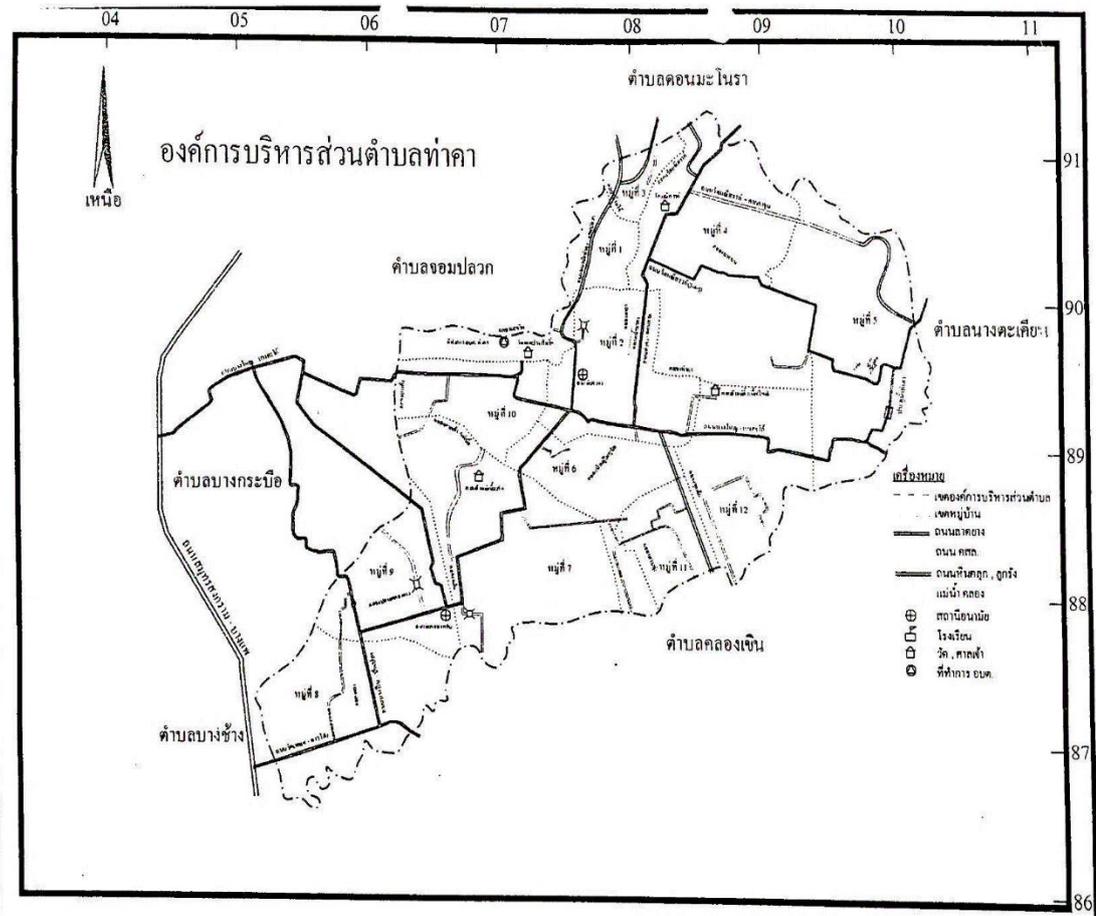
4.1 บริบทชุมชนท่าคา

ชุมชนท่าคา ตั้งอยู่ที่บ้านหมู่ 2 หมู่ 2 (บ้านคลองศาลา) ตำบลท่าคา อำเภอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม และชื่อ “ท่าคา” เป็นชื่อเดิมที่เรียกกันมาตั้งแต่พื้นที่ของชุมชนอย่างเป็นลำกลางที่มีหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก จึงเรียกบริเวณนี้ว่า “ท่าคา” และในอีกความหมายมาจากการค้าขายในอดีตที่จะมีการนัดพบกันที่ “ท่านบท่าคา” ในชุมชนมีคลองสายสำคัญของหมู่บ้านที่พาดผ่านกลางหมู่บ้านในแนวทิศตะวันออกตะวันตก และแตกย่อยเป็นคลองอื่นๆเชื่อมต่อกันคือ คลองท่าคา คลองศาลา และคลองวัดมณีสวรรค์ ด้วยลักษณะดังกล่าวทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีการสัญจรไปมาทางน้ำมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าในช่วงประมาณปี พ.ศ.2531 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้เล็งเห็นถึงเอกลักษณ์ที่สำคัญของชุมชนและสามารถต่อยอดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้จึงนำงบประมาณมาทำเป็นถนนลาดยาง เพื่อให้การคมนาคมสะดวกทำให้คนภายนอกเข้ามาเที่ยวชมวิถีชีวิตของชาวบ้านตำบลท่าคาได้สะดวกมากขึ้น และจากการมีเส้นทางคมนาคมทางบกจึงทำให้ชาวบ้านบางส่วนเลิกใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำ จากสาเหตุดังกล่าวจึงทำให้จำนวนเรือที่ทำการแลกเปลี่ยน และซื้อสินค้าได้ในทางน้ำลดลง แต่ผู้นำและชาวบ้านในชุมชนหลายคนมีความเห็นว่าหารเดินทางสัญจรทางน้ำเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของชุมชน จึงยังคงช่วยกันรักษาลักษณะเด่นดังกล่าว ให้คงอยู่เป็นเวลามากกว่าร้อยปีให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นจุดซื้อขายสินค้าหรือที่ชาวบ้านเรียกติดปากว่านัดท่าคา หรือ ตลาดน้ำท่าคา

4.1.1 สภาพทั่วไปและข้อมูลเกี่ยวกับที่ตั้ง

ตำบลท่าคาเป็นตำบลหนึ่งในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอประมาณ 10 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 5,631 ไร่ หรือ ประมาณ 9 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยพื้นที่ของหมู่บ้าน 12 หมู่โดยตำบลท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีอาณาเขตดังนี้

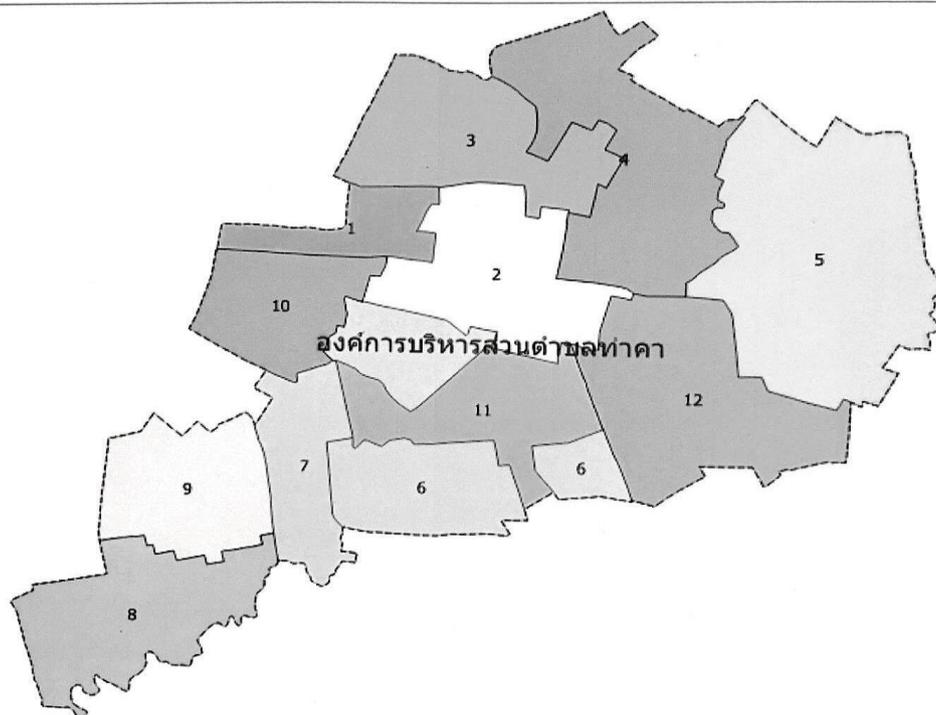
- 1) ทิศเหนือ ติดต่อกับองค์การบริหารส่วนตำบลจอมปลวก องค์การบริหารส่วนตำบลดอนมะโนรา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
- 2) ทิศใต้ ติดต่อกับองค์การบริหารส่วนตำบลบางช้าง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
- 3) ทิศตะวันออก ติดต่อกับองค์การบริหารส่วนตำบลคลองเขิน องค์การบริหารส่วนตำบลนางตะเคียน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
- 4) ทิศตะวันตก ติดต่อกับองค์การบริหารส่วนตำบลบางกระบือ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

ภาพที่ 4.1 แสดงตำแหน่งที่ตั้งต่างๆในชุมชน

แหล่งที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา, 2561

แผนที่แยกหมู่บ้านของตำบลท่าคา

ภาพที่ 4.2 แสดงที่ตั้งของชุมชนที่คา (หมู่ที่ 1-12)
แหล่งที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา, 2561

4.1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

องค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีลำคลองไหลผ่านหลายสาย ลำคลองที่สำคัญได้แก่ คลองท่าคา คลองศาลา และคลองวัดมณีสรรรค์

4.1.3 ลักษณะภูมิอากาศ

มี 3 ฤดูกาล คือ

- 1) ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ช่วงกลางเดือนกุมภาพันธ์ - พฤษภาคม สภาพอากาศไม่ร้อนจัด
- 2) ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่ช่วงเดือนมิถุนายน - ตุลาคม เนื่องจากได้รับลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมจากทะเลจีนใต้จึงทำให้ฝนตกต่อเนื่องกันเป็นเวลานาน และตกชุกในเดือนกันยายน - ตุลาคม
- 3) ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน - กุมภาพันธ์ เนื่องจากตั้งอยู่ใกล้ทะเลจึงทำให้อากาศไม่หนาวจัดและมีช่วงเวลาเพียงสั้นๆ

4.1.4 จำนวนหมู่บ้านในเขตการปกครอง

องค์การบริหารส่วนตำบลท่าคามีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 12 หมู่บ้าน ดังตารางที่ 4.1 ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนประชากรของชุมชนตำบลท่าคาแยกตามหมู่บ้าน

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนประชากร			จำนวน ครัวเรือน/ หลัง
		ชาย	หญิง	รวม	
1	คลองมะขวิด	94	101	195	55
2	คลองศาลา	241	263	504	164
3	คลองบ้านไต้	115	139	254	71
4	คลองวัดมณีสรรค์	319	315	634	146
5	คลองท่าคา	359	339	698	176
6	คลองบ้านผู้ใหญ่ป้อ	281	298	579	139
7	คลองพลับ	165	164	329	81
8	คลองตรง	316	343	659	194
9	คลองปลายตรง	256	220	476	129
10	คลองบางกึ่ง	158	158	316	83
11	คลองสวนทุ่ง	204	203	407	100
12	คลองขุดเจ๊ก	200	228	428	93
รวม		2,708	2,771	5,479	1,431

แหล่งที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา, 2561

4.1.5 ประชากร

องค์การบริหารส่วนตำบลท่าคามี 1,431 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 5,479 คน แยกเป็นชาย 2,708 คน หญิง 2,771 คน ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 608 คน/ตารางกิโลเมตร (ข้อมูลตามหลักฐานทะเบียนราษฎร ณ เดือนกันยายน 2561) และประชากรของหมู่ 2 มีจำนวนทั้งหมด 504 คน แยกเป็นเพศชาย จำนวน 242 คน และเพศหญิง จำนวน 262 ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น สวนมะพร้าว ทำน้ำตาลมะพร้าว ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป

4.1.6 การศึกษา

- 1) โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนวัดมณีสรรรค์ หมู่ที่ 4 และโรงเรียนวัดเทพประสิทธิ์คณาวาส หมู่ที่ 1
 - 2) โรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 1 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนเทพสุวรรณชาฎวิทยา หมู่ที่ 1
 - 3) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 1 แห่ง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กคลองมะขวิดหมู่ที่ 1
- ตำบลท่าคามีจำนวนโรงเรียน และนักเรียน ในปีการศึกษา 2561 จำแนกตามสังกัดต่างๆ

ดังนี้

ตารางที่ 4.2 สถาบันการศึกษาพร้อมจำนวนประชากร

ลำดับที่	โรงเรียน สถานศึกษา	จำนวนนักเรียน (คน)	จำนวนครู (คน)
1	โรงเรียนวัดมณีสรรรค์(ไสวประชานุสรณ์)	33	7
2	โรงเรียนวัดเทพประสิทธิ์คณาวาส (ฉ่ำบุญรอดชนูทิศ)	319	13
3	โรงเรียนเทพสุวรรณชาฎวิทยา	151	13
4	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กคลองมะขวิด	56	4
	รวมทั้งสิ้น	559	37

แหล่งที่มา : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสงคราม, 2561

4.1.7 สถาบันและองค์กรทางศาสนา

- 1) วัด/สำนักสงฆ์ 2 แห่ง ได้แก่ วัดมณีสรรรค์ หมู่ 4 และ วัดเทพประสิทธิ์คณาวาส หมู่ที่ 1
- 2) ศาลเจ้า 2 แห่ง ได้แก่ ศาลเจ้าตัวเนี้ย หมู่ 7 และ ศาลเจ้าตัวเนี้ยใหม่ หมู่ 2

4.1.8 การเมืองการปกครอง

ตำบลท่าคาแบ่งเขตการปกครองเป็น 12 หมู่บ้าน โดยแต่ละหมู่บ้านจะมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำที่คอยดูแลความสงบเรียบร้อย และมีกำนัน 1 คนที่คอยควบคุมและดูแลทั้ง 12 หมู่บ้านอีกชั้นหนึ่ง ดังแสดงในตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 รายชื่อและตำแหน่งของผู้นำแยกตามชุมชน ของตำบลท่าคา

ชื่อ	ตำแหน่ง
นางสมรวย รัตนเจริญ	กำนัน
นายอำนาจ แม่นจำรัส	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1
นายเชิดศักดิ์ เทียนสมชาติ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2
นายสุชาติ คเชนทร	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3
นายนิยม ลี้มกุล	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4
นางสมรวย รัตนเจริญ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5
นายบุญล้อม รัตน์พิทักษ์	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6
นายนุกูล เรืองโรจน์	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7
นายสุคนธ์ ศรีโหร	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8
นางพิมพ์พี หนวีชิต	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9
นายชลททยา ธรรมสวัสดิ์	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10
นายสินธ์ทอง อนุธราช	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 11
นางกัญญา ปานาพุด	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 12

แหล่งที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา, 2558 น. 5

ในด้านการบริหาร กำหนดนโยบาย การพัฒนาพื้นที่ในตำบลท่าคา จะมีการดำเนินงานโดยองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา ซึ่งประกอบไปด้วยฝ่ายบริหาร และฝ่ายนิติบัญญัติ ที่คอยควบคุมการ

ปฏิบัติงานของนายกองค์การบริหารให้เป็นไปตามกฎหมาย นโยบาย รวมทั้งยังร่างข้อบัญญัติงบประมาณรายปีให้เป็นไปตามข้อบังคับทางราชการ โดยมีโครงสร้างการบริหารดังนี้

1) ฝ่ายบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา ประกอบด้วย

- (1) นายวินัย นุชอุดม นายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา
- (2) น.ท. อุดม ประเสริฐจิต รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา
- (3) นายทวีป เจือไทย รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา
- (4) นายณรงค์ ธรรมสวัสดิ์ ที่ปรึกษานายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา
- (5) นายแสง นุ่มสำลี ที่ปรึกษานายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา
- (6) นางสาวฐิติมา ธรรมสวัสดิ์ เลขานุการนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา

2) ฝ่ายนิติบัญญัติ ประกอบด้วย

- (1) นายวิเชียร เจริญรัตน์ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา
- (2) นายสมศักดิ์ เขียวประดิษฐ์ รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา
- (3) นายยุทธนา แจ้งแสง เลขานุการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา

3) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา ประกอบด้วย

- (1) นายสมชาย พงษ์สมบูรณ์
- (2) นายสมชาติ ปานเพ็ชร
- (3) นายสมเกียรติ สระคง
- (4) นางมธุรส สุขเกษม
- (5) นายสถาพร สวัสดิ์
- (6) นายวิเชียร เจริญรัตน์
- (7) นายสมยศ จิ่งสวัสดิ์
- (8) นายสุรชัย จันทร์คง
- (9) นายชะลอ มิตรพิทักษ์
- (10) นางโสภา เอี่ยมกลัด
- (11) นายสมศักดิ์ เขียวประดิษฐ์
- (12) นานกิตติภาพ การีโรจน์
- (13) นายบุญเชิด ยิ่งประดิษฐ์
- (14) นางภิรมณ์ เกิดแก้ว
- (15) นายปรีชา เปาะปักซิณ
- (16) นางวรชพร ประเสริฐจิต
- (17) นายสมบัติ วิเวกวรรณ

- (18) นางพันณี โพธิสถาน
- (19) นายสุทัศน์ ลิ้มชื่น
- (20) นางสาววรรณเพ็ญ ธรรมสวัสดิ์
- (21) นายถนอม แต่งพวง
- (22) นายประสาร ประชานิยม
- (23) นายบุญสม ธรรมสวัสดิ์
- (24) นางสาวประภา เกิดแก้ว

4.1.9 ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประชาชนส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จำนวน 2 แห่งดังนี้

- 1) วัดมณีสวรรค์ตั้งอยู่หมู่ที่ 4
- 2) วัดเทพประสิทธิ์คณาวาสตั้งอยู่หมู่ที่ 1

ประเพณีสำคัญได้แก่ประเพณีไทยกวนกระยาสารท ประเพณีตักบาตรทางน้ำ ประเพณีสงกรานต์ (แห่หลวงพ่อบ้านแหลม) ประเพณีลอยกระทง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในหมู่บ้านประกอบไปด้วยการทำน้ำตาลมะพร้าว จักสานก้านมะพร้าว

4.1.10 อาชีพ และรายได้

ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำสวนมะพร้าวเป็นหลัก มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆจากมะพร้าวที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนคือ การทำน้ำตาลมะพร้าว มีการค้าขายทางลำคลองอย่างตลาดน้ำ ตลอดจนอาชีพรับจ้างทำสวน หรือรับจ้างเก็บเก็บมะพร้าว และยังมีชาวบ้านบางส่วนออกไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่นอกชุมชน อาชีพรองลงมาคือประกอบธุรกิจต่างๆเช่น ร้านขายของชำ รับราชการ รีสอร์ท โฮมสเตย์ หรือร้านตัดผม เป็นต้น โดยประชาชนมีรายได้เฉลี่ยต่อคน/ปี ประมาณ 62,959 บาท หรือ 17,335บาท/ครอบครัว (ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานปี 2560)

4.1.11 ประวัติความเป็นมาของตลาดน้ำท่าคา

ตลาดน้ำท่าคาแรกเริ่มตั้งอยู่ที่ท่านบท่าคา ในสมัยที่ตำบลท่าคามีกำนันชื่อนายลบ บุญปลอด ในละแวกหมู่บ้านคลองมะขวิดหรือวัดวิหาร อาชีพแต่เดิมของชาวบ้านมีอาชีพทำสวนปลูกผักหลายหลายชนิด ตั้งแต่หอม กระเทียม พริก รากจืด ข้าวโพด ถั่วลิสง ถั่วเหลือง และในช่วงน้ำหลากจะหันไปทำนาเพราะพืชผักไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ ชาวบ้านในชุมชนมีการลงแขกตั้งแต่การเริ่มทำแปลง

ตกกล้า หว่านข้าว เมื่อกล้าโตพอที่จะนำมาดำนาในท้องร่อง ส่วนการถอนกล้าชาวบ้านที่อยู่ในละแวกใกล้เคียงก็จะมาช่วยกันถอนกล้าเป็นมัดๆ แขน้ำไว้ในตอนค่ำ พอรุ่งเช้าก็จะมีคนลงแขกทำท้องคลองสำหรับดำกล้า ในตอนบ่ายจะมีการลงแขกดำกล้า ชาวบ้านจะช่วยกันโดยไม่ต้องเสียค่าจ้าง ทำให้ชาวบ้านมีความสามัคคี เมื่อข้าวแก่จัดก็จะลงแขกเกี่ยวข้าวเข้าบ้านก็จะทำอาหารคาวหวานเลี้ยงเป็นการตอบแทน ส่วนพืชชนิดอื่นๆ ก็จะเก็บเกี่ยวตามฤดูกาล การทำยาจัดจะทำกันทุกบ้าน เมื่อถึงงานประจำปีของวัดเทพประสิทธิ์จะมีการประกวดยาจัดเพื่อชิงรางวัล สินค้าอีกส่วนจะมีการนำมาแลกเปลี่ยนกับสินค้าที่นัดทำนบท่าคา เป็นชื่อเรียกในสมัยนั้นที่อยู่ใต้ทำนบลงไปจะนำเอาน้ำตาลมะพร้าว หรือของทะเลมาขายแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านที่อยู่เหนือทำนบท่าคาจะมีตั้งแต่ผักสด ผลไม้ พริก หอม กระเทียมเป็นประจำ การเดินทางไปตลาดทำนบชาวบ้านที่อยู่ใต้ทำนบจนถึงชาวแม่กลอง ริมทะเลจะพายเรือมาค้างคืนที่นัด บริเวณทำนบจะมีแผงขายสินค้าตั้งอยู่บนฝั่ง ส่วนเหนือทำนบจะออกเดินทางตั้งแต่เช้ามีดไปถึงนัดประมาณตี 5 เริ่มทำการแลกเปลี่ยนหรือซื้อสินค้า ใครหมดก็กลับก่อนตลาดจะวายประมาณบ่าย 3 โมงเป็นประจำ ทั้งนี้จะมีเรือมาตามลำคลองท่าคาจนมาติดเป็นกลุ่มที่พันลาหรือคลองศาลาตลอด มีเรือมาขายสินค้าเป็นจำนวนมากในทุกวันนี้จนกลายเป็นตลาดน้ำท่าคา ในปัจจุบันไม่มีการทำสวนและทำนาแล้วสาเหตุเพราะในหน้าแล้งน้ำจะเค็มมาก ชาวบ้านจึงมาปลูกมะพร้าวบนร่องสวนแทน บางส่วนจะปลูกผลไม้ อาทิเช่น ส้มโอ ลำไย ลิ้นจี่ ชมพู่แทนสำหรับมะพร้าวจะมีเป็นการขายมะพร้าวที่เป็นลูก และมะพร้าวทำน้ำตาล เนื้อมะพร้าวตากแห้ง หรือผลิตผลจากมะพร้าวอื่นๆ มาขายที่ตลาดน้ำท่าคา และยังมีชาวบ้านจากนอกพื้นที่มาเที่ยวชม และซื้อสินค้าอย่างสม่ำเสมอ ดังที่ผู้อาวุโสของชุมชนได้กล่าวไว้ว่า

“ที่ตรงนี้นั้นไม่ใช่เป็นสวนมะพร้าว สมัยก่อนเป็นท้องที่โล่งๆ คือชาวบ้านจะปลูกพริก ปลูกหอม ปลูกกระเทียม บนหลังร่อง ปลูกมะเขือ ในลำคลองก็ทำนาปรัง พอสิ้นเมษาก็เกี่ยวข้าว ทีนี้ช่วงที่ผลผลิตออกมามากไม่รู้จะเอาไปไหน ชาวบ้านก็เลยมานัดกัน นัดกัน ในตอนแรกไม่ได้อยู่ตรงนี้ อยู่ตรงสันเขื่อนกันน้ำเค็มหมู่ 5 ตรงหมู่ 5 จะมีเขื่อนอยู่ ก็อาศัยบนสันเขื่อน เขาก็จะขนของไปกองที่สันเขื่อนแล้วปลูกกระต๊อบ แลกสินค้ากัน สมัยก่อนไม่ค่อยซื้อขายกัน กระจ่างนั้นข้างนอกก็เป็นตำบลนางตะเคียน ข้างในเป็นตำบลท่าคา ทางตำบลนางตะเคียนก็จะมีมะพร้าว น้ำตาล ตรงนี้ไม่มีมะพร้าว ก็เอาน้ำตาลมะพร้าวมาแลกพริก ผักหอม กระเทียม ยาจัด เพราะฝั่งท่าคาไม่มี พอทำไปสันเขื่อนขึ้นลงลำบาก ทางตำบลนางตะเคียนน้ำแห้ง ฝั่งนี้มีเขื่อนน้ำก็เต็ม เวลาขนของก็เลยลำบาก แม่น้ำเลยนัดกันลงเรือ ลงเรือก็ทีแรกไม่ได้อยู่ตรงนี้ อยู่แถวหมู่ 5 หมู่ 12 หมู่ 4 ทีนี้ค่อยทยอยขึ้นมา จนมาถึงหมู่ 2 คือสมัยก่อนยังไม่มีถนนชาวบ้านก็จะมาซื้อขายกันทางเรือ โกลัโกลก็มา บางทีอยู่ใกล้ก็มาจอดค้างคืน เช่นเรือถ่าน เรือข้าวสารก็มาจอดค้างคืน การซื้อขายก็อยู่ในตลาดน้ำทั้งหมด เสื้อผ้า หมอหุงข้าวดินเผา จะมีคนทางเมือง

นนท์บรรทุมาซื้อขาย ในสมัยนั้นมีเรือเป็นพันๆลำ ก่อนปี 46 เรือแน่นมากเป็นกิโล เป็น พันๆลำ พอมาหลังจากปี 30 - 31 ก็จะมี ททท. เข้ามาดูแลตลาดน้ำ เห็นว่าตลาดน้ำน่าจะ ทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยว เขาเลยเอางบประมาณมาทำถนนลาดยาง พอคมนาคมสะดวก ดี เรือก็เริ่มจะน้อยลงไป เพราะชาวขึ้นบ้านเดินทางซื้อของในเมืองกันหมด”

สอดคล้องกับผู้อาวุโสอีกท่านได้เล่ากล่าวว่า “เมื่อก่อนนี้บนบกไม่มี มีแต่ทางน้ำ ทางแม่กลองก็เอาหอย ปู ปลา ทางทะเลอะไรนะ ทางวัดดอนก็เอาพวกผักมา ของเราก็ รวมๆกัน ก่อนนี้ที่แรกเขาแลกเปลี่ยนกัน สมัยก่อนคนไม่มีเงิน สมัยก่อนบ้านเป็น กระต๊อบ ไม่มีมะพร้าวเป็นพืชล้มลุกหมด ตอนที่ไม่มีเขื่อนน้ำท่วมทุกปี มันก็ขังอยู่ 3-4 เดือน พอน้ำขังปุ่ยกก็พาลูกหลานไปวัด ช่วงน้ำขังเข้าพรรษาพอดี แต่ที่แรกอยู่ที่ทำนบกทำ คา อยู่หน้าบ้านผู้ใหญ่ติม แล้วก็ร่นเข้าไปเรื่อยๆจนอยู่ตรงนั้น พอร่นเข้าไปถึงตรงนั้นก็ มีองค์การท่องเที่ยวก็มาช่วยส่งเสริมให้มีเสาร์อาทิตย์ ที่แรกก็มี 2 คำ 7 คำ 12 คำ แล้วมัน จะเรียง พอที่นี้ 2 คำ ที่นั่น 3 คำ อีที่ก็ 4 คำจะเรียงเรื่อยไป มีบางปี มีบางน้อยใน บางน้อยนอก บางนกแขวก แล้วก็อัมพวา”

ตลาดน้ำท่าคามีอายุมากกว่า 100 ปี วิธีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านจะผูกพันกับแม่น้ำลำ คลอง โดยใช้การสัญจรทางเรือเป็นหลักในการพบปะไปมาหาสู่กันของคนในละแวกนั้น ยังมีความเป็น ธรรมชาติของตลาดน้ำเหมือนแต่ในอดีต ชาวบ้านยังคงพายเรือมาซื้อขายสินค้า บนเรือพายของที่ ชาวบ้านนำมาขายส่วนใหญ่จะเป็นผัก หรือผลไม้ที่ได้มาจากสวน นอกจากนี้ยังมีสินค้าอื่นๆ อาทิเช่น ขนมไทย หอยทอด ขนมเบื้อง ก๋วยเตี๋ยวเรือ ข้าวหมูแดง พริกแห้ง หอมแห้ง กระจ่างและสินค้าอื่นๆ แต่สินค้าที่เห็นได้เยอะคือมะพร้าว เพราะชาวบ้านในละแวกนี้มีอาชีพส่วนใหญ่เป็นชาวสวนมะพร้าว และยังมีน้ำตาลมะพร้าวที่เป็นสินค้าประจำชุมชน ทั้งนี้ยังมีตลาดในส่วนของบนฝั่งที่มีร้านค้า หลากหลายโดยผู้จำหน่ายสินค้าจะเป็นชาวบ้านในชุมชน ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากในชุมชน ร้านเครื่องจักสาน ร้านกาแฟ เป็นต้น อีกลักษณะที่แตกต่างจากตลาดน้ำที่อื่นทั่วไปที่เปิดให้บริการในวันเสาร์ วัน อาทิตย์ วันหยุดนักขัตฤกษ์แล้วที่ตลาดน้ำท่าคาก็จะเปิดตรงกับวันขึ้นและแรม 2 คำ 7 คำ และ 12 คำ ของทุกเดือนเพราะช่วงเวลาดังกล่าวจะเป็นช่วงน้ำขึ้น มีปริมาณน้ำมากจึงสะดวกต่อการสัญจรทางน้ำ เวลาทำการเริ่มตั้งแต่เวลา 6.00-15.00 น. ในส่วนของการเปิดทำการของตลาดในอดีตจากการ สัมภาษณ์จากผู้อาวุโสกล่าวว่า

“ตลาดน้ำเมื่อก่อนมี 2 คำ 7 คำ 12 คำ เสาร์อาทิตย์ไม่มี ลูกก็ปีนนี้ได้เป็นประธาน วิชากิจชุมชนก็เลยของบจังหวัด งบ อบจ. บังเอิญเราโชคดีอนุมัติมาให้ 500,000 มาถึง เราก็หวั่นคิดว่าบ้านอย่างเราไม่มีความรู้ ก็จบแค่ป. 4 เป็นประธาน รองประธาน เสร็จบุญ ก็ประชุมว่าเอาเงินทำอะไรกันดี เลยประชุมตกลงจ้างแม่ค้ามาขายวันเสาร์

อาทิยล่ำละ 200 เป็ดรับสมัครอยู่เดือนหนึ่งได้มา 69 ลำ เนื้อที่เป็นเสาร้ออาทิยอยู่ทุกวันนี้ก็เป็นเงินตัวนั้น”

นอกจากจะได้สัมผัสกับภาพวิถีชีวิตของชาวบ้านแล้ว ยังมีกิจกรรมอื่นๆที่น่าสนใจ อาทิเช่น การนวดแผนไทย ชมการเคี้ยวน้ำตาล และยังมีเรือพายที่คอยบริการให้ผู้สนใจสามารถเที่ยวชมสวนหรือวิถีชีวิตของชาวบ้านตามริมฝั่งคลอง โดยมีเรือพายคอยให้บริการทั้งหมด 14 ลำและมีเรือเสริมอีก 6 ลำ บรรดาพ่อค้าและแม่ค้าในตลาดจะมีท่าที่ใจดี ยิ้มแย้มพูดด้วยน้ำเสียงเป็นสำเนียงท้องถิ่น อีกทั้งราคาสินค้าที่ไม่แพงจึงเห็นได้ว่าบรรยากาศของตลาดแห่งนี้มีผู้คนและนักท่องเที่ยวที่เป็นทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานต่างๆเข้ามาศึกษาดูงานโดนจะแบ่งกิจกรรมเป็น 2 ช่วงในช่วงแรกคือเที่ยวชมตลาดน้ำ และในช่วงที่สองจะเป็นกิจกรรมที่จัดเป็นฐานคือ ฐานการสาธิตทำน้ำตาลมะพร้าวแท้ซึ่งเป็นสินค้าเอกลักษณ์ของชุมชน ฐานการจักสานก้านมะพร้าว ตลอดจนการทำอาหารคาวหรือหวานจากมะพร้าวซึ่งเป็นวัตถุดิบที่หาได้ง่ายในชุมชน

4.1.12 สถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ และที่พักในชุมชน

บ้านกำนันจัน

มีลักษณะเป็นบ้านทรงไทย ตัวเรือนบ้านเป็นไม้เก่าแก่ ถูกยกย่องให้เป็น “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” ของชุมชนท่าคา บ้านหลังนี้เคยเป็นบ้านของกำนันจัน ผู้ซึ่งเป็นคหบดีในย่านท่าคาตั้งอยู่ริมคลอง มีลักษณะเป็นเรือนไทยหลังใหญ่สองหลังเชื่อมติดกันด้วยระเบียงตรงกลางบ้าน ในปีพ.ศ. 2447 ได้มีการประกาศเลิกทาส พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นเสด็จประพาสต้นเคยแวะ ณ หมู่บ้านแห่งนี้ และทรงประทับที่บ้าน “กำนันจัน” ซึ่งมีบ่าวไพร่มากมาย เพื่อทอดพระเนตรว่ากำนันแห่งบ้านท่าคาได้เลิกทาสจริงตามพระราชประสงค์หรือไม่ และเมื่อในวันที่ 22 กรกฎาคม ร.ศ. 123 (พ.ศ. 2447) เมื่อรัชกาลที่ 5 ทรงทราบว่ากำนันจันได้ปฏิบัติตามโดยปล่อยทาสให้เป็นอิสระ จึงพระราชทานของกำนัลและแต่งตั้งเป็น “หมื่นปฏิคมคุณวุฒิ” ทุกวันนี้บ้านกำนันจันได้ปรับให้เป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์ขนาดเล็ก มีการจำลองสิ่งต่างๆในตัวบ้านให้มีบรรยากาศความเป็นดั้งเดิมไว้ให้นักท่องเที่ยวรับชม และระลึกถึงภาพในอดีต นอกจากนี้ยังคงรักษาตัวเสาที่มีไว้ใช้สำหรับล่ามโซ่เข้าทาสที่กระทำให้ผิดเหลือไว้เป็นหลักฐานอีกด้วย

โฮมสเตย์

โฮมสเตย์บ้านท่าคา เกิดขึ้นจากชาวบ้านในพื้นที่ที่มีความเห็นร่วมที่จะเผยแพร่วิถีชีวิตของชาวสวนริมน้ำ และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในรูปแบบต่างๆให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม จึงได้รวมกลุ่มที่ชื่อว่ากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคาขึ้น นอกจากมีในเรื่องของการทำน้ำตาลและการจักสานแล้วก็มีโฮมสเตย์อยู่ร่วมด้วย ซึ่งได้ผ่านการรับรองว่าผ่านการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยจากสำนักงานท่องเที่ยว สำหรับผู้ริเริ่มในการทำโฮมสเตย์ในรุ่นบุกเบิกคือคุณลุงจรรยา เจือไทย ได้เล่าว่า

“ตอนนั้นลุงได้เป็นประธานวิสาหกิจชุมชนตั้งแต่ปี 45- 48 ช่วงปี 46-47 โห้สเดย์ดีมาก มีนักศึกษาเข้ามาพัก มาเป็นร้อย สองร้อย ก็มีกางเต้นท์ เลี้ยงดู ให้ชาวบ้านมาช่วยกัน เงินก็ให้ไปตามสภาพใครเหนื่อยมากก็ให้มาก ก็ให้ชาวบ้านมาช่วยเหลือเลี้ยงดู ไปพักบ้านนุ่น สิบคน บ้านนุ่นยี่สิบคน แล้วแต่บ้านไหนใหญ่โตมีที่นอนเยอะ ก็ให้ไปพักเยอะ ก็มีรายได้ดีช่วงนั้น ลุงก็ทำเรื่อยมา” และสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของชาวบ้านอีกท่านที่ได้ทำโฮมสเตย์โดยได้เล่าที่มาของการเริ่มทำโฮมสเตย์ไว้ว่า

“พอปลดเกษียร ก็ไม่มีคนมาเคี้ยวเตาตาล ก็มาเคี้ยวตาล ที่นี้นักท่องเที่ยวมาดูเคี้ยวตาล บางทีก็ขึ้นตาลให้ดู พอแขกมา แขกก็ไปพักอยู่บ้านผู้ใหญ่ติ่ม แต่บ้านผู้ใหญ่เขาไม่มีแอร์ ผู้ใหญ่ติ่มก็เลยขอช่วย เลยต้องรับแขกเพราะบ้านเราหลังนี้มีแอร์ พอรับก็เห็นว่ามียายได้ดี มันช่วยเหลือชุมชนไปได้ในตัว เลยว่าจะสร้างห้องพักปีละ 2 หลัง ปีแรกว่าจะสร้างสักหลัง แต่สร้างไป 3 หลังก็สร้างมาเรื่อยๆ ปีแรกที่สร้างก็ประมาณ 8 ปีที่แล้ว (2554 จนปัจจุบันปี 2562 มีทั้งหมด 10 หลัง) โห้สเดย์มันก็เริ่มจากบ้านทรงไทยก่อน ที่นี้มองดูแล้วมันไม่เอกเทศ ไม่เป็นส่วนตัวก็เลยสร้างแยก ปีแรกก็ได้ 3 หลัง สร้างเรื่อยๆ แขกก็เยอะขึ้น เมื่อก่อนวันศุกร์ก็รอรับแขกอย่างเดียว โทรมมาจอง”

จุดเด่นของโฮมสเตย์บ้านท่าคาคือนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับกิจกรรมต่างๆของชาวบ้านอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่การนั่งเรือพายชมสวน ชมการทำน้ำตาลปึก เก็บน้ำตาลมะพร้าว การเคี้ยวน้ำตาลจากตาลมะพร้าว ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านในชุมชน โดยการเคี้ยวน้ำตาลยังคงใช้แรงงานคนในการทำน้ำตาลปึกอยู่ นับเป็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่เริ่มหาได้ยากในปัจจุบัน นอกจากนี้ในเวลาว่างจะมีที่นั่งพักผ่อนอยู่อาศัยนักท่องเที่ยวสามารถชมความงามจากแสงหิ่งห้อยได้ ฤดูที่เหมาะสมในการเที่ยวชมคือฤดูร้อนและฤดูหนาว เพราะในช่วงฤดูฝนอาจมีวันที่ฝนตกหนักจนไม่สามารถพายเรือได้ โฮมสเตย์บ้านท่าคาในปัจจุบันมีเพียง 5 หลัง หลายหลังได้ยกเลิกไป เพราะอายุของเจ้าของบ้านมากขึ้นทำให้ไม่สามารถดูแลนักท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและทั่วถึงรวมถึงมีการเปิดบ้านทำโฮมสเตย์กับมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับชาวบ้านที่เข้าร่วมกลุ่มโฮมสเตย์ได้เล่าว่า

“บ้านลุงก็ยังเข้าโครงการอยู่นะ เพราะผู้ใหญ่เขายังเอาเข้าโครงการอยู่บ้านลุงยังเข้ามาตรฐานโฮมสเตย์อยู่ มีห้องน้ำสะอาด มีถึงดับเพลิง อากาศถ่ายเทได้ดี ที่นี้ผู้ใหญ่เขาขอร้องให้อยู่ในโครงการ เวลางบประมาณเข้าโครงการก็จะได้ข้าง่าย แต่ลุงไม่ได้รับแขกมาตั้งแต่ปี 52 -53 อายุสูงมากแล้ว ทำไม่ไหวแล้ว” และสอดคล้องกับชาวบ้านที่ท่านที่เล่าว่า “เมื่อก่อนเดือนหนึ่งนี้เต็ม วันศุกร์รอรับโทรศัพท์อย่างเดียว มันดีบูม อยู่ 2-3 ปี ช่วง 2-3 ปีแรกบูมมากเลย พอตอนหลังนี้มันก็ถอยลง ถอยลง เพราะว่ามันมีมากแห่งขึ้น มีการแข่งขันกันมากขึ้น” สอดคล้องกับประธานกลุ่มแม่บ้านเกษตรตลาดน้ำท่าคาว่า “เหตุที่โฮมสเตย์เหลือห้าหลังก็เพราะว่า หนึ่งบางคนก็ไม่อยากรับ เพราะเป็นบ้านที่อยู่

อาศัย ตอนที่เราเพิ่งสร้างใหม่ ๆ ก็มีคนอยู่บ้าน มีคนดูแล ตอนนี้รีสอร์ทก็มาเปิดเพิ่ม ไม่ได้เพิ่มแค่เราข้างนอกก็เพิ่มด้วย บางคนเขาแค่มาเที่ยวไม่ได้พัก ป้ามีแขกแคว้นที่มาดูงาน สองก็คือบ้านที่มีคนอยู่เป็นคนสูงอายุอยู่ เขาก็อยากเป็นส่วนตัว คือตอนจัดตั้งอายุเขาไม่ได้อายุมากไป พอสิบปีเข้าก็แก่ 50 มา 60 บางคนก็เป็นคนป่วยอยู่คนเดียว สุขลักษณะบ้านก็ไม่ดีอีกเขาก็เลยไม่รับแขก”

สำหรับบ้านที่ยังเปิดให้บริการจะยังเป็นบ้านลักษณะที่แวดล้อมไปด้วยสวนมะพร้าว ตัวบ้านอยู่ใกล้ลำคลองที่ยังเห็นการสัญจรไปมาทางเรือของชาวบ้านได้ สำหรับมาตรฐานโฮมสเตย์ชุมชนท่าคาจะประกอบไป 9 ด้านโดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านที่หนึ่งด้านที่พัก บ้านพักอาศัยมักคงรูปด้วยบ้านแบบทรงไทย หรือบ้านไม่มีลักษณะอากาศถ่ายเทได้สะดวก แสงสว่างส่องถึง ไม่มีกลิ่นอับ โครงสร้างบ้านมีความแข็งแรง ที่นอนมีอุปกรณ์สำหรับนอนที่สะดวกสบาย ห้องน้ำสะอาดถูกสุขลักษณะ มีมุ้งลวดตาข่ายกันแมลง สำหรับบรรยากาศจะล้อมรอบไปด้วยต้นไม้ อากาศยังคงความบริสุทธิ์ โดยทั่วไปชาวบ้านที่นี่จะเข้านอนไประมาณ 18.00 ร้านค้าต่างๆ จะปิดให้บริการทั้งหมด ในช่วงเช้าตื่นมาจะคงได้ยินเสียงนกกรังสัมผัสกับบรรยากาศธรรมชาติ อากาศที่ดี ภาพชาวบ้านพายเรือไปตามลำคลองจะเห็นได้ทุกวันทั้งเช้าและเย็น มีทั้งเรือที่สัญจรและเรือขายอาหารอย่างกล้วยเดี่ยว ขนมไทย พืชผักทางการเกษตรเป็นต้น

ด้านที่สองการจัดที่นอน สำหรับที่นอนจะมีให้เลือกกว่ามาแบบเดี่ยว หรือมาเป็นกลุ่มคณะหลายคน มีลักษณะที่เรียบง่าย คือมีฟูกนอน ผ้าห่ม และหมอนคอยเตรียมไว้เป็นชุดตามจำนวนผู้เข้าพัก เครื่องนอนทั้งหมดมีความสะอาด มีการซักทำความสะอาดทุกครั้งเมื่อนักท่องเที่ยวหรือแขกออกจากที่พัก และจะนำมาจัดวางใหม่สำหรับผู้ที่จะเข้ามาพักเป็นรายต่อไป ทั้งนี้ในบางหลังจะมีเรื่องอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น ราวตากผ้า โทรทัศน์ ตู้เย็น หรือเครื่องปรับอากาศ ก็จะมีการคิดราคาให้สูงขึ้นจากที่พักแบบธรรมดา

ด้านที่สามความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยวเมื่อเข้าพัก มีการดูแลความปลอดภัย มีเบอร์ติดต่อเจ้าของที่พักได้หากเกิดกรณีเจ้าของที่พักไม่อยู่บ้าน มีทำข้อตกลงเกี่ยวกับการรักษาทรัพย์สิน บริเวณที่ทิ้งขยะ หรือบริเวณหวงห้าม มีการดูแลและซ่อมแซมส่วนต่างๆ ของที่พักให้อยู่ในรูปแบบพร้อมใช้งาน มีถังดับเพลิงประจำหมู่บ้าน มีชุดปฐมพยาบาลเบื้องต้นในที่พัก

ด้านที่สี่ด้านอาหารและโภชนาการ จะมีบริการน้ำดื่มสะอาด ห้องครัวและบริเวณที่รับประทานอาหารเช้าอยู่ในสภาพที่สะอาด สะดวก ไม่มีกลิ่นอับ อุปกรณ์ภาชนะที่ใช้ในครัวสะอาด ถูกสุขอนามัย ผู้ที่เข้าพักจะได้รับประทานอาหารเช้าที่บ้านที่สามารถหาวัตถุดิบได้จากในชุมชน อาทิเช่น น้ำพริกกะปิจากคลองโค่น ปลาหมึกทอดกินกับผักพื้นบ้านอย่างแตงกวา หัวปลี มะเขือ ไข่ทอดใบชะคราม ต้มยำหัวปลีกับไข่ แกงเลียงกุ้งสด ต้มกะทิสายบัว แกงส้มไหลบัวเป็นต้น ทั้งนี้ปริมาณอาหารจะขึ้นอยู่กับปริมาณนักท่องเที่ยว

ด้านที่ห้าด้านสภาพแวดล้อม ประกอบไปด้วย มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอจะเห็นได้ว่าไม่มีขยะในบริเวณที่พักหรือในแหล่งน้ำ พื้นที่หลักยังคงสภาพเดิมของชุมชนเอาไว้

ด้านที่หกด้านการบริหารจัดการ จะมีเบอร์ติดต่อผู้ที่คอยประสานงานให้แก่นักท่องเที่ยว หากที่พักรออยู่ลึกเข้าไปในสวนจะมีบริการรถรับส่ง มีการกำหนดข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อวัฒนธรรม จารีต ประเพณี ความเชื่อของชุมชน มีรายละเอียดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมและบริการต่างๆให้นักท่องเที่ยวได้ทราบอย่างชัดเจน มีโปรแกรมกิจกรรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้เลือกใช้บริการ

ด้านที่เจ็ดด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ ประกอบด้วย กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น การชมวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ ชมการประกอบอาชีพของชุมชน เช่น การพายเรือชมสวน การล่องเรือชมหิ่งห้อย ตลอดจนการตักบาตรยามเช้า ทั้งยังเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่นการทำขนมไทย การทำจักสาน พายเรือ และเที่ยวตลาดน้ำเป็นต้น

ด้านที่แปดด้านมูลค่าเพิ่ม มีร้านค้าที่ขายของที่ระลึก และมีผลิตภัณฑ์โดยชาวบ้านที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอื่นๆที่ส่งเสริมศักยภาพของชุมชนในด้านการให้บริการ เช่น นวดแผนไทย หรือปลูกผักปลอดสารพิษเป็นต้น

ด้านที่เก้าด้านการส่งเสริมการตลาดและประชาสัมพันธ์ นักท่องเที่ยวสามารถรับรู้ข้อมูลการท่องเที่ยวได้จากสื่อต่างๆ อาทิเช่น หน้าเว็บไซต์ ป้ายประชาสัมพันธ์หน้าตลาด มีแผนที่กิจกรรมการท่องเที่ยวที่บอกตำแหน่งต่างๆ ในชุมชน

4.2 กระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตลาดน้ำท่าคา

ขั้นที่หนึ่ง ขั้นตอนการเริ่มจัดตั้ง

จุดเริ่มต้นของตลาดน้ำท่าคาไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรที่แน่ชัด เป็นเพียงคำบอกเล่าจากผู้อาวุโสที่อยู่ในชุมชน หลายท่านมีอายุตั้งแต่ 60 ถึง 80 ปี เล่าเรื่องในลักษณะทิศทางเป็นแนวเดียวกันว่าเกิดมาก็มี “น้ำท่าคา” อยู่แล้ว สำหรับประวัติแรกเริ่มเดิมทีชาวบ้านในชุมชนทำอาชีพปลูกผัก ตั้งแต่หอม กระเทียม พริก ข้าวโพด ถั่ว มะเขือ รวงจืด และในช่วงน้ำหลากน้ำก็จะท่วมบริเวณพื้นที่ทำสวน ชาวบ้านก็จะหันไปทำนา และช่วงเวลาดังกล่าวจะมีน้ำเค็มไหลเข้ามาในชุมชนทำให้ไม่สามารถปลูกผักได้ ชาวบ้านจึงได้เริ่มหันไปประกอบอาชีพทำสวนมะพร้าว เพราะเป็นพืชที่ทนได้ดีในสภาพน้ำกร่อย และยังส่งผลให้น้ำมะพร้าวมีรสหวานอร่อยกว่าที่อื่น ทั้งนี้หลังจากเก็บเกี่ยวก็พบว่าพืชผลทางการเกษตรออกผลเป็นจำนวนมาก เอาไว้กินไว้ใช้เองก็ใช้ไม่หมดชาวบ้านจึงได้ทำการนัดกันโดยอิงตามข้างขึ้นและข้างแรมที่ตรงกับ 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ โดยระยะห่างของช่วงเวลาจะเว้นวัน

ไปประมาณ 5 วัน สาเหตุมาจากหลักเลี้ยววันสำคัญทางศาสนา และชาวบ้านในชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับสายน้ำในชุมชนส่วนใหญ่เดินทางโดนเรือ และในช่วงข้างขึ้นข้างแรมก็จะตรงกับช่วงเวลาน้ำขึ้น เป็นช่วงเวลาที่น้ำมีความสมดุลเหมาะแก่การสัญจรทางเรือ แรกเริ่มจะทำการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างสินค้าด้วยกัน และได้เริ่มเปลี่ยนเป็นการซื้อขายด้วยเงินตามสภาพวันเวลาที่เปลี่ยนไป เรือสินค้าจะมีความหลายหลาย มีเรือขายถ่าย เสื้อผ้า หมอหุงข้าวดินเผา เรือที่เดินทางมาใกล้ก็จะมาจอดค้างคืนเพื่อให้ถึงวันที่ตรงกับนัด การซื้อขายทุกอย่างจะทำการซื้อขายทางเรือเพราะสมัยก่อนบริเวณชุมชนยังไม่มีถนน การจราจรส่วนใหญ่จึงเกิดขึ้นในลำคลอง มีเรือที่มาซื้อ ขาย แลกเปลี่ยนสินค้ามากกว่าพันลำ จอดเทียบริมฝั่งยาวแน่นเป็นกิโล ขายสินค้ากันตั้งแต่เช้าตรู่ เรือจะไปจนกว่าสินค้าจะหมด

แม้ว่าในปัจจุบันจำนวนเรือได้ลดลงไปเนื่องจากในปี 2541 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เห็นถึงเอกลักษณ์ของชุมชนและมองว่าสามารถนำชุมชนพัฒนาในด้านการท่องเที่ยวได้จึงได้สร้างถนนตัดผ่าน เมื่อการคมนาคมทางบกมีความสะดวก คนจึงหันไปเดินทางบนเส้นทางบก ไปซื้อสินค้าจากตลาดบก ตลาดน้ำและการสัญจรทางน้ำจึงได้รับความนิยมลดน้อยลงไป ภาพในปัจจุบันจึงเห็นได้ว่าจะเหลือเพียงคนสูงอายุที่ยังใช้เรือในการเดินทาง และจะเห็นได้ว่าพ่อค้าแม่ค้าพายในเรือจะมีอายุกันมากแล้วทั้งสิ้น คนในชุมชนตลอดจนผู้นำหลายท่านได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของตลาดน้ำเรือพาย ที่เป็นเรือพายแต่เดิม บรรยายากการซื้อขายจากเรือพายที่ยังเห็นได้ในอดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน และในอนาคตหากหายไม่มีการสืบทอดก็จะทำให้พ่อค้า แม่ค้าในตลาดเรือพายลดลงและหายไปได้ในที่สุด จึงได้เล็งเห็นว่าการท่องเที่ยวโดนชุมชนจะเป็นเครื่องมือที่จะทำให้ตลาดเรือพายยังคงอยู่ และรักษาบรรยากาศการซื้อขายอย่างที่มีในอดีตให้ดำรงอยู่ได้ ผู้นำทางการอย่างนายกวินัย นุชอุดม ที่ดำรงตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคาและเหล่ากำนันผู้ใหญ่บ้าน รวมไปถึงชาวบ้านในชุมชนได้นัดประชุมที่บริเวณตลาดน้ำ เพื่อปรึกษาและหาแนวทางที่จะเป็นนัดท่าคาให้เป็นตลาดน้ำท่าคา โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด และได้นำเงินดังกล่าวไปจ้างพ่อค้าแม่ค้าให้ขายสินค้าเพิ่มขึ้นในวันเสาร์และอาทิตย์ เพื่อให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว มีการปรับปรุงบ้านที่อยู่อาศัยให้เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ จนตลาดน้ำท่าคาได้เป็นที่รู้จักในปี พ.ศ. 2543 - 2544 และที่พักแบบโฮมสเตย์ได้รับความนิยมสูงสุดในชุมชน พ.ศ. 2546 - 2547 เพราะมีกลุ่มจากหน่วยงานต่างๆเข้ามาศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดนชุมชน จะเห็นได้ว่าตลาดน้ำท่าคาเมืองค์ประกอบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ตั้งแต่การมีผู้นำที่มีภาวะผู้นำสูง และความเข้มแข็งของเหล่ากำนันผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านที่มีจุดหมายร่วมกันที่จะอนุรักษ์ตลาดน้ำเรือพายของชุมชนให้คงอยู่ไว้ จึงถือได้ว่าเป็นชุมชนที่มีศักยภาพในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น ตลาดน้ำเรือพายที่มีอายุกว่าร้อยปี วิถีชีวิตความเป็นชุมชนบริเวณริมฝั่งคลอง และยังมีภูมิปัญญาที่โดดเด่นในการทำน้ำตาลมะพร้าว ถึงแม้ว่าจะมีความพร้อมแต่พบว่าการขายสินค้าในวันเสาร์และอาทิตย์ได้จำนวนเรือสินค้า

เริ่มลดน้อยลงแต่ผู้นำและชาวบ้านในชุมชนก็ยังเห็นว่าควรมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป จนกระทั่งในปี 2561 ตลาดน้ำท่าคาได้รับการสนับสนุนจากกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ ภายใต้โครงการตลาดประชารัฐต้องชม เอกลักษณะพาณิชย์ อัตลักษณ์ของชุมชน ตลาดน้ำท่าคา จึงได้เข้าร่วมโครงการตลาดต้องชมในปีพ.ศ. 2561 ให้เป็นตลาดต้องชมแหล่งที่ 215 ของประเทศ เป็นการประชาสัมพันธ์ที่ทำให้ตลาดนัดเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติอีกครั้ง

ขั้นที่สอง ขั้นตอนในการจัดการท่องเที่ยว

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา ได้มีการบริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการ บริหารตลาดน้ำ ที่ประกอบไปด้วยผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการโดยนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคาเป็นประธานคณะกรรมการบริหารตลาดน้ำท่าคา มีกำนันเป็นรองประธานคณะกรรมการบริหารตลาดน้ำท่าคา และมีผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโสของชุมชน เจ้าของที่ดิน ตลอดจนชาวบ้านในชุมชนเป็นกรรมการ และเลขานุการ ได้เข้ามาประชุมเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาตลาดน้ำให้มีการดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน และได้มีความเห็นร่วมกันว่าการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะบริหารจัดการ ภายใต้การดูแลของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา ได้แก่ นายอุดม นุชอุดม ที่ได้ดำรงตำแหน่งในขณะนั้น จวบจนเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ในการบริหารจัดการจะมีการเรียกประชุมให้คณะกรรมการได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการร่วมแสดงความคิดเห็น หรือเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆของตลาดน้ำโดนการประชุมจะมีทุกจัดขึ้นในทุกๆเดือนเมื่อมีการสรุปผลจะมีการแจ้งไปยังส่วนของแม่ค้าพ่อค้าในบริเวณตลาดน้ำดำเนินกิจกรรมไปในทิศทางเดียวกัน และเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทราบถึงแหล่งข้อมูลของชุมชนว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร มีกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างไร ให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาท่องเที่ยว และได้เรียนรู้วิถีชุมชน ผลจากการประชุมและการลงความเห็นจากคณะกรรมการตลาดน้ำรวมถึงชาวบ้านในบริเวณตลาดน้ำได้ตกลงกันว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนตลาดน้ำท่าคา จะมีกิจกรรมการท่องเที่ยวประกอบไปด้วยตลาดน้ำท่าคา ชมตลาดน้ำเรือพาย ชมการเคี้ยวน้ำตาลมะพร้าวด้วยวิธีการแบบดั้งเดิมโดยมีโรงต้มตาลที่อยู่มาบริเวณตลาดน้ำ เทียวบ้านกำนันจัน บ้านเรือนไทยที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เป็นบ้านที่สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งเสด็จประพาสต้นเคยแวะพัก ณ หมู่บ้านแห่งนี้ เยี่ยมชมการขึ้นตาลจากชาวสวนในชุมชน ชมการทำจักสานกำนมะพร้าว และศูนย์กิจกรรมชุมชนที่ใช้บ้านเรือนไทยเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมเข้าฐานเรียนรู้ อาทิเช่นการทำขนมไทยโดยใช้วัตถุดิบจากมะพร้าว นอกจากนี้ยังมีบริการนั่งเรือเที่ยวชมสวนและชมวิถีชีวิตของชาวบ้านริมฝั่งคลอง โดยเป็นเรือของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ภายในชุมชน และยังมีบริการพักค้างคืนแบบโฮมสเตย์ ที่ผู้เข้าพักจะสามารถเลือกรับประทานอาหารพื้นบ้าน ชมทิวทัศน์ในตอนค่ำและตื่นมาดื่กบาตรทางน้ำในช่วงเช้า ทั้งนี้ในทุกๆกิจกรรมจะมีชาวบ้านในชุมชนเข้ามาร่วมทำกิจกรรมเพื่อก่อให้เกิดรายได้ อาทิเช่น ในการเคี้ยวตาลตรงบริเวณตลาดก็เป็นชาวบ้านที่มีความรู้ในการเคี้ยว มีความชำนาญและความรู้ที่เป็นลักษณะเฉพาะ การนั่งเรือชมสวนคนที่พายเรือก็เป็นชาวบ้านใน

ชุมชนหมู่ 2 ที่มีเรือเป็นของตนเอง ในศูนย์กิจกรรมเข้าฐานก็จะมีชาวบ้านที่มีความชำนาญแยกเป็นฐาน เช่นการจักสานก็จะมีชาวบ้านในชุมชนที่เก่งเรื่องการจักสานเป็นผู้ให้ความรู้ การทำขนมไทยก็จะเลือกจากชาวบ้านที่มีความสามารถในการทำขนมหรือแม่ค้าที่ขายขนมจากตลาดน้ำมาสาธิตการทำเป็นต้น ทั้งนี้ในการดำเนินกิจกรรมจะมีชาวบ้านเข้ามาร่วมผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกัน ใครที่มีเวลา มีแรงก็จะเข้ามาช่วยหากขาดคนก็จะมีคนที่มาทดแทนหมุนเวียนกันทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

นอกจากกิจกรรมที่ชุมชนได้จัดเตรียมไว้แล้ว ทางชุมชนยังมีการพัฒนาแหล่งที่ท่องเที่ยวด้วยการขุดคลองลำคลอง จัดที่ทิ้งขยะให้เป็นที่เป็นทาง มีจุดบริการข้อมูลให้แก่นักท่องเที่ยว มีป้ายบอกทิศทางมายังตลาดที่ชัดเจน มีสถานีตำรวจอยู่ในพื้นที่บริเวณตลาดน้ำ มีบริการทางการแพทย์อย่างสถานีอนามัยชุมชน ในด้านการประชาสัมพันธ์ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกตั้งแต่องค์กรส่งเสริมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข ตลอดจนกระทรวงวัฒนธรรมเป็นต้น จึงทำให้บุคคลภายนอกรู้จักและเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวได้สะดวกเพิ่มมากขึ้น

ขั้นที่สาม การรับผลประโยชน์

จากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตั้งแต่ในอดีตจวบจนเรื่อยมาในปัจจุบันพบว่าชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงในด้านการพัฒนาในด้านต่างๆ เพิ่มมากขึ้น อาทิ มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก มีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน ชาวบ้านในชุมชนมีงานทำ มีรายได้ มีการฝึกอบรมทักษะอาชีพให้ชาวบ้านมีความรู้ความสามารถที่ย่อยอดจากความสามารถเดิมที่มีอยู่ ตัวอย่างเช่นในอดีตชาวบ้านจะทำแค่อาชีพด้านการเกษตรแต่เพียงอย่างเดียว แต่ได้มีการนำสินค้าทางการเกษตรมาแปรรูป อาทิ มะม่วงกวน กล้วยฉาบ เป็นต้น และจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทำให้มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ขนบธรรมเนียม ประเพณีดั้งเดิมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน อาทิ การทำน้ำตาลมะพร้าว การทำจักสาน การพายเรือ การทำขนมไทย เป็นต้น เหล่านี้เป็นกิจกรรมแต่เดิมที่อยู่ร่วมกับชุมชนเป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับสิ่งเดิมที่อยู่ในชุมชนให้มีคุณค่าเพิ่มมากขึ้น และยังก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่คนในชุมชน

ขั้นที่สี่ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์

เมื่อได้มีการจัดทำกิจกรรมจะให้เห็นลำดับในการพัฒนาสิ่งต่างๆ ผนวกกับยังคงมีการประชุมรายงานความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรม ทั้งยังมีช่องที่ให้แสงความคิดเห็นในส่วนของชาวบ้านและนักท่องเที่ยว จึงทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและพัฒนาคุณภาพ มาตรฐานสินค้าและบริการ ทำให้สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้เข้าใจและความต้องการของนักท่องเที่ยวทำให้มีการพัฒนาสินค้าให้ได้มาตรฐาน มีการไปฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้โดยมีผู้รู้ในชุมชนเป็นผู้ให้ข้อมูล ส่งผลให้ชาวบ้านได้พูดคุย ได้แลกเปลี่ยนความเห็น เรียนรู้การทำงานร่วมกัน เห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วม มีความไว้วางใจ การพัฒนาตลาดน้ำท่าคาก็จะดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องในอนาคต

4.3 การประเมินความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนตลาดน้ำท่าคา

ในการประเมินความสำเร็จผู้วิจัยจะอิงเนื้อหาในการเก็บข้อมูลโดยยึดจากแนวคิดซึ่งประกอบไปด้วยการมีจำนวนนักท่องเที่ยวตรงตามเป้าหมาย ชาวบ้านมีงานทำและมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านมีการอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการอนุรักษ์ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และประการสุดท้ายคือมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.3.1 จำนวนนักท่องเที่ยวตรงตามเป้าหมาย

ในส่วนของตลาดน้ำท่าคา ยังไม่มีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวในการรองรับ ด้วยสาเหตุมาจากแรกเริ่มตลาดน้ำเป็นตลาดที่มีมาก่อนอยู่คู่ชุมชนแม่คำพ่อคำจะทำการซื้อขายสินค้าในทุกข้างขึ้นและข้างแรมที่ตรงกับ 2 คำ 7 คำ และ 12 คำ โดยยึดตามช่วงน้ำขึ้นน้ำลงที่จะง่ายต่อการสัญจรทางน้ำหรือการพายเรือ ชาวบ้านในชุมชนสามารถพายเรือมาซื้อสินค้าเนื่องจากในอดีตยังไม่มีถนนอย่างเฉกเช่นในปัจจุบัน เมื่อเวลาผ่านไปการค้าขายสินค้าในข้างขึ้นและข้างแรมยังคงมีอยู่ มีการแลกเปลี่ยนระหว่างหมู่บ้านมากขึ้นจึงพัฒนาเป็นตลาดน้ำท่าคาจนตลาดน้ำเริ่มเป็นที่รู้จัก รวมไปถึงเพิ่มวันเป็นวันเสาร์ อาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์ แม่คำพ่อคำชาวบ้านในชุมชนจึงเริ่มทำการขยายขยายให้มีร้านค้าบนบก ควบคู่ไปกับร้านค้าพายในเรือ และเมื่อมีการขยายร้านค้าแล้วยังพบว่าสินค้ายังไม่พอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวพ่อคำแม่คำที่เป็นชาวบ้านจึงเริ่มเพิ่มปริมาณของสินค้าให้มากขึ้นตามจำนวนนักท่องเที่ยว หรือในบางร้านจะจำหน่ายสินค้าแบบจำกัดหรือนับจำนวนสินค้าเมื่อสินค้าหมดก็จกกลับบ้าน จากแรกเริ่มเป็นตลาดที่เริ่มขายสินค้า 6.00 - 12.00 นาฬิกา ได้ขยายเวลาขายเป็น 6.00 - 15.00 นาฬิกา รวมทั้งยังเพิ่มปริมาณสินค้าให้มากขึ้นตามจำนวนนักท่องเที่ยว และประการสุดท้ายคือด้วยลักษณะที่แม่คำพ่อคำภายในเรือเป็นชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนที่สามารถพายเรือนำสินค้ามาขายตั้งแต่เช้าตรู่ในบางเจ้าเมื่อสินค้าหมดก็จะพายกลับบ้าน และบางเจ้าก็จะพายเข้ามาในช่วงสาย ดังข้อมูลที่ให้สัมภาษณ์ว่า

“ไม่ได้ทำตัวเลขไว้ แต่ว่ามันเพิ่ม ที่ดูรู้ว่าเพิ่มก็คือ ดูจำนวนรถที่เข้ามา แม่คำเราเพิ่มแม่คำก็ขายดี แล้วก็เพิ่มเวลา เพิ่มวันหยุด แต่ก่อนเรามีแค่เสาร์อาทิตย์ ตอนนี่ก็เพิ่มวันหยุดนักขัตฤกษ์ ดูจำนวนเรือพายที่เรามี ที่นักท่องเที่ยวใช้ แม่คำก็เพิ่ม ก็มาขายเพิ่มทั้งสองฝั่ง มีคนอยากมาขาย ดูจากรายได้เขาก็มีรายได้กันทุกคน ถ้ามว่าขายได้ไหมก็บอกกันทุกร้านว่าขายได้ แล้วก็เขาขยายเวลาจากเคยประมาณเที่ยง ป้ายโมงหมดใช้ไหม ตอนนี่ก็เลื่อนไปป้ายสามโมง ทั้งในเรือทั้งบนบก ก็ถ้ามว่าของเหลือหรือ ขายไม่หมดหรือ แม่คำก็บอกว่าเพิ่มของให้พอกับนักท่องเที่ยวแล้วก็ขายได้ของไม่เหลือตามจำนวน

นักท่องเที่ยวต่อวัน นักท่องเที่ยวก็มาพันสองพันอะได้ เพราะคนขายทั้งหมดเป็นร้อยสองร้อยร้าน คนก็มาจับจ่ายซื้อของก็มาเช้าแล้วกลับ เข้ามาเป็นจ๊ากยานชุดหนึ่งก็เป็นร้อยคน แล้วมันตั้งแต่เช้าถึงบ่ายคนมันก็มาเรื่อยๆ เข้ามาพายเรือชั่วโมงสองชั่วโมงก็กลับ แล้วก็ใหม่เข้ามาเรื่อยๆ นักท่องเที่ยวก็จะมีคนไทย กับชาวต่างชาติส่วนมากก็จะเป็นฝรั่ง อเมริกา จีนก็มี มีฮ่องกง แล้วก็สิงคโปร์อะไรพวกนี้ มี แต่ก็ไม่เยอะนะ ไม่ได้ลงมาเป็นทัวร์นะ” (ฐานิตา สีเหลือง, สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2562)

การแวะเวียนในลักษณะดังกล่าวทำให้แม่ค้าพ่อค้าภายในเรือมีจำนวนหมุนเวียนเข้ามาเรื่อยๆ ในบางวันที่ตรงกับข้างขึ้นข้างแรมที่เป็นวันเสาร์อาทิตย์ผนวกกับร้านค้าที่อยู่ในเรือไม่มีการเก็บค่าใช้จ่ายในการขายสินค้า เป็นการส่งเสริมให้มีแม่ค้าพ่อค้ายังคงขายสินค้าในเรืออย่างในสมัยก่อน และการที่เรือพายหมุนเวียนมาเรื่อยๆ ตั้งแต่เช้าตรู่จนถึงบ่ายจึงมีจำนวนเรือเกือบร้อยลำ ด้วยสาเหตุดังกล่าวกลุ่มนักท่องเที่ยวก็มีการหมุนเวียนเข้ามาเที่ยวชมตลาดตามเวลาที่ต่างกันด้วย บางกลุ่มมาแต่เช้ามักจะจะเป็นชาวบ้านในชุมชนหรือชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียง ช่วงสายเริ่มตั้งแต่ประมาณสี่โมงจะเริ่มมีนักท่องเที่ยวที่มาพร้อมกับไกด์โดยนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมักจะเป็นชาวสหรัฐอเมริกา จีน และสิงคโปร์ หรือนักท่องเที่ยวบางครั้งก็ลงมาเป็นกลุ่ม รวมไปถึงนักท่องเที่ยวที่เป็นคนไทยที่มักจะมารวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ กลุ่มนักช้อปปิ้ง ตลอดจนกลุ่มคนที่มาศึกษาดูงาน หมุนเวียนเรื่อยมาจนกว่าตลาดจะปิดหรือจนสินค้าหมด การหมุนเวียนลักษณะดังกล่าวทำให้สามารถประมาณจำนวนนักท่องเที่ยวโดยเฉลี่ย 1,000 คนต่อวัน สำหรับจุดเด่นที่นักท่องเที่ยวจะมาถ่ายรูปบรรยากาศตลาดน้ำแม่ค้าพ่อค้าที่พายเรือตามวิถีชีวิตของตลาดน้ำแบบแต่แรกแล้ว ยังมีอีกจุดสำคัญคือสะพานไม้ข้ามคลองเมื่อนักท่องเที่ยวขึ้นไปบนสะพานจะสามารถมองเห็นและถ่ายภาพมุมกว้าง พร้อมทั้งชื่นชมทัศนียภาพของตลาดน้ำได้ทั่วทั้งบริเวณ

4.3.2 ชาวบ้านมีงานและมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

การจัดการท่องเที่ยวโดนชุมชนทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น จากแต่แรกที่ทำการขายสินค้าหรือแลกเปลี่ยนระหว่างสินค้าด้วยกันภายในชุมชน ได้เริ่มพัฒนาเป็นซื้อขายสินค้ากันในชุมชน รายได้จึงหมุนเวียนกันแค่นั้นในชุมชน แต่เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวโดนชุมชน ตลาดน้ำเริ่มเป็นที่รู้จักของคนภายนอก เริ่มมีคนต่างถิ่นเข้ามาซื้อสินค้ามากขึ้น มีการประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำให้แก่นักท่องเที่ยวพายได้ชื่อ “ตลาดต้องชม ตลาดน้ำท่าคา” ยิ่งเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวบ้านมีโอกาสในการทำการค้าเพิ่มขึ้น เป็นอีกการผลักดันให้ชุมชนมีรายได้ ทั้งยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์ให้การท่องเที่ยวมีความดึงดูดและน่าสนใจแก่ผู้คนภายนอกเพิ่มมากขึ้น

สำหรับผู้สนใจที่ต้องการจะเข้ามาท่องเที่ยวตลาดน้ำท่าคาในการเจ้าถึงมีเส้นทางคมนาคมสะดวก มีรถสองแถวที่สามารถมาส่งถึงบริเวณตลาด มีศูนย์ต้อนรับนักท่องเที่ยวของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคาที่ให้ข้อมูลการท่องเที่ยว อาทิการเข้าชมตลาดยามเช้า ชมการเคี้ยวตลาด กิจกรรมฐานการเรียนรู้ที่จัดตั้งให้นักท่องเที่ยวที่อยากเรียนรู้วิถีชุมชน โดยคิดค่าเข้ากิจกรรมเข้าบายต่อหัวคนคิดเป็นจำนวน 600 บาท เช่นการทำอาหารคาวหวานที่มีวัตถุดิบคือมะพร้าว การจักสาน ก้านมะพร้าว หรือการปั่นจักรยานเที่ยวชมสถานที่น่าสนใจของชุมชนตามเส้นทางที่จัดให้ไว้ คือจากตลาดน้ำท่าคาผ่านบ้านบ้านเรือนไทยและไปจบที่วันเทพประสิทธิ์คณาวาส เพื่อนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน ทั้งนี้กิจกรรมเข้าฐานการเรียนรู้จำเป็นที่จะต้องติดต่อล่วงหน้าอย่างน้อยหนึ่งสัปดาห์ เนื่องจากพ่อค้าแม่ค้าในตลาดหลายท่านมีอายุมากขึ้นและไม่ได้มีความสามารถในการทำบัญชี เมื่อไปสอบถามแม่ค้าหลายท่านก็จะตอบว่าขายดี หรือบางท่านก็จะตั้งเป้านับยอดสินค้าที่ขายมาในแต่ละวัน และประมาณสินค้าให้พอดี อย่างเช่นขายให้ได้ 100 ที่ 200 ที่ ก็จะมีการตั้งเป้าไว้ เพื่อให้สินค้าขายได้หมด ไม่เหลือทิ้งให้เป็นส่วนเสีย ทั้งนี้ผู้นำหนึ่งในคณะกรรมการบริหารตลาดน้ำได้กล่าวว่า

“แม่ค้าไม่ได้แจ้งว่าขายได้เท่าไร แต่เราต้องไปคอยติดตามเขา เราเป็นผู้นำ เหมือนเราเป็นเจ้าของบ้านก็ต้องคอยไปถามไถ่ ว่าเป็นยังไงบ้าง วันนี้ขายยังไง เราต้องไปสอบถามเขา คือเราไม่จำเป็นต้องไปถามแม่ค้าทุกวัน ทุกเสาร์อาทิตย์แต่เราต้องสังเกตแม่ค้าของเรา เราต้องคอยมองว่าคนนี้เป็นอย่างไร คือถ้าเดินผ่านก็จะดูของเขาว่าเอามาเท่าไร ไปหักขายเขา หูตาต้องไว การกินคืออยู่ดี ถามไถ่ดีไหม ได้ไม่ได้ ไม่ได้เปลี่ยนไหม เปลี่ยนขายตัวอื่นไหม ลองดูตัวอื่นไหม ต้องเอาตัวที่เขาเก็บเราได้ ซึ่งเรามองตลาดว่ามันจะต้องเป็นลักษณะไหน ลูกค้าที่มาเป็นแนวแบบไหน ที่เราจะเอาสินค้ามาขาย ก็แนะนำสินค้าที่เขามาลง” (สมรวย สุขภักดิ์, สัมภาษณ์, 26 กรกฎาคม 2562)

ด้วยลักษณะกิจกรรมต่างๆ ไม่ใช่แค่แม่ค้าพ่อค้าในบริเวณตลาดน้ำเท่านั้น แต่รายได้จากนักท่องเที่ยวก็ยังกระจายสู่ชาวบ้านในชุมชน เพราะยังมีอีกกิจกรรมคือนั่งเรือพายชมสวน มองวิถีชีวิตของชาวบ้านริมฝั่งคลองที่มาจากกลุ่มเรือพาย โดยเรือพายจะมี 14 ลำหลัก และหากมีนักท่องเที่ยวมาเป็นกลุ่มใหญ่หรือคณะก็จะมีสำรองอีก 6 ลำเตรียมไว้โดยชาวบ้านที่มาพายเรือก็ต้องเป็นคนที่อยู่ในตำบลเท่านั้นโดยราคาเช่าเรือพายจะเหมาอยู่ที่ 200 บาทจำกัดได้ไม่เกิน 5 คน จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวของชุมชนท่าคาไม่ได้มีแค่ตลาดน้ำแต่เพียงอย่างเดียว ยังมีกิจกรรมอื่นๆ ให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชมได้ตามความสนใจ ผู้ที่คอยให้ข้อมูลหรือแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ก็คือชาวบ้านในชุมชนจึงเป็นการกระจายงานและกระจายรายได้สู่คนในชุมชนเป็นการสร้างงานและสร้างรายได้เพิ่มขึ้นให้แก่ชาวบ้านในชุมชน

4.3.3 ชาวบ้านมีการอนุรักษ์ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

การอนุรักษ์ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนท่าคา โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวดังนี้

ประเพณีการกวนกระยาสาทร

กระยาสาทร คือ อาหารที่ทำในเทศกาลสารทไทย โดยนำน้ำตาลมะพร้าวแท้เคี่ยวให้เหนียว อาจใส่เนยและนมเพื่อเพิ่มความหอม ทำให้สามารถเก็บไว้ได้นานไม่เสียง่าย จากนั้นใส่แבעแซเพิ่มความหนืดแล้วใส่งาดำ ข้าวตอก ข้าวเม่า งาขาว ถั่วลิสงลงไปกวนให้เข้ากันแล้วตักขึ้นพักในกะละมัง นอกจากนี้การทำกระยาสาทรเป็นความเชื่อแต่โบราณ โดยถือว่าการอุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับ ประเพณีการกวนกระยาสาทรนิยมทำกันในวันสารทไทย ตรงกับแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ชาวบ้านจะร่วมใจกันออกมาช่วยกันกวนกระยาสาทร เพื่อนำไปทำบุญที่วัดและยังเป็นการการบูชาพระแม่โพสพ เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความเคารพต่อญาติผู้ใหญ่ โดยการนำเอากระยาสาทรไปฝากญาติผู้ใหญ่ หรือเพื่อนบ้าน เพื่อแสดงออกถึงความรัก ความเคารพและเอื้ออาทร ความสามัคคีในชุมชน เพราะการกวนกระยาสาทรจะทำคนเดียวไม่ได้ต้องร่วมมือร่วมใจกันทำ

ทั้งนี้ชุมชนตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม ได้ร่วมกันอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีการกวนกระยาสาทร ส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำ ด้วยการจัดกิจกรรมคือการแข่งขันกวนกระยาสาทร โดยจะมีตัวแทนจาก 12 หมู่บ้านใน ตำบลท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม ร่วมกันกวนกระยาสาทรแข่งขัน ประชันความอร่อย โดยให้นักท่องเที่ยวชิมแล้วให้คะแนน เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และยังส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมจากการร่วมทำกิจกรรมได้รับความรู้ ความเพลิดเพลินและยังได้เรียนรู้ไปกับเทศกาลที่สำคัญของชุมชน เพื่อเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีที่กำลังจะเลือนหายไป

การผลิตน้ำตาลมะพร้าว

การผลิตน้ำตาลมะพร้าวสืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ และเมื่อเวลาผ่านไปการผลิตน้ำตาลมะพร้าว เหลือแต่เพียงคนรุ่นเก่าที่ยังคงทำอยู่ ดังนั้นคนในชุมชนจึงเล็งเห็นถึงการอนุรักษ์การผลิตน้ำตาลมะพร้าว จึงได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตน้ำตาลมะพร้าว กลุ่มเริ่มจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ.2542 เนื่องจากในพื้นที่มีวัตถุดิบการทำน้ำตาลมะพร้าว จึงได้มีการรวมกลุ่มขึ้นมาเพื่อเพิ่มรายได้ในครัวเรือนแก่สมาชิก แรกเริ่มมีสมาชิกจำนวน 20 คน สำหรับการทำน้ำตาลมะพร้าวของชุมชนมีมานานมานานเพราะชาวบ้านที่นี่จะมีสวนมะพร้าวกันเกือบทุกบ้าน ในอดีตการเก็บผลมะพร้าวขายราคาก็ไม่สู้ดีนัก ลินจีที่จะได้ราคาสูงกว่า และหลังจากมีตลาดน้ำท่าคา ชาวบ้านก็หันมาแปรรูปมะพร้าวทั้งในรูปน้ำตาลมะพร้าว น้ำตาลสด น้ำตาลปึก กระทั่งได้จัดตั้งเป็นกลุ่มแม่บ้านขึ้น ในปี พ.ศ. 2549

สินค้าน้ำตาลมะพร้าวได้รับเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP 4 ดาว และในปีพ.ศ. 2555 สินค้าน้ำตาลมะพร้าวได้รับเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP 5 ดาว ดังข้อมูลที่ได้จากประธานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคาวว่า

“เราก็ต้องพัฒนา ต้องมีพวกฉลาก อยากรให้เป็นของที่ระลึก คือมันมีทั้งจังหวัด เราก็ทำต่างที่ไม่เหมือนใครก็คือทำจากน้ำตาลมะพร้าวแท้ ปลอดภัย สวนก็ไม่ใช่สารกระบวนการผลิตก็คือผลิตแบบดั้งเดิมใช้มือกววน ไม่ผสมอะไร รสชาติเราก็จะไม่เหมือนใคร ความหอมหวาน พอทำตรงนี้เสร็จก็ต้องมาพัฒนารูปแบบสร้างมูลค่าสินค้า ให้คนเข้ามาศึกษาดูงาน แล้วเราก็ไปสาธิตที่ตลาดน้ำเพื่อให้คนซื้อได้เห็นวิธีการ ให้ชิม ให้เห็นว่าปลอดภัย ให้เห็นว่าเป็นน้ำตาลแท้ 100%” (ฐานิดา สีเหลือง, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2562)

สำหรับขั้นตอนการทำน้ำตาลมะพร้าว หลังได้น้ำตาลจากวงตาลมะพร้าวที่เก็บจากต้นมาแล้ว ก็จะนำมากรองด้วยผ้าขาวบาง จากนั้นก็นำลงกระทะเคี่ยว ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงในกระทะแรกจนน้ำเดือด และเทลงกระทะต่อไปประมาณครึ่งชั่วโมง พร้อมกับค่อยๆ ตักฟองออกทิ้งให้หมดแล้วใช้พายกววน ปัจจุบันมีการใช้เหล็กกระทงหรือเครื่องปั่นที่มีก้านตีด้วยมอเตอร์กววนเพื่อให้ได้น้ำตาลเหนียวและเนื้อเนียนสีเหลืองเพื่อความสะอาดและรวดเร็ว แต่ในบางเจ้าก็ยังคงใช้แรงจากคนอยู่ จากนั้นให้หยอดน้ำตาลเป็นก้อนเล็กๆหรือเป็นปึก ตามแต่ขนาดหรือรูปแบบที่ต้องการขณะที่น้ำตาลยังร้อนๆ เมื่อน้ำตาลเย็นและแห้งจะได้รูปตามที่หยอด บรรจุลงถ้วยพลาสติกพร้อมซิลิโคนให้เรียบร้อยก่อนนำลงบรรจุกล่องพร้อมจำหน่ายต่อไป ในส่วนของราคาขายปลีกจะอยู่ที่ กระปุกขนาด 50 กรัม ราคา 50 บาท และขนาด 1 กิโลกรัม ราคา 100 บาท และยังมีผลิตภัณฑ์เป็นไซรับ เป็นน้ำหวานที่ได้จากน้ำตาลดอกมะพร้าว บรรจุภัณฑ์ให้มีลักษณะเป็นหลอดบีบ ขนาด 100 มิลลิลิตร ราคา 60 บาท ทั้งนี้น้ำตาลมะพร้าวบริเวณตลาดน้ำจะเริ่มกาขายตั้งแต่ราคา 35 บาทขึ้นต่อครึ่งกิโลไปตามแคชขนาดและบรรจุภัณฑ์ นักท่องเที่ยวจะได้ชมการสาธิตตั้งแต่การขึ้นมะพร้าวจากต้น การเคี่ยวน้ำตาลมะพร้าวแบบโบราณ และเรียนรู้การทำขนมหวานจากน้ำตาลมะพร้าว

“เงินมาก็แบ่งในกลุ่ม จ่ายไปตามหน้าที่ใครทำหน้าที่ไหน คนหยอด คนเคี่ยว ก็แบ่งงานก็ให้คนในชุมชน ให้คนในกลุ่ม ถ้าคนสั่งเยอะก็จ้างแรงงานจากคนในชุมชนที่ว่างงานมาช่วยทำเพิ่ม ก็คนในชุมชนนี้แหละใครว่างงานก็มาทำตามถนัด ใครถนัดเคี่ยว ใครถนัดหยอด ใครถนัดใส่ฟีน ผู้ชายก็แผนยกก แผนกขั้บรด ใช้คนในพื้นที่ตามความสามารถ เราก็รู้จักกัน ช่วยกันให้กระจายได้ เวลาเมื่อขอชมเราก็ส่งคนในกลุ่มไป หรือมีการมาศึกษาดูงาน เราก็ให้คนในหมู่บ้านไปสอน มันก็ได้ทำการท่องเที่ยวไปด้วย” (ฐานิดา สีเหลือง, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2562)

การจักสานก้านมะพร้าว

การจักสานก้านมะพร้าวเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้านในชุมชนท่าคา แรกเริ่มมีผลิตภัณฑ์คือกระจาด และเริ่มฝาชี จากการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และคนรุ่นใหม่ได้เข้ามาต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายมากขึ้นจนประสบความสำเร็จ จนมีผลิตภัณฑ์จักสานจากก้านมะพร้าวหลากหลายชนิด อาทิเช่น ฝาชี กระจาดผลไม้ หมวก แจกัน ชั้นโต๊ะ พาน กระจาดดอกไม้ กระจาเป่า กล่องใส่กระจาดขี้ชู เป็นต้น แต่เดิมอาชีพหลักของสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่เป็นการผลิตน้ำตาลมะพร้าว แต่ได้มีแนวคิดเพื่อหารายได้เสริมเพิ่มเติมจากวัสดุที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่อ่างก้านมะพร้าว เป็นอีกการสร้างอาชีพให้กับกลุ่มแม่บ้านและผู้สูงอายุ กลุ่มจักสานก้านมะพร้าวเป็นแนวคิดมาจากคุณแม่ทองหล่อ รัตนพิทักษ์ ที่เป็นคนดั้งเดิมของชุมชนและมีความสามารถในการจักสานก้านมะพร้าว ท่านยังนำสิ่งที่จักสานมาใช้ในครัวเรือน จนเพื่อนบ้านในละแวกใกล้เคียงมาเห็นจึงอยากนำไปขายเป็นจุดเริ่มต้นในการขายสินค้า และได้มีการถ่ายทอดการทำจักสานให้แก่รุ่นลูก คือ ป้าพาหรือคุณวิภา รัตนพิทักษ์ จากนั้นได้พัฒนาสินค้าใหม่ๆ เพิ่มขึ้นจากสินค้าเดิม จนในปี พ.ศ. 2560 กล่องกระจาดขี้ชูจากก้านมะพร้าวได้รับเลื่อนขึ้นเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP 5 ดาวได้สำเร็จ สำหรับผลิตภัณฑ์จะได้รับการนำก้านมะพร้าวสดที่เหลาใบออกจนเหลือแต่ก้าน มาสานมาขัดให้เป็นรูปทรงตามที่ต้องการเมื่อได้รูปแบบตามที่ต้องการแล้วจะใช้น้ำมันวานิชกับน้ำมันสนมาผสมกันทาทับลงไปเพื่อป้องกันการเกิดเชื้อรา และยังสามารถยืดอายุการใช้งานของผลิตภัณฑ์ให้สามารถใช้งานได้มากกว่า 10 ปี ราคาสินค้าขึ้นอยู่กับชนิดและขนาดตามที่คุณค้าสั่ง ราคาจะมีตั้งแต่หลักสิบไปจนถึงหลักพัน ทั้งนี้นักท่องเที่ยวจะได้ลองฝึกการทำจักสานอย่างง่ายเช่นการทำปลาตะเพียน ทำตะกร้า ทำหมวก หรือตะกร้าขนาดเล็ก เป็นต้น

การพายเรือหรือการสัญจรทางน้ำ

ชุมชนท่าคาเป็นชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตริมฝั่งแม่น้ำลำคลองจนทำให้เกิดเป็นตลาดน้ำ มีท่าเรือชุมชนตั้งแต่ในอดีตและเรื่อยมาให้เห็นจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าการพายเรืออาจไม่คึกคักเท่าในอดีต แต่ก็ยังคงเห็นสิ่งนี้ได้ จากการสังเกตผู้วิจัยพบว่าคนที่พายเรือสามารถพบได้ในหลากหลายช่วงอายุ ตั้งแต่เด็ก ผู้ใหญ่ จนถึงวัยคนเฒ่าคนแก่ ระหว่างการพายเรือจะมีการทักทายพูดคุยกันระหว่างคนในเรือ และคนที่อยู่บนบ้านริมฝั่ง สิ่งนี้ยังแสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนต่างมีความสนิทไว้วางใจ และยังรู้จักกันอย่างทั่วถึง จากการอนุรักษ์ตลาดน้ำท่าคา จึงทำให้การพายเรือเพื่อการขายสินค้ายังคงมีอยู่ คนในชุมชนยังรู้วิธีการพายเรือ สามารถพบเห็นกิจกรรมทางน้ำต่างๆ ได้อีก อาทิเช่นการตกบาตรทางน้ำในตอนเช้า การไปมาหาสู่ด้วยการพายเรือ การพายเรือแร่ขายสินค้าไปตามริมน้ำ เป็นต้น

กิจกรรมแข่งขันกีฬาทางน้ำ และทอดผ้าป่าสามัคคี พร้อมกับกิจกรรมทำบุญตกบาตรพระทางน้ำ 299 รูป

กิจกรรมผู้สูงอายุเนื่องในวันสงกรานต์และประกวดว่าวจุฬา พร้อมกิจกรรมจัดขบวนแห่องค์
หลวงพ่อบ้านแหลม

4.3.4 มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1) เนื่องจากตลาดน้ำท่าคาเป็นตลาดน้ำเรือพายธรรมชาติ คนในชุมชนยังคงมีการสัญจรทาง
น้ำ การขุดลอกคูคลองเพื่อให้ลำคลองไม่ตื้นเขินจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก และการขุดลอก
ดังกล่าวยังช่วยให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น รวมทั้งยังมีการกำจัดผักตบชวาตามลำคลอง
สาธารณะ และจะพบว่าค่าลองยังมีสัตว์น้ำต่างๆอาศัยอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์

2) ลด ละเลิกการใช้โฟม หรือพลาสติกในการซื้อขายสินค้าในบริเวณตลาดน้ำ เห็นได้จาก
บรรจุภัณฑ์ในการใส่อาหาร ส่วนมากจะใช้ใบตองในการห่อหุ้มสินค้าจำพวกอาหาร และร้านค้าจะใช้
ถ้วยชามกระเบื้องในการใส่อาหารสำหรับนักท่องเที่ยวที่มารับประทานอาหารที่ร้าน เพราะสามารถ
นำไปล้างทำความสะอาดและนำกลับมาใช้ซ้ำได้ ไม่มีการใช้ถ้วยโฟมที่จะก่อให้เกิดเป็นขยะจึงเป็นอีก
ช่องทางในการประหยัดต้นทุนสินค้า และนักท่องเที่ยวยังสามารถนำปิ่นโตมาใช้ในการซื้อสินค้าสำหรับ
นำไปรับประทานที่บ้านได้

3) ไม่ใช้สารเคมีในการทำไร่ ทำสวน ในการทำสวนมะพร้าวและการปลูกผักยังคงใช้ปุ๋ยจาก
ธรรมชาติ การตัดหญ้ายังคงใช้แรงงานคน ไม่ใช้สารเคมีในการฆ่าหญ้า จึงทำให้ดินที่ใช้ในการ
เพาะปลูกมีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งยังทำให้เกิดการจ้างงานของคนในชุมชนได้อีกทาง

4) จัดตั้งบริเวณทิ้งขยะมูลฝอย รวมทั้งยังรณรงค์ให้ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวให้แยกขยะก่อน
ทิ้งลงถัง

สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนว่า

“พื้นที่ที่นี่เขาจะขุดลอกคูคลองเพื่อให้ลำคลองไม่ตื้นเขิน แล้วก็ทำให้ดินอุดมสมบูรณ์
ไม่ต้องใช้ปุ๋ยเคมี แล้วก็ไม่ใช่โฟม ลดพลาสติก พยายามลดใช้จาน ชาม ใช้แก้วแบบล้าง
ใช้ปิ่นโต ใช้ใบตอง การรักษาสิ่งแวดล้อมนะไม่ใช่สารเคมีอย่างใช้โดหญ้า ไม่ฉีดหญ้า ใช้
แรงงานคน แรงงานคนโกยดิน แล้วก็แบ่งแยกขยะ ไม่ทิ้งอะไรลงคลอง ในลำคลองยังมี
ปลา กุ้ง มีสัตว์น้ำ แล้วก็ยังมีหิ่งห้อย ยังอุดมสมบูรณ์อยู่ในคลองคนก็ลงไปเล่นน้ำได้”

(ฐานิดา สีเหลือง, สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2562)

จะเห็นได้ว่าการจัดการท่องเที่ยวในบริเวณตลาดน้ำมีความพยายามในการที่จะใช้วัสดุที่มาจาก
ธรรมชาติ เพื่อให้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณตลาดน้ำ และของชุมชนให้มีความอุดมสมบูรณ์
เห็นได้จากการจากในวัสดุที่ทำจากใบตอง การใช้จานชามกระเบื้อง การออกกฎที่ชัดเจนในการทิ้ง

แยกขยะ การห้ามทิ้งขยะบริเวณแม่น้ำ ตลอดจนป้ายขอความร่วมมือจากพ่อค้าแม่ค้าในตลาดรวมถึงนักท่องเที่ยวในการลดใช้ถุงพลาสติก จะเห็นได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการจัดการขยะเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในเรื่องของปริมาณขยะ

4.3.5 มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชน

จากแผนการพัฒนาเศรษฐกิจลงสู่แผนการพัฒนาท้องถิ่น ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงในทิศทางต่างๆ มากขึ้นตามนโยบายการพัฒนา จากแผนดังกล่าวทำให้เกิดโครงการในการดำเนินงานพัฒนาชุมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชน โดยจะแบ่งเป็นด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านที่หนึ่งด้านโครงสร้างพื้นฐาน

1) เมื่อองค์การบริหารส่วนตำบลมีงบประมาณในการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว ให้สถานที่ท่องเที่ยวมีความสะดวกต่อการเข้าถึงจึงได้มีการซ่อมแซมไฟสาธารณะทั้งตำบล เพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงไฟฟ้าทำให้การจราจรในเวลากลางคืนมีความสะดวกและปลอดภัยมากขึ้น

2) การก่อสร้างถนนลาดยาง ถนนคอนกรีต ถนนผิวลูกรังในหมู่บ้านให้มีความสะดวกปลอดภัย และเพียงพอต่อความต้องการของประชาชน เมื่อมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามายังสถานที่ท่องเที่ยวได้สะดวกจึงทำให้การถึงสถานที่ท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่เข้าถึงได้มากขึ้น

ด้านที่สองด้านเศรษฐกิจ

1) จัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร เพื่อเป็นการกระจายข่าว ประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมและสนับสนุนด้านการเกษตรให้แก่ประชาชน ให้ประชาชนสามารถพัฒนาอาชีพจากอาชีพดั้งเดิม หรือต่อยอดพัฒนาเป็นอาชีพอื่นๆ ตามความถนัด ความสามารถทำให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ จะเห็นได้ว่าสินค้าที่ชาวบ้านในชุมชนนำมาขายในบริเวณตลาดต่างเป็นพืชผลทางการเกษตรที่ได้จากสวนของชาวบ้าน และยังมีกล้วยไม้ชนิดต่างๆ นำมาในบริเวณตลาดอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีผลิตภัณฑ์หรือสินค้าที่แปรรูปจากพืชผลทางการเกษตรให้เป็นนมหวาน อาทิเช่น มะม่วงกวน สังขยา มะพร้าวอ่อน เป็นต้น

ด้านที่สามด้านสังคม

1) สนับสนุนจุดบริการประชาชนในวันสำคัญต่างๆ อาทิวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ ของสถานีนอนามัย และจัดตั้งอาสาสมัครชุมชนร่วมกับกรรมการหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อป้องกันปัญหาอาชญากรรม รวมถึงการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและนักท่องเที่ยว

ด้านที่สี่ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1) จัดตั้งบริเวณทิ้งขยะมูลฝอย รวมทั้งกำจัดผักตบชวาตามลำคลองสาธารณะ วัชพืชบริเวณริมถนน และจัดตั้งโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ โดยดำเนินการปลูก และตัดแต่งกิ่งไม้

ด้านที่ห้าด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

1) การสนับสนุนโครงการผู้สูงอายุเนื่องในวัยสงกรานต์ รวมไปถึงกิจกรรมการตัดบาตรทางน้ำ เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี และสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้าน

2) การสนับสนุนงานลอยกระทงด้วยกาบกล้วยในพิธีปล่อยกระทงสาย เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม และเชิดชูเอกลักษณ์ และยังปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่เยาวชนให้เห็นถึงคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น

3) การฝึกอบรมด้านภาษาอังกฤษ เพื่อการสื่อสาร การให้บริการ แก่นักเรียนและประชาชน โดยทั่วไป รวมทั้งสนับสนุนโครงการรู้ภาษาอังกฤษเพื่อชีวิตที่ดีในอาเซียน

ด้านที่หกด้านการท่องเที่ยว

1) การสนับสนุนจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว และข้อมูลอื่นๆในพื้นที่

2) การฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร การบริการ เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้ภาษาอย่างง่ายในการให้บริการข้อมูล ข่าวสารแก่นักท่องเที่ยว

ด้านที่เจ็ดด้านสาธารณสุข

1) การสนับสนุนโครงการรณรงค์และป้องกันโรคไข้เลือดออกด้วยการจัดซื้อยาพ่นยุง และทรายอบท

2) การสนับสนุนให้มาการสำรวจสัตว์และขึ้นทะเบียนสัตว์ ตามโครงการสัตว์ปลอดโรคคนปลอดภัย มีการฉีดวัคซีนป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า

ด้านที่แปดด้านการเมือง การบริหาร การปกครอง

1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการในการจัดซื้อจัดจ้างงานต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบล รวมไปถึงโครงการจัดตั้งประชาคมหมู่บ้าน ประชาคมตำบล เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น

2) การสนับสนุนการอบรม และศึกษาดูงานเพิ่มศักยภาพแก่เจ้าหน้าที่ และผู้นำชุมชน เป็นการพัฒนาความรู้ให้กับเจ้าหน้าที่และผู้นำของชุมชน

3) การจัดตั้งโครงการก่อสร้างอาคารเอนกประสงค์ เพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน และยังพัฒนาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่โดยรอบ อาทิเช่น การตัดหญ้า ตัดกิ่งไม้ข้างทางและริมถนน

จะเห็นได้ว่าจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ จะเกิดขึ้นได้สอดคล้องกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการพัฒนาทั้งแปดด้านพบว่าทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีงานทำ มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวบ้านมีการพัฒนาทักษะอาชีพ นำไปสู่การสร้างรายได้ และมีรายได้เพิ่มมากขึ้นนอกจากนี้การพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนทำให้โครงสร้างพื้นฐานในชุมชนได้รับการพัฒนาให้มีความสะดวกสบายมากขึ้น อาทิเช่น มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก มีไฟฟ้าใช้ มีน้ำไว้ใช้อุปโภคและบริโภค มีการรักษาสสิ่งแวดล้อมชุดคลองคูคลองเพื่อความสะอาด สร้างภูมิทัศน์ให้น่าอยู่อาศัยและสร้างบรรยากาศให้นักท่องเที่ยวได้อยากกลับมาเที่ยวชมอีก นอกจากนี้พ่อค้าแม่ค้าในบริเวณตลาดยังได้มีการเข้าไปฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้ในทักษะภาษาอังกฤษอย่างเช่นการสื่อสารสนทนาอย่างง่าย เพื่อให้พ่อค้าแม่ค้าได้ตอบโต้กับนักท่องเที่ยวได้บ้าง อาทิเช่นการตอบถามราคาสินค้า เป็นต้น

4.4 เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตลาดน้ำท่าคาประสบความสำเร็จ

4.4.1 ด้านทรัพยากรและวัฒนธรรม

ตลาดน้ำท่าคาได้เกิดขึ้นในประมาณช่วงปี 2500 พร้อมๆ กับการขุดคลองพินลา ตลาดน้ำท่าคาได้เกิดขึ้นจากการทำนบท่าคา เป็นแนวทางน้ำไหลแบบธรรมชาติ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้จึงได้ตั้งบ้านเรือนกระจายไปทั่วริมแม่น้ำ ทั้งยังเป็นจุดลำคลองต่างๆ ไหลมาเชื่อมต่อกัน อาทิเช่นคลองขุดเจ๊ก จึงทำให้การสัญจรทางน้ำมีความสะดวก ชาวบ้านจะพายเรือไปตามเส้นทางน้ำพร้อมสินค้า ว่างทางจะมีการแลกเปลี่ยนสินค้าหรือทำการซื้อขายกับคนในชุมชนจึงทำให้ชาวบ้านเกิดเป็นความสัมพันธ์ที่พึ่งพาอาศัย และเรือขายสินค้าจะมีมากขึ้นวันนัดที่ตรงกับข้างขึ้นข้างแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ เรือหลายร้อยลำจะมารวมกันบริเวณนัดท่าคา จนในปี 2541 ได้มีโครงการตัดถนนจนทำให้การสัญจรทางบกมีมากขึ้นและยังสะดวกขึ้นถึงแม้ว่าร้านค้าในเรือจะลดลง เพราะชาวบ้านเลือกที่จะไปขายและซื้อสินค้าที่ตลาดบกแต่นัดน้ำแบบแต่เดิมก็ยังคงมีอยู่ที่มีแม่ค้าพ่อค้าพายเรือขายสินค้าแลกเปลี่ยนสินค้าทางเกษตรกร และในปี 2541 ตลาดน้ำท่าคาได้รับการส่งเสริมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จึงได้กำหนดเพิ่มวันนัดขึ้นจากเดิมคือวันเสาร์ และอาทิตย์เพื่อเพิ่มความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวมากขึ้น แม้ว่าจะมีนัดท่าคา แต่ชุมชนท่าคายังมีการทำการเกษตรเป็นอีกอาชีพ ซึ่งอาชีพชาวสวนก็เป็นอีกอาชีพแต่ดั้งเดิมของชาวบ้าน อาทิการทำนาปราง ในท้องร่องมีการทำนา หรือปลูกไม้ยืนต้นอย่างมะม่วง มะพร้าว เมื่อถึงฤดูน้ำหลากจะมีการหนุนเข้ามาของน้ำทะเล พื้นที่ในการทำนาจึงเกิดความเสียหายชาวบ้านในชุมชนจึงได้เลิกทำนาและหันไปสนใจปลูกผลไม้ทำสวนแทน เพราะการทำสวนเป็นการลงทุนเพียงครั้งเดียวแต่ได้ผลผลิตในระยะยาว อีกทั้งดินยังมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำกรเพาะปลูกเพราะในช่วงหน้าฝนกระแสน้ำจะมีอินทรีย์วัตถุ

ต่างๆ ปะปนกับสายน้ำจมลงเป็นตะกอน เมื่อปลูกผัก ผักก็จะอ้วนสวย เมื่อปลูกไม้ผลก็พบว่าให้ผลผลิตได้ตลอดปีอย่างชมพู ส้มโอ ฝรั่ง ตลอดระยะเวลาในการทำสวนกว่า 40 ปีได้มีการสร้างทำนบท่าคาขึ้น เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำเค็มไหลเข้ามา บริเวณน้ดท่าคาก็ยังมีการซื้อขาย หรือแลกเปลี่ยนสินค้า โดยสินค้าที่ทำการแลกเปลี่ยนนั้นจะเป็นสินค้าของแต่ละชุมชน เช่น อย่างชุมชนท่าคาจะมีสินค้าจำพวกกล้วย อ้อย มะพร้าว น้ำตาลมะพร้าว ชุมชนบางคนที่ก็จะนำข้าวสาร พืชไร่ และชาวแม่กลองจะนำเอาอาหารทะเล มาแลกเปลี่ยนเป็นต้น จากอดีตจนปัจจุบัน น้ดท่าคาได้เปลี่ยนมาเรียกเป็นตลาดน้ำท่าคา การค้าขายเส้นทางน้ำคือความผูกพันของคนในชุมชน และได้กลายมาเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญ นำโดดเด่นของตลาดน้ำท่าคา เพราะยังคงเป็นตลาดน้ำเรือพายธรรมชาติอย่างในอดีต มีการซื้อขายกันเองของชาวบ้านในชุมชนและการซื้อขายที่มากขึ้นเป็นผลมาจากตลาดน้ำเป็นที่รู้จักมากขึ้น พืชผักหรือผลผลิตส่วนใหญ่จะเป็นพืชผักหรือผลไม้ที่ผลิตได้เองในชุมชน

จากกรณีที่ถึงฤดูฝนจำมีน้ำหลากพร้อมกับการหนุนของน้ำเค็มชาวบ้านได้เลิกทำมาและหันมาปลูกมะพร้าวหรือมะม่วง จากการทำนาจึงทำให้มีร่องคลอง ส่งผลให้ง่ายต่อการปรับพื้นที่ใหม่ให้สามารถปลูกไม้ผลลงไปแทนการปลูกข้าว ในปัจจุบันการทำสวนมะพร้าวถือเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านชุมชนท่าคาจะมีนายทุนเข้ามาเก็บมะพร้าวถึงสวนโดยประมาณทุก 25 วัน รวมไปถึงมีการนำผลผลิตที่ได้จากมะพร้าวมาแปรรูปเพื่อเป็นการถนอมอาหาร หรือสร้างคุณค่าให้แก่พืชผลมากขึ้นอาทิเช่นการนําน้ำตาลมะพร้าว วนมะพร้าว น้ำตาลสด และยังมีสินค้าอื่นๆ จากสวนอาทิเช่น มะม่วงกล้วย ชมพู มะนาว มะเขือ มะละกอ พริก ค่ะน้า กวางตุ้ง หอมกระเทียม ใบชะคราม เป็นต้น

ในด้านของวัฒนธรรมที่ยังคงมีให้เห็นและปฏิบัติสืบทอดกันมาอาทิเช่น การตักบาตรยามเช้า การกวนกระยาสารท งานสงกรานต์ เข้าพรรษา วันออกพรรษา วันวิสาขบูชา งานบุญ งานกฐิน เทศการมะม่วงอร่อง การทำน้ำตาลมะพร้าว รดน้ำดำหัวหลวงพ่อบ้านแหลมหรือจะเป็นพิธีกรรม งานเลี้ยง งานรื่นเริงต่างๆ ชาวบ้านก็จะออกมาให้ความร่วมมือกันอย่างเหนียวแน่น เป็นการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานความเชื่อหรือศาสนาเดียวกัน ดังข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งว่า

“การอนุรักษ์ประเพณีอย่างใส่บาตรตอนเช้า ทำบุญตอนเช้าเราก็ยังมีอยู่ ทำบุญใส่บาตรทั้งหน้าบ้าน ทั้งไปวัด แล้วก็ประเพณีเทศกาลวันสำคัญอะไรเราก็ยังมีอยู่ กวนกระยาสารท เทศกาลมะม่วงอร่อง แล้วก็เรื่องของการทำงานน้ำตาลมะพร้าว จัดช่วงสงกรานต์ รดน้ำดำหัว มีสงฆ์น้ำพระ ประเพณีแห่สงฆ์น้ำพระหลวงพ่อบ้านแหลมแห่มาทางรถมาตั้งที่วัดแล้วก็ตลาดน้ำ การทำพวกจักสานจากใบมะพร้าว การทำขนม การทอใบตองก็มีอยู่คนที่ทำแบบดั้งเดิมก็แม่ค้าในเรือนั้นแหละที่ทำอยู่ แล้วก็ยังมีพายเรือนะ” (ฐานิดา สีเหลือง, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2562)

4.4.2 การจัดการโดยชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคามีการดำเนินงานภายใต้คณะกรรมการบริหารตลาดน้ำท่าคาโดยเริ่มก่อตั้งครั้งแรกในปี พ.ศ. 2545 ที่ประกอบไปด้วยสมาชิกทั้งหมด 19 ท่าน ประกอบไปด้วยประธานคณะกรรมการ 1 ท่าน (โดยเลือกจากตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา) รองประธาน 1 ท่าน (โดยเลือกจากตำแหน่งกำนัน) ทั้งนี้ตำแหน่งประธานและรองประธานจะมีวาระดำรงตำแหน่งครั้งละ 4 ปี ในส่วนของคณะกรรมการประกอบไปด้วย 17 ท่านมาจากส่วนต่างๆคือ รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา 2 ท่าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา 2 ท่าน ประธานและผู้นำการท่องเที่ยว 2 ท่าน ชาวบ้านในชุมชน 2 ท่าน ตำรวจ 1 ท่าน กรมอนามัย 1 ท่าน เจ้าของที่ดินบริเวณตลาด 2 ท่าน ผู้นำอาวุโสของชุมชน 4 ท่าน และเลขานุการ 1 ท่านที่ทำหน้าที่ควบคู่ไปกับการเป็นคณะกรรมการ โดยมีรายชื่อและตำแหน่งที่ดำรงไว้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.4 รายชื่อคณะกรรมการบริหารตลาดน้ำท่าคา

ชื่อ	ตำแหน่ง
นายวินัย นุชอุดม	ประธานคณะกรรมการ
นางสมรวย รัตนเจริญ	รองประธาน
นายเชิดศักดิ์ เทียมสมชาติ	กรรมการ
นางฐานิดา สีเหลือง	กรรมการ
นายวิเชียร เจริญรัตน์	กรรมการ
นางกัญญาวีร์ สุขเกษม	กรรมการ
นายบุญส่ง อึ้งหนู	กรรมการ
นางสมรวย สุขภิบาล	กรรมการ
นายนิพนธ์ เงินคงพันซ์	กรรมการ
ด.ต.รชานนท์ มีเถื่อน	กรรมการ
นายประยูร เอี้ยวพันซ์	กรรมการ
นางวรรณิ์ ใจหลัก	กรรมการ
นางณรรรัตน์ เกียรติคุณ	กรรมการ
นางสาวพรทิพย์ เจริญรัตน์	กรรมการ
นายเกษม เทียมสมชาติ	กรรมการ
นายจรรุญ เจือไทย	กรรมการ

ชื่อ	ตำแหน่ง
นายอุดม ประเสริฐจิต	กรรมการ
นายทวีป เจือไทย	กรรมการ
นายประวิทย์ ทิพย์ชื่น	กรรมการ/เลขานุการ

แหล่งที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา

ในการบริหารงานจะมีการประชุมหนึ่งครั้งต่อเดือนในการวางแผน หรือจัดแนวทางในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และหากมีเรื่องที่ชาวบ้านได้มาร้องเรียน คณะกรรมการก็จะนำเสนอเอาเข้าที่ประชุม และจะมีการแสดงผลรายรับรายจ่ายในแต่ละเดือน ทั้งนี้ในกรณีที่ประธานไม่อยู่ก็จะให้รองนายกทำหน้าที่แทน ในการดำเนินการจัดการจะมีการแบ่งตามส่วนต่างๆ อาทิเช่นคณะกรรมการที่เป็นตำรวจก็จะดูแลเรื่องความปลอดภัยมีการประสานงานกำตารวจชุมชน หรือ อภปร. ที่มาคอยดูแลความปลอดภัย ตลอดจนการคอยโบกรถในการจราจร มีอาสาสมัครมาดูแลเรื่องความสงบ ในส่วนของกรมอนามัยก็จะมีหน้าที่ในการดูแลความสะอาดของที่ทิ้งขยะ ความสะอาดของอาหาร ความสะอาดของพ่อค้าแม่ค้า เป็นต้น

การการจัดการร้านค้าบริเวณตลาดน้ำท่าคาจะแบ่งการขายสินค้าเป็น 2 ลักษณะคือ ร้านค้าในเรือ และร้านค้าบนบก ร้านค้าที่ลงเรือจะไม่มีเก็บค่าเช่า เพราะหลายลำเป็นเรือดั้งเดิม มีมาอยู่แล้ว ใครจะพามาขายอะไรก็ได้ ร้านค้าด้านบนจะมีการเก็บค่าเช่าเป็นรายเดือนเดือนละ 1,000 บาท ถึงจะมีการเก็บค่าเช่า แต่คนที่มาขายสินค้าต้องเป็นคนในชุมชนเท่านั้น ร้านค้าในฝั่งตลาดประชารัฐชุมชนจะมีประมาณ 14 ร้าน จะเก็บราคาค่าเช่าเพียง 500 บาท อาทิเช่น ร้านนวด ร้านจักสาน ร้านวาดภาพ ร้านขายขนมไทย เป็นต้น และร้านค้าอื่นๆที่มากกว่า 100 ร้าน ความสัมพันธ์ของพ่อค้าแม่ค้าในตลาดจะเป็นญาติ เป็นเครือญาติ คนรู้จักกันมานาน ติดต่อกันตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เป็นคนที่อยู่ในชุมชน เป็นการส่งเสริมรายได้ให้กับคนในชุมชน มีเงิน มีอาชีพ และประกอบอาชีพตามความถนัดหรือความสามารถ สินค้าที่ขายก็มาจากสวน เป็นการกระจายรายได้ให้แก่คนในชุมชน สำหรับกฎระเบียบของตลาดน้ำท่าคาสามารถเขียนได้ดังนี้

ข้อหนึ่งห้ามนำรถยนต์ จักรยานยนต์มาจอดบริเวณทางเดิน และทางเท้าริมคลอง

ข้อที่สองเรือยนต์ที่เข้ามาบริเวณตลาดน้ำท่าคาต้องเบาหรือดับเครื่องยนต์ทุกครั้ง

ข้อสามพ่อค้า แม่ค้าตลอดจนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมตลาดน้ำท่าคาต้องใช้วาจาสุภาพเรียบร้อย

ข้อสี่ห้ามนั่งขยงลงในลำคลองหรือสถานที่ใดใดในบริเวณตลาดน้ำ อันก่อให้เกิดมลภาวะด้านสิ่งแวดล้อม

ข้อห้าห้ามนำปลุกสร้าง นั่งร้านขายของ หลังคาบังแดดล้ำเข้ามาในเขตลำคลอง

ข้อหผู้ประกอบการร้านค้า พ่อค้า แม่ค้า จำเป็นจะต้องติดป้ายราคาแสดงสินค้าให้เห็นอย่างชัดเจน

ข้อเจ็ดพ่อค้า แม่ค้าห้ามล้างภาชนะใส่อาหารในลำคลอง

ข้อแปดพ่อค้า แม่ค้า และนักท่องเที่ยวตลอดจนประชาชนทั่วไปห้าวางสิ่งของบริเวณทางเดินเท้าริมคลองหรือบนโต๊ะ

ข้อเก้าการกระทำใดใดที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินหรือชื่อเสียงของตลาดน้ำท่าคณะ กรรมการตลาดน้ำท่าคาสามารถดำเนินการว่ากล่าวตักเตือนหรือดำเนินการให้ผู้กระทำผิดออกจากสถานที่บริเวณตลาดน้ำท่าคาได้ทุกเมื่อ ตรงกับแม่ค้าท่านหนึ่งในตลาดที่กล่าวว่า

“คือกฎของเรามีมาแต่ที่แรกแล้วอย่างที่ตั้งไว้ก็คือ ที่สาธารณะประโยชน์ทางเท้า ห้ามกีดขวางจราจรทางเท้า ไม่ว่าจะเป็รถ หรือว่าสิ่งของที่มาวางขายทางเท้าซึ่งเป็นเส้นทางที่ให้นักท่องเที่ยวได้เดินได้สะดวก เป็นถนนคนเดิน เพราะฉะนั้นสองข้างห้ามมีของลงมาวางที่ฟุตบาท กฎกติกาของตลาดน้ำก็คือรักษาความสะอาด การพูดการจา ติดราคาสินค้าให้ชัดเจนแล้วก็มีกิจกรรมประเพณีของทางตลาดเขาจัดขึ้นมา ทุกคนต้องให้ความร่วมมือ กฎหลักๆก็จะประมาณนี้” (สมรวย สุขภิศาล, 26 พฤษภาคม 2562)

นอกจากค่าเช่าที่พ่อค้าแม่ที่ต้องจ่ายตามกฎระเบียบแล้ว ในส่วนของเรือพายก็จะมีกรเก็บค่าบำรุงรักษาเป็นรายเดือนล่ำละ 200 บาท สำหรับเงินที่เก็บได้จากร้านค้าจะอยู่ที่ 500 บาท ทางตลาดจะมีป้ายขนาดใหญ่ติดไว้โดยแสดง “บัญชีรายรับ-รายจ่าย ตลาดน้ำท่าคา” โดยแสดงเป็นลำดับและกว้างถึงที่มาของรายได้ของตลาด อันประกอบไปด้วยรายได้จกค่าเช่าท่าเรือชุมชน รายได้จากเงินบำรุงจากแม่ค้า รายได้จากการจัดเก็บค่าบริการห้องน้ำ ค่าตอบแทนนักดนตรี ค่าจ้างทำความสะอาดห้องน้ำ ค่าจ้างจัดเก็บผักตบชวาในลำคลอง ค่าจ้าง อภปร. ค่าน้ำประปา ค่าซ่อมแซมห้องน้ำและระบบสาธารณูปโภค ค่าใช้จ่ายอื่นๆ เป็นต้น เมื่อมีรายได้หรือรายจ่ายจากช่องทางไหนก็จะเขียนเป็นจำนวนเงินไว้แสดงไว้ตามรอบเดือน ในเงินที่หักเหลือจากค่าใช้จ่ายก็จะนำเงินที่ได้ไปจัดสรรทำสาธารณประโยชน์ หรือทำไปทำกิจกรรมต่างในเทศกาลที่สำคัญ ทั้งนี้คณะกรรมการหนึ่งในคณะผู้บริหารตลาดน้ำได้อธิบายเกี่ยวกับตารางไว้ว่า

“ก็คือเขาจะมีบริหารโดย อบต. ตัวเลขในตารางมันเป็นจำนวนเงินของส่วนรวมที่จัดเก็บเข้ามา ก็จะบอกรายละเอียดชี้แจง อย่างจัดกิจกรรมร่วม คนช่วยเท่าไร มีใครสนับสนุนมาเท่าไร ส่วนกลางก็ต้องแจ้งเพราะเงินบริหารตลาดน้ำเอาไปทำอย่างอื่นไม่ได้ มันจะต้องเอามาใช้จ่ายในตลาดน้ำ ซึ่งพอเรามีรูปแบบคณะกรรมการแล้วก็ต้องชี้แจงตลอดเดือนหนึ่งเขาจะมาชี้แจงว่าได้รับเท่าไร ใช้จ่ายอะไร กิจกรรมร่วมหมายถึง ทางอบต.

จัดลอยกระทง จัดปีใหม่ ก็จะมีบอกว่าใครช่วยมาเท่าไร ก็จะเอาไปรวมเป็นเงินกองกลาง แล้วทางชุมชน ทางแม่ค้าบริจาคเท่าไร อะไรแบบนี้ กิจกรรมร่วมในแต่ละรอบที่ อบต. คือจัดกิจกรรมแต่ละครั้งไม่ได้มีงบประมาณสนับสนุนตลอด ชุมชนก็ต้องช่วยกันการจัดกิจกรรม แต่ละครั้ง” (สมรวย สุขภิกษาล, 26 พฤษภาคม 2562)

ถึงแม้ว่าจะมีการบริหารงานที่ชัดเจนแต่ภายใต้การบริหารยังพบว่ามี การขัดแย้งกันระหว่าง ประธานคณะกรรมการ และกรรมการด้วยตัวเอง โดยเมื่อกรรมการมีการเสนอกิจกรรมต่างๆที่จะจัด ขึ้นให้เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่จะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเยี่ยมชม หรือให้เป็นที่รู้จัก กลับพบว่า ผู้บริหารด้านบ่นทำเพียงรับฟัง แต่ไม่มีการประสานงานต่อ เห็นได้จากตลาดน้ำท่าคาไม่สามารถปฏิทิน การท่องเที่ยวของชุมชนได้ กิจกรรมที่เคยจัดขึ้นและทำให้ตลาดเป็นที่รู้จักจึงไม่ได้มีการสานต่อ หรือนำเอาไปปฏิบัติให้เกิดความต่อเนื่อง สาเหตุมาจากในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งจำเป็นที่จะต้อง มีเงินทุนในการดำเนินการ แต่เมื่อผู้บริหารระดับสูงรู้สึกไม่เห็นด้วยจึงทำให้ไม่มีการอนุมัติโครงการ หรือ จัดกิจกรรมตามที่มีคณะกรรมการได้เสนอเรื่องขึ้นไป ปัญหาในข้างต้นได้จากสัมภาษณ์ คณะ กรรมการบริหารตลาดน้ำท่าคาโดยความว่า

“จุดที่ยังดูเป็นอุปสรรคที่สำคัญนั้นคือในประเด็นสามัคคี ความเข้าใจซึ่งกันและกัน วิสัยทัศน์ให้ตรงกัน แล้วในการพัฒนาจะเกิดรูปหน้าไปอย่างรวดเร็วผ่านการมีวิสัยทัศน์ ร่วมกันและการลงมือทำจริง อยากรู้คนที่พัฒนาจริง วิสัยทัศน์กว้างไกล ต้องการ นักท่องเที่ยวเข้ามาจับจ่ายซื้อสินค้า เข้ามาเที่ยวชมบริบทตลาดน้ำ เข้ามาเสพธรรมชาติ ของชุมชน ไม่ใช่ต้องการคนในชุมชนให้มาซื้อขายกันเอง มันไม่ใช่เป็นการตลาดซื้อขาย แบบยั่งยืน คนในพื้นที่ซื้อกันเองชุมชนไม่ยั่งยืน อยากรู้ทำอะไรเออะแยะนะ แต่พอเสนอ ในที่ประชุมมันก็จบอยู่แค่ตรงนั้น มันก็เลยกลายเป็นความเบื่อ ที่ไม่อยากจะประชุม เรา อยากรู้ อยากรู้ คือเราเสนอปุ๊บ แล้วไม่ลงมือทำกันสักที แล้วเราจะเข้าไปประชุมเพื่อ อะไร คนเราถ้าคิดจะพัฒนา ไม่มีงบประมาณมันก็หาได้ถูกปะ มันหาได้ แต่ขอคุณบอก ว่าโอเคทำ คุณประกาศเลยว่าจะทำไอนี้ ไอนี้ กรรมการได้ออกมาปรึกษาหารือนะ มีคน เสนอมาแล้วนะ ทำตรงนี้ๆ งบประมาณมันต้องใช้เท่าประมาณนี้ๆ เราจะทำยังไงกัน เรา ช่วยหาตรงนี้ได้ไหม หาจากตรงไหน ลงมือทำกันเลยไหม แต่นี่มันไม่ใช่ ซึ่งเสนอไปมัน ก็เงียบเฉย” สอดคล้องกับผู้เฒ่าในชุมชนที่เล่าไว้ว่า “นายกแกใจไม่ค่อยถึง ถ้าถึงตลาด มันบูมกว่านี้เออะ คล้ายกับชอบแข่งธุรกิจ ไม่มีผลประโยชน์ ชอบผลประโยชน์ ชอบ เปอร์เซ็น เสียสละนี้ไม่มี เพราะเขาเคยเป็นครูใหญ่ผม เขาเป็นยังเป็นผอ. ผมเป็นครูน้อย อยู่กันมาเป็น 10 ปี รุ่นนี้สั้หมด” (สมรวย สุขภิกษาล, 26 พฤษภาคม 2562)

จะเห็นได้ว่าปัญหาของการบริหารจัดการเกิดจากความไม่สามัคคีในกลุ่มผู้บริหาร การมีแนวคิด วิสัยทัศน์ ส่งผลให้เกิดความไม่เข้าใจซึ่งกันและกันหาปล่อยไว้สิ่งนี้อาจเกิดขึ้นคือตลาดน้ำ อาจจะไม่มีการพัฒนาให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ เมื่อตลาดหยุดนิ่งก็อาจจะส่งผลต่อพ่อค้าแม่ค้าที่อยู่ในตลาด และยังส่งผลต่อชาวบ้านในชุมชนได้ ในประเด็นของความสามัคคีจึงเป็นประเด็นที่น่าจับตามองว่าในคณะกรรมการตลาดน้ำจะมีทางออกอย่างไร เพราะในส่วนของชาวบ้านมีความสามัคคี พร้อมให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ ยังคงเห็นบรรยากาศการช่วยกันซื้อของระหว่างพ่อค้าแม่ค้าด้วยกัน ยังเห็นบรรยากาศที่พ่อค้าแม่ค้าในตลาดถามไถ่ถึงสินค้าที่นำมาขาย จะเห็นได้ว่าชาวบ้านมีความไว้ใจ และมีความเข้าใจกันดี แต่ความบาดหมางในระดับผู้นำชาวบ้านก็ต่างรับรู้ได้ถึงความขัดแย้งดังกล่าว

4.4.2.1 แนวโน้มในการพัฒนาตลาดน้ำ

เนื่องจากในปัจจุบันตลาดน้ำท่าคาเป็นที่รู้จักแก่คนภายนอกและนักท่องเที่ยวมากขึ้น ผู้นำจึงมองว่าการรักษาเอกลักษณ์ของตลาดเรือพายเป็นสิ่งสำคัญ เพราะตลาดน้ำเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เรือพายธรรมชาติ บรรยากาศยังคงมีความเป็นธรรมชาติสูงแต่สิ่งสำคัญไม่น้อยไปกว่าการรักษาสภาพบรรยากาศของตลาดน้ำนั้น ประเด็นแรกคือสิ่งอำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยวเพื่อสร้างความประทับใจและเป็นในการดึงดูดนักท่องเที่ยวโดนตลาดน้ำท่าคามิแผนที่จะขยายทำที่จอดรถเพิ่มขึ้น จัดทำที่นั่งในบริเวณตลาดน้ำเพิ่มขึ้น ทำป้ายที่เป็นจุดถ่ายรูปเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของผู้นำการจักการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ได้กล่าวว่า

“มีแผนที่จะขยายตลาดทั้งสองทางให้สุดฝั่ง ตามสุดทางเดิน ถ้าเกิดมันแน่นก็จะขยายทั้งสองฝั่ง เพราะตอนนี้ถนนเราขยายแล้ว แล้วก็พัฒนาบ้านราชที่ 5 ให้เป็นจุดถ่ายรูปต่อจากโรงตาล แล้วก็ปรับปรุงตรงที่เขี้ยวน้ำตาล จะมีป้ายข้อมูลบรรยายเกร็ดความรู้เพิ่ม แล้วก็เกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว เส้นทางการท่องเที่ยว ว่านอกจากมีตลาดน้ำท่าคา มีเรือพาย แล้วก็จะมีอะไรอีกที่จะไปเที่ยวตรงไหนได้ จะขยายเส้นทางจักรยานจากที่ทำไว้แล้วแล้วก็แผนการขยายสถานที่จอดรถ” (ฐานิดา สีเหลือง, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562)

ประการที่สองกิจกรรมอื่นๆในบริเวณตลาดน้ำ ไม่ใช่แค่การสาธิตทำสิ่งของวัสดุจากก้านมะพร้าว หรือการบรรเลงดนตรีสดเท่านั้นแต่ยังมีกิจกรรมอื่นๆอาทิเช่นการเคี้ยวตาล การนำเรือชมสวน หรือการปั่นจักรยานเที่ยวชมชุมชนตามเส้นทางที่ชุมชนเตรียมไว้ การลงฐานเรียนรู้ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชมและรู้จักความเป็นมาของชุมชนมากขึ้น ด้เน้นความรู้จากชาวบ้านที่เป็นผู้รู้ของชุมชน สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของผู้นำการจักการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ได้กล่าวว่า

“ก็จะขยายเส้นทางเส้นนี้ให้เป็นที่ท่องเที่ยว เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรปลูกพืชปลูกสารเหลือกินก็เอาไว้ขาย ผักปลอดสายก็เป็นพวกผักสวนครัวที่จำเป็นกรมเกษตรแนะนำให้เราทำ หน่วยงานเกษตรมาช่วยให้ดำเนินการ ให้เราเป็นหมู่บ้านแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ก็เอาต้นมาให้เราปลูก เขาก็จะหาบ้านตัวอย่างก่อน ตอนนี้ก็รวมสมาชิกกลุ่มได้ 30 รายแต่ว่าจะคัดให้ทำเป็นต้นแบบ เป็นตัวอย่าง 5 ครัวเรือน ใน 5 ครัวเรือนก็ต้องเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคา จะต้องเป็นบ้านที่เราจะสามารถส่งประกวดได้อย่างว่ามีปลอดภัยปลอดสารเช่นทำน้ำตาล ทำปลอดสาร ทำเรือตุ๊กตัก ทำโฮมสเตย์ ที่ทำให้หลักเศรษฐกิจพอเพียงที่เราจะไปแข่งกับที่อื่นได้ เราคัด 30 หลังไม่ได้ก็เอา 5 หลัง ก็คัดไปแล้วแต่ยังไม่เสร็จนะ” (ฐานิตา สีเหลือง, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562)

ประการที่สามการเข้าถึงตลาดน้ำท่ามีป้ายของสถานที่ชัดเจน การเข้ามาในบริเวณตลาดก็ยังมีจุดเช็คอิน และป้ายบอกเส้นทางไว้คอยให้บริการ เหล่านี้จะเอื้ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวได้มายังตลาดน้ำได้อย่างรวดเร็วและปลอดภัยและในด้านของโปรแกรมการท่องเที่ยวสามารถจัดทำได้โดย ช่วงเช้าตัดกบาตรริมน้ำ จากนั้นเดินมาบริเวณตลาดน้ำ เดินเล่น ทิวชม หรือรับประทานอาหารพื้นบ้านในบรรยากาศดั้งเดิมของชุมชน ข้างตลาดจะมีโรงต้มตาลนักท่องเที่ยวสามารถชมการเคี่ยวน้ำตาลที่จะมีให้บริการเฉพาะวันเสาร์และวันอาทิตย์เท่านั้น ถัดไปเที่ยวชมบ้านกำนันจันที่เป็นบ้านไทยโบราณที่รัชกาลที่ 5 ทรงเสด็จประพาสต้น ชมการขึ้นตาลกับชาวสวนจากชาวบ้าน มีกิจกรรมฐานจักสานจากป่าพาหรือป่าอ้ว เรียนรู้การทำตะกร้า หมวก และของใช้อื่นๆ จากก้านมะพร้าวสด ถัดมาจะเป็นบ้านเรียนไทยที่จัดให้เป็นศูนย์กิจกรรมชุมชน เรียนรู้การเคี่ยวตาล สอนทำเรือตุ๊กตักจากลูกจุกหรือลูกแดง และการทำขนมไทยจากป่านาหรือป่านอม หรือสมาชิกท่านอื่นๆที่อยู่ในกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคา และปั่นจักรยานตามเส้นทางวัดเทพประสิทธิ์คณาวาส ซึ่งเป็นวัดประจำชุมชน โดยกิจกรรมทั้งหมดสามารถทำเสร็จได้ใน 1 วัน และหากต้องการค้างคืนทางกลุ่มก็จะมีโฮมสเตย์ไว้ให้บริการ และหากนักท่องเที่ยวต้องการที่พักแบบเป็นส่วนตัวก็จะมีรีสอร์ทคอยรองรับให้แก่นักท่องเที่ยวเช่นกัน แต่ผู้ที่สนใจจะทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนสามารถติดต่อจองคิวได้

4.4.3 ภาวะผู้นำ

นางฐานิตา สีเหลือง ปัจจุบันดำรงตำแหน่งประธานการท่องเที่ยวชุมชนท่าคา แต่เดิมเกิดและเติบโตที่ชุมชนท่าศาลา อำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีฐานะปานกลาง ทางครอบครัวประกอบอาชีพค้าขายเปิดร้านขายของชำที่ขายสินค้าเบ็ดเตล็ด มีบิดาชื่อนายเทอม สีเหลือง เป็นกำนันในสมัยนั้น มารดาชื่อนางบุญมี สีเหลือง มีพี่น้องทั้งหมดแปดคน โดยมีนางฐานิตา สีเหลืองเป็น

บุตรคนที่สามของครอบครัว เมื่อเติบโตจนเข้าสู่วัยที่ต้องเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยนางฐานิดา สีเหลืองได้สอบติดและเข้ารับการศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ภาคพิเศษในหลักสูตรครุศาสตร์ เมื่อเข้ารับการศึกษาได้สองปีมีความคิดที่อยากจะทำงานแม้ว่าสถานะทางครอบครัวไม่ได้มีความยากลำบากในการส่งเสียแต่เป็นเพราะเวลาเรียนเป็นภาคค่ำ และมีเวลาว่างในตอนกลางวัน จึงได้เริ่มไปเป็นครูพี่เลี้ยงสอนเด็กในระดับประถมศึกษาตอนต้นในวิชานาฏศิลป์ เมื่อทำได้ประมาณสองปีได้มีความคิดจะออกจากการทำงาน เพราะทางบิดามารดามีอายุมากขึ้นเกิดความ เป็นห่วง ในวันหยุดเสาร์อาทิตย์จึงตัดสินใจกลับมาช่วยบิดามารดาทำงาน ประกอบกับภาระงานครูพี่เลี้ยงที่ได้รับหน้าที่ให้ทำการสอนในวันธรรมดาที่มากขึ้นตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันศุกร์ ประกอบกับด้วย ลักษณะที่ต้องเดินทางไปกลับอยู่เช่นนี้ถึงสองเดือน จนทำให้ไม่สามารถแบ่งเวลาไปเข้าเรียนต่อได้จึงได้ตัดสินใจลาออกจากมหาวิทยาลัยพร้อมกับการลาออกจากการสอน มาช่วยงานบิดามารดาที่บ้านอย่าง เต็มตัว ขยับขยายร้านค้าให้มีขนาดใหญ่ ประจวบกับช่วงที่ลาออกจากที่เรียนแล้วกลับมาช่วยงานที่ บ้านเป็นนั่นเป็นนี่เป็นเวลาเดียวกับบิดาใกล้จะปลดเกษียณจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน บิดาจึงให้เข้าลง ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านและมองว่าบิดาเป็นแรงบันดาลใจในการจะเข้าดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน อีกทั้งทาง บิดาก็ได้คาดหวังอย่างให้บุตรของตนเข้ารับทำงานในตำแหน่งนี้ เมื่อเป็นแรงบันดาลใจและอยากให้ บิดาพอใจ จึงได้เข้ารับลงสมัครเลือกตั้งในตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน

นางฐานิดา สีเหลืองได้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลท่าคา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2529 จึงถึง ปี 2560 ในช่วงที่ได้เข้ารับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านยังคงช่วยทางบ้านค้าขายควบคู่ไปด้วย แต่เมื่อทำงาน ควบคู่ไปทั้งสองด้านคือค้าขายและเป็นผู้ใหญ่บ้าน แล้วพบว่าภาระเป็นผู้ใหญ่บ้านมีภาระหน้าที่งานมาก จนทำให้ไม่สามารถช่วงงานของทางบ้านได้อย่างเคย จึงได้จ้างคนภายนอกให้มาช่วยขายสินค้าในร้าน แทน จนบิดามารดาได้เสียชีวิต และมองว่าร้านขายของชำไม่สามารถไปต่อได้เพราะมีค่าใช้จ่ายต้นทุน ที่เพิ่มขึ้น ประกอบกับมองว่าตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านจะให้มานั่งขายสินค้าไม่เป็นการสมควร จึงได้มองถ่าย โอนเปลี่ยนอาชีพหันมาประกอบอาชีพทำน้ำตาลมะพร้าว ก็ได้จ้างคนในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ อยู่แล้วมาช่วยในการทำน้ำตาลมะพร้าว จึงไม่จำเป็นต้องดูแลทั้งลูกจ้างและสินค้าอย่างใกล้ชิดถืออย่าง การทำค้าขาย มีเวลาในการทำงานเป็นผู้ใหญ่บ้านเพิ่มมากขึ้น มีเวลาประชุมมากขึ้น ทำกิจกรรมเพื่อ สังคมมากขึ้นดูแลลูกบ้านได้อย่างทั่วถึง และเนื่องจากในชุมชนมีตลาดน้ำที่เป็นตลาดเรือพายอยู่แล้ว และมองเห็นความสำคัญของตลาดน้ำว่าหากไม่มีการอนุรักษ์หรือรักษาไว้ตลาดน้ำเรือพายแห่งนี้ก็ จะต้องล่มสลายหายไปเหมือนกับพื้นที่บริเวณใกล้เคียง เป็นอีกจุดที่สำคัญที่ทำให้นางฐานิดา สีเหลือง เข้ามาดูแลในเรื่องของการท่องเที่ยว และมองต่อว่าหากมีการจัดการเรื่องการท่องเที่ยวจำเป็นจะต้องมี การทำน้ำตาลให้แก่นักท่องเที่ยวได้ชมเพราะน้ำตาลมะพร้าวเป็นสินค้าขึ้นชื่อของชุมชน เมื่อได้น้ำตาล มะพร้าวที่เป็นผลิตภัณฑ์ก็จำเป็นจะต้องพัฒนาเป็นสินค้า OTOP ให้มีเครื่องหมายรับรองคุณภาพ เพื่อให้สินค้าได้มาตรฐานน่าเชื่อถือน่าซื้อ และมองต่อว่าเมื่อมีนักท่องเที่ยวก็จำเป็นที่จะต้องมีที่พักเพื่อ

รับรองแก่นักท่องเที่ยว ต้องมีเรือนำเที่ยว จึงเป็นจุดเริ่มกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคา เป็นไปตามบทสัมภาษณ์ที่ว่า

“มันมาจากป่าเริ่มแรกเป็นผู้ใหญ่บ้าน มาจากเริ่มแรกเลย แล้วก็มาอยู่ในชุมชนที่มีตลาดน้ำท่าคา พอมีตลาดน้ำทุกคนทั้งในจังหวัด ทั้งตัวป่า ทั้งผู้นำเขาเล็งเห็นว่าตลาดน้ำท่าคาเป็นตลาดเรือ เป็นตลาดเรือพายที่จะไม่มีแล้ว แล้วมันก็เป็นธรรมชาติที่เราอนุรักษ์ไว้ เพราะถ้าไม่อนุรักษ์ไว้มันก็จะล้มสลายแบบที่อื่น เพราะว่าตลาดบกมันเกิดคนก็วิ่งไปซื้อกันทางบก คนก็จะเลิกค้าขายทางเรือ ประเพณีวัฒนธรรมก็จะมี ป่าก็เลยมีความคิดนี้ก็เลยต้องขับเคลื่อน เพราะป่าก็อยู่ในพื้นที่ แล้วป่าก็คิดว่าถ้าทำเรื่องการท่องเที่ยว คือถ้ามีแกนหลักมันก็จะไปได้ เราก็ต้องเตรียมคน ระดมความคิดที่จะทำอะไรๆ มันเกิดจากเราด้วยแล้วเกิดจากภาคีข้างนอกเข้ามาช่วย พยายามที่จะให้ตรงนี้เกิด เพราะเขาเห็นว่าที่นี่มันเป็นธรรมชาติ ตลาดน้ำที่จะไม่มีแล้ว เขาอยากให้เป็นตลาดที่อันซีน อยากให้คนมาเที่ยวให้ชาวต่างชาติ คนไทยเข้ามาเที่ยว เงินมันจะได้หมุนเวียนในชุมชน” (ฐานิดา สีเหลือง, 26 พฤษภาคม 2562)

เมื่อมาถึงในปี พ.ศ. 2562 นางฐานิดา สีเหลืองได้หมดวาระการเป็นผู้ใหญ่บ้านและได้มาดำรงตำแหน่งประธานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคา และประธานการท่องเที่ยวชุมชนท่าคา ควบคู่ไปกับการเป็นคณะกรรมการตลาดน้ำท่าคา สำหรับที่ตั้งของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคา เป็นการรวมกลุ่มที่สามารถจำแนกประเภทย่อยของอาชีพชาวบ้านได้สามประเภทคือ ประเภทที่หนึ่งทำน้ำตาลมะพร้าวเพื่อให้นักท่องเที่ยว หรือผู้ที่สนใจได้เรียนรู้วิถีในการเคี้ยวน้ำตาลเป็นการฟื้นฟูและได้อนุรักษ์ภูมิปัญญาอาชีพดั้งเดิมของคนในชุมชน เป็นการเพิ่มมูลค่าและให้คุณค่าแก่สินค้า ประเภทที่สองการทำจักสานก้านมะพร้าว โดยจะมีสมาชิกในกลุ่มที่มีความสามารถในการจักสานก้านมะพร้าวเข้าร่วม มีการสาธิตให้นักท่องเที่ยวได้ชมวิธีการจักสานตั้งแต่ตะกร้า ฝาชี กระจาดผลไม้ หมวก เป็นต้น และประเภทที่สามการทำโฮมสเตย์ที่พัก ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจำนวนบ้านพักโฮมสเตย์จะลดลงไปเนื่องจากสาเหตุหลักคือเจ้าบ้านมีอายุมากขึ้นจึงทำให้ไม่สามารถดูแลนักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง และการหันไปเปิดรีสอร์ทที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวรวมถึงนักท่องเที่ยวบางกลุ่มก็มีความต้องการที่พักแบบส่วนตัวจึงหันไปจองที่พักที่มีลักษณะเป็นรีสอร์ทมากกว่าโฮมสเตย์ สำหรับที่พักก็จะแบ่งห้องได้สองลักษณะคือห้องเดี่ยวที่พักได้ไม่เกิน 2 คน และห้องรวมที่พักได้มากกว่า 10 คน

จากการพิจารณาภูมิหลังของนางฐานิดา สีเหลืองพบว่าเป็นคนในชุมชนตั้งแต่กำเนิด ชาวบ้านให้ความไว้วางใจตั้งแต่สมัยที่บิดาที่ยังเป็นกำนัน จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกในกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคาพบว่าชาวบ้านหลายคนยังคงเรียกนางฐานิดา สีเหลืองว่าผู้ใหญ่ติ่ม

แม้ว่าจะไม่ได้ดำรงตำแหน่งแล้วก็ตาม ผวนกับเป็นคนในพื้นที่และชาวบ้านบางคนก็เห็นนางฐานิดา สีเหลืองมาตั้งแต่สมัยเด็กจนเติบโตมาด้วยกัน จึงไว้วางใจที่จะรวมกลุ่ม เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามา ก็จะมีการติดต่อไปหาสมาชิกของกลุ่ม ดึงเข้ามาร่วมหรือมาเป็นวิทยากรในการทำฐานาสาธิตให้แก่ นักท่องเที่ยว จากนี้ยังมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านได้เรียนรู้เพิ่มพูนทักษะอาชีพส่งให้ชาวบ้านไปอบรมได้ตามความถนัดหรือความสนใจอาทิเช่นการทำขนมไทย การนวด ปลูกผักปลอดสาร ตลอดจนการพัฒนาสินค้าหลักของชุมชนอย่างการทำน้ำตาลเป็นต้น มีความคำนึงถึงศักยภาพของสมาชิกในกลุ่ม แต่ละคนว่ามีความสามารถด้านไหนและอะไรที่สามารถส่งเสริมหรือต่อยอดต่อไปได้ สอดคล้องกับงานของชลดา บุญอยู่ (2556: 62) ที่ทำการศึกษารื่อง ทูตทางสังคมกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษา บ้านเกาะพิทักษ์ ตำบลบางน้ำจืด อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพรที่พบว่าผู้นำชุมชนที่เป็นทางการมีแนวความคิดที่จะพัฒนาและอนุรักษ์เกาะพิทักษ์ให้มีทรัพยากรคงยังความอุดมสมบูรณ์ พัฒนาให้ชาวบ้านบนเกาะพึ่งพาตนเองได้ และเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวบ้าน จึงมีความมุ่งมั่นและตั้งใจที่จะพัฒนาเกาะอย่างจริงจัง จนทำให้ชุมชนมีการพัฒนาเกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัดจากการที่ชุมชนได้รางวัลหมู่บ้านอนุรักษ์ชายฝั่งทะเลแดนในปี 2545 และได้รางวัลหมู่บ้านดีเด่นอันดับ 2 ของจังหวัดในปี 2548 นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์นางฐานิดา สีเหลือง ในช่วงหนึ่งใจความว่า

“มาจากเริ่มแรกเลย แล้วก็มาอยู่ในชุมชนที่มีตลาดน้ำท่าคา พอมีตลาดน้ำทุกคนทั้งในจังหวัด ทั้งตัวป่า ทั้งผู้นำเขาเล็งเห็นว่าตลาดน้ำท่าคาเป็นตลาดเรือ เป็นตลาดเรือพายที่จะไม่มีแล้ว แล้วมันก็เป็นธรรมชาติที่เราอนุรักษ์ไว้ เพราะถ้าไม่อนุรักษ์ไว้มันก็ล้มสลายแบบที่อื่น แล้วการทำการท่องเที่ยวก็เพื่อจะอนุรักษ์ตลาดน้ำท่าคาให้คงอยู่ เพราะถ้าเราไม่ทำมันอาจจะล่มสลายไปแล้ว เดี๋ยวนี้คนไปตลาดบกกันหมด” (ฐานิดา สีเหลือง, 26 พฤษภาคม 2562)

จะเห็นได้ว่านางฐานิดา สีเหลืองได้เห็นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนตลาดน้ำเรือพายที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนจะหายไป ให้ความสำคัญกับปัญหาที่เกิดขึ้นและมีความต้องการเป็นอย่างมากที่จะรักษาตลาดน้ำแห่งนี้ไว้ จนนำไปสู่การพูดคุยกับนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในขณะนั้น ชาวบ้านในชุมชน ผู้อาวุโสของชุมชน เพื่อหาแนวทางในการจัดให้ตลาดน้ำท่าคายังคงอยู่โดยผ่านกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เมื่อได้ข้อตกลงได้มีการจัดการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง และพัฒนาความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวด้วยการมีที่พัก มีการขายของที่เป็ผลิตภัณฑ์ที่อยู่บนพื้นฐานการผลิตของชุมชน ตรงกับบทสัมภาษณ์ที่ว่า

“เรื่องกลุ่มอาชีพก็ต้องมารวมกลุ่ม ทำกลุ่มเรื่องท่องเที่ยว ต้องมีที่พัก แยกก็มาเรื่อยๆ คือโฮมสเตย์ราคามันไม่สูงไง ก็เริ่มจากหัวละ 100 150 350 ก็จะมีอาหารสองมื้อ ก็คือ

เขามีบ้าน ชาวบ้านก็ทำได้ อาหารก็เป็นอาหารพื้นบ้านไปต้องไปหาอะไรข้างนอก แล้วก็ทำเรื่องของที่ระลึกอย่างน้ำตาลมะพร้าว จัดสาน ทำขนมอะไรมาเรื่อย” (ฐานิดา สีเหลือง, 26 พฤษภาคม 2562)

มีการจัดตั้งกลุ่มคณะกรรมการบริหารตลาดน้ำท่าคาจากตลาดน้ำท่าคาที่ไม่ค่อยเป็นที่รู้จัก เริ่มมีคนติดต่อเข้ามาศึกษาดูงาน ก่อให้เกิดเป็นการทำโฮมสเตย์ และได้จัดกิจกรรมต่างๆที่จะทำให้ตลาดน้ำท่าคาเป็นที่รู้จักมากขึ้น จนตลาดน้ำท่าคาเริ่มมีเอกลักษณ์ที่เป็นตลาดน้ำเรือพายธรรมชาติ ผู้คนในชุมชนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ทำสวน มีต้นไม้อยู่เต็มชุมชน ผู้คนจิตใจดี มีความสงบ และเมื่อได้มีการประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำผ่านตลาดประชารัฐจึงทำให้ตลาดน้ำท่าคาเริ่มเป็นที่รู้จักสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสกับธรรมชาติ ความเรียบง่ายของชุมชน จึงได้มาเที่ยวชมเป็นจำนวนมากผนวกกับมีกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การทำน้ำตาลมะพร้าว การจักสานก้านมะพร้าว การนั่งเรือพายชมสวน การปั่นจักรยานชมชุมชน เป็นการส่งเสริมให้ตลาดน้ำท่าคาเป็นที่รู้จักมากขึ้น ทั้งนี้ในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเกิดจากแนวคิดที่นางฐานิดา สีเหลืองต้องการที่จะให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนแล้วเกิดความประทับใจตั้งแต่เข้ามาชมชุมชน จนออกจากชุมชน และจากบทสัมภาษณ์ที่ว่า

“ชุมชนท่องเที่ยวใช้ไหม เราก็ต้องทำให้มันดี เน้นไม่สอดแทรกอะไรที่มันไม่เข้ากับธรรมชาติ คือเราเน้นประมานนี้ ถ้ามีคณะเข้ามาเยอะ ป้าจะได้เยอะ มีคณะ มีคนมาดูงาน มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยอะ ขึ้นกับคนที่เข้ามา ต้องเข้าใจนะชุมชนท่องเที่ยวของป้ามันเพิ่งเริ่ม แต่กลุ่มแม่บ้านทำมานานแล้ว แต่ท่องเที่ยวชุมชนตรงนี้มันเพิ่งเริ่ม ป้าเคยทำโฮมสเตย์ แล้วตอนนั้นป้าตีใจทำจัดติดอันดับเลยนะ แล้วเหมือนเขามีภาระทางน้ำตาลน้ำตาลเขาก็ต้องส่งนอก เขาก็ต้องไปมุ่งตรงนั้นก่อน พอตรงนั้นเขาอยู่ตัวก็เลยอย่างมาทำตรงนี้ต่อ ให้มันเป็นชุมชนท่องเที่ยว เนี่ยเขายังคิดเลยว่า จะทำยังไงให้มันต่อเนื่อง เย็นมากินอาหาร เสริ่งไปลงเรือดูหิ่งห้อย คิดไว้นะ เรือก็มีรายได้ ป่าก็มีรายได้ คือชุมชนมันก็ได้ เพราะว่าในนี้สิ่งเกิดใหม่ เย็นๆมันจะเงียบ เขาต้องพยายามทำยังไงก็ได้เพราะว่าตอนนี้เข้าโอเค ตลาดน้ำเข้าคนมาละ ทำยังไงเย็นคนถึงจะมา กลางวันคนถึงจะมา มันไม่เหมือนอัมพวา 1-2 ทุ่มคนเดินเยอะแยะ แต่บางคนเขาชอบแบบนี้ละ แต่อย่างอัมพวาวัยรุ่นจะชอบ แต่ฝรั่งเขาจะชอบแบบนี้ เหมารถมาเลยคนเดียวก็มีเพื่อนมาดู” (ฐานิดา สีเหลือง, 26 พฤษภาคม 2562)

จากบทสัมภาษณ์ในข้างต้นจึงได้เกิดเป็นแนวคิดกิจกรรมท่องเที่ยวต่างๆ ให้มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น โดยกิจกรรมจะมีตั้งแต่เข้าที่นักท่องเที่ยวสามารถตกบาตรทางน้ำ ช่วงสายเข้ามาชมเลือกซื้อสินค้าในบริเวณตลาดน้ำ ชมการเคียวตาล ช่วงบ่ายอาจจะเข้ากิจกรรมในรูปแบบฐานการ

เรียนรู้ ที่ประกอบไปด้วยฐานทำน้ำตาลมะพร้าว ฐานทำอาหาร ฐานจักสานก้านมะพร้าว ตกเย็นเข้า พักโฮมสเตย์ และนักท่องเที่ยวยังสามารถรับประทานอาหารพื้นถิ่นที่เป็นของชุมชนได้อีกด้วย ทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นสิ่งที่อยากให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ ทำให้มีความรู้สึกอยากมาอีก ทั้งนี้เมื่อนักท่องเที่ยวชาวบ้านในชุมชนก็จะมีรายได้มีงานทำ สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ปั่นจักรยานเส้นทางตลาดน้ำท่าคา บ้านกำนัน ผ่านบ้านป่าพา มาแวะที่บ้านเรือนไทย แล้วไปวัดเทพ แล้วก็มินิวดสุขภาพ ทำขนมไทย อาหารไทยนี้ทำที่บ้านป่าพา ทำขนมให้ฝรั่งเรียนรู้การทำขนมไทย เรียนรู้การทำอาหาร เราจะทำต่อยอด ป้าเริ่มทำบ้างแล้วตรงนี้ ทำสวน ทำจักรยานแล้ว ชมสวน ร่องเรือ” (ฐานิตา สีเหลือง, 26 พฤษภาคม 2562)

4.4.4 ความไว้วางใจ

จากการสังเกตการณ์ตลอดจนการสัมภาษณ์ทั้งที่เป็นแบบเจาะลึกและสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการในงานชิ้นนี้พบว่าความไว้วางใจที่เกิดขึ้นในบริบทตลาดน้ำท่าคา สามารถจำแนกได้สองระดับคือ ความไว้วางใจระหว่างชาวบ้านซึ่งเป็นพ่อค้าแม่ค้ากับผู้นำในชุมชนซึ่งเป็นประธานและคณะกรรมการของตลาดน้ำท่าคา และความไว้วางใจระหว่างชาวบ้านในชุมชนนั้นคือชาวบ้านที่เป็นแม่ค้าและคนในชุมชนด้วยกันโดยมีรายละเอียดดังนี้ ในประการที่หนึ่งความไว้วางใจต่อชาวบ้านซึ่งเป็นพ่อค้าแม่ค้ากับผู้นำในชุมชนซึ่งเป็นประธานและคณะกรรมการของตลาดน้ำท่าคาพบว่า ความไว้วางใจที่ชาวบ้านมีต่อผู้นำส่วนหนึ่งมาจากความศรัทธาเริ่มของผู้นำในชุมชนที่มองว่าตลาดเรือพายของชุมชนเป็นตลาดเรือพายแบบธรรมชาติมีมาตั้งแต่ในอดีตและยังเห็นได้ในปัจจุบันเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของชุมชน และมองว่าเป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์และรักษาไว้ รวมถึงความคิดที่อยากให้คนในชุมชนรวมถึงแม่ค้าพ่อค้าให้อยู่ได้มีงานมีอาชีพ จึงเกิดเป็นความคิดที่จะพัฒนานัดท่าคาไปสู่ตลาดน้ำท่าคาแรกเริ่มในการเข้ามาบริหารจัดการยังมีแม่ค้าในเรือไม่มากนัก เพราะเมื่อถนนได้ตัดเข้ามาในชุมชนชาวบ้านหลายคนได้ยกเลิกการสัญจรทางน้ำ แม่ค้าพ่อค้าในเรือพายก็ได้ลดจำนวนลงไปด้วย ประกอบการการซื้อขายสินค้าชาวบ้านในชุมชนจะนัดมาขายกันแค่ในวันข้างขึ้นและข้างแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำเท่านั้น จึงต้องจ้างพ่อค้าแม่ค้าในเรือมาขายในวันเสาร์อาทิตย์ แม้ว่าในตอนแรกจำเป็นต้องจ้างแม่ค้าเรือพายลำละ 200 บาท จนได้มีพ่อค้าแม่ค้าเข้ามาร่วมขายสินค้าโดยประมาณ 69 ลำ จนในปัจจุบันไม่ได้มีการจ้างอย่างในอดีตแต่ได้ผลักดันและส่งเสริมด้วยการไม่เก็บค่าเช่าสถานที่สำหรับร้านค้าเรือพาย ตลอดจนพัฒนาให้ตลาดน้ำท่าคาเข้าร่วมกับโครงการตลาดต้องชม จาก

กรรมการค้าภายในกระทรวงพาณิชย์ที่ได้เข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ ทำให้บุคคลภายนอกได้รู้จักตลาดน้ำท่าคามากยิ่งขึ้น

เมื่อตลาดเริ่มเป็นที่รู้จักชาวบ้านในชุมชนจึงได้เริ่มกลับพายเรือเข้ามาขายสินค้าในชุมชนมากขึ้น ไม่จำเป็นต้องจ้างพ่อค้าแม่ค้าภายในเรือ จนปัจจุบันมีร้านค้าในเรือมากกว่าร้อยละห้าสิบ นำสินค้ามาขายตั้งแต่เช้าตรู่จนถึงช่วงบ่าย สินค้าที่นำมาขายจะเป็นสินค้าทางการเกษตร สินค้าพื้นถิ่น หรืออาหารพื้นถิ่น แล้วแต่ชาวบ้านจะนำอะไรมาขายตามแต่ที่ตนมี ทั้งนี้ผู้นำที่เป็นประธานและคณะกรรมการชุมชนได้สนับสนุนร้านค้าในเรือด้วยการไม่เก็บราคาค่าเช่า มีการถามไถ่ถึงยอดขายว่าได้ตามเป้าหรือไม่ หรือร้านค้าต้องปรับปรุงอย่างไรที่จะทำให้มียอดขายหรือได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว เมื่อตลาดน้ำได้รับการประชาสัมพันธ์จึงทำให้ตลาดเป็นที่รู้จักและมีนักท่องเที่ยวมาเพิ่ม จึงเป็นการกระจายรายได้ให้แก่คนในชุมชน จากแนวคิดที่พัฒนาจนได้เกิดเป็นตลาดน้ำท่าคาก็ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเกิดความไว้วางใจที่จะนำสินค้ามาขายที่ตลาด การถามไถ่ใส่ใจชาวบ้านอย่างสม่ำเสมอจึงได้รับความไว้วางใจมากขึ้น เมื่อจัดกิจกรรมต่างๆชาวบ้านต่างให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี หรือเมื่อชาวบ้านต้องการจะนำสินค้ามาขายในส่วนของร้านที่อยู่บนบกที่มีความจำเป็นจะต้องเก็บค่าเช่าเป็นรายเดือน เดือนละ 1,000 บาท ก็ไม่ได้เก็บค่าเช่าทันทีจะทำให้ชาวบ้านนำสินค้ามาทดลองขายเป็นเวลาหนึ่งเดือนเพื่อให้ชาวบ้านได้รู้จักกลุ่มลูกค้า และได้รู้จักศักยภาพของตนว่าควรจะนำอะไรมาขาย หรือขายอย่างไรให้เป็นที่สนใจ ตรงกับบทสัมภาษณ์ที่ว่า

“อย่างแม่ค้าพ่อค้าคนเก่าๆเขาเจอนตลาด รู้ลูกค้า เขารู้ขั้นตอนแล้วว่านักท่องเที่ยวเขาต้องการอะไร แต่แม่ค้าที่จะมาใหม่ เวลาจะโทรมาถามจะเช่าที่ เวลาจะมาเช่าก็จะบอกเขาเลยว่าหนึ่งพันบาท เดือนแรกมาขายฟรีก่อน สีสัปดาห์ ให้ทดลองหนึ่งเดือน ถ้าโอเคถ้าขายได้เดือนต่อไปมานั่งทำสัญญากัน คุณดูลูกค้าของคุณ ดูว่าลูกค้าต้องการอะไร แล้วก็ดูเขา ถามเขาว่าเขาขายอะไร ถ้าขายไม่ได้ขายไม่ดี เป็นอะไรที่ขายไม่ดี เป็นที่สินค้าเป็นที่คุณภาพ หรือเป็นบรรจุภัณฑ์ ก็ต้องคอยแนะนำเขา ถ้ามันไม่ดียังไง ก็ต้องผลักดันกันช่วยกัน” (สมรวย สุขภิศาล, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2562)

จึงทำให้แม่ค้าพ่อค้าที่ขายสินค้าในตลาดไว้วางใจที่จะขายสินค้าเพิ่มขึ้นและทำให้ชาวบ้านเกิดความมั่นใจต่อตัวผู้นำเกิดความเชื่อมั่นที่จะอยากร่วมทำงาน และพัฒนาตลาดน้ำซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนให้อยู่คู่กับชุมชน เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอกเพิ่มมากขึ้น

ประการที่สองความไว้วางใจระหว่างชาวบ้านในชุมชนพบว่า ชาวบ้านที่เป็นพ่อค้าแม่ค้าด้วยกันและคนในชุมชน เมื่อสิ่งแรกที่ตัวผู้วิจัยได้รับการลงพื้นที่ความใจดีที่ได้รับจากชาวบ้าน ตั้งแต่การเดินทางขึ้นรถผิดสาย ระหว่างทางคนขับรถได้เจอชาวบ้านที่รู้จักปลายทางของผู้วิจัย จึงได้ขับรถมาส่งให้ยังที่หมาย หรือช่วงที่กำลังรถสองแถวพากลับเข้าตัวเมืองแต่เส้นทางนี้มีรถสองแถวน้อย

บางหรือในบางวันอาจจะไม่มี ชาวบ้านที่เห็นผู้วิจัยนั่งรอรถเป็นเวลานานก็ได้เข้ามาสอบถามและให้การช่วยเหลือโดยได้เรียกให้ชาวบ้านในละแวกนั้นมาให้และบอกชาวบ้านท่านดังกล่าวขับรถไปส่งผู้วิจัยในเส้นทางที่มีรถสองแถวพาเข้าตัวเมือง ความมีไมตรีจิตที่ชาวบ้านต่างช่วยกัน แม้ว่าผู้วิจัยไม่ใช่จากคนในพื้นที่แต่ก็ยังช่วยเหลือ เมื่อได้มาลงพื้นที่และได้สัมภาษณ์ชาวบ้านหลายท่านมันจะพูดเป็นคำเดียวว่า “ก็ช่วยๆกัน” สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ที่ว่า

“ความเมื่อเชื่อใจก็ส่วนมากก็จะเป็นเครือญาติกันมานะ เป็นคนอยู่กันมานาน ส่วนมากจะเป็นคนในชุมชน คนนอกจะมีน้อย ยังเป็นชุมชน ยังเป็นหมู่บ้านที่รู้จักกัน ยังทำงานร่วมกัน อย่างกลุ่มเรื่องการท่องเที่ยวก็ช่วยกัน อย่างข่าวสารทางราชการเขามีอะไรมา ก็จะมีการประชุม มีข้อราชการมาก็มีประชุมกันก็จะเรียกประชุมกัน อย่างมีงานอะไร ใช้แรงงานอะไร ก็ใช้คนในชุมชนนี่แหละ” (สมรวย สุขภักดี, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2562)

จะพบว่าชาวบ้านในชุมชนมีความรู้จักกันดี รู้ว่าบ้านใครอยู่ที่ไหน หรือประกอบอาชีพอะไรหรือในบางคนก็จะรู้จักกันมาตั้งแต่เด็กๆโตมาด้วยกัน มากไปกว่านั้นรู้จักกันมาตั้งแต่รุ่นของพ่อแม่จึงทำให้เกิดการพึ่งพิง พึ่งพาและช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี ส่วนพ่อค้าแม่ค้าที่อยู่ในตลาดน้ำจะมีการถามไถ่ว่าวันนี้ขายของได้ดีหรือไม่ วันนี้เอาอะไรมาขาย หรือขายอะไรจะช่วยซื้อ ไม่ใช่แค่นักท่องเที่ยวเท่านั้นที่มาซื้อสินค้าในบริเวณตลาดน้ำ แต่พ่อค้าแม่ค้าด้วยกันต่างช่วยต่างอุดหนุนกัน หากมีลูกค้ามาถามหาสินค้าที่ตนไม่มีก็จะเรียกร้านค้าใกล้ๆที่มีสินค้าหรือถามแม่ค้าด้วยกันว่าใครขายสินค้าชนิดนี้บ้าง และบอกให้ลูกค้าได้ทราบ หรือหากนั่งรับประทานอาหารอยู่ในพื้นที่ของอีกร้าน แต่ก็สามารถสั่งอาหารจากร้านอื่นมานั่งทางได้ในพื้นที่ของตน เมื่อถามไถ่พ่อค้าแม่ค้าก็จะพูดในทำนองเดียวกันว่า “รู้จักกันมานาน ช่วยๆกัน คนแถวนี้ก็ไม่ใช่ใครที่ไหนพี่น้อง ญาติๆกันทั้งนั้น” จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์อันดีทำให้เกิดความไว้วางใจ จนนำไปสู่การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หนึ่งในชาวบ้านในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องใจเขาใจเราไว้ว่า

“จะว่าชาวบ้านเขาไม่ให้ความร่วมมือก็ไม่ใช่หรอก คือคนสวนเขาก็มีภาระของเขา ไร่ชนิดที่แบบว่าทั้งวันแล้วให้เขามาหยุดภาระ ให้มาอบรม มาประชุม เขาก็จะไม่มียาได้ไง แต่เราไม่ได้อยู่ตรงเขาเราก็ไม่รู้ เขาอาจจะมีความจำเป็นเงิน 100 150 ก็มีความหมายสำหรับเขา เราจะไปว่าเขาเห็นแก่ตัวก็ไม่ได้ เขาไม่ได้มีเงินเดือน มันก็ต้องช่วยๆกันทั้งนั้น” (อัจฉรา แก้วปู้วัตร, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2562)

จากความไว้วางใจที่เกิดขึ้นในสองระดับจะพบได้ว่าชาวบ้านในชุมชนต่างมีความไว้วางใจต่อกันเพราะชุมชนยังมีความเป็นชนบท รู้จักกันและมีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติ และความไว้วางใจ

เนื้อเชื่อใจต่อผู้นำจนนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจที่จะทำให้ตลาดน้ำเป็นที่รู้จัก รวมถึงการบริการที่ดีต่อนักท่องเที่ยวจึงสร้างความประทับใจให้แก่บุคคลภายนอกได้ดี ตลาดน้ำทำเป็นจุดสำคัญที่จะพัฒนาชุมชนให้คนในพื้นที่ได้รู้จัก แลก เปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ในการทำกิจกรรมของตลาดชาวบ้านต่างให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีต่อฝ่ายคณะ กรรมการเมื่อมีนโยบาย การขอความร่วมมือ ทั้งนี้เพื่อที่จะให้ตลาดน้ำพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีความไว้วางใจต่อกัน หากนักท่องเที่ยวประทับใจหรือมีจุดใดที่ต้องการให้ปรับปรุง หรือพัฒนา ฝ่ายผู้นำจะเข้าไปถามไถ่ยังร้านค้าต่างๆ เพื่อหาทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน หรือเมื่อชาวบ้านมีความต้องการขายสินค้า ก็สามารถนำสินค้ามาค้าขายทางเรือได้โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย เป็นความไว้วางใจที่จะพัฒนาพื้นที่ตลาดน้ำ จึงเป็นอีกแนวทางที่จะสามารถอนุรักษ์และรักษาบรรยากาศตลาดน้ำเรือพายธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไปคู่กับชุมชนได้ สอดคล้องกับสันติสุข โสภณศิริ (2544 : 19) ที่ได้กล่าวว่าการรวมกลุ่มจะช่วยให้เกิดความไว้วางใจ และการร่วมมือกันอย่างกระชับแน่น แล้วความสัมพันธ์ในกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง ฟังพากาศัยกันสูงหรือมีความเหนียวแน่นก็จะทำให้เกิดบรรยากาศของว่าไว้วางใจกัน ทำให้เกิดความร่วมมือเพื่อสาธารณประโยชน์และยังสอดคล้องกับ วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์ (2548 : 158) ได้นิยามทุนทางสังคมว่าเป็นเรื่องของค่านิยมวัฒนธรรมของประชาชน โดยความไว้วางใจจะเอื้อประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจกัน จะทำให้เกิดความสะดวกต่อการดำเนินทางเศรษฐกิจ และณัฐกานต์ จิตรวัฒนา (2546 : 10) ได้กล่าวว่าทุนทางสังคมได้ช่วยสร้างกระบวนการด้านชีวิตและจิตใจทำให้ผู้คนตระหนักในเรื่องที่เกี่ยวกับผู้อื่นมากขึ้นและอยากรักษาลักษณะที่ดีของสังคมไว้

4.4.5 การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคาประสบความสำเร็จและเห็นผลได้อย่างชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรมไม่เพียงแต่ความเห็นของผู้นำและชาวบ้านในชุมชนแต่เพียงเท่านั้น แต่ยังมีหน่วยงานอื่นๆ ที่เป็นส่วนช่วยสำคัญให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคาได้ โดยได้ดำเนินงานในลักษณะภาคีร่วมกัน อย่างบทสัมภาษณ์จากคณะกรรมการตลาดน้ำที่ได้กล่าวว่า

“หน่วยงานราชการที่ให้ความร่วมมือก็คือ มันมีหลายโครงการที่ลงมา เราเป็นภาคีเครือข่ายให้หน่วยงานราชการอย่างเช่นโครงการของ กศน. ของผอ. ท่านเขาก็มีโครงการการอ่าน การเรียนรู้ไม่มีที่สิ้นสุด พี่ก็เป็นเครือข่ายให้เขาพี่ก็มีหนังสือ หนังสือที่อยู่ในตะกร้าที่ตั้งตามจุดอยู่ในร้าน จะเป็นของโครงการ กศน. อย่างกรมพัฒนาสังคมพัฒนา ชุม ช ม อ น นั น ก็ จะ เข้า มา ค ุ ย กั บ เ ร า ใน ร ี อ ง บ ริ บ ท อ ัต ลั ก ษ ณ์ ท ่า ค า เ ร า ก ็ จะ น ำ เ ส น อ ต ล าด เ ร า เ พื่อ เ ร า จะ ไ ต ้ ง บ ป ระ ม า ณ ล ง มา ส ัน บ ั ส ุ น ุ น ก ็ ป ี่ ท ี่

แล้วได้มา 2 งบเกือบล้านนะ ที่ทำอย่างชัดเจนก็คือเรือที่เป็นที่นั่งตรงกลางโดม ป้าย
 กะลา เตาดาล ตรงนี้ก็เป็นของพัฒนาชุมชนเข้ามาช่วยในปี 61 แล้วก็จะเป็นของพานิชย์
 จังหวัดตรงนี้เราก็จะดึงเข้ามาในเรื่องจัดงานกระตุ้นเศรษฐกิจ เป็นตลาดต้องชม พวกนี้
 เป็นลูกโซ่นะ เป็นเครือข่าย อย่างที่ กศน. เปิดกิจกรรมแปรรูปอาหาร ก็มาหลายรอบ
 มาก แปรรูปอาหาร แปรรูปผลิตภัณฑ์จากทางมะพร้าว จากมะพร้าว หรือว่าพืช
 เศรษฐกิจที่เราเอามาแปรรูป ซึ่งมันก็ไม่ได้เป็นเงินของชุมชน แต่เป็นหน่วยงานราชการ
 เขามาทำ หรือเวลาจะทำโครงการก็มาถามมหาวิทยาลัย พี่ก็เลือกให้จากคนในชุมชน
 อย่างคนในชุมชนอยากทำไม้กวาดทางมะพร้าว มีคนทำเป็นก็ให้เขามาสอน มาเป็น
 วิทยากร ได้ค่าวิทยากรมาพันสี่ คนที่มาเรียนก็คนในชุมชนที่อยากเรียน ฝึกเป็นอาชีพ
 ไม้กวาดทางมะพร้าว เท่ากับเขาก็เข้ามากระจายรายได้ให้กับคนในชุมชน ทั้งหมดเลย
 ไม่ได้ไปไหนเลย วิทยากรก็คนในชุมชนแล้วเขาเปิดบ่อย ปีหนึ่งเปิดประมาณปี 5-6 กลุ่ม
 แล้วอย่างวัฒนธรรมพี่ก็เป็นภาคี กระทรวงวัฒนธรรมก็เอาตลาดน้ำท่าคาประชาสัมพันธ์
 ในปี 62 ในเป็นต้นแบบวัฒนธรรม เศรษฐกิจเรียนรู้พอเพียง ก็มันเป็นลูกโซ่อย่าง
 ทำอาหารแปรรูปเสร็จ พัฒนาชุมชนก็มีสัมมาชีพ มีกลุ่มแม่บ้าน อย่างพอเราทำแปรรูป
 เป็นมะพร้าวแก้ว เขามาสอนให้เราแต่เราทำเป็น แต่เราไม่มีตั้งให้ตั้งกลุ่มเราก็ไปของบที่
 สัมมาชีพของกรมพัฒนาชุมชนได้เลย ทำเสร็จแล้วใส่แพ็คเกจเราไม่มีแหล่งจำหน่าย พา
 นิश्यเขาก็ต่อยอดในด้านการตลาดให้เรา ก็คือเป็นลูกโซ่ทั้งหมด เป็นเครือข่ายเดียวกัน”
 (สมรวย สุขภักดิ์, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2562)

สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ประธานกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนท่าคาที่ได้กล่าวไว้ว่า

“มันก็จะจากหน่วยงานของประชาธิรัฐ หน่วยงานพัฒนาชุมชนก็มาทำในเรื่องของ
 ปรับปรุงภูมิทัศน์ที่ตลาดน้ำท่าคา ทำป้ายถาวรรูป หน่วยงานเกษตรก็จะมาทำในเรื่องของ
 มะพร้าว แล้วก็เดียวจะมีทำผักปลอดสารจะให้มาทำกิน แล้วก็ทำขาย กำลังทำโครงการ
 มาประชุมกับหมู่บ้านแล้วทำกินเองก่อน ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ หน่วยงานพานิชย์ก็มี
 งบประมาณลงมาให้ ประชาสัมพันธ์ในด้านการตลาด จัดตลาดต้องชม ที่นี้แหละที่ตลาด
 น้ำท่าคา ททท.ก็ประชาสัมพันธ์ก็ให้เราให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวที่เรา ให้ตลาดเราเป็น
 ที่รู้จักทั้งในประเทศต่างประเทศ สาธารณะสุขเขาก็มาดูเรื่องของการทำน้ำตาล
 มะพร้าว ของที่ระลึก ของฝาก ความปลอดภัยตรวจข้าม ซ้อน นิ้วมือ ตรวจเชื้อ ให้มีอย.
 ใครทำสินค้าเข้ามามาตรฐานหีบห่อก็ส่งเสริม อย. โรงผลิต GMP อุตุสาหกรรมก็มาส่งเสริม

ในด้านการตลาดก็เหมือนให้ไปเรียนพวกคอมพิวเตอร์ พวกมาตรฐานสินค้าอย่าง มผช. เราก็ขอจากเขา ทำ OTOP กรมท่องเที่ยวก็มาประชาสัมพันธ์ ลงบจกรยานกับเสื้อชูชีพ ให้เรือพายก็ห้าหมื่น แล้วก็มีการพัฒนาก็ส่งเสริมในการประชาสัมพันธ์ให้เราเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพราะของเรามันเป็นแหล่งเรือพาย บ้านเรือนไทย แล้วก็บ้านราชการที่ 5 ที่เคยเสด็จประพาส เรื่องของวัดแล้วก็มาทำเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือให้เรามีโอกาสที่จะทำให้เราเป็นเส้นเที่ยวหลายอย่างๆ ทั้งวัฒนธรรม ทางเกษตร ทั้งหมดก็จะเป็นภาคกันเพราะว่าเขามาแล้ว เขาก็ส่งเสริมให้ตลาดเราพร้อมที่จะเป็นที่ท่องเที่ยว แล้วอยากให้เป็นตลาดที่มีคุณภาพ ที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยวทั้งไทยทั้งต่างชาติ คืออาหารต้องปลอดภัย แล้วต้องตรวจอนามัยแม่ค้าพ่อค้า อย่างเล็บมือถึงเวลาห้าหกวันมาตรวจ สิบวันมาตรวจ ตรวจอนามัยของคนขาย ตรวจการปนเปื้อนของอาหาร แล้วก็ กศน. ก็จะมาดูแลในเรื่องภาษาให้ฝึกพูดภาษา เอามาอบรม ทำเรื่องกลุ่มอาชีพ ทำขนม” (ฐานิดา สีเหลือง, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2562)

จากบทสัมภาษณ์ในข้างต้นเพื่อแบ่งให้เห็นเป็นรายละเอียดอย่างชัดเจนจึงขอจำแนกเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

การสนับสนุนจากหน่วยงานที่หนึ่งกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ ภายใต้โครงการตลาดประชารัฐต้องชม เอกลักษณะพานิช อัตลักษณ์ของชุมชน โดยกระทรวงพาณิชย์ เร่งสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบเศรษฐกิจในประเทศและระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่น ด้วยการแก้ไขปัญหาเรื่องปากท้องของประชาชน เพื่อช่วยเหลือธุรกิจ SME สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน และสถาบันเกษตรกรเพื่อเพิ่มกำลังซื้อขายให้แก่ประเทศและเชื่อมโยงผลผลิตของชุมชนเข้าสู่ตลาด ผ่านการขบเคลื่อนนโยบายในรูปแบบตลาดประชารัฐ ตามนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการให้ตลาดของชุมชนเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนนโยบายสร้างความเข้มแข็งให้กับท้องถิ่น เป็นอีกช่องทางในการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน และเพื่อจะยกตลาดให้เป็นตลาดประชารัฐต้องชมเป็นอีกช่องทางในการจำหน่ายสินค้าชุมชน และเพื่อให้ชุมชนได้รักษาเอกลักษณ์ในด้านสินค้าของชุมชน ดึงดูดคนในชุมชนหรือในพื้นที่ใกล้เคียงรวมไปถึงนักท่องเที่ยวให้มาได้จับจ่ายซื้อสินค้าท้องถิ่น และการเปิดตลาดประชารัฐตลาดต้องชมจะเป็นการเชื่อมโยงกันระหว่างสินค้าชุมชน การท่องเที่ยวตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เชื่อมโยงกัน สำหรับตลาดน้ำท่าคาได้รับเข้าโครงการตลาดต้องชมในปี 2561 เป็นตลาดต้องชมแห่งที่ 215 ของประเทศ จึงเป็นอีกช่องทางในการประชาสัมพันธ์ให้ตลาดน้ำท่าคาเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่ต้องการเที่ยวชมตลาดที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

การสนับสนุนจากหน่วยงานที่สองการศึกษานอกระบบ ตำบลท่าคา (ศูนย์เรียนรู้ชุมชน อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดสมุทรสงคราม) ได้เข้ามาสนับสนุนในหลายเรื่อง โดยเรื่องหนึ่งการให้ชาวบ้าน ในชุมชนมาอบรมภาษาอังกฤษ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้ถ้าแม่จะไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรสืบเนื่องมาจากพ่อค้าแม่ค้าในตลาดที่มาอายุมาก เรื่องที่สองกิจกรรมรักการอ่าน จะเห็นได้ว่าจะมีหนังสือหลากหลายประเภทอยู่ในส่วนของร้านกาแฟชาวบ้านหรือนักท่องเที่ยว สามารถเข้าไปเลือกอ่านได้ เรื่องที่สามการฝึกอบรมทำขนมไทยโดยมีพี่เลี้ยงจากคนในชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถในการทำขนมได้เข้ามาถ่ายทอดให้แก่ชาวบ้านท่านอื่นหรือผู้ที่สนใจเข้ามาฝึกอบรมได้ การฝึกอบรมแปรรูปอาหาร โดยการนำวัตถุดิบทางการเกษตรของชุมชนมาแปรรูปให้สินค้ามีความ หลากหลายมากขึ้นเช่นการทำมะม่วงกวน การทำวุ้นมะพร้าว การทำมะพร้าวแก้ว การทำกล้วยฉาบ เป็นต้น

การสนับสนุนจากหน่วยงานที่สามกรมการพัฒนาชุมชน หน่วยงานกระทรวงมหาดไทย ได้เข้ามา ส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนเพื่อเป็นการพัฒนาทักษะการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้รู้ในชุมชน ถ่ายทอดให้แก่ผู้สนใจ รวมไปถึงการฝึกจัดอบรมอาชีพให้แก่ชาวบ้านในชุมชน โดยกิจกรรมที่สนับสนุน จะสามารถนำไปต่อยอดสร้างอาชีพและผลผลิตให้แก่ครอบครัวและชุมชน โดยชาวบ้านในชุมชนได้ เข้าร่วมการฝึกประมาณ 30 ครอบครัวและได้จบไปแล้ว 2-3 รุ่น การอบรมที่จัดได้แก่ การทำสวน มะพร้าว การทำสวนมะนาว การเลี้ยงปลา การปลูกผักสวนครัวปลอดสารพิษ นวดแผนไทย การทำ ขนมไทย การทำน้ำตาลมะพร้าว หรือการทำจักสาน เป็นต้น และในส่วนของเกษตรได้รับความรู้ จากหน่วยงานกรมการเกษตร รวมไปถึงการมาปรับปรุงภูมิทัศน์ที่ตลาดน้ำรวมถึงการทำป้ายที่มีให้นักท่องเที่ยวได้ถ่ายรูป

ในการทำงานของสามหน่วยงานหลักในข้างต้นจะทำงานร่วมกันเป็นภาคีส่งเสริมและ สนับสนุนกันเป็นกิจกรรมลูกโซ่ต่อเนื่องกัน และยังมีหน่วยงานอื่นๆที่ได้เข้าสนับสนุนในด้านการ ประชาสัมพันธ์รวมถึงด้านอื่นๆได้แก่สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยว (ททท.) ที่ได้เข้ามาช่วยในด้านการ ประชาสัมพันธ์ กรมการท่องเที่ยวได้เข้ามาช่วยในด้านการประชาสัมพันธ์และสนับสนุนในการ จัดซื้อจักรยาน และเสื้อชูชีพ กระทรวงสาธารณสุขได้เข้ามาส่งเสริมในด้านการทำสินค้า OTOP ให้ได้รับเครื่องหมายรับรองคุณภาพอย่าง องค์การอาหารและยา (อย.) รวมไปถึง Good Manufacturing (GMP) เพื่อให้สินค้าที่จำหน่ายปลอดภัยตามหลักสากล โดยจะรับรองในด้าน กระบวนการผลิต เช่น สุขลักษณะของผู้ผลิต การควบคุมแมลงและการควบคุมโรค ความสะอาดของ สถานที่ผลิต การควบคุมแหล่งน้ำในสถานที่ผลิต การควบคุมสารเคมีโดจะทำงานประสานกับกระทรวง

อุตสาหกรรม รวมไปถึงการตรวจความสะอาดของแม่ค้า และอาหาร งานขามที่จำหน่ายและบรรจุในบริเวณตลาดน้ำ กระทรวงวัฒนธรรมที่ได้เข้ามาส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ให้ตลาดน้ำท่าคาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้วยเพราะในชุมชนยังมีแหล่งเรือพาย หรือสถานที่อื่นๆเช่นบ้านเรือนไทย บ้านกำนันจัน วัดมณีสรรรค์ และวันเทพประสิทธิ์คณาวาสที่สามารถจัดทำเป็นเส้นทางปั่นจักรยานที่จะให้นักท่องเที่ยวได้ปั่นเที่ยวชม พร้อมบรรยากาศของธรรมชาติในระหว่างทาง

อาจกล่าวได้ว่าการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคาเกิดขึ้นได้ภายใต้เงื่อนไข 5 เงื่อนไขอันประกอบไปด้วย เงื่อนไขที่หนึ่งด้านทรัพยากรและวัฒนธรรม พบว่าในชุมชนตลาดน้ำท่าคา มีทรัพยากร ธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ในแม่น้ำลำคลองยังมีสัตว์น้ำอาศัยอยู่ ดินยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากในการกำจัดวัชพืชยังคงใช้แรงงานคนในตัดหญ้าไม่ใช้ยาฆ่าหญ้า จึงทำให้ดินไม่เสื่อมคุณภาพ อีกทั้งยังมีการขุดลอกคูคลองในทุกเดือนจึงทำให้หน้าดินมีปุ๋ยที่ได้จากธรรมชาติ ในด้านวัฒนธรรมพบว่าในชุมชนมีการทำสวนมะพร้าวอย่างแพร่หลายเนื่องจากในชุมชนมีสภาพน้ำเป็นน้ำกร่อย ส่งผลให้สวนมะพร้าวมีความอร่อยโดดเด่นจากมะพร้าวในแหล่งอื่นๆ จึงก่อให้เกิดอาชีพการทำน้ำตาลมะพร้าวเกิดขึ้นมาช้านานจนเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน จึงทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง ในด้านการผลิตที่มาจากมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และยังมีการสืบทอดของวัฒนธรรมตลอดจนพัฒนาเป็นสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนได้ เงื่อนไขที่สองการจัดการชุมชน พบว่าคณะกรรมการในการบริหารจัดการของตลาดน้ำท่าคาหลายท่านเป็นผู้ที่มีความสามารถ อยากรำทำสิ่งใหม่ๆ มีวิสัยทัศน์ มีกฎในการดำเนินงาน แต่ทว่าในการบริหารงานหากคำนึงแต่เพียงแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคา กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนตลาดน้ำท่าคา ได้รับความเคารพนับถือเนื่องจากมีภาวะเป็นผู้นำที่อยากจะพัฒนาตลาดน้ำให้คงอยู่ไม่ให้ล่มสลาย ก่อให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่อิงกับตลาดน้ำ เพื่อให้ตลาดน้ำยังอยู่และมีการจัดกิจกรรมให้เป็นที่รู้จักในกลุ่มของนักท่องเที่ยว และส่งผลให้เกิดการจ้างงาน สร้างรายได้ให้แก่สมาชิกในกลุ่ม เงื่อนไขที่สามความไวเนื้อเชื่อใจ ผลประโยชน์ด้านในด้านหนึ่งอาจจะก่อให้เกิดปัญหาที่ตามมาได้อาทิเช่น การมีวิสัยทัศน์ต่างกัน ขาดความสามัคคี และอาจจะส่งผลต่อรูปแบบในการบริหารจัดการของตลาดน้ำได้ เงื่อนไขที่สามภาวะผู้นำ พบว่าผู้นำในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีวิสัยทัศน์ มีความสามารถ และลงมือปฏิบัติให้ก่อเป็นรูปธรรมผ่านการร่วมกลุ่ม เงื่อนไขที่สี่ความไวเนื้อเชื่อใจพบว่าชาวบ้านในชุมชนอาศัยด้วยกันแบบเครือญาติ ทำให้คนในชุมชนรู้จัก และมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีการสร้างบ้านเรือนให้อยู่ในละแวกเดียวกัน และไม่คอยมีกำแพงกัน นอกจากนี้พ่อค้าแม่ค้าในตลาดยังพูดคุยถามไถ่ถึงสินค้าที่ต่างฝ่ายต่างนำมาขาย มีการอุดหนุนเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี พร้อมให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

มีความเห็นอกเห็นใจกันดี เจื่อนใจที่ทำการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก พบว่าตลาดน้ำท่าคาได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐที่ทำงานเชื่อมโยงซึ่งกันและกันตั้งแต่สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยว กระทรวงพาณิชย์จังหวัด การศึกษานอกระบบกรมพัฒนาชุมชน กรมการท่องเที่ยว กระทรวงอุตสาหกรรม กรมอนามัย ตลอดจนกระทรวงวัฒนธรรมเป็นต้น ทั้งห้าเจื่อนใจจึงก่อให้เกิดเป็นความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคาผ่าน 5 ตัวชี้วัด อันประกอบไปด้วย ตัวชี้วัดที่หนึ่งจำนวนนักท่องเที่ยวตรงตามเป้าหมายและตัวชี้วัดที่สองชาวบ้านทำงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น ผู้เขียนได้เขียนสรุปเป็นรวมกันเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงของเนื้อหา โดนพบว่า ชาวบ้านมีงานทำมีรายได้มากขึ้น จากการสัมภาษณ์ยังไม่มีกรนับจำนวนนักท่องเที่ยวที่แน่นอนแต่ใช้ปริมาณสินค้าในการรับรู้ถึงจำนวนนักท่องเที่ยว เนื่องจากพ่อค้าแม่ค้าในตลาดมักจะขายสินค้าเพื่อไม่ให้เหลือ ทั้งด้วยการนับจำนวนสินค้าที่ขาย เช่นจะขายสินค้าตามจำนวนคน 50 คนหรือ 100 คน ก็จะนำสินค้าที่จะขายให้พอกับการกำหนดจำนวน เมื่อทำไปพบว่าสินค้าขายหมด แต่นักท่องเที่ยวยังคงมาจึงทำให้มีการเพิ่มจำนวนสินค้าให้มากขึ้น ทั้งนี้ด้วยสภาพเศรษฐกิจในช่วงเวลานี้จะมีการนับประเมินสินค้าเป็นรายสัปดาห์ และตลาดน้ำได้ขยายเวลาเปิดทำการตั้งแต่ 6.00 นาฬิกาไปจนถึง 15.00 นาฬิกาจากอดีตจะขายถึงแค่ 12.00 นาฬิกา ทั้งนี้การเพิ่มปริมาณสินค้าจึงทำให้พ่อค้าแม่ค้ามีรายได้เพิ่มขึ้น และยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่นๆ เช่นการพายเรือ คนที่มาพายก็ต้องเป็นชาวบ้านในชุมชนเท่านั้น การทำฐานกิจกรรมให้ความรู้ การเคียวตาลทั้งหมดต้องมาจากชาวบ้านในชุมชนที่มีความสามารถแตกต่างกันไป ทำให้ชาวบ้านมีงานทำและมีรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตัวชี้วัดที่สามการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคาเกิดจากการที่คนในชุมชนเห็นร่วมกันที่จะรักษา และอนุรักษ์ตลาดน้ำเรือพายธรรมชาติให้คงอยู่ เมื่อมีตลาดน้ำจึงทำให้ยังก่อให้เกิดการอนุรักษ์การพายเรือในส่วนของการทำน้ำตาลมะพร้าวได้มีการฟื้นฟูในวิธีการผลิตน้ำตาลมะพร้าวแบบดั้งเดิม เนื่องจากหลายบ้านได้ยกเลิกการทำน้ำตาลมะพร้าวแบบดั้งเดิมที่ใช้แรงงานคน หันไปใช้เครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีหรือเลิกทำไปเลย การทำน้ำตาลมะพร้าวที่เคยมีมาแต่ในอดีตได้ถูกนำกลับฟื้นฟูอีกครั้งด้วยการเคียวน้ำตาลในบริเวณตลาดน้ำให้นักท่องเที่ยวที่สนใจได้รับชมและเลือกซื้อ นอกจากนี้ยังมีคณะผู้คนที่สนใจได้เข้ามาศึกษาดูการเคียวน้ำตาลมะพร้าว จึงทำให้เกิดการถ่ายทอดไปยังแก่ผู้ที่สนใจตลาดจนผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงานจากองค์กรภายนอกจึงส่งผลให้การทำมะพร้าวแบบดั้งเดิมไม่หายสาบสูญไป นอกจากนี้แล้วการทำน้ำตาลมะพร้าวยังมีการพัฒนาให้มีคุณภาพจนได้รับเรื่องหมายการรับรองคุณภาพ ตลอดจนเป็นสินค้าชุมชนหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ 5 ดาว และได้มีการพัฒนาต่อยอดเป็นสินค้าชนิดอื่นๆ อาทิเช่น แบบผง และแบบไซรป์ เป็นต้น นอกจากนี้ชุมชนยังมีการประเพณีกวนกระยา

สาทรเป็นประเพณีประจำปี เป็นต้น ตัวชีวิตที่สื่ออนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า บริเวณตลาดน้ำมีการนำถังขยะมาตั้งไว้หลายจุด และมีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง นอกจากนี้ยังมีการใช้วัสดุจากธรรมชาติมาเป็นภาชนะในการบรรจุอาหาร มีการนำเอาจามชามาใช้แทนถ้วยโคม เพื่อลดการใช้พลาสติกและโคมที่เป็นต้นเหตุให้เกิดขยะอีกทั้งยังเป็นการลดต้นทุนในการผลิตแก่ พ่อค้าและแม่ค้าอีกด้วย และยังมีกฎระเบียบสำหรับพ่อค้าแม่ค้าภายในเรือที่ห้ามทิ้งขยะหรือของเสียลงสู่แม่น้ำ มีการเก็บผักตบชวาเพื่อป้องกันปัญหาน้ำเน่าเสีย มีการขุดลอกคูคลองไม่ให้ตันเงินเพราะยังมีชาวบ้านใช้เรือในการไปมาหาสู่กันอยู่ ตัวชีวิตที่ทำการพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่าในชุมชนมีเส้นทางคมนาคมทางบกที่สะดวก มีไฟฟ้าเข้าถึง ชาวบ้านในชุมชนมีงานทำ มีรายได้จากการจัดการท่องเที่ยว มีการดูแลผู้สูงอายุ หรือผู้สูงอายุบางท่านมีความสามารถก็จะให้ท่านเหล่านั้นได้มีโอกาสถ่ายทอดความรู้ มีกิจกรรมรณรงค์โรคพิษสุนัขบ้า ใช้เลือดออก และยังให้พ่อค้าแม่ค้าในบริเวณตลาดได้เข้าฝึกอบรมทักษะภาษาอังกฤษ เพื่อให้สื่อสารบทสนทนาภาษาอังกฤษอย่างง่ายระหว่างนักท่องเที่ยวได้

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษา ตลาดน้ำท่าคา อำเภอดำรงวิทยารัฐ จังหวัดสมุทรสงคราม มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการคือ ประการที่หนึ่งเพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม ประการที่สองเพื่อศึกษากระบวนการที่ส่งผลให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงครามประสบความสำเร็จ และประการที่สามเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรครวมถึงข้อเสนอแนะในการพัฒนาระบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม

ด้วยสภาพภูมิประเทศของชุมชนพบว่าในอดีตยังไม่มีคลองขุดคลองจึงเรียกพื้นที่บริเวณดังกล่าวว่า “ทำนบท่าคา” เป็นลักษณะที่มีลำน้ำไหลผ่าน ต่อมาในปี พ.ศ. 2500 ได้มีการขุดคลองเพื่อปล่อยน้ำจืดเข้าไปทำสวนจนถึงคลองขุดเจ๊ก หลังจากนั้นยังคงมีการขุดคลองมาจนถึง คลองพันลา (คลองศาลา) ในส่วนของชื่อ “ท่าคา” เป็นชื่อเดิมที่ชาวบ้านในบริเวณนี้เรียกกันตั้งแต่ยังไม่มีคลองขุดบริเวณดังกล่าวมีหญ้าคาเป็นจำนวนมาก และในอีกความหมายคือบริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ในการนัดพบกันของระหว่างพ่อค้าแม่ค้า จึงเรียกว่า “ทำนบท่าคา” และด้วยลักษณะที่มีเรือค้าขายมาจอดติดกันเป็นจำนวนมากในบริเวณลำคลองจึงเป็นที่มาของคำว่า “ตลาดท่าคา” เดิมทีนั้นคลองตลาดน้ำท่าคาจะเกิดขึ้นในบริเวณทำนบถ้าคาเป็นการสร้างทำนบเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำเค็มไหลเข้าในบริเวณพื้นที่ทำนาทำสวน การขายสินค้าเกิดขึ้นในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนสินค้าที่ผลิตขึ้นเองในชุมชนระหว่างชุมชนโดยมีการนัดขายซื้อสินค้าในข้างขึ้นและข้างแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ เพราะในช่วงวันเวลาดังกล่าวมีการหนุนสูงของน้ำทำให้เกิดการสัญจรทางเรือได้สะดวก นอกจากนี้ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ของชุมชนท่าคาประกอบไปด้วยแม่น้ำและลำคลองต่างๆจึงทำให้มีบ้านเรือนตั้งกระจายไปตามริมคลอง เมื่อมีการตั้งชุมชนหนาแน่นขึ้นการเพาะปลูกพืชผักของชาวบ้านมีเหลือเพียงพอที่จะนำออกมาแลกเปลี่ยนสินค้าเพิ่มขึ้น และเมื่อมีการขุดคลองเชื่อมเส้นทาง จึงทำให้การสัญจรทางน้ำสะดวกสบายมากขึ้น ในปัจจุบันตลาดน้ำท่าคาตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 2 คลองศาลา และได้รับการ

ส่งเสริมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2541 โดยกำหนดวันนัดเพิ่มจากเดิมคือวันเสาร์และวันอาทิตย์ การจัดการภายใต้การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจ จากผลการศึกษาโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม สามารถสรุปข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

5.1.2 กระบวนการที่ส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม ประสบความสำเร็จ

1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดของ Pike Steven (2008) ได้ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวว่าจำเป็นจะต้องประกอบได้ด้วย 6 องค์ประกอบ คือ ความสามารถในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว ความสามารถในการเข้าถึงสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรม และการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว โดยทุกองค์ประกอบต่างมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการท่องเที่ยวในด้านทรัพยากรและวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

องค์ประกอบที่หนึ่งความสามารถในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว (Available Package) ทางตลาดน้ำท่าคาจัดทำแผ่นป้ายแสดงจุดท่องเที่ยวอื่นๆ นอกเหนือจากตลาดน้ำท่าคาให้นักท่องเที่ยวได้เลือกเที่ยวชมตามสถานที่อื่นๆตามป้ายแนะนำ ในส่วนของการเดินทางมายังบริเวณตลาดจะมีป้ายบอกเส้นทางให้ทราบตลอดการเดินทาง

องค์ประกอบที่สองความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) สำหรับเส้นทางจากกรุงเทพฯมายังตลาดน้ำท่าคาสามารถเลือกเดินทางได้ 4 เส้นทางคือ เส้นทางที่หนึ่งให้ใช้ถนนพระรามที่ 2 (ธนบุรี - ปากท่อ) มุ่งหน้ามาทางเดียวกับที่จะไปสมุทรสาคร ส่วนถ้าจะใช้ทางด่วนมาที่ถนนพระรามที่ 2 นี้ ก็ให้วิ่งข้ามสะพานพระรามที่ 9 แล้วก็วิ่งตามป้ายไปสมุทรสาคร เส้นทางที่สอง ถนนกาญจนาภิเษก (วงแหวนฝั่งตะวันตก) มาถึงจุดที่ตัดกับถนนพระรามที่ 2 เข้าช่องสมุทรสาคร จะมีทางขึ้นให้แยกเข้าทางคูขนานซ้ายซ้ายมือสำหรับจะเข้าเมืองสมุทรสงครามวิ่งทางคูขนานมาได้อีกหนึ่งก็ต่อเลยซ้ายขึ้นสะพานยกระดับพาเลี้ยวข้ามเข้าเมืองมาอีกที (ระวางว่าตอนวิ่งทางขนานแล้วจะเพลินขับเลยไปลงจากสะพานมาแล้วก็วิ่งมาจนสุดทางก็มาเลี้ยวขวาตรงแยกที่มีแบงก์ไทยพาณิชย์อยู่หัวมุม แล้วก็มาโค้งซ้ายตามทางมา ตรงหน้าวัดป้อมแก้วข้ามทางรถไฟแล้วก็เลี้ยวขวาต่อตามป้าย อุทยาน ร. 2 ไปแล้วมาเลี้ยวซ้ายผ่านที่แยกถัดมา ตามป้าย อุทยาน ร. 2 จากนั้นวิ่งตรงไปอย่างเดียวยังอีกราว 11 กิโลเมตรก็ต้องกลับรถ พอถึงหลัก กม.ที่ 32 ก็ชิดขวากลับรถได้ กลับรถมาแล้วก็ชิดซ้ายเลี้ยวเข้าซอยแรก จะมีป้ายสีเขียวเขียนว่าไปวัดเทพประสิทธิ์ แต่ถ้าดูตรงป้ายสีน้ำเงินที่เรียงกันจะบอกว่าเป็นทางไปตลาดน้ำท่าคา เส้นทางที่สามเดินทางโดยรถไฟ เริ่มขึ้นจากต้นสายหมาชัย - บ้านแหลม (ราคา 10

บาท) ทำทำการเปลี่ยนขบวนไปสาย บ้านแหลม - แม่กลอง (10 บาท) จากนั้นต่อรถสองแถวบริเวณหน้าตลาดไปยังตลาดน้ำท่าคาขึ้นสาย ตลาด - ท่าคา ค่าบริการประมาณ 20 บาท รถจะหมดให้บริการในช่วง 4 โมงเย็น เส้นทางที่สี่ นั่งโดยสารโดยรถตู้ขึ้นได้จากสถานีขนส่งสายใต้เก่า (ป้อมแก้ว - แม่กลอง) ราคาอยู่ที่ 60 บาท หรือบริเวณวงเวียนใหญ่ - แม่กลอง ราคาโดยประมาณ 80 บาท แล้วต่อรถสองแถวสายตลาด - ท่าคาเช่นกัน เมื่อถึงบริเวณตำบลท่าคา จะมีป้ายขนาดใหญ่คอยบอกเส้นทางที่ยังไปยังตลาดน้ำท่าคาอำนวยความสะดวกให้ผู้เดินทางได้เห็นจนถึงที่หมาย

องค์ประกอบที่สามสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (Attraction) คุณค่าหรือคุณลักษณะสำคัญที่ ทำให้ตลาดน้ำท่าคาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ นั้นคือ เป็นตลาดน้ำเรือพายธรรมชาติ เป็นตลาดน้ำที่มีมานานและยังคงอยู่คู่ชุมชน ยังคงเปิดให้บริการในช่วงเช้าและช่วงแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำทั้งยังได้ขยายเวลาเปิดทำการในวันเสาร์และวันอาทิตย์ และในบริเวณตลาดมีการสาธิตทำน้ำตาลมะพร้าวซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ขึ้นชื่อของชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้ชม ในบริเวณตลาดมีสินค้าทางการเกษตร อาทิ มะม่วง ชมพู ฝรั่ง กล้วย หอม มะม่วงหาวมะนาวโห่ ใบชะคราม ยาจืด เหล่านี้เป็นพื้นผักและผลผลิตของชุมชน รวมไปถึงเลือกรับประทานอาหารโดยฝีมือจากคนในชุมชนที่มีหลากหลายร้านให้เลือกรับประทาน

องค์ประกอบที่สี่สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกของตลาดน้ำท่าคา ได้มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวโดยกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคาตั้งอยู่บริเวณปากทางเข้าตลาด มีโฮมสเตย์ รีสอร์ท ที่พักแรมประเภทต่างๆให้นักท่องเที่ยวได้เข้าพักตามความชอบ มียานพาหนะบริการเส้นทางแม่กลอง - ท่าคา ที่จะนำนักท่องเที่ยวมาส่งยังบริเวณตลาดน้ำและไปส่งยังตัวเมือง มีตู้กดเงิน เป็นต้น

องค์ประกอบที่ห้ากิจกรรม (Activities) บริเวณตลาดน้ำท่าคา นอกจากนี้บริเวณน้ดริมน้ำให้นักท่องเที่ยวได้เลือกชมสินค้าแล้ว ยังมีสถานการณที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ อาทิเช่น บ้านกำนันจันที่รัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสต้น วัดมณีสรณ์ วัดเทพประสิทธิ์คณาวาส หรือเลือกเที่ยวชมชมตามฐานการเรียนรู้ โดยแบ่งเป็น 3 ฐานกิจกรรม ได้แก่ ฐานการทำน้ำตาลมะพร้าว ฐานการทำจักสานก้านมะพร้าว และฐานการทำอาหารคาวหวานที่ใช้วัตถุดิบที่ทำได้ในชุมชน หรือสามารถเลือกกิจกรรมนั่งเรือพายชมสาวเลาะลัดตามริมคลองมองบ้านเรือนริมน้ำ กิจกรรมปั่นจักรยานทั่วชมชุมชน ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดจะมีชาวบ้านในชุมชนเองเป็นผู้สอนให้ความรู้และให้ประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่หกการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Service) ในชุมชนจะมีสถานที่ให้ บริการอื่นๆที่คอยอำนวยความสะดวกให้แก่ักท่องเที่ยว อาทิ สถานีตำรวจ ร้านค้าชุมชน ร้านขายของที่ระลึก สถานีอนามัย ห้องสุขา ลานจอดรถ เป็นต้น

จากองค์ประกอบทั้งหกด้านจะพบว่าตลาดน้ำท่าคามีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวได้ และยังเอาการผลิตน้ำตาลมะพร้าวอันเป็นวิธีการผลิต

ของชุมชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงทำให้เกิดความยั่งยืน และยังคงรักษาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของชุมชนให้คงอยู่

2) การจัดการโดยชุมชน

ตลาดน้ำท่าคามีการบริหารจัดการโดยคณะกรรมการบริหารอันประกอบไปด้วย ประธานคณะกรรมการที่มาจากตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา มีรองประธานที่ได้มาจากตำแหน่งกำนันตำบลคลองศาลา มีกรรมการที่ได้จากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน เจ้าของที่ดินในบริเวณตลาดน้ำ และคนในพื้นที่ตั้งแต่แรกก่อตั้งตลาดน้ำท่าคา และมีเลขานุการคอยบริหารจัดการตลาดน้ำท่าคา ในส่วนของร้านจะจำแบ่งได้ 2 ลักษณะคือร้านค้าในเรือที่ไม่จำเป็นต้องเสียค่าใช้สถานที่ และร้านค้าบนบกที่จะมีการเก็บค่าเช่าเป็นรายเดือน เดือนละ 1,000 บาท ยกเว้นร้านค้าในส่วนร้านค้าประชารัฐจะเสียค่าเช่าเดือนละ 500 บาท ในส่วนของเรือพายจะมีการเก็บค่าใช้ท่าเรือชุมชนเดือนละ 200 บาท ทางผู้บริหารจะมีป้ายแสดงบัญชีรายรับ-รายจ่าย โดยจะแจ้งรายละเอียดเป็นรายเดือน สำหรับที่มาของรายได้หลักๆจะได้มาจากค่าบำรุงจากพ่อค้าแม่ค้า รายได้จากค่าเช่าเรือชุมชน รายได้จากการจัดเก็บค่าบริการห้องน้ำ และในส่วนของรายจ่ายจะมีรายจ่ายในด้านของการจ้างทำความสะอาดห้องน้ำ ค่าจ้างจัดเก็บผักตบชวาในลำคลอง ค่าจ้าง อภปร. เป็นต้น นอกจากนี้บริเวณตลาดน้ำยังมีป้ายแสดงกฎระเบียบไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้ทุกคนได้สามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้การบริหารงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีรายละเอียดข้อสำคัญคือห้ามนำสินค้ามาวางขายในบริเวณทางเดิน เรือยนต์สามารถเข้ามาขายสินค้าได้แต่จำเป็นต้องเบาหรือดับเครื่อง ห้ามทิ้งขยะบริเวณลำคลอง ผู้ประกอบการร้านค้า พ่อค้า แม่ค้าต้องติดป้ายแสดงราคาสินค้าให้ชัดเจน หากมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นคณะกรรมการตลาดน้ำท่าคา สามารถดำเนินกล่าวตักเตือน หรือดำเนินการให้ผู้กระทำความผิดนั้นออกจากพื้นที่บริเวณตลาดน้ำท่าคาได้ทุกเมื่อ

3) ภาวะผู้นำ

ในด้านของผู้นำกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนพบว่าผู้นำเป็นคนเก่าแกในสังคมครอบครัวเป็นกำนันตั้งแต่สมัยรุ่นพ่อ ส่งตามมายังรุ่นลูก และได้ส่งต่อไปยังรุ่นหลาน จึงทำให้ชาวบ้านเกิดความไว้วางใจ มีการดูแลและใส่ใจลูกบ้านอย่างสม่ำเสมอ คอยช่วยเหลือและสนับสนุนในด้านต่างๆ ทั้งการนำลูกบ้านไปฝึกอบรม จัดกลุ่มขึ้นเพื่อนให้ชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถที่หลายหลาย มาร่วมกลุ่ม เมื่อทางตลาดน้ำมีกิจกรรม หรือมีนักท่องเที่ยวสนใจกิจกรรมของคนในชุมชนก็จะให้สมาชิกกลุ่มได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นการกระจายรายได้ให้แก่ชาวบ้าน มีการจัดชาวบ้านแบบหมุนเวียนไม่เรียกหาแค่คนใดคนหนึ่ง จะสอบถามความพร้อมของชาวบ้านก่อนทุกครั้งว่าพร้อมที่จะทำงานหรือไม่ หรือมีปัญหา ติดขัดเรื่องใดที่ช่วยได้ก็พร้อมจะช่วยเหลือ มีวิสัยทัศน์ที่นะ

พัฒนาชุมชน พัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้ชาวบ้านมีเงิน มีรายได้ มีความจริงใจ แม้ว่าในปัจจุบันไม่ได้อยู่ในตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านแต่เข้าบ้านหลายคนก็ยังเรียกว่า “ผู้ใหญ่ติ่ม”

ในด้านผู้นำการบริหารตลาดน้ำพบว่ามีการใส่ใจถามไถ่ถึงสภาพการค้าขายของลูกบ้านเป็นอย่างดี คอยแนะนำและส่งเสริมสนับสนุนการขายสินค้าของชาวบ้าน แนะนำให้ชาวบ้านพัฒนาคุณภาพสินค้า หรือควรขายอย่างไรเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจจะซื้อ สังเกตปริมาณสินค้าที่พ่อค้าแม่ค้านำมาขาย รับฟังความเห็นจากนักท่องเที่ยวรวมถึงจากชาวบ้าน มองหาจุดร่วมกันที่จะพัฒนาตลาดให้เติบโตในทิศทางที่ดี มองสินค้ามองลูกค้าเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย มีเป้าหมายที่จะพัฒนาตลาดน้ำให้เป็นที่รู้จัก ให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นและไม่ลืมที่จะอนุรักษ์บรรยากาศของตลาดน้ำแต่เดิมไว้ มีแผนในการขยายที่พัก สถานที่ทำกิจกรรม รวมถึงที่จอดรถเพิ่มขึ้นเพื่อนำมาให้บริการได้เพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยว เป็นวิสัยทัศน์ที่มองไปในอนาคตที่ต้องการพัฒนาตลาดน้ำให้เป็นที่รู้จัก ให้มีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น จะทำให้ชาวบ้านมีรายได้ มีการกระจายมากขึ้นควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ของดีของชุมชนทั้งตลาดเรือพาย การทำน้ำตาลมะพร้าว การทำจักสาน การทำขนมไทย เป็นต้น

4) ความไว้นื้อเชื่อใจ

ตลาดน้ำท่าคามีอายุมากกว่าร้อยปี ก่อนจะเป็นตลาดน้ำท่าค้าย่างเช่นในทุกวันนี้ ตรงนี้ชาวบ้านจะเรียกว่านัดท่าคา เพราะคนในชุมชนจะนัดกันตามข้างขึ้นและข้างแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ เมื่อถึงวันนัดก็มีการพายเรือนำสิ่งของมาทำการแลกเปลี่ยนกัน ใครมีผัก ใครมีเนื้อ ใครมีผลไม้ ก็ทำการแลกเปลี่ยนกันตามแต่ที่ตัวเองมีหรือในชุมชนจะผลิตได้ ด้วยจุดเริ่มต้นในการแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกันทำให้เกิดเป็นความไว้วางใจ ถึงแม้ว่านัดท่าคาได้เปลี่ยนเป็นตลาดน้ำท่าคาแต่ความสัมพันธ์และความไว้วางใจของคนในชุมชนยังคงมีอยู่ แม้ว่าการแลกเปลี่ยนจะมีตัวเงินเข้ามาเกี่ยวข้องก็ไม่ได้ทำให้ความไว้วางใจหายไปเช่นกัน ตลาดน้ำท่าคาจึงเป็นตลาดที่อยู่คู่ชุมชน ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นคนในพื้นที่ อยู่ร่วมกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ มีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติ มีความไว้นื้อเชื่อใจกันมายาวนาน เมื่อนัดท่าคาได้กลายมาเป็นตลาดน้ำท่าคา ชาวบ้านในชุมชนจึงให้ความร่วมมือในการร่วมกิจกรรมต่าง มีการเข้าประชุมเวลาทางตลาดนัดจะมีกิจกรรม หรือมีบุคคลภายนอกเข้ามาเที่ยวชมตลาด และพร้อมจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ผู้นำและคณะกรรมการบริหารตลาดน้ำหลายท่านก็เป็นคนเก่าแก่ เป็นคนที่อยู่ในชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป้าหมายที่มีร่วมกันคือให้ตลาดน้ำอยู่ต่อไปได้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน อยู่คู่ชุมชนให้ชาวบ้านยังคงสามารถเลี้ยงชีพด้วยการค้าขายทางเรือและเพื่อให้ชุมชนได้พัฒนาท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักสู่สายตาบุคคลภายนอก นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนยังมีความเอาใจใส่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นหูเป็นตาดูแลความสงบเรียบร้อยให้แก่ชุมชน สิ่งที่เป็นจุดสังเกตว่าชาวบ้านยังมีความไว้นื้อเชื่อใจอีกจุดคือบ้านในบริเวณ

ชุมชนแทบจะไม่มีกำแพงกัน อาจจะมีเป็นแค่เพียงลวดหนาม หรือไม้พุ่มที่ตัดแต่งให้เป็นลักษณะทรง กำแพงแต่เพียงเท่านั้น

5) การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

ในด้านการสนับสนุนจากองค์กรได้เริ่มขึ้นตั้งแต่ในปีประมาณ พ.ศ. 2530 ทางสำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวได้นำงบเข้ามาพัฒนาให้ตลาดเป็นที่ท่องเที่ยว ตัดถนนเพิ่มเส้นทางคมนาคมในชุมชน ในปีพ.ศ. 2541 ได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการให้มีวันนัดเพิ่มจนในปี พ.ศ. 2561 ตลาดน้ำท่าคาได้รับเลือกให้เป็นตลาดน้ำต้องชม ตามโครงการตลาดประชารัฐ ตลาดต้องชมจากกระทรวงพาณิชย์จังหวัด ตลาดน้ำท่าคาจึงได้รับการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น การสนับสนุนจากการศึกษานอกระบบได้เข้ามาอบรมภาษาอังกฤษ ฝึกอบรมการทำขนมไทย การฝึกอบรมแปรรูปอาหาร เป็นต้น การได้รับการสนับสนุนจากกรมการพัฒนาชุมชนได้เข้ามาช่วยในด้านของสัมมาชีพชุมชนฝึกอบรมในเรื่องของการทำสวนมะพร้าว ทำสวนมะนาว ปลูกผักปลอดสารพิษ การนวดแผนไทย การทำขนมไทย การทำน้ำตาลมะพร้าว การทำจักสาน และได้มีหลายหลายหน่วยงานที่ได้เข้ามาสนับสนุนในรูปแบบการส่งเสริมแบบภาคี ตั้งแต่สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวเข้ามาประชาสัมพันธ์ กรมการท่องเที่ยวได้สนับสนุนงบจัดซื้อจักรยานและเสื้อชูชีพ กระทรวงอุตสาหกรรมพร้อมกับการอนามัยมาตรวจสอบคุณภาพสินค้าและบริการ และกระทรวงวัฒนธรรมก็ได้เข้ามาส่งเสริมประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรม

5.1.3 ปัญหาและอุปสรรค รวมถึงข้อเสนอแนะในการพัฒนาระบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สถานการณ์กลุ่มลูกค้าในปัจจุบันพบว่าเป็นกลุ่มวัยรุ่นที่เน้นมาขึ้นชมธรรมชาติมากขึ้น ในอดีตกลุ่มลูกค้าที่เดินตลาดจะอยู่ช่วงอายุ 30-40 ปี แต่ในปัจจุบันได้มีกลุ่มลูกค้าที่เป็นกลุ่มใหม่คือช่วงอายุ 26 - 30 ปี การอนุรักษ์ธรรมชาติของตลาดน้ำจึงเป็นสิ่งที่จะต้องรักษาให้คงไว้ จึงควรมีแผนที่จะรองรับนักท่องเที่ยวในกลุ่มวัยดังกล่าวเพิ่มมากขึ้น อาทิเช่น ทำจุดเช็คอินเพิ่มเพื่อให้คนได้ติดตามและสนใจกิจกรรมของทางตลาดน้ำ ควรขยายที่พักเพื่อรองรับกลุ่มคนวัยดังกล่าวที่ได้เพิ่มเข้ามา เพราะการเข้ามายังตลาดน้ำลูกค้ากลุ่มนี้มีเป้าหมายของตัวเองชัดเจนนั่นคือการนั่งชมธรรมชาติ และชมวิถีชีวิตของชาวบ้าน การพัฒนาในการขยายเพิ่มสถานที่นั่งเล่น หรือจุดนั่งพักผ่อนเพิ่มมากขึ้นจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ และการพัฒนาตัวสินค้า ควรมีแผนในการดำเนินงานภายใต้ความคิดที่ว่าทำอย่างไรให้ลูกค้ากลุ่มคนรุ่นใหม่หรือกลุ่มวัยรุ่นอยากซื้อ อยากถ่ายรูป เพราะสินค้าของชุมชนมีคุณภาพที่ดีอยู่แล้ว สิ่งสำคัญคือบรรจุกฎหมายที่จะดึงดูดลูกค้าได้ ลูกค้าไม่ได้นึกถึงความอร่อยเป็นอันดับแรกแต่มองบรรจุกฎหมายเป็นอย่างแรก เมื่อสวยงาม สีสนัสนวนรับประทานก็จะกระตุ้นให้เกิดการอยากซื้อสินค้า

อยากถ่ายรูปสินค้า และเมื่อได้รับประทานอาหารที่มีรสชาติดีจะทำให้ลูกค้าบอกต่อกันเองเป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์และขายสินค้า

ทั้งนี้ทางคณะกรรมการทำคาคาหลายท่านมีแนวคิดที่จะทำกิจกรรมต่อยอดต่างๆ เมื่อมีการเสนอความคิดในที่ประชุมก็พบว่าการเสนอไม่มีการตอบรับ หรือมีการเสนอกิจกรรมแต่ขาดการดำเนินงาน หลายครั้งส่วนกลางจะอ้างถึงการไม่มีงบประมาณ จึงเป็นอีกจุดที่อาจมองได้ว่าผู้นำระดับสูงอาจไม่ได้มีความทุ่มเทในการพัฒนาตลาดที่มากพอ ถึงแม้ว่าตลาดจะมีความพร้อม มีหลากหลายรายการเข้ามาถ่ายทำ มีการเขียนรีวิวก่อนนิตยสารหลากหลายฉบับ อีกทั้งได้รับกาสนับสนุนจากสื่อในหลายหลายช่องทาง แต่หลายกิจกรรมก็ไม่สามารถจัดทำให้เกิดขึ้นหรือดำเนินกิจกรรมกิจต่อไปได้ เพราะหลายครั้งในการเสนอกิจกรรม ประธานคณะกรรมการตลาดน้ำไม่เห็นด้วย ดังนั้นสิ่งสำคัญในการพัฒนาคือ ผู้นำหรือผู้ที่เข้ามาบริหารจำเป็นจะต้องมีความอยากที่จะทำ อยากที่จะพัฒนา รักชุมชน รักบ้านเกิด มองผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว และผู้บริหารจำเป็นจะต้องอยู่ด้วยความเข้าใจกัน สื่อสารกัน มีทัศนคติไปในทิศทางเดียวกัน เหล่านี้ก็จะทำให้ชุมชนพัฒนาไปได้เร็วขึ้น และพัฒนาอย่างมีคุณภาพ มีความยั่งยืน

จะเห็นได้ว่าในภาคของประชาชน หรือชาวบ้านยังคงมีความสามัคคี ส่วนหนึ่งมาจากความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่มีมายาวนาน การช่วยเหลือซึ่งกันและกันยังคงมีให้พบเห็นได้โดยทั่วไป สอดคล้องกับลักษณะของชุมชนที่ยังมีความเป็นชนบท ความเป็นธรรมชาติสูง แต่จะพบเห็นว่าในระดับชั้นผู้นำ จะมีเรื่องของผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้เกิดความไม่ลงรอยกันทั้งในด้านการรับผลประโยชน์และด้านความคิด ส่งผลให้ในบางครั้งกิจกรรมที่ควรจะได้รับพัฒนาต่อยอดได้ต้องหยุดหรือชะลอออกไปเพียงเพราะผู้บริหารมีแนวคิดไม่ตรงกัน นอกจากนี้ในการสัมภาษณ์ยังพบอีกจุดที่เป็นประเด็นสำคัญนั้นคือการเกิดขึ้นของรีสอร์ทในชุมชนที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น มีการบริการที่อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว มีความเป็นส่วนตัว ทำให้ชาวบ้านที่ทำโฮมสเตย์เริ่มลดลง ทั้งอายุของผู้ดูแลบ้านที่มากขึ้นไม่สามารถดูแลนักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง ทำให้กลุ่มคนที่เปิดบริการที่พักแบบรีสอร์ทจะได้ส่วนแบ่งรายได้มากกว่าชาวบ้านที่เปิดให้บริการแบบโฮมสเตย์ สาเหตุนี้อาจจะนำไปสู่การแย่งลูกค้า และส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ สอดคล้องกับธมกร ธาธาศรีสุทธิ (2555) ที่ทำการศึกษารื่องแนวทางแก้ไข ปัญหาผลกระทบทางเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนาการท่องเที่ยวมาจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นจึงส่งผลให้ราคาขายสินค้าของตลาดน้ำมีราคาแพงขึ้นทั้งยังส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของคนในชุมชนโดยพบว่าคนในชุมชนเริ่มเห็นแก่ตัว ขาดการใส่ใจชุมชนเกิดการแย่งชิงนักท่องเที่ยวที่จะมาพักค้างคืนโดยไม่ยึดถือถึงผลประโยชน์ส่วนรวมต่างฝ่ายต่างแก่งแย่งจึงทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการแบ่งผลประโยชน์ในชุมชน

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์กรณีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคาพบว่า การจัดการตลาดน้ำเกิดจากผู้นำและชาวบ้านในชุมชนมีความต้องการที่จะอนุรักษ์ตลาดน้ำแบบธรรมชาติที่มามีอายุมากกว่า 100 ปีให้คงอยู่ในชุมชน ภายใต้ความสัมพันธ์ที่ความไว้นื้อเชื่อใจบนพื้นฐานของเครือญาติของคนในชุมชน ควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยนำเอาความสามารถที่เป็นลักษณะเอกลักษณ์เฉพาะตัวของผู้รู้ในชุมชน เข้ามาร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน อันได้แก่การเคี้ยวน้ำตาลมะพร้าว การจักสานกำมะพร้าว การพายเรือชมวิถีชีวิตชาวบ้านริมคลอง การตัดบาตรทางเรือยามเช้า ตลอดจนกิจกรรมที่ตรงกับวันสำคัญทางเทศกาลต่างๆ อาทิ ประเพณีกวนกระยาสาทร ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามามีส่วนในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจนนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตลาดน้ำท่าคา นำไปสู่กระบวนการที่ส่งผลให้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนท่าคาประสบความสำเร็จนำไปสู่ประเด็นที่น่าสนใจอภิปรายเพิ่มเติมโดยสามารถแบ่งประเด็นอภิปรายตามหัวข้อวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

5.2.1 การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ในด้านการศึกษากิจการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตลาดน้ำท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามจะอภิปรายตามตัวชี้วัด 5 ตัวอันประกอบไปด้วยจำนวนนักท่องเที่ยวตรงตามเป้าหมาย ชาวบ้านมีงานและรายได้เพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านมีการอนุรักษ์ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชน โดยแบ่งตามตัวชี้วัดทั้ง มีรายละเอียดดังนี้

ตัวชี้วัดที่หนึ่งจำนวนนักท่องเที่ยวตรงตามเป้าหมาย ทางตลาดน้ำท่าคา ยังไม่มีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะรองรับในแต่ละครั้ง และเนื่องจากสภาพตลาด ที่ร้านค้าภายในเรือสามารถพายสินค้าออกมาขายเมื่อไหร่ก็ได้ตามแต่ละช่วงเวลาจึงทำให้เกิดการหมุนเวียนร้านค้าที่อยู่ภายในเรือต่างหมุนเวียนเข้ามาขายสินค้าตามช่วงเวลาอย่างสม่ำเสมอสอดคล้องกับนักท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายบางกลุ่มนักท่องเที่ยวจะมาตั้งแต่เช้าตรู่ อาทิเช่นกลุ่มจักรยาน บางกลุ่ม จะมาในช่วงสาย อาทิเช่นนักท่องเที่ยวที่มาเป็นครอบครัวหรือมากับไกด์นำเที่ยวยังรวมถึงชาวบ้านในพื้นที่ละแวกใกล้เคียง จำนวนสินค้าจึงสามารถรองรับได้ตามจำนวนนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีกลุ่มหรือ

หน่วยงานภายนอกที่เข้ามาศึกษาดูงานในบริเวณตลาดน้ำท่าคาโดนกลุ่มนี้จะมีการติดต่อล่วงหน้า มีจำนวนผู้เข้าร่วมการอบรมที่ชัดเจนทำให้ทางตลาดสามารถเตรียมสินค้าไว้รองรับได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

ตัวชีวิตที่สองชาวบ้านมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น จาก โดยพบว่าตลาดน้ำท่าคาได้ขยายเวลาให้บริการจาก 6.00 12.00 นาฬิกา เป็น 6.00 - 15.00 นาฬิกา และยังมีในวันหยุดนักขัตฤกษ์ รวมไปถึงพื้นที่ที่ร้านค้าบนบกก็มีชาวบ้านในพื้นที่เข้ามาจับจองเช่าเพื่อทำการขายสินค้าเพิ่มมากขึ้น สำหรับการขายสินค้าพ่อค้าและแม่ค้าในตลาดจะอาศัยวิธีการนับจำนวนสินค้ามาขายในบริเวณตลาด อาทิเช่นนับสินค้า 100 ชิ้นถ้าขายหมด 100 ชิ้นก็จะทำการบ้านเพื่อแก้ปัญหาสินค้าขายไม่หมดทำให้ไม่มีสินค้าเหลือทิ้ง และจากการประชาสัมพันธ์ของกระทรวงพาณิชย์ให้ตลาดน้ำท่าคาเป็นตลาดต้องชมจึงทำให้ตลาดน้ำท่าคาได้รับการประชาสัมพันธ์ มีบุคคลภายนอกเข้ามาเที่ยวชมและซื้อสินค้าในบริเวณตลาดเพิ่มขึ้น ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น ชาวบ้านสามารถนำสินค้าทางการเกษตรที่ตนมีหรือสินค้าแปรรูปต่างๆได้นำมาขาย จึงทำให้ชาวบ้านมีงานทำ นอกจากนี้จะได้รายได้จากการขายสินค้าในตลาดแล้วยังมีการทำกิจกรรมฐานเรียนรู้โดยแบ่งเป็นสามฐานหลัก ประกอบด้วย การทำน้ำตาลมะพร้าว การจักสานก้านมะพร้าว การทำขนมไทย คนที่มาให้ความรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจจะเป็นชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนที่มีความสามารถเป็นเฉพาะทาง โดยการทำฐานจะได้รายได้โดยอย่างน้อยประมาณ 600 บาทต่อการทำฐานหนึ่งครั้ง และการทำฐานจะให้ชาวบ้านในชุมชนหมุนเวียนเข้ามาร่วมในกระบวนการทำฐานจึงทำให้เกิดการกระจายรายได้ให้กับชาวบ้านในชุมชน

ตัวชีวิตที่สามชาวบ้านมีการอนุรักษ์ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ประเภทที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนท่าคาคือประเพณีกวนกระยาสารท จะนิยมทำกันในวันสารทไทยตรงกับแรม 15 ค่ำเดือน 10 ได้นำเอากิจกรรมดังกล่าวเข้ามาส่งเสริมในการท่องเที่ยวตลาดน้ำจัดเป็นกิจกรรมแข่งขันกวนกระยาสารทโดยจะมีตัวแทนจากหมู่บ้านทั้ง 12 หมู่บ้านร่วมกันแข่งขันกวนกระยาสารทโดยให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการชิมและให้คะแนน เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและยังได้อนุรักษ์ พื้นฟูประเพณีดั้งเดิมของชุมชน และอีกผลิตภัณฑ์ที่จัดได้ว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นชื่อและมีชื่อเสียงของชุมชนนั่นคือ การทำน้ำตาลมะพร้าวโดยพบว่าการทำน้ำตาลมะพร้าวได้มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ โดยที่มาของการทำสวนมะพร้าวเนื่องจากสภาพน้ำมีการไหลผ่านของน้ำสือและน้ำเค็มทำให้น้ำในพื้นที่ชุมชนเป็นน้ำกร่อย ที่ทำให้น้ำมะพร้าวมีความอร่อย นอกจากนี้ในช่วงน้ำหลากในหน้าฝนพื้นที่ในการทำสวนจะทำให้เกิดน้ำท่วม ชาวบ้านจึงหันมาทำสวนมะพร้าวและได้ทำการแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆจากมะพร้าวตั้งแต่ น้ำตาลสด น้ำตาลมะพร้าว สำหรับผลิตภัณฑ์น้ำตาลมะพร้าวของชุมชนท่าคา ได้รับคัดเลือกให้เป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือ OTOP ได้มีการพัฒนากระบวนการผลิตและรสชาติจนในปีพ.ศ. 2555 สินค้าน้ำตาลมะพร้าวของชุมชนได้รับให้เป็นผลิตภัณฑ์ 5 ดาว และยังมีการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากกรรมมะพร้าวเป็นการจากศาลก้านมะพร้าวโดยเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของคนในชุมชนสำหรับผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ในช่วงแรกจะเป็นผ้าซี และ

กระดาษ ยังทำขึ้นเพื่อประกอบการใช้ในครัวเรือน ต่อมาเพื่อนบ้านในละแวกใกล้เคียงได้เห็นจึงเป็นจุดเริ่มต้นในการทำจากสารเพื่อขายเป็นสินค้า และมีการถ่ายทอดจากรุ่นแม่มายังรุ่นลูก ทั้งยังได้พัฒนาสินค้าให้มีความหลากหลาย อาทิเช่น กระเป๋ากลองใส่กระดาษทิชชู จนในปัจจุบันผลิตภัณฑ์ได้รับเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือ OTOP 5 ดาวเป็นผลสำเร็จในปี พ.ศ. 2560 นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนยังคงใช้เรือพายเรือในการสัญจรทางน้ำไปมาหาสู่ในละแวกใกล้เคียง ยังสามารถพบเห็นการตกบาตรทางน้ำได้ในตอนเช้าตรู่ การพายเรือ จึงถือได้ว่าเป็นการอนุรักษ์วิถีชีวิตท้องถิ่นทั้งนี้ในบริเวณตลาดน้ำผักชาวบ้านที่สามารถพายเรือได้และมีสินค้าที่ต้องการจะนำมาขายสามารถนำสินค้าใส่ในเรือแล้วนำมาขายสินค้าได้ในบริเวณตลาดเลยไม่มีค่าใช้จ่ายเป็นอีกช่องทางในการสนับสนุนให้คนในพื้นที่ยังคงรักษาการจราจรเส้นในทางทางน้ำ

ตัวชีวิตที่สืบทอดอนุรักษ์ พื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลาดน้ำท่าคา มีทรัพยากร ธรรมชาติที่สำคัญนั้นคือแม่น้ำลำคลอง ถือได้เป็นเส้นทางในการทำให้เกิดการคมนาคมเป็นจุดเริ่มต้นในการค้าขายทางน้ำ มีการขุดลอกคูคลองเพื่อไม่ให้ลำคลองตื้นเขิน มีกิจกรรมกำจัดผักตบชวา จะเห็นได้ว่าในลำคลองยังเป็นแหล่งน้ำที่สะอาดถึงแม้ว่าไม่สามารถนำน้ำมาใช้ในการบริโภคได้แต่ก็ยังเห็นกลุ่มเด็กเยาวชนยังสามารถลงไปเล่นในลำคลอง สำหรับการทำสวนมะพร้าวจะมีการขุดลอกหน้าดินจึงทำให้มะพร้าวได้รับปุ๋ยที่มาจากธรรมชาติดินจึงมีความอุดมสมบูรณ์เพราะไม่มีการใช้สารเคมีในการทำเกษตร จึงทำให้ดินและน้ำยังมีความอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้แล้วบริเวณตลาดจะมีการรณรงค์ใช้ถุงพลาสติกบรรจุภัณฑ์จะใช้ในรูปแบบของใบตองหรือใช้จานชามที่สามารถล้างแล้วใช้ใหม่ได้เพื่อเป็นการลดต้นทุนและลดการสร้างปริมาณขยะ

ตัวชีวิตที่ทำการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชน เมื่อเข้ามาถึงบริเวณชุมชนจะพบได้ว่ามีสุนัขเป็นจำนวนมากและมักจะอยู่ร่วมกันเป็นเป็นกลุ่มใหญ่ทางชุมชนได้พยายามให้ชาวบ้านนำสุนัขมาฉีดป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า แต่ก็ยังควบคุมได้ยากเพราะชาวบ้านในชุมชนไม่ได้สร้างบ้านแบบมีคอกหรือมีกำแพงจึงทำให้ไม่รู้ว่ในบางครั้งสุนัขของใครเป็นของบ้านไหน สำหรับผู้สูงอายุจะมีคนมาดูแลเป็นกลุ่มอาสาสมัครที่มาจากอนามัยดูแลความเป็นอยู่สุขภาพตลอดจนน้ำดื่มน้ำใช้ที่ชาวบ้านใช้ในการอุปโภคบริโภค มีกิจกรรมโครงการรณรงค์และป้องกันโรคไข้เลือดออก

5.2.2 กระบวนการที่ส่งผลให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงครามประสบความสำเร็จ

ในด้านการศึกษากระบวนการที่ส่งผลให้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตลาดน้ำท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามประสบความสำเร็จ จะอธิบายตามเงื่อนไข 5 เงื่อนไขประกอบ

ไปด้วย ด้านทรัพยากรและวัฒนธรรม การจัดการชุมชน ภาวะผู้นำ ความไว้วางใจของสมาชิกในชุมชน การสนับสนุนจากภายนอก โดยมีรายละเอียดดังนี้

เงื่อนไขที่หนึ่งด้านทรัพยากรและวัฒนธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ จากการศึกษาพบว่า ชุมชนยังมีทรัพยากรธรรมชาติ ที่อุดมสมบูรณ์ในแหล่งน้ำยังสัตว์น้ำอาทิเช่น ปลา กุ้ง อย่างอุดมสมบูรณ์ แม้ว่าชาวบ้านในพื้นที่ที่จะประกอบอาชีพทำสวนมะพร้าวแต่ก็ยังพบว่าในช่วงกลางคืนจะยังพบเห็นหิ่งห้อยได้ อากาศยังมีความปลอดโปร่งไม่มีมลภาวะ และจากการทำสวนมะพร้าวตลอดจน ความรู้ภูมิปัญญาในการทำน้ำตาลมะพร้าวจึงทำให้ ชุมชนมีวิธีการผลิตอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานของวัสดุ หรือวัตถุดิบที่หาได้ในชุมชน และผลผลิตดังกล่าวอย่างเช่นน้ำตาลมะพร้าวต่างเป็นสินค้าที่ขึ้นชื่อ และได้รับการยอมรับนับถือจากบุคคลภายนอก เป็นที่รู้จักสำหรับคนหมู่มาก ส่งผลให้การทำน้ำตาลมะพร้าวกลายเป็นวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นของชุมชนเป็นอาชีพที่เกิดจากภูมิปัญญาที่มีการสะสมและถ่ายทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ทั้งยังได้นำมามีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยจัดเป็นฐานการเรียนรู้สาธิตการทำน้ำตาลมะพร้าว ให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจสามารถได้รับชมกระบวนการผลิตน้ำตาลมะพร้าวด้วยกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม

เงื่อนไขที่สองการจัดการชุมชน จากการศึกษาพบว่าบริเวณตลาดน้ำท่าคา มีการบริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการ ประกอบไปด้วยประธานคณะกรรมการที่เป็นผู้นำทางการของตำบลท่าคาคือนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา รองประธานคือกำนันหมู่ที่ ตำบลท่าคา คณะกรรมการคือผู้ใหญ่บ้านและผู้สูงอายุที่ได้รับการยอมรับนับถือจากคนในชุมชนรวมถึงเจ้าของที่ดินในบริเวณตลาด และเลขานุการ ในส่วนของร้านค้าสามารถแบ่งร้านค้าได้สองลักษณะ คือร้านค้าที่อยู่ภายในเรือและร้านค้าที่อยู่บก โดยร้านค้าที่อยู่ในเรือจะไม่มีเก็บค่าเช่าหรือเก็บค่าบริการในการใช้สถานที่ ในส่วนของร้านค้าบนบกจะมีการเก็บค่าเช่าเป็นรายเดือนเดือนละ 1,000 บาทและในส่วนของร้านค้าพระราชรัฐจะมีค่าเช่าอยู่ที่ 500 บาท ความสัมพันธ์ของพ่อค้าแม่ค้าในตลาดจะเป็นในลักษณะเครือญาติ หรือเป็นคนดั้งเดิมของท้องถิ่น จึงทำให้มีความสนิทและไว้วางใจ รู้จักกันมานาน สินค้าที่นำมาขายที่เป็นสินค้าที่ได้จากผลผลิตทางการเกษตรของคนในชุมชน หรือการนำผลผลิตทางการเกษตรมาแปรรูป นอกจากบริเวณร้านค้ายังมีส่วนที่เป็นส่วนของเรือพายนำเที่ยวจะเป็นกลุ่มเรือพายที่เป็นชาวบ้านที่อยู่อาศัยในชุมชนอัตราการบริการจะเหมาะอยู่ที่รามา 200 บาทต่อนักท่องเที่ยวห้าคนและจะมีการเก็บค่าบำรุงรักษาเป็นรายเดือนเดือนละ 200 บาท ข้อสำคัญสำหรับผู้ที่ต้องการจะมาขายสินค้าในบริเวณตลาดน้ำจะต้องเป็นชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนเท่านั้น เพื่อเป็นการสร้างงานและสร้างอาชีพให้แก่คนในท้องถิ่น ชุมชน บริเวณตลาดจะมีป้ายขนาดใหญ่ที่แสดงบัญชีรายรับรายจ่ายของตลาดน้ำท่าโดยจะมีรายการแสดงที่เกี่ยวกับรายได้ของตลาด เพราะเงินที่ได้จากการบริหารจัดการตลาดน้ำเงินส่วนนั้นต่อไปจะเป็นเงินกองกลางที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาและปรับปรุง

ตลาดน้ำจึงทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องแข่งที่มาและที่ไปของยอดเงินอาทิเช่น จากการเก็บค่าเช่าเรือ ชุมชน รายได้บ้างจากราคา รายได้จากเก็บค่าบริการห้องน้ำ และยังแสดงส่วนที่เป็นรายจ่ายอาทิเช่นค่า ประปา ค่าจ้างจัดเก็บผักตบชวา ค่าซ่อมแซมห้องน้ำ เป็นต้น ค่าใช้จ่ายและรายได้ดังกล่าวจะแสดงไว้ ตามรอบเดือน เงินที่เหลือจะเก็บไว้เป็นกองกลาง หรือเก็บสะสมเงินไว้เพื่อจะนำไปเงินทำกิจกรรม ต่างๆ ตามเทศกาลที่สำคัญ อาทิเช่นเทศกาลลอยกระทง เทศกาลวันสงกรานต์ เทศกาลปีใหม่ เป็นต้น

เงื่อนไขที่สามภาวะผู้นำ จากการศึกษาพบว่าประธานกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวใน ชุมชนเป็นคนเก่าแก่ที่อยู่ในพื้นที่เคยดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านอยู่สอง บ้านคลองศาลาเป็นระยะเวลา กว่า 30 ปีและยังได้รับความเคารพนับถือ ถึงแม้ว่าจะหมดวาระในการดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน แต่ก็ ยังคงดำรงตำแหน่งประธานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคา และในตอนนี้ยังดำรงตำแหน่งเป็น ประธานกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนท่าคา และตัวผู้นำมีความคิดชัดเจนที่ต้องการจะอนุรักษ์ตลาดน้ำเรือ พายแบบดั้งเดิมสอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนอีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนจาก ผู้นำทางการอย่างนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา ที่มีความเห็นพ้องต้องกันที่จะรักษาตลาดน้ำ เรือพายให้คงอยู่ชุมชน ด้วยการนำการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาเป็นเครื่องมือในการรักษาและ อนุรักษ์เอกลักษณ์ของชุมชนไว้ และลักษณะผู้นำที่เป็นคนเก่าแก่ของชุมชนมีวิสัยทัศน์ที่ต้องการรักษา วิถีชีวิตริมฝั่งคลองและตลาดน้ำเรือพาย และมีลักษณะนิสัยเป็นคนเปิดเผยชอบช่วยเหลือชาวบ้านจึง ทำให้ชาวบ้านไว้วางใจที่จะให้ดำรงตำแหน่งประธานการท่องเที่ยวโดยชุมชน และยังเป็นคนที่มีความรู้ ความสามารถในด้านการท่องเที่ยว เข้าใจบริบทเอกลักษณ์ชอบชุมชนเป็นอย่างดี รู้จักชาวบ้านเป็น รายคนเข้าใจถึงลักษณะและความสามารถของชาวบ้านในชุมชน เมื่อมีกิจกรรมส่งเสริมจะให้ชาวบ้าน เข้าไปอบรมเพื่อให้ชาวบ้านมีความรู้ มีอาชีพมีรายได้ให้ชาวบ้านอยู่ได้ในชุมชน

เงื่อนไขที่สี่ความไว้วางใจของสมาชิกในชุมชน จากการศึกษาพบว่าความไว้วางใจของ ชาวบ้านในชุมชนยังมีความไว้วางใจกันสูงด้วยลักษณะการเป็นเครือญาติ ยังคงมีความเป็นอยู่ แบบชุมชนคนในพื้นที่ต่างรู้จักและเติบโตมาด้วยกันจึงทำให้เกิดการมือประสานงานง่ายขึ้น และ หากเมื่อมีความต้องการขอความร่วมมือชาวบ้านในชุมชนจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

เงื่อนไขที่ห้าการสนับสนุนจากภายนอก จากการศึกษาพบว่าตลาดน้ำท่าคาได้รับการ สนับสนุนจากองค์กรภายนอกจากหลายแหล่งที่มา จุดเริ่มต้นเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2541 โดยการ ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เข้ามาปรับปรุงถนนที่เป็นเส้นทางเข้าสู่ชุมชนโดยปรับถนนจากลูกรังให้ กลายเป็นถนนลาดยาง มีการสร้างที่จอดรถเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว จนในปี พ.ศ. 2543-2544 ตลาดน้ำได้เป็นที่รู้จักและอยู่เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน และในปีพ.ศ. 2561 ตลาดน้ำท่าคา ได้รับเลือกจากกรมพาณิชย์จังหวัดให้เป็นตลาดประชารัฐ ตลาดต้องชม จึงทำให้ได้รับการส่งเสริม และ สนับสนุนในด้านการประชาสัมพันธ์ หน่วยงานที่สองคือได้รับการสนับสนุนจากการศึกษานอกระบบ ของตำบลในด้านของการให้ชาวบ้านได้ฝึกอบรมการสื่อสารภาษาอังกฤษ เพื่อให้ชาวบ้านได้สื่อสารกับ

นักท่องเที่ยวและยังมีการฝึกอบรมในการแปรรูปอาหาร หรือการอบรมเพิ่มพูนความรู้ต่างๆ ให้แก่ชาวบ้านในชุมชน และหน่วยงานที่สามการสนับสนุนจากกรมพัฒนาชุมชนที่เข้ามาส่งเสริมในการสร้างสัมมาชีพเป็นการพัฒนาทักษะการให้ชาวบ้านที่เป็นผู้รู้มีโอกาสได้ถ่ายทอดความรู้ และให้ชาวบ้านที่ต้องการมีอาชีพได้เข้ามาร่วมฝึกอบรมได้ อาทิเช่นการทำน้ำตาลมะพร้าว การจักสานการมะพร้าว การปลูกผักปลอดสารพิษ การนวดแผนไทย นอกจากนี้ยังเข้ามาช่วยในการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณตลาดน้ำ ทั้งสามหน่วยงานเป็นสามหน่วยงานหลักที่เข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบภาคีทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวบ้านมีความรู้มีอาชีพและยังส่งเสริมในด้านการประชาสัมพันธ์ให้ตลาดน้ำท่าคาได้เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้นและยังมีกระทรวงสาธารณสุขได้เข้ามาส่งเสริมผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้ได้มีเครื่องหมายรับรองมาตรฐานคุณภาพอย่าง ทำให้สินค้าของชุมชนมีคุณภาพและมีความน่าเชื่อถือเพิ่มความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภคนอกจากนี้ยังมีกระทรวงวัฒนธรรมที่เข้ามาส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้ตลาดน้ำเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เนื่องจากตลาดน้ำเป็นตลาดเรือพายธรรมชาติ มีบ้านเรือนไทย มีบ้านกำนันจันที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ จึงได้มีส่วนช่วยในการสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มเส้นทางการบินจักรยานให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่ดีในการท่องเที่ยวจากชุมชน

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวควรเข้ามาส่งเสริมการท่องเที่ยวควบคู่กับการให้ความรู้ให้แก่ชาวบ้านว่าควรมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร การท่องเที่ยวควรพัฒนาไปในทิศทางใดที่จะคนในพื้นที่อยู่ได้หรือไม่กระทบต่อการดำเนินชีวิตแบบเดิม เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายใหญ่ ควรสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวกับแหล่งที่แวะแวะกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านในชุมชน เพื่อเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจตามบริบทของชุมชน เข้าใจวิถีชีวิตของชุมชนเกิดการอยากอนุรักษ์ รักและหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนภายใต้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน กระจายรายได้อย่างเท่าเทียม ควบคู่ไปกับการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง

5.3.2 ข้อเสนอแนะระดับพื้นที่

เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตลาดน้ำท่าคาเป็นไปตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน แหล่งท่องเที่ยวจึงควรมีการคำนึงและดำเนินการในด้านต่างๆ โดยสามารถแบ่งรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

ด้านที่หนึ่ง ควรจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะต่างๆ ทั้งระยะสั้น และระยะยาว เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาและผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น รวมไปถึงการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนกระบวนการที่ชาวบ้านจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในด้านการรับผิดชอบต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นไม่ใช่เพียงแต่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีและความเป็นอยู่ที่ดีโดยปราศจากการร่วมมือ

ด้านที่สอง ตลาดน้ำท่าคาเปรียบเสมือนศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวและมีการเชื่อมโยงในหลายหน่วยงานเข้ามาร่วมโดยจัดกิจกรรมเป็นโครงการต่างๆ อย่างเช่น กิจกรรมวิ่ง กิจกรรมปั่นจักรยาน เป็นต้น ในกิจกรรมที่กล่าวมาในข้างต้นจะเป็นการประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำท่าคา ทำให้เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอกมากขึ้น เมื่อเกิดการขยายพื้นที่การท่องเที่ยว และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีมากขึ้น ทางตลาดจึงต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาระบบการจราจร เพิ่มบริเวณที่จอดรถเพิ่มพื้นที่อำนวยความสะดวก ตั้งแต่ทางลาดสำหรับผู้สูงอายุหรือผู้พิการ ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ เพิ่มบริเวณที่ทิ้งขยะให้พร้อมและเพียงพอต่อนักท่องเที่ยวและที่สำคัญคือป้ายสัญลักษณ์ต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวได้มีข้อมูล ของตลาดและผลิตภัณฑ์ของสินค้าอันนำไปสู่สร้างความเข้าใจอันดีต่อกันทั้งจากนักท่องเที่ยว และร้านค้าในบริเวณตลาดน้ำ

ด้านที่สามจากการสัมภาษณ์และสังเกตจะพบว่าสิ่งสำคัญที่จะดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของบริเวณตลาดจนนำไปสู่การออกเป็นกฎข้อระเบียบข้อบังคับนั้นคือการห้ามกินขยะลงแม่น้ำคลอง ห้ามนำสินค้ามาวางขวางบริเวณทางเดิน มีการส่งเสริมให้ใช้วัสดุธรรมชาติ ในการห่อ บรรจุ รองรับผลผลิตและผลิตภัณฑ์ ทั้งหมดจึงถือได้ว่าเป็นการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม รวมถึงเป็นการป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม อาทิเช่น ปัญหาขยะส่วนเกิน ปัญหาขยะที่ไม่สามารถย่อยสลายได้หรือปัญหาแม่น้ำในลำคลองเน่าสгни ทั้งหมดจึงถือได้ว่าเป็นการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม รวมถึงเป็นการป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมที่อาจตามมา อาทิเช่น ปัญหาขยะส่วนเกิน ปัญหาขยะที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ หรือปัญหาแม่น้ำในลำคลองเน่าสгниเหล่านี้จะส่งผลต่อภาพลักษณ์ของตลาดน้ำได้ ถึงแม้ว่าจะมีการห่อด้วยใบตอง ในการบรรจุอาหารแต่ทางตลาดก็ยังไม่ใช้ถุงพลาสติกเพื่อนให้สะดวกต่อการถือสินค้า ทั้งนี้ทางตลาดได้มีป้ายขอความร่วมมือให้ลดใช้ถุงพลาสติก จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

ด้านที่สี่ ผู้นำควรส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตน อาจเริ่มต้นจากการประชาสัมพันธ์การจัดฝึกอบรม เพื่อให้ประชาชนได้มีความรู้และความเข้าใจต่อสถานที่ท่องเที่ยว ให้มีความรู้ความเข้าใจในด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งแจกแจงผลประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้รับจากการจัดการการท่องเที่ยว ทั้งนี้เมื่อประชาชนได้ทราบในผลกระทบด้านบวกก็มีความสำคัญที่จะต้องให้ทราบเกี่ยวกับผลกระทบด้านลบ อาทิเช่น การจราจรติดขัด ปัญหาขยะที่เพิ่มมากขึ้น เสียงดังรบกวน สภาพแวดล้อมความเป็นอยู่เดิม มลพิษทางอากาศ ขาดความเป็นส่วนตัว ส่งผลการดำเนินงาน แนวโน้มของปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตให้กลุ่มผู้นำ กลุ่มชาวบ้านตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้สามารถเข้ามารวมกลุ่มพูดคุย แก้ปัญหา หรือหาจุดกึ่งกลางในการแก้ไขหรือหาแนวทางในการแก้ปัญหา โดยผ่านการสร้างทางออกร่วมกันผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ทั้งนี้จากการลงพื้นที่จึงได้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ว่าผู้นำระดับสูงมักจะไม่ค่อยมองถึงข้อเสนอแนะของฝ่ายคณะกรรมการขาดวิสัยทัศน์ร่วมกัน ขาดความสามัคคี ต่างฝ่ายต่างทำ เหล่านี้จะก่อให้เกิดเป็นรอยร้าวและกลายเป็นจุดแตกหักได้ ผู้นำระดับผู้บริหารและฝ่ายคณะกรรมการควรหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาในจุดนี้ เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นชาวบ้านก็ต่างรับรู้ได้ ควรมีการพูดคุย รับฟังซึ่งกันและกันให้มากขึ้น เพื่อที่จะทำให้การบริหารมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดเป็นภาพลักษณ์ที่ดีต่อสถานที่ท่องเที่ยว และจะทำให้สถานที่ท่องเที่ยวได้รับการพัฒนาให้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญและเป็นที่ยุติของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้เพิ่มมากขึ้น

ด้านที่ห้า ควรมีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมแบบยั่งยืน โดยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมแก้ปัญหา เพื่อเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ รวมไปถึงควรมีการบริหารจัดการที่โปร่งใสเพื่อให้เกิดการกระจายได้แก่ชุมชนได้อย่างเป็นธรรม เท่าเทียมให้แก่ทุกฝ่าย

ด้านที่หก นอกจากตลาดน้ำแล้วยังพบอีกจุดที่น่าสังเกตคือแม่ค้าพ่อค้าในตลาดน้ำจะเป็นคนที่มีอายุมาก การทำน้ำตาล การทำขนมไทย การพายเรือ ทั้งหมดคือมนต์เสน่ห์ของตลาดน้ำแห่งนี้ แต่ยังมีพบว่าคนที่มาซื้อทอดได้น้อยมาก เมื่อไปสัมภาษณ์หลายท่านก็จะบอกว่าไม่มีคนมาทำต่อแล้ว ลูกหลานไปทำอย่างอื่นกันหมด หรือในบางท่านจะบอกว่ายังมีแรงอยู่ยังทำไหว มีบ้างที่ลูกหลานมาช่วยบ้านแต่ก็ไม่ได้มาช่วยเต็มตัวจึงเป็นจุดที่น่าเป็นห่วงว่าหากผู้เฒ่าผู้แก่ได้ล้มหายจากไปจะมีใครหรือกลุ่มคนใดในชุมชนจะเข้ามาสืบสาน สืบทอด ทดแทนในตำแหน่งที่หายไป ควรมีการอนุรักษ์และให้ความรู้ให้คนรุ่นหลังได้เห็นคุณค่าของชุมชน และให้คนรุ่นหลังรู้สึกรักบ้านเกิด รักในภูมิปัญญาอันดีของชุมชน

5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นภาพสะท้อนของปรากฏการณ์ในสังคมในรูปแบบหนึ่ง ผู้วิจัยมองว่าสามารถนำประเด็นในเรื่องอื่นๆ มาศึกษาให้มีความซับซ้อน หรือลึกซึ้งมากขึ้นได้ ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวของตลาดน้ำ ตลาดน้ำกับการส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตริมคลอง ตลาดน้ำกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตลาดน้ำกับผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น รวมไปถึงควรมีการทำวิจัยเชิงปฏิบัติเกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนการทำงานตลอดจนแผนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม ควรมีการศึกษาหรือการขยายผลนำไปสู่การสร้างเครือข่ายแบบภาคี ตั้งแต่ระดับกลุ่มชุมชน นำไปสู่กลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้การจัดการการท่องเที่ยวมีคุณภาพเป็นระบบ มีระเบียบมากขึ้น เพื่อให้สามารถพัฒนาไปสู่ทิศทางอันดีที่เกิดจากการร่วมมือกันของคนในหลายหลายกลุ่มอาชีพ นอกจากตลาดน้ำท่าคาแล้วยังมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวด้านอื่นที่น่าสนใจ เช่นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ รวมไปถึงการศึกษาเส้นทาง การท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายเพื่อเป็นการเพิ่มให้ฐานนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น

บรรณานุกรม

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). สถิติด้านการท่องเที่ยว ปี 2561. สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2561, จาก https://www.mots.go.th/more_news.php?cid=497&filename=index
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2561. สถิตินักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางเข้าประเทศไทย ปี 2560. ค้นวันที่ 1 เมษายน 2561 จาก https://www.mots.go.th/more_news.php?cid=414&filename=index
- กระปุกออนไลน์. 2560 (19 กรกฎาคม). *บางคนก็ สมุทรสงคราม อำเภอเล็ก ๆ ใกล้กรุงเทพฯ ซิลในแบบฉบับ 2 วัน 1 คืน*. ค้นวันที่ 1 เมษายน 2561 จาก <https://travel.kapook.com/view175627.html>
- กฤติยา สมศิลา. 2559. *แนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพนแบบมีส่วนร่วม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์*. ภาควิชานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะการจัดการการท่องเที่ยว สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์.
- กัลยาณี กุลชัย และ พีรชัย กุลชัย. 2554. การศึกษาการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสร้างแผนการจัดการขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) การท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. 14: 1-10
- จรินทร์ อาสาทรงธรรม. 2554. การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนตลาดน้ำอย่างยั่งยืน” *วารสารนักบริหาร*. 31(1) : 204-209
- จริยาวัฒน์ โลหะพุนตระกูล. 2553. การพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชน ด้วยการจัดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยชุมชน กรณีศึกษาตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ. *วารสารมวก.วิชาการ*. 14(27) : 1-19
- จิราภรณ์ แก้วมณี. 2558. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนบ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี. *วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*. 26(2) : 1-11.
- จุมธาธิปต์ จันเอียด. 2559. *แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของจังหวัดสมุทรสงคราม*. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์*. 11(21) : 55-67
- ทิพย์สุดา พุ่มจรรยา, ลุยง วีระนาวัน, คณิต เขียววิชัย และ ชีรศักดิ์ อุ่่นอารมณณ์เลิศ. 2556. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนสันคอก จังหวัดตราด. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*.

5(2) : 102-117

เทพรัตน์ จันทพันธ์ และ วิวัฒน์ ฤทธิมา. 2556. การท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลบ้านขาว อำเภอรอบ
โนด จังหวัดสงขลา. ใน *บทความวิจัยเสนอในการประชุมมหาดใหญ่วิชาการ ครั้งที่ 4, 10*
พฤษภาคม 2556. มหาดใหญ่ : สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาดใหญ่. หน้า 71-78

บุษยา วีรกุล. 2558. *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหาร
ผ่านศึก

ปรัชญากรณั์ ไชยคช, นิศาชล สกุลชาญณรงค์ และ นิธิกิตติกันต์ เหมสุวรรณ. 2559. ศักยภาพการ
จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษาหมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนาพัฒนา 10 อำเภอเบตง จังหวัด
ยะลา. ใน *การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติ และนานาชาติ ครั้งที่ 7, 23 มิถุนายน 2559.*
มหาดใหญ่ : สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาดใหญ่. หน้า 424-436

ปราณี ต้นประยูร. 2557. *การจัดการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวและรูปแบบการบริหารจัดการ*
ท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม โดยความร่วมมือร่วมใจของชุมชน กรณีตลาดโบราณลาดชะโด อำเภอผักไห่
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. คำนวนวันที่ 10 มีนาคม 2561 จาก
<http://management.aru.ac.th/ctour/images/pdf/article/article11.pdf>

ผู้จัดการออนไลน์. 2547 (5 กันยายน). “สมุทรสงคราม” นามนี้มีของดีเพียบ. คำนวนวันที่ 1 เมษายน 2561
จาก<http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=9470000048377>

พจนาน สนวนศรี. 2556. *คู่มือมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. เชียงใหม่: สถาบันท่องเที่ยวโดยชุมชน
มหาวิทยาลัยพายัพ จังหวัดเชียงใหม่.

พิชาย รัตนดิถถ ถ ฤทธิ. 2552. *องค์การ และการบริหารจัดการ*. นนทบุรี : ธิงค์ ปียอนด์ บู้ค

พิมพ์ภัส พงศกรรังศิลป์. 2557. การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษา บ้านโคกไคร
จังหวัด พังงา. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal ฉบับมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และ*
ศิลปะ. 7(3) : 650-665.

ภัทรพร จันตะนี. 2554. *การจัดการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของชุมชน : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเห็ด*
ดับเต่า ตำบลสามเรือน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ภาควิชานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

ภูวดล บัวบางพลู. 2560. *แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ*
จังหวัด จันทบุรี. คำนวนวันที่ 10 มีนาคม 2561 จาก
https://www.rbru.ac.th/org/research/article_research/attach_finan/Finan20170701143259_3VMKR5.docx

มธุรา สนวนศรี. 2559. แนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวสะท้อนอัตลักษณ์ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง
จังหวัด สมุทรปราการ. *วารสารกระแสวัฒนธรรม. 17(13) : 41-55.*

- วรรณวิมล ภู่นาค. 2558. ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาตลาดน้ำ
อัมพวา. *วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*. 26(1) : 63-74
- ศุภวรรษ เชื้อเมืองพาน, ปารณีย์ เผ่าภูธร, สังคม แสนบุตรดี และ จักรพงษ์ พวงงามชื่น. 2556.
การศึกษาพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา บ้านไร่กองซิง ตำบลหนองควาย
อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารแก่นเกษตร*. 41(1) : 678-684.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, สุจิตรา สามัคคีธรรม, นุสรรา บุญสนอง และ สมชาย กำปันทอง. 2550.
*ปัญหาการจัดการโฮมสเตย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง: ศึกษากรณีอำเภอบางคนที่ จังหวัด
สมุทรสงคราม*. มหาวิทยาลัยเกริก
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. 2549.
แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบ พ.ศ. 2550-2554. กรุงเทพมหานคร : สำนัก
นายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. 2554.
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555-2559. กรุงเทพมหานคร :
สำนักงานนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. 2559.
แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560-2564. กรุงเทพมหานคร :
สำนักงานนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2559. *รายงานสภาวะเศรษฐกิจท่องเที่ยว
ฉบับที่ 6*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
- สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2560. *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2
(พ.ศ. 2560-2564)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
- สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2560. *รายงานสภาวะเศรษฐกิจท่องเที่ยว
ฉบับที่ 7*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
- สินธุ์ สโรบล. 2546. *การท่องเที่ยวโดยชุมชน : แนวคิดประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ*. เชียงใหม่ : สำนัก
กองทุนสนับสนุนการวิจัย
- สุจิตราภรณ์ จุสปาโล. 2558. การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนบ้านบางเหริยงใต้ อำเภอควน
เนียง จังหวัดสงขลา. *วารสารศิลปากร ฉบับภาษาไทย*. 35(2) : 89-103.
- เสาวภา ไพทยวัฒน์, สิริพร ฤกษ์วีระวัฒน์, ภูสิทธิ์ ชันติกุล, เนตรนภา เหลืองสะอาด, วินัย หมั่นคิธรรม,
และ สมศักดิ์ คล้ายสังข์. 2555. *การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนบางคนที่ จังหวัด
สมุทรสงคราม” มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*. กรุงเทพมหานคร

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

จรัญญา คงเพชร

ประวัติการศึกษา

ศิลปศาสตรบัณฑิต (ชุมชนศึกษา) เกียรตินิยมอันดับสอง

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2559

ประสบการณ์การทำงาน

1. ทุนส่งเสริมการศึกษาประเภทที่ 2 จากสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

2. ทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์ จากสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ปีงบประมาณ 3/2562

